Anul VII, Numărul 2 (23), aprilie–iunie 2024

LEVIATHAN

Revistă culturală

PUBLICAȚIE TRIMESTRIALĂ A ASOCIAȚIEI CULTURALE LEVIATHAN

LEVIATHAN

Anul VII, Numărul 2 (23)
aprilie–iunie 2024

PUBLICAȚIE TRIMESTRIALĂ A ASOCIAȚIEI CULTURALE LEVIATHAN

Director fondator
Rudy Roth

Redactor-șef
Costin Tuchilă

Redactor-șef adjunct
Pușa Roth

Colaboratori: **Georgeta Adam, Mihaela Aionesei, Aurel Andrei, Corneliu Traian Atanasiu, Cornelia Bartels, Paula Bârsan, Mircea Bodnariu, Rodica Bretin, Mihai Buzatu, Dan Caragea, Maria Chirtoacă, George Corbu, Cornelia Costin, Ionuț Cristache, Rodica Dascălu, Iuliana Dinu, Ana Dobre, Luminița Drăghici, Teodor Dume, Basim Furat, Ovidiu Gligu, Vasilica Grigoraș, George Grigore, Ștefan Grigorescu, Daniel Ioniță, Diana Kapatu, Elena Katamira, Dori Lederer, Ion Bogdan Martin, Pompilius Micu, Victoria Milescu, Emil Mureșan, Alexandru Mușat, Claudiu Neacșu, Marian Nencescu, Mariana Nicolae, Daniel Onaca, Veronica Pavel Lerner, Constantin Venerus Popa, Florian Saioc, Yoshiro Sakamoto, Peter Sragher, Elena Stoican, Eva Ström, Urfet Șachir, Ara Alexandru Șișmanian, Niculae Urs, Constantin Radu Vasile, Letiția Vladislav, Florika Waltère, Gina Zaharia, Iulia Zorzoliu**

Concept grafic:
Rudy Roth

Fotografie copertă:
Charles Sprague Pearce,
Cu inima zdrobită, 1884

ISSN 2602-0270
ISSN-L 2602-0262

CUPRINS

Editorial:
Anotimpurile culturii 3

Studiu:
Domeniul sinelui
de Costin Tuchilă 5

Vorbe cu tâlc:
Cólonie. Coniac
de Dan Caragea 8

Universalia:
Sub semnul frasinului, poeme de Eva Ström
Prezentare și traducere din limba suedeză
de Daniel Onaca 12
Ficțiunea vieții, nonficțiunea cărții
de Ana Dobre 16
Poeme de Basim Furat
Prezentare și traducere
din limba arabă de George Grigore 20

Historia:
Modernizarea Egiptului. Visul faraonic al lui Napoleon de reclădire a unei mari civilizații apuse (1)
de Mihai Buzatu 22

Universalia:
Mihai Eminescu, *Scrisoarea I/Epístola I*
Prezentare și traducere în limba portugheză
de Dan Caragea 26

Echo:
Poezii de Rudy Roth, Ion Bogdan Martin
traduse în limbi străine 30

Interviu:
Mai binele e dușmanul binelui
Pușa Roth în dialog cu actorul Niculae Urs 34

Universalia – Cronica traducerilor:
Marele Pan sau neopăgânismul
de Costin Tuchilă 39

Dialog la Antipozi:
O călătorie pe urmele lui Andrei Codrescu și Ștefan Baciu pe ruta România–Brazilia–SUA–Hawaii via Kyoto, Japonia
Interviu cu prof. dr. Yoshiro Sakamoto
realizat de Daniel Ioniță (3) 41

Poesis:
Versuri de Dori Lederer, Teodor Dume, Daniel Onaca, Victoria Milescu, Elena Katamira, Rodica Dascălu, Florian Saioc, Ara Alexandru Șișmanian, George Corbu, Constantin Radu Vasile, Paula Bârsan 45

Universalia – Cronica traducerilor:
Isabel Allende: Numele mi-l știe vântul
de Dan Caragea 58

Poem din poemele Europei:
Poezii de Elena Văcărescu și John Milton 62

Document:
Ioan Alexandru: „Iubirea mea este mesaj de pace"
Interviu realizat de Cornelia Barbu (Bartels) 66

Carnet de scriitor:
Căutând un personaj...
de Ionuț Cristache 70

Traditiones:
Viața de zi cu zi în haremul imperial (5)
Arta și literatura în harem (1)
de Urfet Șachir 71

Teatru:
Viața domnului de Molière de Mihail Bulgakov, dramatizare de Constantin Venerus Popa, teatru serial, episodul 3, „Comediantul nomad" 74

Aforisme:
Maxime... minime (12)
de George Corbu 78

Eseu:
Sclavii propriilor constructe mentale
de Claudiu Neacșu 80

Cronică literară: articole de Ana Dobre, Marian Nencescu, Mihaela Aionesei 83

Note de lectură de Veronica Pavel Lerner 89

Eseu:
Alegoria și transfigurarea în haiku
de Corneliu Traian Atanasiu 91

Roman: fragmente de Letiția Vladislav, Gina Zaharia, Ovidiu Gligu 93

Teatru:
Saloanele Gotice de August Strindberg, dramatizare radiofonică de Pușa Roth, teatru serial, episodul 1 100

Proză scurtă de Mircea Bodnariu, Rodica Bretin, Aurel Andrei, Emil Mureșan, Elena Stoican, Diana Kapatu, Pompilius Micu, Florika Waltère, Alexandru Mușat 107

Poesis:
Poezie religioasă de Iuliana Dinu 131

Jurnal de călătorie:
Sub soarele Oceaniei
de Maria Chirtoacă 132
A fost odată... Algeria
de Luminița Drăghici 135
Prin rezervațiile naturale vrâncene
de Vasilica Grigoraș 139

Teatru:
Ultimele 36 de ore ale Evei (1)
de Ion Bogdan Martin 141

Economica:
Creativitatea, sănătatea și creșterea economică
de Mariana Nicolae 148

Lumea copilăriei:
Povești cu Țuchi
de Elena Stoican 151
Băiețelele și *Cum pune tata frunzele la loc pe crengi*
de Peter Sragher 154
Călătorie într-un palat de flori
de Georgeta Adam 156

A(furisi)sme:
Gânduri pentru... banca timpului (8)
de Pompilius Micu 159

Historia:
Din elita militară interbelică. Generalul Marcel Olteanu (1872–1943)
de Ștefan Grigorescu 161

Ab initio:
Codul lui Hammurabi
de Iulia Zorzoliu 164

Silogismele culturii:
Politicile culturale – fundament al dezvoltării umane
de Cornelia Costin 166

Volume apărute la Editura Leviathan 169

Editorial LEVIATHAN

ANOTIMPURILE CULTURII

Privind la lumea și la evenimentele din jurul nostru, fiecare ar merita măcar un comentariu, fiindcă fiecare om dar și fiecare eveniment marchează timpul nostru, al nimănui dar și al tuturor. Data la care am scris acest editorial a stat sub semnul lunii aprilie sau al lui prier, cea de a patra lună a anului care a început cu o oră mai devreme, cu o săptămână a bucuriei învierii pentru creștinii catolici, cu post pentru creștinii ortodocși până în luna mai (de parcă Domnul ar fi înviat de două ori!), cu război la graniță, cu alt război în Orientul mijlociu, cu alegeri europene, alegeri locale, în etape, evident, la care se adaugă certuri, scandaluri, injurii etc., în goana după voturi și, implicit, după putere, cu o *primă-vară de aprilie,* cu grade multe în termometru prefațând cea de a *doua vară după cum se prognozează,* dar și cu o neașteptată *iarnă, tot de aprilie*, cu zăpadă pe alocuri, înfrângând primăvara copacilor și a florilor. Să mai adăugăm nebunia cu recalcularea pensiilor, jocul haotic al prețurilor la toate produsele și serviciile, adică o situație care te pune pe tine, omul obișnuit, într-o dilemă pe care nu o poți gestiona decât prefăcându-te că nu există. Majoritatea este împărțită și ea, pentru că o parte privește cu teamă că mâine va fi mai rău, iar o altă parte cu speranța că mâine va fi mai bine. În această majoritate există o minoritate care crede că scriind, pictând, compunând, inventând, se poate bucura de altceva pe lumea asta. Strădania lor reprezintă o treaptă și un reper pentru celelalte generații. Aceștia sunt visătorii! Doar așa putem înțelege de ce atât de mulți oameni s-au apucat de scris, de pictat, de compus etc., mai ales cei trecuți prin viață, întărind prin exemple vechea zicală că românul s-a născut creator. (Zicala se referea la poeți, dar am extins exemplul.)

William Bouguereau (1825–1905), pictor francez
Arta și Literatura, 1867

Ne-am gândit inițial ca editorialul celui de-al doilea număr al acestui an (2024) să fie unul ca un vânticel de primăvară, cu miros de narcise, lalele, zambile, chiar trandafiri, dar realitățile de pe harta lumii și a vieții ne-au schimbat traiectoria emoțională. Ne întrebăm și vă întrebăm ce se întâmplă cu lumea culturală, cum va suporta, cum va reflecta în opera sa această situație bulversantă sau plecăm de la premisa că suferința înnobilează? Ne gândim adesea de ce miliardarii lumii (excepțiile confirmă regula!) nu se implică în creație și am găsit posibile explicații: au prea mulți bani, arta (în toate formele ei) poate fi cumpărată și, poate lucrul cel mai important, nu au timp. Timpul lor nu este comparabil cu timpul celorlalți care scriu, pictează, compun, inventează etc. Timpul lor se măsoară în averi materiale, cel al creatorilor în vise. Nici nu ne-am imaginat cât de simplă poate fi această ecuație, acest raport dintre material și spiritual! Blaise Pascal (1623–1662), matematician, fizician, filosof, inventatorul calculatorului mecanic, era de părere că „măreția omului este reală, atunci când el își cunoaște limitele", iar Sfântul Ioan Gură de Aur afirma: „Acela care preferă bunurile pământești în locul bunurilor spirituale, le va pierde și pe unele și pe altele." Da, dar omul acestui mileniu (în general) nu are nevoie de pilde, ci de certitudini, de stabilitate și chiar de măreție, dar de cea conferită de bani, în majoritatea cazurilor. „Omul modern consideră banii ca mijloc de a ajunge la mai mulți bani", crede Bertrand Arthur William Rusell (1872–1970), scriitor, filosof, matematician, istoric și critic social, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură în 1950. Ei, atunci ce se întâmplă cu visătorii, cu creatorii valorilor spirituale, fiindcă sunt și ei oameni? Așa este, dar creatorul este fericit doar atunci când visul lui devine realitate, indiferent din ce domeniu. Această revistă, mă refer la „Leviathan", ne-a dat ocazia să „ne întâlnim" cu creatori din diverse domenii culturale, de fapt cu creațiile acestora, și am realizat că fiecare rând scris,

Lorenzo Coullaut Valera (1876–1932), sculptor spaniol, *Muzica*, folosită ca ilustrație pe coperta revistei „Blanco y Negro", nr. 742, 22 iulie 1905

fiecare tușă de culoare, fiecare notă muzicală etc. reprezintă parte din zestrea spirituală a lumii noastre care are nevoie de frumos, de inefabil, de creație, invenție etc., să poată înțelege rolul și rostul său pe pământ. Franz Kafka (1883–1924) e de părere că „omul modern a picat într-o lume în care speranțele de dimineață sunt îngropate după-amiaza", iar Emil Cioran (1911–1995) în *Cartea amăgirilor* consideră că „omul modern, mai mult decât omul dintotdeauna, privește cu liniște în jos. Față de cer, toate idealurile noastre sunt trădări". O altă personalitate, cu o altă idee despre omul modern, și ne referim la Simone de Beauvoir, concluziona: „Omul poartă răspunderea unei lumi ce nu e opera cuiva din afară, ci a lui însuși, și în care se înscriu deopotrivă înfrângerile ca și victoriile sale." Am apelat la câteva citate poate și pentru simplu motiv că nu cu noi a început lumea și că tot cu noi se sfârșește. Cultura în toate formele ei a salvat lumea și s-a salvat pe ea însăși indiferent de situația politică, economică, socială. Cultura, spunea André Malraux (1901–1976), „este suma tuturor formelor de artă, de iubire și de gândire, care, pe parcursul secolelor, l-au ajutat pe om să fie tot mai puțin înrobit". Se vehiculează ideea că tehnologia și mai nou inteligența artificială etc. sunt argumente solide pentru a susține că societatea avansează, prosperă doar pe aceste coordonate. Sigur că nu am putea rămâne la același stadiu ca acum sute de ani, că evoluția omenirii datorează enorm acestor invenții, dar „o națiune fără cultură este ca un trup fără suflet", susținea Cicero (106 î.Hr.–43 î.Hr.), filosof, politician, jurist, orator, teoretician politic, consul și constituționalist roman. Sigur, omul modern nu mai poate concepe să scrie cu pana, creionul sau penița, să aprindă lampa și nu becul, să scrie scrisori în loc de email, să privească lumea din fotoliu, având în față un ecran, să circule cu diligența și nu cu avionul, dar cultura cu formele ei vechi și noi trebuie să provoace emoția, entuziasmul, bucuria de a fi găsit calea către alte orizonturi spirituale. Creatorul, oricare ar fi el, din toate domeniile subscrise culturii, are rolul și rostul de a fi „istoricul clipei", de a lăsa mărturie pentru alte generații, de a crea puntea între trecut și viitor, iar cultura este, de ce nu, limbajul universal al omenirii, pânza uriașă pe care se desenează viitorul umanității.

Redacția „Leviathan" mulțumește tuturor colaboratorilor cu ajutorul cărora revista „Leviathan" prinde contur cu fiecare număr editat, dar și cititorilor care ne dau forța să continuăm. Să ne bucurăm împreună de anotimpurile culturii!

„Ne-am gândit inițial ca editorialul celui de-al doilea număr al acestui an (2024) să fie unul ca un vânticel de primăvară, cu miros de narcise, lalele, zambile, chiar trandafiri, dar realitățile de pe harta lumii și a vieții ne-au schimbat traiectoria emoțională. Ne întrebăm și vă întrebăm ce se întâmplă cu lumea culturală, cum va suporta, cum va reflecta în opera sa această situație bulversantă sau plecăm de la premisa că suferința înnobilează?"

Editura Leviathan, parte a grupului publicistic Leviathan. Amănunte în pp. 169–170.

Studiu

DOMENIUL SINELUI

Costin Tuchilă

Critic literar și muzical, ziarist
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Odată cu Mallarmé, aventura narcisică este absolută: nu mai e vorba de proiecții ale eului, ci de retragere conștientă, prin reverie poetică, în *domeniul sinelui*. Mallarmé *se obișnuiește cu visul* nu ca a doua natură, ci ca unica posibilă. Formă de cunoaștere, de înălțare spre *azur*, *absolutul* este singurul domeniu în care scriitorul își recunoaște competența. El este un însingurat voluntar într-un univers pur. Un univers în care el, poetul, poate opera ca un mag. Dar acest act este efectul unei „voințe de hiperconștiință" (Marcel Raymond). Ea înseamnă eternă reflectare în abisul conștiinței, adică în *imaginea* pură a misterului. De fapt, în cazul poetului francez, devine impropriu să vorbim de imagine. Mallarmé este un Narcis pentru care căutarea înfrigurată a esenței, aceea ascunsă în interiorul obscur al mitului (simbolului), se face în mod direct printr-o adevărată „scufundare în poetic", care nu are nevoie de obiect mijlocitor. Mitul personal al lui Mallarmé pare o negare prin evoluție a tradiției baudelairene. Negarea vine din reconsiderarea funcțiilor limbajului. De aici, o altă înțelegere a poeziei ca limbaj. În linia inaugurată de Poe (vagi sugestii pot fi întâlnite încă la Coleridge), Baudelaire concepea poezia ca intermediere (ocultă) între microcosm și macrocosm, ambele de natură spirituală, așadar esențializate. Limbajul le revelează pe unul altuia, le permite cunoașterea reciprocă și facilitează apariția corespondențelor, indiciul poetic cert al gândirii analogice pe care o cultiva autorul *Florilor răului*. S-ar putea presupune și aici un tip de oglindire, dar fără consecințe narcisice: răsfrângerea reciprocă a obiectelor, pe de o parte, ceea ce poate duce la idealizarea de mai târziu a sinesteziei; pe de alta, imaginea macrocosmului răsfrânt în microcosm sau invers. Oglindirea, dacă există, este abstractă, mai degrabă tributară unei speculații în receptarea și interpretarea textului poetic – poate vag sugerată de acesta. Mallarmé va prelua o asemenea concepție, dar scopul este altul: fiecare element este reflexul celorlalte, de aici încărcătura sa interioară, vraja și indicibilitatea, într-un fel chiar dificultățile de tot felul pe care le resimiți în fața textului său poetic, nu ușor de descifrat – și mai greu de tradus mulțumitor în altă limbă.

Baudelaire prefera, se pare, să înceapă cu un efect, o rezultantă a „simțirii poetice", de multe ori configurarea corespondenței. În acest sens, Baudelaire continuă vădit tradiția lui Poe, a cărui influență în poezia europeană, mai exact în modul de abordare a limbajului poetic, e chiar mai puternică decât s-a sesizat. În *Principiul poetic* (1850), Poe lansa ideea: „Eu prefer să încep cu alegerea unui efect. Căutând *întotdeauna* cu grijă originalitatea [...] îmi spun de la bun început: «Dintre nenumăratele efecte sau impresii pe care le poate resimți inima, intelectul sau (în general) sufletul, pe care se cuvine să-l aleg în această împrejurare?»" [1]. *Efectul* este rezultatul unei selecții deliberate, el presupune interiorizarea lumii exterioare, o recompunere – mult invocatele *corespondențe* nefiind altceva decât verbalizarea ei în limbaj poetic.

Și Mallarmé va prelua, ca de altfel toți simboliștii, teoria efectelor, desigur cu un accent diferit, familiar esteticii simboliste: versul este o sumă de intenții, sugestia devine suverană conducând la un limbaj ermetic, la o *virtualitate*. Analogiei baudelairiene dintre microcosm și macrocosm autorul *Irodiadei* îi va opune modul său propriu de a descompune universul în cadrele limbajului. Imaginația poetică „irealizează lumea în favoarea unei pure virtualități abstract-muzicale" [2]. Virtualitate identificabilă cu *absolutul* (*neantul*, supremă puritate, în viziunea poetului). Narcisismul a devenit aici mit

[1] **Edgar Allan Poe,** *Principiul poetic*, traducere de **Mira Stoiculescu**, prefață de Matei Călinescu, București, Editura Univers, colecția „Eseuri", 1971, p. 35.

[2] **Matei Călinescu**, *Conceptul modern de poezie. De la romantism la avangardă*, București, Editura Eminescu, 1972, p. 101.

estetic, căci absolutul este, în linie hegeliană, „gândire a gândirii", adică reflexivitate suverană. Tema speculară nu este decât aparentă: eul se contemplă pe sine cu sentimentul acut al absenței. În fața inefabilei oglinzi („abur al minții"), Mallarmé pornește în infinita aventură de descoperire a *tăcerii*: tăcerea stupefiantă a *irealității* pe care introvertitul, *alt* Narcis al epocii moderne, și-o dorește. Imaginându-se în ideal, Mallarmé se va simți stingher în forma de existență materială – viața. Poezia sa, rezultatul unei febre narcisice, este o irealitate abstractă, un sistem și o dialectică a aluziilor, o răsfrângere continuă. Mecanism narcisic pur, din care oglinda dispare pentru a lăsa *relația de oglindire* să vorbească asemenea unei absențe: „Lucrul spre care trebuie să tindem mai ales este ca, în poem, cuvintele – care-și sunt deja suficiente spre a nu mai primi nicio impresie dinafară – să se răsfrângă unele în altele până la a părea să nu mai aibă culoarea lor proprie, ci să fie doar tranzițiile unei game", spune Mallarmé într-o scrisoare către François Coppée [3] din 1866.

„Tout homme est un monde d'images" [4], scrie Thibaudet în cartea sa despre Mallarmé [5]. Dacă la Mallarmé experiența cunoașterii poetice și imaginile lumii reflectate de eul liric conduc la absență și aneantizare (modalități de a ajunge la puritatea Ideii), cu totul alta este atitudinea lui Paul Valéry. Într-o operă în care figura mitologică a lui Narcis revine frecvent, narcisismul este un mit al cunoașterii, o formă de a invoca prezența materială, luminoasă a obiectelor în „cadrul sinelui". Aventura narcisică a lui Mallarmé este o experiență nocturnă, dictată de absență, tăcere, neant; cea a lui Valéry e experiența diurnă. S-a spus că Paul Valéry este un clasic al simbolismului. [6] Poetul este un căutător raționalist de *adevăr* în lirism, un adevăr identificabil cu atitudinea pură, dar în alt sens față de Mallarmé. Valéry vrea să scrie o poezie supralirică și filosofică în care să transpară însă „nota profundă a existenței". Acestei sensibilități diurne experiența neantului îi este improprie. Dar ar fi la fel de greșit să identificăm în atitudinea lui Valéry optimismul. La fel cum nici Mallarmé, prezentat la limita euforiei de Jean Pierre-Richard (v. în acest sens, critica îndreptățită a lui Gérard Genette, *Fericirea lui Mallarmé?* [7]), nu este un Narcis fericit. Tema lui Narcis, preferată de Valéry tuturor celorlalte, după Pierre Guéguen, e un simbol, abstract și concret în același timp, al confruntărilor dintre experiență și cunoaștere. Tensiunea provocată de șocul narcisic este una dintre realizările de cea mai mare valoare artistică din poemul *Fragments du Narcisse* al lui Valéry – deloc „fragmente", cum remarca în epocă Alain [8], ci un text perfect închegat, desăvârșit. Oglinda în care se contemplă Narcis al lui Valéry este fragilă, asemănătoare apariției eului a cărui esență se relevă pentru scurt timp, căci orice atingere de forma exterioară o tulbură. Valéry face din Narcis un simbol al căutării ordinii primordiale, a fericirii paradisiace care însă nu se poate realiza: oglinda în care se contemplă misteriosul personaj a fost tulburată de „gândurile celor care s-au văzut înaintea sa" și „contemplația e imposibilă atâta vreme cât «puritatea e contaminată de fantomele altor oameni»". [9] Introvertitul se simte tulburat de impuritatea reflectării, de imposibilitatea de a se iubi pe sine într-o ordine ideală, în care obiectele universului să i se reveleze cu valoarea lor pură, neatinsă de fiorul vreunei experiențe contemplative anterioare. Soluția acestui Narcis ar fi acțiunea; el s-ar înscrie în tipologia proiecției fericite a eului, dar Valéry îi juxtapune o serie de ipostaze care, deși diferite de introvertirea cu efect de aneantizare a lui Mallarmé, recunosc straniei embleme o experiență a plictisului. Ea se intersectează și cu întrezărirea disipării eului prin contemplarea de sine:

„Bientôt va frissonner le désordre des ombres !
L'arbre aveugle vers l'arbre étend ses membres sombres,
Et cherche affreusement l'arbre qui disparaît…
Mon âme ainsi se perd dans sa propre forêt,
Où la puissance échappe à ses formes suprêmes…
L'âme, l'âme aux yeux noirs, touche aux ténèbres mêmes,
Elle se fait immense et ne rencontre rien…
Entre la mort et soi, quel regard est le sien !" [10]

[3] **François Coppée** (1842–1908), poet parnasian, prozator și dramaturg. Între 1971 și 1885 a fost bibliotecar și arhivist al Comediei Franceze. În 1872 îi apare cel mai cunoscut volum de versuri, *Les Humbles (Umilii)*, definitoriu pentru stilul său. Ales membru al Academiei Franceze la 21 februarie 1884.

[4] „Fiecare om este o lume de imagini".

[5] **Albert Thibaudet**, *La Poésie de Stéphane Mallarmé*, Paris, Gallimard, 1926.

[6] **Marcel Raymond,** *De la Baudelaire la suprarealism*, traducere de Leonid Dimov, București, Editura Univers, 1970.

[7] **Gérard Genette**, *Figures*, essais, I, Paris, Éditions du Seuil, 1966; *Figuri*, selecție, traducere și prefață de Angela Ion și Irina Mavrodin, București, Editura Univers, 1978.

[8] **Paul Valéry**, *Charmes comentées par Alain*, Paris, Librairie Gallimard, 1929.

[9] **Dan Grigorescu**, *Direcții în poezia secolului XX*, București, Editura Eminescu, 1975, p. 45.

[10] „Curând o să se-nfioare dezordinea de umbre!/ Copacul orb întinde către copac crengi sumbre/ Și caută cu groază copacul dispărut…/ Sufletul meu în propria-i pădure s-a pierdut,/ Unde puterea scapă supremelor ei forme…/ Sufletul cu ochi negri atinge nopți diforme,/ Crește imens, nu simte prezența nimănui…/ O, între el și moarte, cum stă privirea lui!" – **Paul Valéry**, *Fragmente din Narcis*, traducere de **Ștefan Augustin Doinaș**, în vol. Paul Valéry, *Poezii. Dialoguri. Poetică și estetică*, ediție îngrijită și prefațată de Ștefan Augustin Doinaș, București, Editura Univers,1989, pp. 120–121.

Jules-Cyrille Cavé (1859–1949), pictor francez, *Narcis*, 1890

Contemplându-se, eul nu descoperă nimic. Deși iubirea de sine este singura soluție („Mais moi, Narcisse aimé, je ne suis curieux/ Que de ma seule essence ;/ Tout autre n'a pour moi qu'un cœur mystérieux,/ Tout autre n'est qu'absence." și „« J'aime… J'aime !… » Et qui donc peut aimer autre chose/ Que soi-même ?…" [11]), efectele nu sunt dintre cele mai fericite pentru că, în lupta dintre experiență și cunoaștere, omul pierde din vedere tocmai esența sau este un veșnic căutător al acesteia, ca Narcis al lui Valéry. „Orgoliul conștiinței reprezintă nenorocirea conștiinței. Refuzând să fim «ceva, orice», riscăm să devenim obiectul unor transpoziții, al unor substituiri lipsite de o esență adevărată", sintetizează Marcel Raymond [12] drama narcisică figurată de Valéry în *Fragments*... și, îndeobște, în întreaga sa operă. Este o dramă a cunoașterii, dar și una estetică: spiritul pur la care aspiră Valéry este o „forță fără obiect", el nu-și poate dovedi existența, deși, prin lanțul de disjuncții, se poate, in abstracto, defini. Suntem în proximitatea ideilor pe care le exprima Gide în *Traité du Narcisse* (*Théorie du symbole*, 1891, dedicat lui Paul Valéry), rodul, se pare, unor lungi discuții cu Valéry în plimbările lor nocturne prin Jardin du Luxembourg. Și Gide aspira la stabilitatea imaginii din oglindă a lui Narcis, odată cu revenirea la condiția primordială, paradisiacă a omului. Creația poetică este pentru Gide experiența narcisică fericită, așa cum și-o dorea și Valéry:

„Le Poète pieux contemple, il se penche sur les symboles, et silencieux descend profondément au cœur des choses, — et quand il a perçu, visionnaire, l'Idée, l'intime Nombre harmonieux de son Être, qui soutient la forme imparfaite, il la saisit, puis, insoucieux de cette forme transitoire qui le revêtait dans le temps, il sait lui redonner une forme éternelle, sa Forme véritable enfin, et fatale, — paradisiaque et cristalline.

Car l'œuvre d'art est un cristal — Paradis partiel où l'Idée refleurit en sa pureté supérieure […]." [13]

Poetul/poezia se contemplă pe sine pentru a regăsi puritatea, asemenea lui Narcis care încearcă, în varianta lui Valéry, să împace existența și arta.

Capitolul din studiul *Oglinzile lui Narcis*

[11] „Dar eu, Narcis iubit, eu nu sunt curios/ Decât de-a mea esență;/ Oricare altu-mi este profund misterios,/ Oricare-i doar absență." și: „*Iubesc... Iubesc!...* Și cine alt lucru să prefere,/ Decât pe sine?…", idem, pp. 119, 120.

[12] **Marcel Raymond**, *op. cit.*, p. 225.

[13] „Pios, poetul contemplă, se sprijină pe simboluri și, tăcut, coboară adânc în inima lucrurilor, – și, când a perceput, vizionar, Ideea, Numărul lăuntric, armonios al Ființei sale, care susține forma imperfectă, o sesisează, apoi, nepăsător față de această formă trecătoare care l-a îmbrăcat de-a lungul timpului, el știe să-i redea o formă eternă, adevărata ei Formă în cele din urmă, și fatală, – cerească și cristalină.

Pentru că opera de artă este un cristal — Paradis parțial în care Ideea înflorește din nou în puritatea ei superioară […]".

„Odată cu Mallarmé, aventura narcisică este absolută: nu mai e vorba de proiecții ale eului, ci de retragere conștientă, prin reverie poetică, în domeniul sinelui."

Vorbe cu tâlc

COLÓNIE

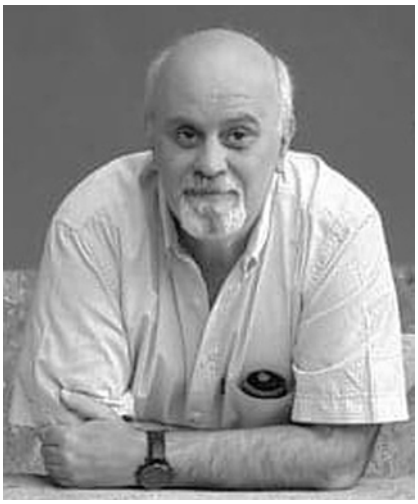

Dan Caragea

Lingvist, eseist, critic de artă, traducător
Portugalia
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

În copilăria mea, petrecută într-un oraș de provincie din lagărul socialist, numele și aroma parfumurilor celebre mai stăruiau doar în memoria unor doamne care cunoscuseră pe vremuri bunăstarea de dinainte de război. Și în statul socialist se fabricau lichide odorifere, chiar dacă mirosul acestora era fie excesiv, fie puțin persistent. Oamenii cumpărau parfumuri, ape de toaletă sau ape de colonie autohtone, cu nume ce se doreau poetice: *Bucur, Cristal, Doina, București, Miraj, Eva, Lavandă, Paciuli…*

„Parfum", „apă de toaletă", „apă de colonie"… Toate aceste denumiri provin din franceză. Diferența între „parfum" și „apă de toaletă" constă în faptul că „apa de toaletă" este mai diluată decât „parfumul", de aceea mirosul acesteia este mai suav și mai discret. „Apa de colonie" este și mai diluată, ceea ce înseamnă un miros și mai discret, care durează doar câteva ore.

După unele studii ale căror concluzii par definitive, formula acelei „aqua mirabilis"[1] care a încântat Europa i-a fost atribuită lui Giovanni Paolo Feminis (c. 1660–1736)[2], de origine din Crana (municipiul Santa Maria Maggiore, Val Vigezzo), un sat din Piemont, care a emigrat de foarte tânăr în Germania și s-a stabilit în cele din urmă la Köln, în 1693. Este adevărat că dezvoltarea afacerii s-a datorat prieteniei cu Giovanni Maria Farina (c. 1657–1732), un negustor născut în Santa Maria Maggiore, Val Vigezzo, și care emigrase la Maastricht, împreună cu doi frați și un nepot[3]. Dreptul de comercializare al originalei sale „aqua mirabilis" a fost obținut în 13 ianuarie 1727. După moartea inventatorului și a soției sale, formula a trecut la asistentul său, Giovanni Antonio Farina (1718–1787)[4], acesta fiind întemeietorul unei dinastii de parfumieri de opt generații.

Numele sub care invenția a cucerit continentul a fost francez: „eau de Cologne" (adoptat de Farina în 1762, întrucât loțiunea devenise populară printre ofițerii francezi încă din timpul Războiului de Succesiune din Polonia, 1733–1738, iar mai apoi în toată Franța[5]).

Un alt personaj interesant al acestei familii este Jean-Marie Farina (1785–1864), nepotul lui Giovanni Antonio, fondator, în 1806, al unei casei comerciale omonime pe strada St. Honoré, nr. 333, la Paris. El și-a vândut însă afacerea în 1840, ajungând, după un intermediar, să fie cumpărată de Roger&Gallet[6].

Italienii i-au spus „aqua di Colonia", nemții „Kölnisch Wasser", spaniolii, „agua de Colonia", așijderea și portughezii, fiind de fapt o marcă înregistrată. Englezii folosesc termenul franțuzesc.

Noutatea acesteia consta în prospețimea mirosului, față de parfumurile grele ale epocii, în bună parte explicabilă prin avansul igienei și îngrijirii corpului. Să nu uităm că, la început, această „apă admirabilă" era vândută ca medicament, iar de-a lungul secolului se pomeneau mereu proprietățile sale medicinale. Succesul a fost atât de mare încât la Köln funcționau în 1865 treizeci și nouă de distilerii. De asemenea, se vor înregistra peste două mii de cazuri de falsificare.

În 1803, Wilhelm Mülhens primește, printr-un șiretlic, dreptul de folosire a numelui „Farina". Spre sfârșitul veacului, nepotul său a fost nevoit să renunțe la acest nume comercial, deschizând o nouă companie, în 1881: „Eau de Cologne & Parfümerie Fabrik Glockengasse № 4711 gegenüber der Pferdepost von Ferd. Mülhens în Köln am Rhein". Numărul 4711, care apare pe eticheta

[1] Apele parfumate fuseseră produse mai întâi în Spania, de către călugării ordinului Sf. Dominic.

[2] it.Wikipedia, *Giovanni Paolo Feminis*.

[3] it.Wikipedia, *Giovanni Maria Farina* (1657–1732). Cu același nume, alți doi parfumieri născuți în 1685, respectiv 1785, ultimul cunoscut mai ales ca Jean-Marie Farina. A nu se confunda cu Giovanni Antonio Farina, născut în 1718, continuatorul afacerii.

[4] it.Wikipedia, *Giovanni Antonio Farina.*

[5] fr.Wikipedia, *Eau de Cologne*. Apa de colonie a fost preferată de Ludovic al XV-lea, Ludovic al XVI-lea și Napoleon.

[6] fr.Wikipedia, *Jean-Marie Farina.*

acestei celebre colonii, astăzi cunoscută pretutindeni, este de fapt numărul din adresa fabricantului.

La noi, în secolul al XIX-lea, se foloseau arome extrase din plante. Radu Rosetti ne vorbește în scrierile sale de apa și spirtul de cimbru folosite toată viața de tatăl său pentru toaletă, informație preluată întocmai de către Dan Dumitru Iacob:

> „Cimbrul servea la fabricarea apei și a spirtului de cimbru, care altădată înlocuia apa de colonie." || Dan Dumitru Iacob, *Elitele din Principatele Române. Sociabilitate și divertisment,* Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2015, p. 100.

Din alte surse, aflăm că, în 1934, se excepta de la taxare apa de colonie la litru (tot așa se vindea și în copilăria mea, păstrată în sticle mari, albe, în drogherii):

> „Nu sunt supuse taxării articole de toaletă igienică, ca: **apa de colonie** vândută cu litrul neconținută în ambalaj original; săpunurile, prafurile, pastele, cremele și apele pentru curățirea dinților și îngrijirea cavității bucale." || *Colecțiune de legi și regulamente (1 ianuarie 1933–31 decemvrie 1933), tomul XI, partea a II-a, B. Regulamente (14 octomvrie–31 decemvrie),* București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, 1934, p. 352.

Atât pentru chestiuni lexicografice, cât și pentru istoria lucrurilor banale, este important de știut când a pătruns termenul în limba noastră și, desigur, pe ce cale.

În românește spunem **apă de colonie (apă de Colonia)** sau, mai simplu, **colonie,** dar am spus și **odicolon.** În *Dicționarul limbii române,* **odicolon** apare ca termen popular (*DEX*-ul menționează „învechit și popular"). Prima atestare, din 1835, se află într-o traducere din franceză apărută la București[7]:

> „Să i se frece… tâmplele… cu pânze căldicele, moiete în **odecolon** sau rachiu", PR. 12/17."

Dicționarul mai dă și alte citate din C. Caragiali, C. Negruzzi, I.L. Caragiale, V.I. Popa, Camil Petrescu, Ion Pas. *DLR* consideră *odecolon* variantă, deși forma este corectă etimologic:

> „Băuturile cele mai cunoscute în URSS au fost vodca, vinul, berea, dar și ***odecolonul*** *Troinoi* sau amestecul *Cipok*. || Vasile Ernu, *Născut în URSS,* Iași – București, Editura Polirom, 2010 (ediție digitală; prima ediție: 2006).

Forma populară *odicolon,* datorită răspândirii, este la noi considerată normă:

> „Am luat-o goală de la mă-sa, Morcovoaia, și am învățat-o să se ducă la *coiffeur,* i-am luat mănuși de la Grenoble din Gabroveni și ciorapi de mătase naturală Kayser-Elbo și parfumuri de la For You că la mă-sa acasă să dădea cu **odicolon** făcut de ele din petale de trandafir ținute în spirt și pe buze cu foiță roșie, ca țoapele." || Adriana Bittel, *Cum încărunțește o blondă,* București, Editura Humanitas, 2015 (ediție digitală).

După *DLR,* termenul provine din francezul *eau de Cologne*. La fel, și în *Dicționarul etimologic al limbii române*[8]. Să convenim asupra a două aspecte: la 1835, termenul era curent, iar ipoteza împrumutului direct din franceză nu poate lămuri aspectul fonetic rezultat în limba noastră. De aceea, mi se pare că singura explicație convingătoare a fost aceea dată de A. Scriban (1939)[9]:

> ***odicolón** n., pl. *uri* (rus. *o de kolón,* d. fr. *eau de Cologne*). *Vulg.* Apă de Colonia (un fel de parfum). V. **olman.**

Așadar, *odecolon/odicolon* intră în limbă prin rusă (rus. *одеколон*)[10], din franceză (fr. *eau de Cologne*). Ulterior, s-a spus și scris corect *apă de Colonia* (*Dicționarul Universal, DA, Dicționarul de sinonime,* 1982), dar și *apă de colonie* (*DLRLC, DEX* etc., „Colonia" fiind resimțit probabil ca substantiv comun nearticulat), scris cu literă mică, mai ales sub forma prescurtată, dar larg răspândită: *colonie*.

Apă de Colonia este un calc lingvistic, nu un împrumut (la fel, *drum-de-fier,* după fr. *chemin de fer*). Spunem corect *după,* și nu *din* francezul *eau de Cologne*. Altfel spus, este vorba de

---

[7] *Păstrătorul prunciei și tinereții sau Mijloace de a se întrebuința la creșterea copiilor, de la nașterea lor până în vârstă de pubertate (junie)*. Tălmăcit din limba franțozească în cea românească spre folosul românilor [de G. Ioanid]. București, [f. t.], 1835.

[8] A se vedea pe *www.solirom.ro*

[9] Și **Al. Graur**, în *Alte etimologii românești* (București, Editura Academiei, 1975, p. 66) atrăsese atenția asupra acestui fapt: „Nu numai DU, CADE, DLRM, ci și DLR explică pe odicolon prin fr. eau de cologne. Totuși Scriban făcuse referirea justă la rus. одеколон."

[10] Așa cum arată Scriban, rușii au împrumutat sintagma din franceză, inițial „o de Colon" („Из Франции она попала в Россию и стала называться на французский манер «О де Колон»", Wikipedia. ru). Știm că țarina Ecaterina a II-a (1762–1796) a primit în dar apa parfumată de la regele Prusiei (Ecaterinei i-a plăcut atât de mult, încât cumpăra lunar cutii întregi de sticluțe), iar țarul Alexandru I (1801–1825) a fost sedus de apa de colonie, impulsionând fabricarea ei în Rusia. La începutul secolului al XIX-lea, parfumierii din Sankt Petersburg au adăugat alte trei uleiuri esențiale: bergamotă, lămâie și neroli și, astfel, s-a născut „Triple Cologne" (ru. *Troinoi O de Colon*). În 1835, când este prima dată atestat la noi, conform *DLR* și *DELR*, *odicolonul* intrase deja în aristocrația rusă, după cum putem constata: *„Тогда она встала, подошла к зеркалу, осушила глаза, натерла виски **одеколоном** и духами, которые в цветных и граненых скляночках стояли на муалете." /„S-a ridicat apoi, s-a dus la oglindă, și-a șters ochii, și-a frecat tâmplele cu **apă de colonie** și parfum, care stăteau în sticle colorate și ordonate pe toaletă."* (M. Lermontov, *Prințesa Ligovskaia*, 1836).

John William Godward (1861–1922), pictor englez, *Noul parfum*, 1914

o traducere, toate elementele preexistând în limba noastră. Colonia este numele latinesc al orașului Köln. Agrippina, soția împăratului roman Claudius, s-a născut probabil în această așezare de pe Rin. În onoarea sa, orașul a primit numele de Colonia Claudia Ara Agrippinensium, în anul 50 d.Hr. Vorbitorii de astăzi nu mai fac probabil nicio legătură între „colonie" și numele orașului german.

„Era de necrezut cum **apa de colonie,** inexpresivă și chimică, se transformă în dantelele ei, într-o aromă atât de învăluitoare și pierdută, de parcă ar fi făcut parte din respirația ei." || Mihail Sebastian, *Femei,* București, Editura „Națională Ciornei", 1933, p. 162.

„Se dădeau toate cu **apă de colonie** ieftină ce se vindea-n sticle în formă de mașinuțe." || Mircea Cărtărescu, *Solenoid,* București, Editura Humanitas, 2018 (ediție digitală).

Colonie, forma abreviată, atestată prima dată la Vasile Alecsandri, este, astfel, un eponim. Apare tratat în *Dicționarul limbii române* (litera C, 1940):

COLÓNIE s. f. (scurtat din) **Apă de Colonia** (v. apă II, 1.). *Ioană, Ioană, adă degrabă oțet, colonie..., ce-i găsi, că au leșinat cucoanele,* ALECSANDRI, T. 349. Cf. o d i c o l o n.

DEX-ul consideră că provine din sintagma fr. *[eau de] Cologne,* însă fonetic nu se susține. Astfel, fie am folosit, în adaptare, numele latinesc al orașului (V. *Colonia,* înregistrat în *Dicționarul universal* al lui Șăineanu și, recent, în *DOOM*[3]), fie l-am împrumutat din italiană [< it. *colonia* < *acqua di Colonia*], cum spune *Dicționarul de neologisme* (1986), la bază fiind mereu eticheta franceză propusă chiar de Farina în secolul al XVII-lea.

Iată și alte două atestări, completând informația din *DLR*:

„Proaspăt tuns, cu *numărul zero,* capul rotund al lui Herr Direktor, părea cărunt ca un bulgăre de sare. Doamna Deleanu pretindea că nu părea, ci chiar era, din pricina abuzului de **colonie.**" || Ionel Teodoreanu, *La Medeleni, volumul I, Hotarul nestatornic,* ediția a III-a, București, Editura „Cartea Românească", 1925, p. 151.

„Dar trebuia să fie cine știe ce întâlnire sau să meargă la vreun film pentru ca fata să se-ndure să-și dea cu **colonie.**" || Mirea Cărtărescu, *Orbitor. Aripa stângă,* București, Editura Humanitas, 2014 (ediție digitală; ediția întâi: 1996).

„În românește spunem apă de colonie (apă de Colonia) sau, mai simplu, colonie, dar am spus și odicolon. În Dicționarul limbii române, odicolon apare ca termen popular."

CONIAC

În anii poleiți ai socialismului, pe lângă parfumuri, deodorante, creme și produse de machiaj, se vindeau și băuturi fine, iluzia unei prosperități cu iz burghez. Statul comunist plagia. Îmi aduc aminte de sticlele de coniac, mai ales de cele mici și turtite, pe care clasa muncitoare le păstra expuse în vitrina din sufragerie. Coniacul nostru era un vinars de o mai slabă calitate, însă comuniștii nu se sfiau să încalce drepturile mărcii înregistrate. La fel au făcut și cu șampania, dar asta este o altă poveste.

Coniacul este, așadar, un brandy special, produs doar într-o singură regiune pe glob. Mai puțin cunoscute la noi sunt brandyurile similare: *armaniac, xeres* (sp. *jerez*).

Puțini știu însă că această băutură este o creație franco-olandeză. Olandezii au fost aceia care au introdus în secolul al XVI-lea distilarea vinului din regiune pentru a-i păstra calitatea și a-l putea transporta, impunând localnicilor alambicurile lor din aramă produse la Amsterdam. Băutura astfel obținută s-a numit „brandwijn", adică „vinars", de unde vine numele de brandy, iar obiceiul era să se bea îndoită cu apă. La începutul secolului următor, s-a ajuns la dubla distilare, altfel spus, la crearea unei licori tari. Zice *Dicționarul de eponime* (2007) că

> „Băutura este atribuită unui cavaler din Croix-Marrons de la sfârșitul sec. al XVI-lea, primul care a avut ideea să încălzească vinul pentru a obține rachiul."

dar este o legendă. Conform acesteia, cavalerul de Croix-Marrons, senior de Segonzac, om nespus de evlavios, a visat că diavolul a încercat să-i siluiască sufletul. S-a visat în căldarea Necuratului, dar credința lui necurmată l-a făcut să reziste fierberii. Ca să-l învingă, diavolul l-a supus la o a doua fierbere. Trezindu-se, cavalerul a avut ideea să scoată „spiritul" din ceea ce francezii numesc „eau-de-vie". În 1643, apare și prima casă comercială care vindea acest rachiu. Băutura a devenit în curând faimoasă, fiind menționată de Diderot în *Enciclopedie*. Astfel, în veacul al XVIII-lea au apărut comercianții, cei mai mulți cu interese înspre Anglia: Martell 1715, Rémy Martin 1724, Delamain 1763, Hennessy 1765, Otard 1795… Băutura a cunoscut un succes mondial în secolul al XIX-lea. A fost epoca marilor producători francezi: Bisquit 1819, Courvoisier 1828, Royer 1853, Meukow 1862, Camus 1863, Hardy 1863…[11]

Dacă în *Dicționarul limbii române* (litera C, 1940) numele acestei faimoase băuturi este atestat abia la Cezar Petrescu, în *Întunecare,* ceea ce este neverosimil de târziu, *Dicționarul etimologic al limbii române* ne aduce o datare timpurie (1838; var. *cognac,* 1845):

> **CONIÁC** s.n. „băutură alcoolică tare, obținută prin distilarea anumitor sorturi de vin, fabricată la origine în localitatea franceză Cognac – cognac" 1838 (var. grafică *cognac,* Albineț, M. 144).
>
> Fr. *cognac*.

Să dăm și o atestare mai recentă:

> „Tipul a comandat un **coniac** Milcov, un **coniac** bun, chiar dacă românesc, și al dracului de scump." || Ștefan Agopian, *Scriitor în comunism (niște amintiri),* Iași – București, Editura Polirom, 2013 (ediție digitală).

Deși dicționarele noastre curente nu consemnează, unii scriitori, precum Caragiale, scriau franțuzește: *cognac*.

> „Avem în țară câte-va fabrici de **cognac** …" || V. Cârnu-Munteanu, Corneliu Roman, *Vinurile României. Studiul economic și chimic,* București, Institutul de Arte Grafice „Eminescu", 1900, p. 81.

> „**Cognac,** whisky sau lichior? Ori o limonadă? Și bineînțeles o cafea, a încheiat el." || Nicolae Mărgineanu, *Mărturii asupra unui veac zbuciumat,* București, Editura Fundației Culturale Române, 2002, p. 115.

Acestea fiind spuse, să închinăm un pahar balon de coniac în cinstea prețuitorilor limbii noastre!

Lisabona, Portugalia

„Coniacul este o creație franco-olandeză. Olandezii au fost aceia care au introdus în secolul al XVI-lea distilarea vinului din regiune pentru a-i păstra calitatea și a-l putea transporta."

[11] Apud *https://www.cognac.fr/decouvrir/lhistoire/*

Universalia

SUB SEMNUL FRASINULUI
Poeme de Eva Ström
Prezentare și traducere din limba suedeză de Daniel Onaca

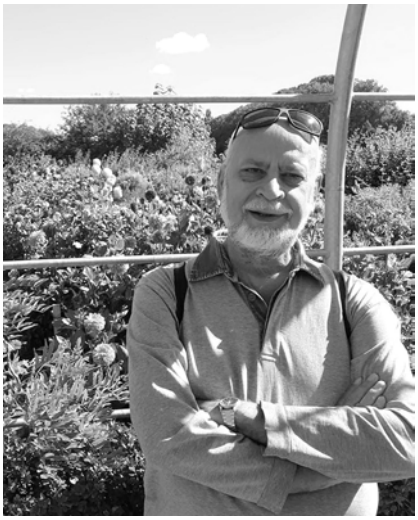

Daniel Onaca

Poet, dramaturg, traducător, critic literar
Malmö, Suedia
Membru al Uniunii Scritorilor Suedezi

Născută în 1947 în Lidingö, o suburbie a capitalei suedeze, **Eva Ström** trăiește actualmente în Kristianstad, un orășel din Skania, situat în sudul Suediei. Autoare de romane, eseuri, piese de teatru, traducătoare și critic de artă, a debutat ca poetă în anul 1977. De atunci a publicat în jur de 20 de culegeri de versuri, reușind să se impună ca una dintre cele mai remarcabile voci ale liricii suedeze contemporane. Autoarea a absolvit o facultate de medicină și a exercitat, o bună perioadă de timp, profesia de medic (1974–1988), înainte de a deveni scriitoare profesionistă.

Eva Ström se mișcă liber între elemente ale lumii materiale și conceptele filozofice. Multe din cărțile sale abordează stări de fapte din lumea de astăzi. Tematica religioasă este mereu asociată cu cea a limbajului. Conexiunea dintre credință și creația literară nu este străină de capacitatea poeziei de a fi, în viziunea autoarei, deopotrivă constructivă și distructivă. Poemele prezentate aici sunt extrase din ultimul său volum, ce poartă titlul *Jag såg ett träd* (*Am văzut un copac*), publicat în anul 2022. Aș spune că fiecare din ele se integrează într-un tot unitar din care răzbate un inconfundabil ton de smerenie în fața istoriei, a lumii, a naturii și a Creatorului nenumit.

Eva Ström

Fotografie de Helge Ström

(...)

inte ens den storslagna asken
kunde förlåta dig för ditt högmod
du hade mist förbindelsen
med det livgivande rotsystemet
men också med den gungande kronan
och levde nu bara i de yttersta kvistarna
innan dess blad sent omsider slog ut.
I stället var du iklädd en brynja av guld
och tillhörande glänsande stövlar
som ett nummer för små
fick din gång att knappt märkbart halta
när du vandrade uppför trapporna
till sjukhus och slott.
Kanske hade alltsammans varit annorlunda
om du inte som sextonårig cyniker
mött den mörka trollhasseln som snärjde dig
med sina underjordiska rotskott.

(...)

nici măcar falnicul frasin
nu te-ar putea ierta pentru mândria ta
ai pierdut legătura
cu sistemul radicular dătător de viață
dar chiar și cu coroana care se clătina
și care mai trăia doar în vârfurile de ramuri
înainte ca în cele din urmă să-i cadă frunzele.
În schimb, purtai o platoșă de aur
și nelipsitele ciubote lucitoare
care având un număr prea mic
te făceau să șchiopătezi ușor
când urcai scările
de la spital și castel.
Poate totul ar fi fost altfel dacă tu
ca o cinică adolescentă de șaisprezece ani
nu dădeai peste alunul magic care te-a sedus
cu rădăcinile lui subterane.

Allmän, fotograferad och styckad
blev också din sexualitet,
och filmrullarna blottade andra flyktingar
än dem som tog sig över medelhav och östersjö.
Jag vet inte längre vad jag önskar för dig
kanske inget annat än att det heliga askträdet
ska förbarma sig och öppna sig för dig
så att du kan träda in i dess bark
och höra kärlträdet sorla och låta dig fyllas
av osedda öden och ohörda sagor.
Kan anonymitet återkomma,
kan asken slå ut också för dig?
Och också fälla sina löv
i en sällsam utandning?

läs ditt namn baklänges

Läs ditt namn baklänges
Var hälsad ljuva regnskog
mun under munskydd
hand i handske rörde vid såret
fot i tofflor sprang mot chockrummet
Sväng din trollstav av askträ
Läs ditt namn baklänges
Ave Ave Ave frilägg en väg
två munnar möttes utan att skära sönder
den tunna väggen som skyddade munnen
för den allomfattande förrädiska kyssen.

askens väg

Kan man filma den svenska psalmboken,
askens väg från rotskott till kronträd?
Eleverna på Hersby försökte,
talade om asken som slutet ekosystem
om dess symbios med svamparna
om den givmilda förnan som skänkte myceliet
vad som behövdes av näring och mull.
De talade om askskottborren, om fotosyntesen
men ingenting om Yggdrasil
eller världsträdets helighet
de lade aldrig sin hand mot den ljusgrå barken
men de stack ett asklöv bakom örat
för att känna dess samhörighet med
den flikiga handen och foten,
med majstången som sträckte sig
mot himlavalvet vid sommarsolståndet.
Det blodiga och såriga huvudet
var redan film vid Isenheimaltaret
som Paul Celan två månader före sin död
betraktade med orden: *Es ist genug*
ur Matteuspassionen.
Också jordhärligheten trädde ur psalmboken
och blev oupphörligt till i den blåsiga vinden
som sveper över Barums cikoriablommor.
Fjällmorgonen stack upp i Fjälkinge backe
där fåren strövade, betande och bräkande
på andra sidan den stora galgbacken
som aldrig tagits ur bruk.

Și sexualitatea ta fusese
fotografiată și tranșată public
iar rolele de film au dezvăluit alți emigranți
decât cei care au traversat Baltica și Mediterana.
Nu mai știu ce să-ți doresc
poate nimic altceva decât acel frasin sacru
să se îndure și deschizându-se
să poți intra în scoarța lui
și auzindu-i murmurul să te umpli
cu nemaivăzute destine povești neauzite.
Se poate oare întoarce anonimatul,
poate înmuguri frasinul și pentru tine?
Și să-și lepede frunzele
cu o expirație nefirească?

citește-ți numele de-a-ndoaselea

Citește-ți numele de-a-ndoaselea
Slăvită fii, dulce pădure tropicală
gura sub mască
mâna înmănușată atinse rana
picioarele alergau spre salonul de urgențe
Sucește-ți bagheta de frasin
Citește-ți numele de-a-ndoaselea
Ave Ave Ave eliberează o cale
două guri se-ntâlniră fără să sfârtece
paravanul subțire ce ferea gura
de vastul sărut înșelător.

calea frasinului

Se pot oare filma psalmii suedezi [1],
calea frasinului de la rădăcină la coroană?
Elevii de la Hersby au încercat, vorbind
despre frasin ca despre un ecosistem închis
despre simbioza lui cu ciupercile
despre solul generos care a dăruit miceliului
hrana și humusul de care avea nevoie.
Au descris gândacul de frasin, fotosinteza
dar nimic despre Yggdrasil [2]
sau despre sacralitatea arborelui lumii
nu au pus niciodată mâna pe scoarța cenușie
dar au pus o frunză de frasin după ureche
să-i simtă afinitatea cu
podul mâinii și cu piciorul,
cu stâlpul de mai [3] care se înalță
spre firmament la solstițiul de vară.
Capul însângerat și plin de răni
a fost deja filmat la altarul din Isenheim
pe care Celan cu două luni înainte de moarte
l-a privit rostind cuvintele
din Evanghelia lui Matei: *Es ist genug*.
Și gloria pământească răzbătea din psalmi
necontenit în bătaia vântului
ce trece peste florile de cicoare din Barum [4].
Dimineți agreste se iveau pe dealul Fjälkinge
unde oile treceau păscând și behăind
de cealaltă parte a dealului spânzurătorii
care nu a fost surpat niciodată.

[1] **Psalmi suedezi**: culegere de cântări religioase (a nu se confunda cu Cartea Psalmilor din Biblie).
[2] **Yggdrasil**: frasinul, arborele lumii din mitologia scandinavă.
[3] **Stâlpul de mai**: stâlp împodobit cu panglici, ridicat întru celebrarea sosirii primăverii.
[4] **Barum**: mică localitate din estul Skaniei.

gudstjänare

Minns du platanerna,
Minns du platanerna i Rom
längs kajerna, längs Tibern,
hur rötterna bröt sig upp ur asfalten,
minns du de bruna löven
som aldrig fick höstfärger?
Minns du de två munkarna
som gick där med ett rep kring midjan,
de bruna kåporna
var de gudstjänare?
Och Gli Storni i stora flockar
som vände i luften
och smetade ner trottoarena med sitt träck.
Minns du ännu platanerna vid Ponte Sisto?
Hur rötterna bröt sig upp ur asfalten?
Gudstjänare, verkande, vardande.

född under vassens måne

Född under vassens måne,
vaggad som Mose i vassen,
jagad som *Säv, säv, susa*
tar du din tillflykt åter till underjorden.
Ingen ortoped rycker ut på hembesök
till din ensliga lya i hålorna under ruggarna
när du med värkande höfter
och ondskefulla knän
kryper under sjöns dybotten
för att nå din hemliga bostad –
Vassprinsessa med snärjande hår
Vassprinsessa med brutna naglar
Vassprinsessa med entonig sång
i enslig kvällsvind.
Det är det gudomligas tid återfödelsens tid
Du går till ro som den mjukaste
av novemberdimmor över leriga åkrar
Nu räknar underjorden sina själar och
blåser sina pipor för att kalla de sina till sig.
Inga spådomar behövs
för att visa ditt öde.

(...)

ur gråbreda knotiga knölar
blommade irisen intill liljan
Där växte lysing och liljekonvalj,
där stod de två stora kastanjerna,
där stod slätten, där stod du
där stod enarna och syrenerna
runt brevlådan, där stod stengärdena,
och där fanns den stora stenen.

Glömde du stenen?
Glömde du vinca vinca,
glömde du stenen,
glömde du jordkällaren?

Brunnen glömde du inte
Enen glömde du inte.

robii lui Dumnezeu

Îți amintești de platanii,
Îți amintești de platanii din Roma
de-a lungul cheiurilor, al Tibrului,
cum se ițeau rădăcinile din asfalt,
îți amintești de frunzele brune
ce n-au primit nicicând culorile toamnei?
Îți amintești de cei doi călugări
care mergeau pe acolo cu o sfoară la mijloc,
de capișoanele maro
erau ei robii Domnului?
Și de Gli Storni în stoluri mari
care se roteau în văzduh
mânjind trotoarele cu mizeria lor.
Îți amintești de platanii de la Ponte Sisto?
Cum se ițeau rădăcinile din asfalt?
Robii Domnului în acțiune, în devenire.

născut în zodia trestiei [5]

Născut în zodia trestiei,
legănat ca Moise în trestii,
urmărit ca *Sună, sună, pipirig* [6]
te refugiezi iar în lumea subpământeană.
Niciun ortoped nu vine la domiciliul tău
în bârlogul din scorbura de sub tufe
când cu dureri de șolduri
și genunchi prăpădiți
te tragi pe fundul mâlos al lacului
să ajungi la locuința ta secretă –
Prințesa stufului cu păr încâlcit
Prințesa stufului cu unghii crăpate
Prințesa stufului cu cântec monoton
în vântul singuratic de seară.
E vremea timpului divin, vremea renașterii
Te tragi la odihnă precum cea mai fină
ceață de noiembrie peste câmpuri noroioase
Lumea subpământeană își numără sufletele
și suflă în fluiere să le cheme.
Nu e nevoie să-ți ghicească-n palmă
ca să-ți spună ce te-așteaptă.

(...)

din marii noduli gri și noduroși
irisul înflorea lângă crin
Acolo creșteau gălbioare și lăcrămioare,
acolo erau cei doi castani bătrâni,
acolo era câmpia, acolo erai tu
acolo erau jnepeni și lilieci
în jurul cutiei poștale, erau brâuri de piatră
și piatra cea mare.

Ai uitat piatra?
Ai uitat de vinca vinca [7],
ai uitat piatra,
ai uitat pivnița?

[5] **Zodia trestiei**: lit., luna trestiei.

[6] ***Säv, säv, susa***: titlul unui binecunoscut poem al poetului suedez Gustav Fröding.

[5] **Vinca**: plantă ornamentală de grădină.

Tröskeln glömde du inte.
Hjärnan glömde du inte.
Du stod där.
Du. Våren. Den sista tröskeln.
Det sista steget glömde du inte –
Som över tröskeln togs.
Rosenzweige, rosentagg
rosen tappar snabbt sin dagg
Mariaklockor. Blå iris.

jag leker med mina händer

jag leker med mina händer
så små, så smutsiga,
jag leker med mina jordhänder,
jag leker med mina naglar,
med mina nagelhänder
jag leker med jorden
med mina händer
fingret är lindat
ett dockfinger
jag skriver med mina lekhänder
med mina jordhänder
en rulle oframkallad film
Nur bei völliger Dunkelheit öffnen
bilder som ingen sett
kan jag uppväcka dem igen?
Med jordhänder?

i skovens dybe stille ro

Far, är jag blast nu, om du är rot?
Mor, är jag blast nu, om du är rot?
Är jag rot nu?
I skovgens ro?
I slingan?
Sångarfåglarna är tysta.
Björnbär.
I skoven som växte i en ring.
Runt mig, genom mig,
I blasten.

var inte världen

Var inte världen redan fulländad
Var inte redan lindträdet sådant?
Med sitt hjärtformade blad?
Med sin vinge?
Med sin honung?
Vem ville ändra detta till det bättre?
Vem ville häda så?
Strödde inte almen sin konfetti?
Över oss?
Över oss alla?

Fântâna nu ai uitat-o.
Ienupărul nu l-ai uitat.
Pragul nu l-ai uitat.
Creierul nu l-ai uitat.
Erai acolo.
Tu. Primăvara. Ultimul prag.
Ultimul pas nu l-ai uitat –
Făcut peste prag.
Rosenzweige, rosentagg [8]
de pe roză picuri cad
Clopoței. Iris albastru.

mă joc cu mâinile mele

Mă joc cu mâinile mele
mici și murdare,
Mă joc cu mâinile mele de pământ,
mă joc cu unghiile mele
cu mâinile cu unghii
mă joc cu tina
cu mâinile
degetul înfășurat
un deget de păpușă
scriu cu mâini jucăușe
cu mâinile mele de humă
o rolă de film nedevelopat
Nur bei völliger Dunkelheit öffnen [9]
imagini pe care nu le-a văzut nimeni
le pot eu oare trezi din nou?
Cu mâini de pământ?

i skovens dybe stille ro [10]

Tată, dacă tu ești rădăcina, sunt eu tulpina?
Mamă, dacă tu ești rădăcina, eu sunt tulpina?
Acum sunt rădăcină?
În liniștea pădurii?
În buclă?
Păsările cântătoare au amuțit.
Mure.
În pădurea crescută-n cerc.
În jurul meu, prin mine,
În tulpină.

nu era lumea

Nu era lumea deja perfectă?
Nu era teiul deja astfel?
Cu frunza în formă de inimă?
Cu vârtelnița lui?
Cu mierea lui?
Cine a vrut să facă asta mai bine?
Cine ar huli astfel?
Nu și-a presărat ulmul confetti-ul său?
Peste noi?
Peste noi toți?

[8] ***Rosenzweige...*** (germ.): trandafirul pierde roua.

[9] ***Nur bei völliger Dunkelheit öffnen*** (germ.): Se deschide doar când e întuneric beznă.

[10] **i skovens dybe stille ro** (daneză): în liniștea adâncă a pădurii.

Universalia

FICȚIUNEA VIEȚII, NONFICȚIUNEA CĂRȚII

Ana Dobre

Critic și istoric literar, eseistă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Motto:

„Nu locuim în timp decât fiind în permanență expulzați din el, ținuți la ușa prezentului. Suntem ființele fără adăpost ale duratei."

Pascal Bruckner

Când, în toamna lui 2023, **Pascal Bruckner** primea titlul de Doctor Honoris Causa, oferit de Universitatea de Vest din Timișoara, o reflecție ca aceasta: „Există o vârstă pentru onoruri și medalii. Dacă ele vă sunt atribuite prea devreme, par legate de întâmplare și nu de merit", definea starea de luciditate a intelectualului autentic și evidența o înaltă conștiință a valorii în sine.

Continuând pe același ton meditativ, el exprima, totodată, și o profesiune de credință literară: „Sfidarea cea mai mare pentru un artist, un autor, un creator este reînnoirea de sine. De câțiva ani, atunci când încep o carte, mă întorc la rugăciunea lui Baudelaire: «Doamne, Dumnezeul meu! Dăruiește-mi harul de a crea câteva versuri frumoase care să-mi dovedească mie că nu sunt ultimul dintre oameni, că nu sunt mai prejos decât cei pe care îi disprețuiesc».".

Scriitor, conștiință a epocii sale, Pascal Bruckner se exprimă cu același impact în ficțiune – romanul *Luni de fiere*, de exemplu, și în nonficțiune, în eseul *O scurtă eternitate. Filosofia longevității*; gândirea lucidă, pătrunzătoare, care vede dincolo de ceea ce, aparent, se vede la suprafață, traversează această operă, amprentând-o cu originalitatea spiritului său, integrând-o unui *zeitgeist*, spiritul vremii. Aceasta determină generalizarea particularului, deschizând posibilități multiple de constelare a ideilor, prin aceea că, citindu-l, ne putem regăsi în situațiile imaginate, în ideile exprimate.

Cum comunică aceste cărți? Se luminează ele reciproc? Părând să răspundă aspirației de *reînnoire*, de eternă reîntoarcere a spiritului la rădăcinile care-l nutresc și-i întreține viața, cele două cărți devin consubstanțiale, traversate de același fior al nevoii de a înțelege irepresibila voință de a trăi.

„Individul contemporan se vrea regizorul propriei dispariții. [...] Motivele noastre de a trăi exclud orice motiv de a muri pentru o cauză ce depășește persoana noastră sau persoanele pe care le iubim", mai spunea Pascal Bruckner la Timișoara, după observația conform căreia „Europa a iubit prea mult basmele". Ideea se materializează în romanul *Luni de fiere*, o investigație a iubirii, concretizată în povestea a două cupluri, inițial, divergente, Didier și Béatrice, cuplul „cuminte", și Franz și Rebecca, cuplul atipic, care experimentează paradisul și infernul iubirii, trăind în intervalul acelui mic pas dintre sublim și ridicol, dar și în eseul *O scurtă eternitate. Filosofia longevității*, o investigație a senectuții/longevității, relevând ideea potrivit căreia senectutea poate fi depășită *renunțând la renunțare*, lăsând dorința de a trăi plenar să aibă cota ei de participare la viața noastră.

Luni de fiere, roman ecranizat de Roman Polanski în 1992, poate deconcerta mentalitatea cuminte, așa cum o făcuse cândva *Lolita* lui Vladimir Nabokov, mentalitate care ține de o tradiție a păstrării aparențelor, a discreției față de propria viață, de obligația de a accepta viața ca pe un ritual previzibil, fără acte de insurgență care să deplaseze liniile în desenul aparent armonios al derulării existenței.

Ideatica acestei povești, cu țesătura ei de afirmații, negații, cu jocul labil al aparențelor și esențelor, e susținută de însăși gândirea îndrăzneață a autorului care rezonează cu gândirea secolului al XXI-lea, modelată, în secolul al XX-lea, de psihanaliza lui S. Freud și C.G. Jung, de mișcarea de emancipare a femeilor, de revolta beatnicilor, ca și de regândirea libertății și a liberului arbitru, în dorința de a elibera omul din chinga convențiilor morale și sociale. În fapt, Pascal Bruckner ne propune o reinterpretare a mitului peșterii lui Platon. Împotriva

imaginilor proiectate pe pereții peșterii-cușcă sunt toate aceste manifestări ale omului care aspiră la statutul de zeitate eliberată de condiționările istoriei, ale lumii.

Modul de a înțelege personal și particular libertatea de acțiune este sugerat alegoric în povestea celor două cupluri, Franz-Rebecca și Didier-Béatrice. Reprezentarea epică a acestei povești este dramatizată, beneficiind de o întreagă recuzită simbolică: *apele* (Mediterana), *pachebotul* (*Truva*), *călătoria*, cu dubla semnificație – peripeție, în exterior, aventură de cunoaștere, în interior.

Acțiunea se petrece, așadar, pe un vapor, *Truva*, în ultimele zile ale anului 1979 și revelionul 1980, în total cinci zile, număr simbolic, sugerând o *facere* neterminată, în translare de la Vest la Est, spre un Orient fabulos, o Indie conotată ca spațiu al revelațiilor spirituale, călătorie regresivă către începuturile, *răsăritul*, ființei. *Truva* este o metaforă a destinului care, aparent, la întâmplare, reunește cuplurile disonante pentru a le revela prin reflectare a unuia în celălalt și pentru ca, prin cufundare/imersiune în abject, fiecare să-și atingă abisurile propriei ființe.

Călătoria este simbolică, mai mult o călătorie în sine, valurile când învolburate, când liniștite ale mării, fiind un echivalent al vieții în desfășurarea evanescentă a aparențelor care ascund, camuflează lucrurile cu adevărat importante, esențele. De altfel, peisajul marin, în speță, *natura*, în eterna ei desfășurare de forțe, este un personaj simbolic al romanului, anticipând evenimente, învăluindu-le în țesătură alegoric-metaforică, rezonând cu stările sufletești ale personajelor. Tumultul naturii este o proiecție a tumultului interior al personajelor: „*Truva* sărbătorea Anul Nou între Atena și Istanbul sub un cer negru și amenințător. Pachebotul […] părea un accesoriu plutind pe o enormă scenă lichidă"; „Am împins o ușă și dintr-odată a izbucnit bubuitoarea răsuflare a mării"; „Marea agitată se acorda cu furia amantei mele și, fără să aibă nici măcar conștiința acestui fapt, o amplifica"; „În timp ce infirmul ducea la buze un pahar tremurător, furtuna s-a întețit. Brusc, *Truva* s-a aplecat la tribord la mai bine de treizeci de grade, o oglindă s-a spart în bucățele și cioburi au ajuns până în mijlocul încăperii. Sub asaltul talazurilor, vaporul gemea ca un uriaș sleit de oboseală, iar toată lemnăria scârțâia cu pocnituri sinistre. Valuri enorme bombardau coca, explodau în jerbe de spumă lăptoasă pe geamurile sălii de mese, prăvălindu-se într-o ploaie de bule opalescente.".

Relația tensionată dintre cei doi, Franz și Didier, se pliază, contrapunctic, pe relația jungiană *persona-umbră*. Interacțiunea lor exclude, de la început, comunicarea prin interacțiunea dintre imaginea, aparentă, pe care fiecare și-o cultivă prin *persona*. Ceea ce urmărește Franz, personajul diabolic, sunt *umbrele* din celălalt, ceea ce acela ascunde; îi atinge, astfel, toate punctele vulnerabile, obligându-l să-și recunoască *umbrele*, părțile din aisbergul ființei, pe care, fie le conștientizează, fie le ignoră, camuflându-le, lăsându-le depozitate în cămările inconștientului.

Convenția epicului se revelează la final, în sensul construirii lucide a unei *reprezentații*, pusă la cale de Franz, infirmul care, din această poziție *statică*, își reprezintă *dinamic* lumea, arogându-și rolul unui regizor care imaginează, proiectează scene, luând ca personaje principale pe Didier și Béatrice, cuplul care-l oripilează prin cumințenia relației. Povestea lui Franz despre relația lui cu Rebecca este un construct al imaginației care deformează realitatea în sensul ignobilului. Sentimentul este urmărit în toate fazele, de la apariție, dorință, împlinire până la un apogeu al imundului abject, coborând, apoi, treptele degradării până la anularea totală a omenescului. Deși pare povestitorul principal, povestea lui Franz, spusă de el însuși, este, în fapt, o oglindă pe care acesta

o pune în fața lui Didier pentru a-l provoca, pentru a-l/a-i încerca sentimentele, o confruntare cu propriile *umbre* proiectate în celălalt. Mai mult, o inițiere în limită, în confruntarea cu limita, depășirea, recunoașterea imposibilității rațiunii de a rezista răului, abjectului.

Coborârea în Infern este dirijată de la început, Franz jucând rolul unui Mefistofel care ispitește, fascinează, atrage în rău și, diabolic, îi sugerează *beneficiul răului*, în dualitatea eternă cu binele: „Mulțumită mie, vei fi cunoscut închisoarea, experiență plină de interes pentru un pedagog. Scoate din ea o carte.". Ceea ce-i revelează el este adevărul despre sinele pe care-l împiedicase să se manifeste: „Ți se luase de tine însuți, dar fără să fi găsit puterea de a fi un altul: n-aveai talentul ambițiilor dumitale. Ai încercat să deschizi o fereastră care se numea Orient. N-ai avut nevoie de mult timp înainte de a realiza că este vorba despre o fațadă. Erai încă de la plecare schilod, cu sufletul ciobit: pământul pe care te sprijineai era plin de crevase. Ca și mine, transformă Asia în utopia unui altundeva: lucrul acesta te va scuti de mersul până acolo. Crede-mă, nu există nicio soluție geografică. «Renunță la lumea de-aici, renunță la lumea de dincolo, renunță la renunțare», zicea un mistic musulman.". Răul are avantajele lui. Franz îl revelează, scoțând *umbrele* din întunericul ființei, pe Didier lui însuși, un proces existențial asemănător celui din *Zorba Grecul*.

Modul în care Franz îl *dirijează/manipulează* pe Didier în acest labirint infernal relevă o relație de Maestru, diabolic, mefistofelic, care corupe, înaintând pas cu pas pe terenul fragil al sufletului celuilalt, un inocent care-și exhibă vulnerabilitățile, care i le oferă pe tavă. Asumându-și postura de narator, Didier poate fi considerat un învingător asupra lui însuși. Călătoria în abject l-a purificat, lăsându-i, după scuturarea tuturor *umbrelor* întunericului, șansa unei renașteri spirituale, o eternă reîntoarcere la rădăcinile Eului care-și află, astfel, Sinele.

Complexa lor relație, în care Rebecca și Béatrice reprezintă simbolic *anima* fiecăruia, între aspirație și deziderat, după cum ei înșiși reprezintă *animus*-ul celor două, ipostaza lor masculină, pe care, proiectând-o în exterior, o epuizează, prin epuizarea posibilităților multiplicate în constelații ale complexului Eului, descrie complexele lor procese interioare, dar și încercarea disperată de a se elibera, de a atinge *catharsis*-ul, de a se purifica, dându-și posibilitatea unei renașteri spirituale.

Eșecul cuplurilor este, de fapt, o victorie a inconștientului, a *umbrei*, asupra conștientului, *persona*. Personajele au trecut printr-un *proces de individuare*, obligate la armonizarea *umbrei* din ei cu *persona*. Paraplegicul Franz acceptă o Rebecca mutilată, primind acel echilibru pe care îl urmărise cu obstinație, oferit de întâmplarea dramatică, concretizat în posibilitatea de a îmbătrâni împreună, ca „admirabilă pereche de sperietori", cu realitatea *inalterabilei egalități*, aceea *de a se înțelege întotdeauna îndeajuns ca să se blesteme pe vecie*.

Conformista cuminte Béatrice, profesoara care respecta cutumele, se revoltă împotriva acestui statut, coboară din aparența inocenței în străfundurile demonice ale potențialității. Vestea că „a prins gustul heroinei și ar face orice să și-o procure" o închide în cușca propriilor vicii.

Rezonatorul acestor destine este Didier, el trage cortina și stabilește concluziile. Din scrisoarea lui Franz reține ideea (exprimată și de Saint-Exupéry în *Citadela*): „Există victorii care te duc în fundătură, așa cum sunt înfrângeri care deschid căi noi.". El se ridică deasupra acestor valuri învolburate ale umbrelor din el, le domină și, renăscut spiritualicește, poate fi considerat un învingător.

Faptul că *Truva*, pachebotul conotat ca metaforă a destinului, locul unde s-a jucat piesa metamorfozelor lor, „a fost dezarmată din motive financiare", călătoria din 28 decembrie–1 ianuarie fiind ultima ei călătorie, trebuie citit tot în notă alegorico-simbolică. Odată piesa consumată, lumea fiind o mare *scenă*, toposul, locul care le-a văzut destrămarea, poate să dispară, lăsând loc *lumii ca text*.

Ficțiunea vieții se continuă în nonficțiunea cărții. *Renunțarea la renunțare* lasă ecoul să ajungă până în *O scurtă eternitate. Filosofia longevității*.

Investigația iubirii, în ficțiunea proiectivă din *Luni de fiere*, continuă în nonficțiunea eseului, în *O scurtă eternitate. Filosofia longevității*, cu prezență auctorială permanentă, în investigarea longevității, sub același imperativ: *a renunța la renunțare*, a lăsa dorința să ghideze înaintarea în tărâmul senectuții, a te acorda tinereții interioare.

Mottoul din Bertolt Brecht: „Mai degrabă de o viață stupidă ar trebui să ne temem, decât de moarte", reverberează în toate meditațiile eseistice, rezonant *renunțării la renunțare*, o pledoarie pentru *vara indiană* a vieții.

Metafora *verii indiene* se multiplică în constelații menite a o clarifica, explicitând-o prin reflectări și refractări ce evidențiază bogăția trăirilor, indiferent de etapa vieții. Un prim sens are în vedere *(re)inventarea* unei noi arte de a trăi în *perioada de grație* dintre maturitate și senectute.

C.G. Jung descria circular viața asemănând-o cu mersul soarelui de la răsărit la apus, și o segmenta în patru sferturi: *copilăria*, *vârsta medie* (25–45 de ani), *vârsta medie înaintată* (45–70 de ani) și *vârsta înaintată* (70–95 de ani). Kirkegaard admitea trei etape ale drumului vieții: *estetică*, a prezentului imediat, *etică*, a exigenței morale, și *religioasă*, a împlinirii.

Între vârsta medie înaintată și vârsta înaintată se întinde, prin urmare, această *vară indiană*, care corespunde deplinei conștientizări a drumului parcurs, odată cu înțelegerea și acceptarea realității, anume că, în față, nu mai există un drum egal ca întindere, cu cel străbătut deja. De aici, nevoia unei plenitudini, șansă pe care *vara indiană* o oferă, reinventând nu

atât tinerețea, cât senectutea, luând în considerație adevărul că *vârsta psihologică nu coincide cu cea biologică și socială*.

Senectutea se măsoară în capacitatea de a înțelege plenitudinea iubirii, în cele patru ipostaze aristoteliene: *eros*, *philia*, *storge*, *agapé*, de a o integra vieții și modului de a trăi *vara indiană*, de a o spiritualiza prin apolonizarea dionisiacului fremătător.

Eseul lui Pascal Bruckner se adresează tuturor celor care, „în plină toamnă", „visează la o nouă primăvară", dorind „să alunge iarna cât mai departe, între anotimpurile vieții". *Anotimp intermediar*, *inedit* în istorie, *vara indiană*, considerată, aprioric, din perspectiva altei vârste, prin prejudecată, drept lipsită de orice conținut, „vârsta echivocului dintre starea de grație și prăbușire", este, întotdeauna, un „timp pasionant și angoasant", perioada care „trișează cu concluzia".

Fanta în care se află acum omul, îl conștientizează asupra necesității de a trăi plenar, de a se bucura de fiecare clipă, știind că *restul* începe încă din prima zi de viață. Prin urmare, fiecare zi este o zi de grație, iar înțelegerea ne transformă în ființe ale aventurii: „Nu locuim în timp decât fiind în permanență expulzați din el, ținuți la ușa prezentului. Suntem ființele fără adăpost ale duratei.". Înțelegând acest adevăr, asumându-l, Pascal Bruckner dezvăluie înșelătoria fundamentală: „nu viața au prelungit-o știința și tehnicile, ci bătrânețea"…

În stadiile, *estetic-etic-religios*, pe care omul le străbate, etape conștientizate sau mai puțin conștientizate, viața fiind, cum o spune și Mircea Eliade, un scenariu de inițiere, presărat cu probe, de cele mai multe ori, neconștientizate, ultimul stadiu din clasificarea lui Kirkegaard, cel *religios*, ar corespunde vârstei filosofice a spiritului; *vara indiană*, substituind viața activă cu contemplația, oferă posibilitatea extraordinară a dialogului sufletului cu sine însuși: așadar, călătoria jungiană a Eului către Sine, de la conștient la supraconștient.

Permanentă reluare, eternă reîntoarcere, aplicabilă individului și colectivității, la scara evidenței – filogenetic și ontogenetic, *vara indiană* repetă dilema adolescentului, aceea de „a regăsi în propria persoană credința care creează", „virtutea care inventează, vertijul care ezită în fața abundenței căilor posibile".

Circularitatea existenței, ca-n metafora roții hegeliene, suprapune, aducându-i în același punct, *zorii* cu *crepusculul*, „chiar dacă acești zori nu mai deschid nicio nouă zi"… Poate tocmai de aceea, căci *vara indiană* a vieții constă tocmai în această recucerire a posibilităților pierdute, „chiar când câmpul virtualităților se îngustează zi de zi, ca o piele tăbăcită", cu imperativul *sine qua non*: „Trebuie să rămâi o conștiință deschisă, care se lasă emoționată și impresionată, fără a fi nicicând potolită.".

Este *măreția de a rupe cu ceea ce este*, visul de a evada într-o lume în care omul își poate oferi totul, trăind o existență „în stare de perpetuă renaștere", rămânând, toți oamenii, până la sfârșit *ființe ale confirmării*.

Reținem, la final, o reflecție-constatare: „Viața nu este o boală de care trebuie să te vindeci. La orice vârstă, salvarea constă în muncă, în angajare, în studiu.", care anulează, prin deschidere și optimism, realitatea *destinului ca punte aruncată între două abisuri*.

Lumina continuă să existe chiar și când norii o împiedică să ajungă la noi. Ca *ființe în tranziție*, ar trebui să ne bucurăm de spectacolul etern pe care, cu generozitate, viața îl oferă fără nici un fel de discriminare. *Vara indiană* face parte din eternitatea la care fiecare om are dreptul.

26 ianuarie 2024

„Scriitor, conștiință a epocii sale, Pascal Bruckner se exprimă cu același impact în ficțiune – romanul «Luni de fiere», de exemplu, și în nonficțiune, în eseul «O scurtă eternitate. Filosofia longevității»; gândirea lucidă, pătrunzătoare, care vede dincolo de ceea ce, aparent, se vede la suprafață, traversează această operă, amprentând-o cu originalitatea spiritului său, integrând-o unui zeitgeist, spiritul vremii. Aceasta determină generalizarea particularului, deschizând posibilități multiple de constelare a ideilor, prin aceea că, citindu-l, ne putem regăsi în situațiile imaginate, în ideile exprimate."

Universalia

POEME DE BASIM FURAT
Prezentare și traducere din limba arabă de George Grigore

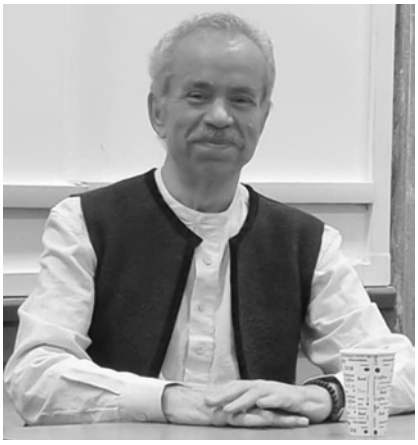

Basim Furat s-a născut la Kerbala, Irak, în 1967, și a debutat ca poet încă din școala primară. Este cunoscut atât pentru versul său, cu o amprentă de neconfundat în peisajul liric arab actual, pe de o parte, iar pe de altă parte, pentru cărțile sale de călătorii, fiind un adevărat globe-trotter.

Dintre volumele sale de poezii amintim aici câteva: *Cel mai tare gângurit* (1999), *Toamna minaretelor* (2002), *Ajungerea la râu* (2012), *Poșta Nilului Albastru* (2017), *Către limba luminii* (2009) etc.

George Grigore

Profesor universitar doctor,
Universitatea din Bucureşti,
Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine,
Catedra de Limbi şi Literaturi Orientale,
Secţia Arabă
Scriitor şi traducător
Membru al Uniunii Scriitorilor
din România
Ambasador al Alianţei Civilizaţiilor
(organism ONU) pentru România
(din 2008)

Basim Furat

Grădinile îți urmează pașii

Eu mân anotimpurile către izvorul tău, pe când natura stă la beție
Grădinile îți urmează pașii
Iedera-inimă visează să atingă fereastra
Ca să picure din roua crizantemei o licoare
Ce deschide larg ușa dorinței
Am întins mâna... numele tău năucise alfabetul
Tâlmacii se puseseră pe descifrare
Pe măgurile tale îmi ascult poemele, le văd cum înfrunzesc de-a lungul
Te cuprind dimpreună cu ele și pornesc să-i șterg lacrimile copilăriei
Mâna ta – o dimineață încărcată de păraie, când îmi scutură mâna
Cascade de cânt se prăval în temple budiste
Mă clătesc în ele și mă apucă o sfârșeală cum nu am mai avut.
Mi-am purtat setea și desfătarea cu tine, până când sălciile m-au împresurat,
Pieptănându-și valurile, iar stelele se înecau în lumina ta,

Pe când eram prins cu pozarea reginei nopții când încerca să-ți fure mireasma.
Pentru că un budist bătrân spusese cândva:
Copacii fără păsări se simt tare stingheri
Ți-am adus codrii, dimpreună cu Ghilgameș,
ce-și ținea la subțioară epopeea,
iar în iluminarea sa pândea rătăcirea.
Am trecut pe lângă Qays în timp ce hrănea bestia cu propria sa nebunie
I-am turnat *chicha*, iar el se porni să strige:
Măgurile tale prind formă în Hawran.
Pe sub cămașă ploua un eufrat peste Imru'u l-Qays.
Atunci, mi-am stivuit tăblițele, am umplut pocalele amândurora cu săruturi
Și-am prins să-ți cerșesc ajutorul pentru a împleti un poem de dragoste.

Mesopotamia

Acolo…
unde strămoșii mei au sădit înțelepciunea
și au cules durerea
unde zeilor le-au înălțat tronuri
împodobite cu speranțe
unde apa au botezat-o cu dorințe
iar lutul l-au preschimbat în tăblițe și adăposturi
din furia râului au făcut un calendar al zilelor lor
întru vestirea începutului istoriei

Iarba de aici

Începui să fiu gelos pe seară, căci mi te lua departe de mine
Pizmuiam noaptea, căci îți împodobea perna cu stele
Și mâna visele către iatacul tău
Chiar și pustiul cu nisipurile-i și jelania
s-a împodobit cu primăvară când ai trecut pe lângă el
Iar marea culcușită-n palma ta
Îmi alunga cu valurile sale somnul ce le dădea târcoale neliniștilor mele
În oraș când mă luam după glasul tău ca să găsesc frumusețea
Izvoarele-mi săreau în buzunar, râul orașului se crampona de mine…
Nu am dat atenție grădinilor care mă urmau
Și nici stolurilor de păsări ce se roteau deasupra capului meu,
Ci m-am dus să caut o vrajă ca să mă păzească de tine,
Să scrijelesc înțelepciunea în labirinturile întrebării.
Un bătrân împovărat de ani
Trecu și mă opri să-mi strige:
– Cincizeci de veacuri de rătăcire, iar pribegia-mi are *qibla*…
Iarba de aici.

Philip Galle (1537–1612), gravor olandez, *Zidurile Babilonului*, gravură după Maerten van Heemskerck, 1572

Historia

MODERNIZAREA EGIPTULUI
Visul faraonic al lui Napoleon de reclădire a unei mari civilizații apuse (1)

Mihai Buzatu

Istoric, publicist
Membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România

„Nu există decât două Țări, Orientul și Occidentul; nu există decât două popoare, orientalii și occidentalii."

Napoleon Bonaparte

Cândva, acest stat, creator de civilizație, cu peste 6000 de ani de istorie, a cunoscut momente de măreție, de triumf, de creație, a modelat primele societăți umane organizate, primele orașe și primele state, a făcut mari descoperiri în astronomie, matematică, navigație, a dat lumii monoteismul, o arhitectură de neegalat, artă excepțională, a inventat geometria, a îmbogățit medicina și agricultura, a simplificat comunicarea și memoria faptelor prin folosirea intensă a alfabetului, atât în administrație și în comunicarea către supușii faraonilor, cât și în scrierea mărturiilor istorice.

Ca orice altă mare civilizație, cea egipteană a cunoscut și momente de decădere, de deznădejde, de pasivitate, mai ales când, peste milenii, Egiptul a devenit o provincie a Imperiului Otoman. Legat de Constantinopol încă din 1517, Egiptul nu a experimentat ceea ce a fost pentru Europa Epoca Renașterii și a Luminilor, arta și știința devenind, mai ales după secolele al VII-lea–al VIII-lea, subsecvente dogmei religioase, fenomen întâlnit și în așa-numitul Ev Mediu Întunecat. „Climaxul" acestei perioade va fi atins în perioada guvernării străine.

În această perioadă de stăpânire otomană, Egiptul nu a cunoscut progrese, situația economică s-a înrăutățit mult, opresiunea socială și politică s-a intensificat, iar dezvoltarea culturală a fost înăbușită. În mod oficial făcea parte din Imperiul Otoman, dar de fapt era supus feudalismului militar al mamelucilor, la originea lor sclavi de rasă albă proveniți din rândurile populațiilor din Caucaz. Această castă războinică guverna o populație formată din mici artizani, prăvăliași și felahi care-i suportau cu exasperare autoritatea, cu atât mai mult cu cât Egiptul trecea, la acest sfârșit de secol al XVIII-lea, printr-un incontestabil declin economic [1]. Pentru acest Egipt letargic, în care tehnicile nu mai evoluaseră practic deloc din Evul Mediu, secolul al XIX-lea a însemnat începutul transformării sale. Din acest punct de vedere, expediția lui Napoleon Bonaparte în Egipt a reprezentat primul contact semnificativ dintre două civilizații până atunci mai degrabă izolate una de cealaltă – Islam și Occident. Această întâlnire cu Occidentul constituia intrarea efectivă a Egiptului într-o perioadă de modernizare.

Altfel spus, Napoleon Bonaparte este cel care așază pe paletă culorile pentru a crea un Egipt modern. De fapt, ambiția corsicanului era aceea de a-i reda gloria de altădată Egiptului „amorțit" de aroganții mameluci. Acest tânăr cuceritor considera că Franța are un destin în Est, reformarea musulmanilor egipteni cu idei europene fiind o etapă tranzitorie a acestui vis. Inginerul-filosof Edme-François Jomard menționează: „Mergând să elibereze Egiptul de sub jugul mamelucilor, Franța urmărea să o elibereze de un alt flagel – ignoranța, aducându-i lumina și civilizația pe care Europa le primise cândva de la Orient." [2] Se poate, astfel, spune că Egiptul face cunoștință

[1] **Jean Tulard**, *Napoleon*, București, Editura Compania, 2000, p. 79.

[2] **Pierre-Jean Luizard**, *Modernizarea țărilor islamice. Procesul de laicizare și regimurile autoritare implicate*, București, Editura Artemis, 2008, p. 70.

cu modernitatea prin expediția franceză întreprinsă în 1798 de generalul Bonaparte, pe atunci un tânăr de douăzeci și nouă de ani.

Pentru început, este important să aruncăm o undă de lumină asupra conceptului de modernitate, mai ales în cazul unei țări situate în centrul lumii musulmane. Acest termen, în Europa secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, ne duce cu gândul la impactul social al tiparului, al presei, al burselor, la marea literatură occidentală, la contactul Apusului cu știința și cu tehnica. Totodată, acest contact cu valorile Occidentului a permis „introducerea în Egipt a unor noi curricule educaționale: studiul armatelor europene și cursuri de instruire militară, continuate cu studii politice, administrative, de drept care au preluat o gamă largă de programe din sistemele europene de educație", conform autoarei volumului *Islamul politic și democrația. Între reformă, interpretare și jihad*, Mihaela Matei. Într-adevăr, prin acest contact cu Occidentul și cu valorile noi vehiculate de Revoluția franceză, Egiptul avea să cunoască în toate domeniile o deșteptare remarcabilă, corespunzând primei manifestări a modernității în lumea musulmană tradițională.

În cele ce urmează, vom prezenta modul în care Napoleon își pune la punct planul de organizare a corpului expediționar și entuziasmul cu care își pregătește plecarea în Egiptul faraonilor. Napoleon fusese atins încă de tânăr de ceea ce noi numim astăzi „orientalism": citise *Histoire des arabes* de François Augier de Marigny și îi plăceau atât *Voyage en Egypte et en Sirie*, cât și *Considérations sur la guerre actuelle des turcs*, ambele de Constantin-François de Chassebœuf, conte de Volney, tipărite în 1787 și 1788. Într-una din lucrările sale importante, medievistul italian Franco Cardini ne spune că există mărturii că ar fi discutat cu Goethe despre *Mahomet* al lui Voltaire.

În momentul în care Directoratul i-a aprobat expediția în Egipt, mai ales că acesta dorea să-l îndepărteze pe tânărul general de jocurile politice din Paris, Napoleon trebuia să facă față provocării de a constitui rapid o flotă de aproape trei sute de nave, capabile să transporte un corp expediționar de peste treizeci și opt de mii de oameni, mulți dintre aceștia veniți special la chemarea lui. Pentru aceasta, remarca istoricul sovietic Evgheni Victorovici Tarle, „Bonaparte alegea aproape individual pe soldații cu care urma să plece în Egipt, dintre cei care luptaseră sub comanda sa în Italia. Cunoștea personal un număr considerabil de soldați; memoria sa neobișnuită punea întotdeauna în uimire pe cei din jurul său. Știa că un anumit soldat este viteaz și dârz, dar bețiv; că un altul este inteligent și se descurcă ușor, dar obosește repede din cauza unei hernii. Nu numai pe mareșali a știut Napoleon să-i aleagă bine, ci și pe caporali și pe soldații de rând, atunci când era nevoie".

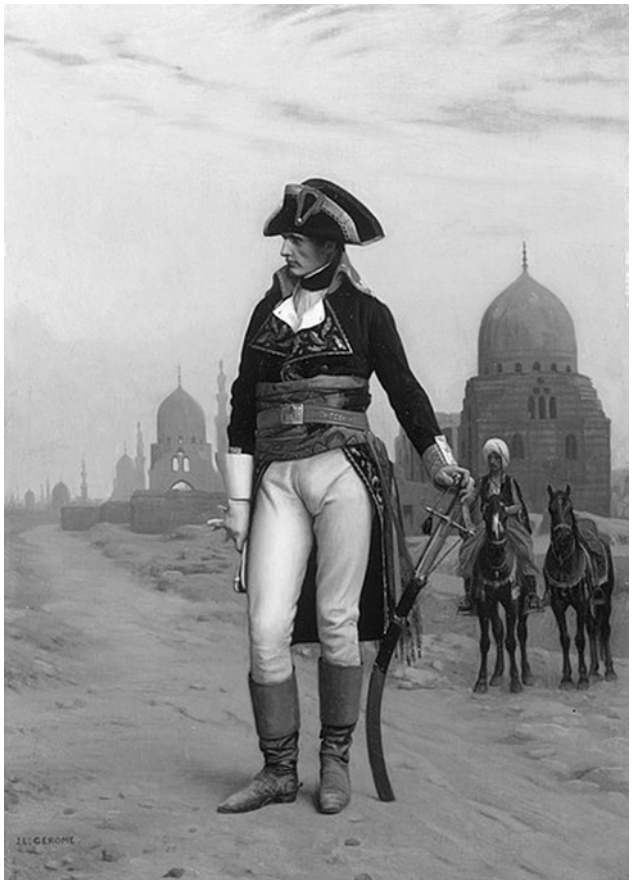

Jean-Léon Gérôme (1824–1904), pictor francez,
Napoleon în Egipt, 1863

Majoritatea combatanților aleși pentru această expediție erau cei care l-au avut ca lider pe Napoleon în campania din Italia, unde autoritatea militară a acestuia fusese general acceptată. De aceea, și-a ales ofițeri recunoscuți sau promovați de el ca Murat, Berthier, Lannes, Bessières, Marmont, Duroc, Desaix sau Kléber. Marșul unui lider milităros aducea și mesajul luminos al Revoluției franceze. Însetat de știință, Bonaparte a organizat, în demersul său expediționar, o misiune științifică formată din circa 160 dintre cei mai iluștri oameni de știință, arheologi și ingineri francezi, printre care s-au numărat Laplace, Monge, Bertholet, Arnault, Lemercier, Jomard și Vivant-Denon, cei din urmă fiind doi talentați scriitori de impresii de călătorie. Toți aceștia fuseseră recrutați pentru a studia fauna și flora, obiceiurile, folclorul, populația, religiile din Valea Nilului și, mai ales, monumentele și piramidele egiptene, siturile arheologice și inscripțiile antice, precum și eventualele relicve pe care sperau să le găsească. Pentru prima dată de la Alexandru cel Mare, un cuceritor invită oamenii de știință să se alăture trupelor sale, pentru a face cercetări și a consemna ceea ce văd.

Înainte de a părăsi Franța, Napoleon a cerut să i se aducă toate scrierile existente despre Egipt, în special scrierile

contelui de Volney, a început să studieze istoria, geografia și organizarea politică a Egiptului, resursele sale umane și economice, organizarea militară a țării, viața spirituală etc. Rezultatul acestor studii s-a materializat în lucrarea în două volume *Campania din Egipt și Siria*, *memorii pentru a servi la istoria lui Napoleon*, dictată de el însuși generalului Henri Gatien Bertrand, în perioada exilului său de pe insula Sfânta Elena și în consemnările făcute de Gaspard Gourgaud și de Charles Tristan, marchiz de Montholon.

Ca orice om educat al Iluminismului, luase cu el un număr impresionant de lucrări marcante ale secolului său, printre care se numărau operele lui Montesquieu, Voltaire și Rousseau, precum și a câtorva autori ai Antichității. Pe lângă acestea, a mai adus *Călătoriile căpitanului Cook*, unul dintre volumele cele mai influente în domeniul descoperirilor și explorărilor de teritorii exotice. Mai mult decât atât, a citit *Istoria filosofică și politică a instituțiilor și comerțului europenilor în cele două Indii*, a abatelui Guillaume Thomas François Raynal, *Suferințele tânărului Werther*, a lui Goethe, o carte romantică și melancolică și, lucru semnificativ, a studiat Coranul, înainte de a interacționa cu egiptenii.

Unul dintre motivele care l-au împins pe Napoleon să întreprindă această expediție în Egipt era puternicul său interes față de toată cultura egipteană, fapt pentru care a luat decizia înființării a mai multor tipografii în limba arabă și franceză la Cairo și a creat Institutul Egiptean *(Institut d'Égypte)*, o replică a Institutului Național din Paris, sarcina membrilor săi fiind aceea, după cum afirmă istoricul britanic Alan Forrest, „de a investiga toate aspectele culturii egiptene antice, de a-i descrie splendorile și de a-i cataloga vestigiile, de a transcrie limbile vorbite în regiune de-a lungul timpului și de a identifica speciile de animale și de păsări". De asemenea, trebuiau să analizeze economia și societatea Egiptului contemporan și să facă o prospecțiune pentru un viitor Canal Suez. Toate aceste preocupări s-au materializat în douăzeci de volume, culminând cu lucrarea de mare amploare *Description de l'Égypte (Descrierea Egiptului)*, care a stârnit interesul Europei atât pentru Egiptul faraonic, cât și pentru lumea contemporană a Islamului, misterioasă, enigmatică și necunoscută pentru mulți europeni.

Egiptul spre care se îndreptau nu era doar o țară străină ca oricare alta. Era o cultură din care francezii înțelegeau prea puțin, dar care îi fascina, o civilizație străveche cu secrete bine ascunse, ritualuri religioase ciudate, o lume a soarelui și a umbrelor, a caselor bine ferecate și a curților împrejmuite de ziduri, a fețelor acoperite de văluri și a robelor lungi și largi. [3]

După o lună și jumătate, flota franceză ajungea la Alexandria la 1 iulie 1798. Înainte de a ajunge în Egipt, în timp ce naviga pe Mediterana, de la bordul vasului *Orient* comandantul Bonaparte a dat ordine ca fiecărei unități să i se citească proclamația scrisă de el:

[3] **Alan Forrest**, *Napoleon: viață, moștenire, imagine: o biografie*, București, Editura Litera, 2016, p. 100.

Pierre Martinet, *Îmbarcarea trupelor franceze la Toulon cu destinația Egipt în 1798*, c. 1800

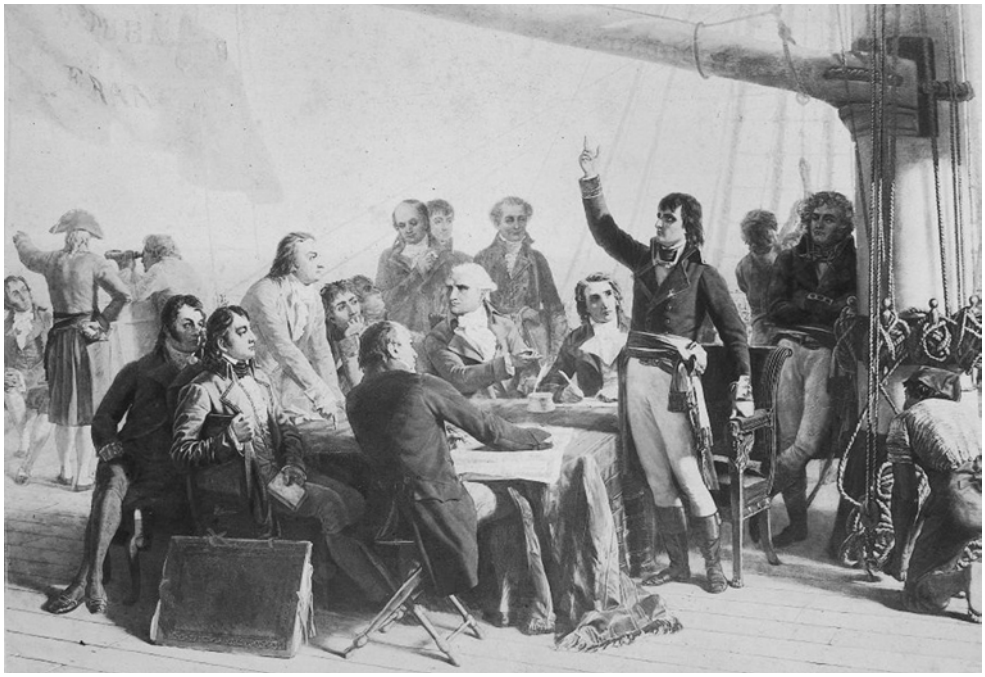

Napoleon Bonaparte în drum spre Egipt, discutând cu savanții Comisiei de Științe și Arte pe puntea vasului Orient, desen după un tablou englez din secolul al XIX-lea (înainte de 1870)

„Popoarele cu care vom conviețui sunt de religie mahomedană; prima lor lege este: Nu există alt Dumnezeu decât Dumnezeu și Mahomed este profetul lui. Nu-i contraziceți; comportați-vă față de ei așa cum ne-am comportat față de evrei, față de italieni; menajați-i pe muftii și pe imamii lor ca pe rabini și pe episcopi; arătați față de ceremoniile legiuite de Coran și față de moschei aceeași îngăduință pe care ați arătat-o față de mănăstiri și sinagogi, față de religia lui Moise și cea a lui Iisus Hristos... [4]

Legiunile romane au protejat toate religiile. Veți găsi acolo obiceiuri diferite de cele din Europa; va trebui să vă obișnuiți cu ele. Popoarele spre care mergem tratează femeile altfel decât noi; însă în toate țările cel care violează este un monstru. [5]

Jaful nu îmbogățește decât un mic număr de oameni. El ne dezonorează, ne distruge resursele, ridică împotriva noastră popoarele pe care avem interes să ni le facem prietene. Primul oraș în care vom intra a fost întemeiat de Alexandru. Vom întâlni în el la fiecare pas amintiri măreț, demne de a provoca emulația francezilor." [6]

La acest ordin a fost adăugat un altul pentru ca Bonaparte să fie sigur că primul va fi respectat:

„La Cartierul general pe bordul vasului Orient, 3 Mesidor anul VI al Republicii franceze.

Bonaparte membru al Institutului și general « en chef »

Ordonă:

Art. I – Orice persoană aparținând armatei, care va fi prinsă violând sau jefuind, va fi împușcată.

Art. II – Orice persoană aparținând armatei, începând cu șefii, care va pune contribuții pe orașe, sate, sau asupra indivizilor, sau care va comite estorcări de orice natură, va fi împușcată." [7]

Plecând în Egipt, Bonaparte nu se gândește la o banală victorie militară asupra unor deșerturi de nisip arse de soare. El este urmărit, așa cum spuneam, de personalitatea și de moștenirea civilizațională a lui Alexandru cel Mare, dar și de cuceririle „divinului" Iulius Cezar. Ajuns acolo, el va clama soldaților, cu o ambiție demnă doar de marii oameni de stat, exprimată în stil propriu: *„Vom muri aici, sau ne vom întoarce mai mari ca anticii."*

Continuare în numărul 3/2024

[4] **André Castelot**, *Napoleon Bonaparte*, vol. I, București, Editura Politică, 1970, pp. 238–240.

[5] **Gheorghe Eminescu**, *Napoleon Bonaparte*, vol. I, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1973, p. 125.

[6] **André Castelot**, *op. cit.*, p. 240.

[7] **Gheorghe Eminescu**, *op. cit.*, p. 125.

„Expediția lui Napoleon Bonaparte în Egipt a reprezentat primul contact semnificativ dintre două civilizații până atunci mai degrabă izolate una de cealaltă – Islam și Occident."

Universalia

MIHAI EMINESCU
SCRISOAREA I/EPÍSTOLA I
Prezentare și traducere în limba portugheză de Dan Caragea

Așa cum se știe, patru dintre cele cinci scrisori eminesciene au fost publicate în revista *Convorbiri literare,* în 1881, ultima apărând postum, în 1890. Poetul le-a spus *scrisori* (ms. 2282), dar în ediția Maiorescu au primit numele de *satire* (titlu astăzi abandonat).

Ani de-a rândul, una din temele mele predilecte în conversațiile cu prietenii din România a fost traductibilitatea poeziei lui Eminescu și creațiile de interes particular pentru publicul străin. Limitându-mă treptat la culturile de expresie iberică, am ajuns la concluzia că lirica, în traduceri mai mult sau mai puțin izbutite, interesează, neîndoielnic, cel mai puțin. Nu aș vrea să par prezumțios, dar poezii ca *Și dacă...* sau *Sara pe deal,* scoase din sonoritatea narcotică a limbii noastre, par în alte idiomuri compuneri mediocre. Și atunci, unde s-ar afla poezia traductibilă și de interes actual a lui Eminescu? Răspunsul, aproape fără ezitare, ar fi: „Mai ales în *Scrisori.*" Sclipitoarele lui reflecții, antitezele, critica, meditația pot fi transpuse mai ușor, grație versului amplu, cu cezură și rimă.

Există în limba portugheză continentală două traduceri ale *Scrisorilor* eminesciene. Prima se datorează lui Victor Buescu și Carlos Queirós și a apărut la Lisabona. Este o ediție comemorativă, bilingvă, cu note, prefațată de Mircea Eliade, din 1950. Traducătorii au optat însă pentru versuri albe, pierzându-se astfel legătura sonoră dintre ele. Poezia se frânge iremediabil. În respectiva ediție au fost incluse patru *Scrisori,* a treia fiind omisă.

Un al doilea volum, apărut în 2005, la Castelo Branco, mult mai puțin cuprinzător, dar tot bilingv, aparține Doinei Zugrăvescu care ne oferă douăzeci și una de traduceri remarcabile ale poeziei eminesciene, dar din care lipsesc primele două *Scrisori*.

Versiunea mea este o variație elaborată pe baza traducerii Buescu-Queirós, unde am îndreptat ceea ce era de îndreptat, preluând ceea ce era de preluat și căreia i-am restituit prozodia. Nedorind cu tot dinadinsul să-mi reclam originalitatea, am preferat să continui drumul drept, decât să o iau pe poteci alternative sau sinonime, primatul fiind fidelitatea în raport cu originalul, și nu o demonstrație de virtuozitate personală. Încredințez, astfel, cititorului avizat, pricina și buna judecată a muncii mele.

Când cu gene ostenite sara suflu-n lumânare,
Doar ceasornicul urmează lung-a timpului cărare,
Căci perdelele-ntr-o parte când le dai, și în odaie
Luna varsă peste toate voluptoasa ei văpaie,
Ea din noaptea amintirii o vecie-ntreagă scoate
De dureri, pe care însă le simțim ca-n vis pe toate.

Lună tu, stăpân-a mării, pe a lumii boltă luneci
Și gândirilor dând viață, suferințele întuneci;
Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară,
Și câți codri-ascund în umbră strălucire de izvoară!
Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate!
Câte țărmuri înflorite, ce palate și cetăți,
Străbătute de-al tău farmec ție singură-ți arăți!
Și în câte mii de case lin pătruns-ai prin ferești,
Câte frunți pline de gânduri, gânditoare le privești!
Vezi pe-un rege ce-mpânzește globu-n planuri pe un veac,
Când la ziua cea de mâne abia cuget-un sărac...
Deși trepte osebite le-au ieșit din urna sorții,
Deopotrivă-i stăpânește raza ta și geniul morții;

Quando, as pálpebras cansadas, sopro à noite o candeeiro,
Só o pêndulo prossegue no andar – tempo ronceiro,
Pois se afasto p'ra os lados as cortinas do meu quarto
O luar inunda tudo voluptuosamente farto,
E da noite da lembrança ressuscitam extintas vidas –
Amarguras, que sentimos, como em sonho, já vividas.

Lua, tu, do mar Senhora, pela abóbada tu desces
Dando vida aos pensamentos, sofrimentos escureces;
Mil desertos tremeluzem sob o virginal luar,
Quantas fontes tu escondes pelos bosques, a brilhar!
Sobre quantas, quantas vagas teu domínio se estende,
Flutuando em alto-mar tua solidão luzente!
Quantos paços e cidades florescentes e areias
Desse encanto repassados, a ti mesma patenteias!
Quantas casas iluminas, penetrando p'las janelas,
Quantas frontes pensativas, pensativa tu revelas!
Vês um rei com os seus planos todo o globo a ordenar,
Quando um pobre mal se atreve o amanhã a encarar...
Bem que assim os colocasse em degraus aquela sorte,
Igualmente os domina o teu raio e a morte;

La același șir de patimi deopotrivă fiind robi,
Fie slabi, fie puternici, fie genii ori neghiobi!
Unul caută-n oglindă de-și buclează al său păr,
Altul caută în lume și în vreme adevăr,
De pe galbenele file el adună mii de coji,
A lor nume trecătoare le însamnă pe răboj;
Iară altu-mparte lumea de pe scândura tărăbii,
Socotind cât aur marea poartă-n negrele-i corăbii.
Iar colo bătrânul dascăl, cu-a lui haină roasă-n coate,
Într-un calcul fără capăt tot socoate și socoate
Și de frig la piept și-ncheie tremurând halatul vechi,
Își înfundă gâtu-n guler și bumbacul în urechi;
Uscățiv așa cum este, gârbovit și de nimic,
Universul fără margini e în degetul lui mic,
Căci sub fruntea-i viitorul și trecutul se încheagă,
Noaptea-adânc-a veciniciei el în șiruri o dezleagă;
Precum Atlas în vechime sprijinea cerul pe umăr
Așa el sprijină lumea și vecia într-un număr.

Pe când luna strălucește peste-a tomurilor bracuri,
Într-o clipă-l poartă gândul îndărăt cu mii de veacuri,
La-nceput, pe când ființă nu era, nici neființă,
Pe când totul era lipsă de viață și voință,
Când nu s-ascundea nimica, deși tot era ascuns…
Când pătruns de sine însuși odihnea cel nepătruns.
Fu prăpastie? genune? Fu noian întins de apă?
N-a fost lume pricepută și nici minte s-o priceapă,
Căci era un întuneric ca o mare fără-o rază,
Dar nici de văzut nu fuse și nici ochi care s-o vază.
Umbra celor nefăcute nu-ncepuse-a se desface,
Și în sine împăcată stăpânea eterna pace!…
Dar deodat-un punct se mișcă… cel întâi și singur. Iată-l
Cum din chaos face mumă, iară el devine Tatăl!…
Punctu-acela de mișcare, mult mai slab ca boaba spumii,
E stăpânul fără margini peste marginile lumii…
De-atunci negura eternă se desface în fășii,
De atunci răsare lumea, lună, soare și stihii…
De atunci și până astăzi colonii de lumi pierdute
Vin din sure văi de chaos pe cărări necunoscute
Și în roiuri luminoase izvorând din infinit,
Sunt atrase în viață de un dor nemărginit.
Iar în lumea asta mare, noi copii ai lumii mici,
Facem pe pământul nostru mușunoaie de furnici;
Microscopice popoare, regi, oșteni și învățați
Ne succedem generații și ne credem minunați;
Muști de-o zi pe-o lume mică de se măsură cu cotul,
În acea nemărginire ne-nvârtim uitând cu totul
Cum că lumea asta-ntreagă e o clipă suspendată,
Că-ndărătu-i și-nainte-i întuneric se arată.
Precum pulberea se joacă în imperiul unei raze,
Mii de fire viorie ce cu raza încetează,
Astfel, într-a veciniciei noapte pururea adâncă,
Avem clipa, avem raza, care tot mai ține încă…
Cum s-o stinge, totul piere, ca o umbră-n întuneric,
Căci e vis al neființei universul cel himeric…

În prezent cugetătorul nu-și oprește a sa minte,
Ci-ntr-o clipă gându-l duce mii de veacuri înainte;
Soarele, ce azi e mândru, el îl vede trist și roș,
Cum se-nchide ca o rană printre nori întunecoși,
Cum planeții toți îngheață și s-azvârl rebeli în spați'

Sendo escravos das paixões e dos seus desejos ocos,
Sejam fracos, sejam fortes, sejam génios ou loucos!
Um se mira no espelho ondeando a cabeleira,
Outro busca neste mundo a verdade verdadeira,
Dos papéis amarelados os fragmentos vai colhendo
E os nomes passageiros nos arquivos vai escrevendo;
Outro, ainda, parte o mundo sobre a tábua do balcão,
Calculando quanto ouro traz a negra embarcação.
Acolá, o velho mestre, de casaco já puído,
No seu cálculo infindo vai contando absorvido,
E, de frio a tremer, abotoa o seu roupão,
Ergue a gola, e os ouvidos ele enche de algodão;
Sem prestar mais para nada, ressequido, corcovado,
Tem na sua cabecinha o universo ilimitado,
No que pensa, o passado com o futuro se envolve,
E a noite eterna, funda, em sequências resolve;
Como o Atlas que nos ombros sustentava a humanidade
Num só número sustenta o mundo e a eternidade.

Ora enquanto a lua brilha sobre os tomos de alfarrábio
P'los milénios viaja num instante o velho sábio,
Às origens, quando ainda nem não-ser nem ser havia,
Quando não havia vida nem vontade existia,
Quando nada se escondia, tudo era oculto, estável…
Quando em si compenetrado repousava o impenetrável.
Foi um caos? Foi abismo? Água foi que se estendesse?
Não havia mente alguma nem um ser que percebesse,
Pois as trevas se estendiam como um mar que se expandisse
Mas nem ele era visível nem havia quem o visse.
E a sombra do não-feito ainda não se espalhava
E, consigo apaziguada, paz eterna dominava!…
De repente um ponto surge… o primeiro. Ei-lo! Vai
Convertendo em mãe o caos, transformando-se em Pai!…
Esse ponto em movimento, do que a espuma mais ligeiro,
É o senhor ilimitado sobre o universo inteiro…
Desde então a treva eterna se desfaz em feixes lentos,
Desde então o mundo nasce – lua, sol e elementos…
Desde então até agora surgem mil mundos remotos
Oriundos desse caos p'los atalhos mais ignotos
Em enxames luminosos brotam da eternidade,
Atraídos para a vida por infinda saudade.
Ora, neste grande mundo, nós, minúsculas crianças,
Construímos sobre a terra formigueiros de esperanças;
Microscópicos países, eruditos, reis, soldados
Sucedendo em gerações, cremo-nos afortunados;
Pobres moscas neste mundo que se mede com a braça
Só giramos sem parar esquecendo o que se passa
Que não passa o mundo inteiro dum instante só suspenso,
E p'ra trás e para a frente só existe um breu imenso.
Como o pó que se levanta num raio que aparece,
As partículas perecem se o raio escurece,
E na noite mais profunda que na eternidade dura
Há o instante e o raio, que ainda assim perdura…
Se se apaga, tudo morre – a sombra num breu etérico,
Pois é um sonho do não-ser o universo quimérico.…

Mas o sábio já não para de cismar sobre o presente,
Vai milénios atrás, num instante, em sua mente;
E o sol, que resplandece, o vê rubro, diferente,
A fechar-se como a chaga entre nuvens pardacentas,
Os planetas regelados a lançarem-se no espaço

Ei, din frânele luminii și ai soarelui scăpați;
Iar catapeteasma lumii în adânc s-au înnegrit,
Ca și frunzele de toamnă toate stelele-au pierit;
Timpul mort și-ntinde trupul și devine vecinicie,
Căci nimic nu se întâmplă în întinderea pustie,
Și în noaptea neființei totul cade, totul tace,
Căci în sine împăcată reîncep-eterna pace…

.....

Începând la talpa însăși a mulțimii omenești
Și suind în susul scării pân' la frunțile crăiești,
De a vieții *lor* enigmă îi vedem pe toți munciți,
Făr-a ști să spunem care ar fi mai nenorociți…
Unul e în toți, tot astfel precum *una* e în toate,
De asupra tuturora se ridică cine poate,
Pe când alții stând în umbră și cu inima smerită
Neștiuți se pierd în taină ca și spuma nezărită —
Ce-o să-i pese soartei oarbe ce vor *ei* sau ce gândesc?…
Ca și vântu-n valuri trece peste traiul omenesc.

Fericească-l scriitorii, toată lumea recunoască-l…
Ce-o să aibă din acestea pentru el, bătrânul dascăl?
Nemurire, se va zice. Este drept că viața-ntreagă,
Ca și iedera de-un arbor, de-o idee i se leagă.
„De-oi muri – își zice-n sine – al meu nume o să-l poarte
Secolii din gură-n gură și l-or duce mai departe,
De a pururi, pretutindeni, în ungherul unor crieri
Și-or găsi, cu al meu nume, adăpost a mele scrieri!"
O, sărmane! ții tu minte câte-n lume-ai auzit,
Ce-ți trecu pe dinainte, câte singur ai vorbit?
Prea puțin. De ici, de colo de imagine-o fășie,
Vre o umbră de gândire, ori un petec de hârtie;
Și când propria ta viață singur n-o știi pe de rost,
O să-și bată alții capul s-o pătrunză cum a fost?
Poate vrun pedant cu ochii cei verzui, peste un veac,
Printre tomuri brăcuite așezat și el, un brac,
Aticismul limbii tale o să-l pună la cântari,
Colbul ridicat din carte-ți l-o sufla din ochelari
Și te-o strânge-n două șiruri, așezându-te la coadă,
În vro notă prizărită sub o pagină neroadă.

Poți zidi o lume-ntreagă, poți s-o sfărâmi… orice-ai spune,
Peste toate o lopată de țărână se depune.
Mâna care-au dorit sceptrul universului și gânduri
Ce-au cuprins tot universul încap bine-n patru scânduri…
Or să vie pe-a ta urmă în convoi de-nmormântare,
Splendid ca o ironie cu priviri nepăsătoare…
Iar deasupra tuturora va vorbi vrun mititel,
Nu slăvindu-te pe tine… lustruindu-se pe el
Sub a numelui tău umbră. Iată tot ce te așteaptă.
Ba să vezi… posteritatea este încă și mai dreaptă.
Neputând să te ajungă, crezi c-or vrea să te admire?
Ei vor aplauda desigur biografia subțire
Care s-o-ncerca s-arate că n-ai fost vrun lucru mare,
C-ai fost om cum sunt și dânșii… Măgulit e fiecare
Că n-ai fost mai mult ca dânsul. Și prostatecele nări
Și le umflă orișicine în savante adunări
Când de tine se vorbește. S-a-nțeles de mai nainte
C-o ironică grimasă să te laude-n cuvinte.
Astfel încăput pe mâna a oricărui, te va drege,

Soltos os freios que os prendiam tanto à luz, como ao sol baço;
As abóbadas do mundo nos seus fundos enegreceram
Como as folhas no inverno, as estrelas pereceram;
O tempo estende o corpo a tornar-se eternidade,
Pois mais nada acontece na deserta imensidade,
Tudo é mudo, tudo cai na noite do não-ser voraz,
E consigo apaziguada, recomeça a eterna paz…

.....

Começando pela base das camadas sociais
E subindo pela escala até às cabeças reais,
P'lo enigma desta vida vemos todos torturados,
Sem que possa entender-se quais serão mais desgraçados…
Um existe sempre em todos, como em todas *uma* existe,
Sobre todos se levanta quem poder tem e persiste,
Outro continua humilde, retraído, invisível
E se perde encoberto, como a espuma impercetível —
O que importa à sorte cega o desejo, o pensamento?…
Ela passa sobre as vidas como as vagas sob o vento.

Por escritores elogiado e louvado em palestras…
Que podia então ganhar para si o velho mestre?
Dizem uns: «Ser imortal». E é verdade, pois tem a vida
Tão ligada à ideia como a hera ao tronco unida.
«Se eu morrer – diz ele consigo – o meu nome será levado,
Passará de boca em boca, noutras terras admirado,
Para sempre, em toda a parte, ficarão nalgumas mentes
Junto ao nome, os meus escritos, tendo abrigo permanente!»
Pobre velho! te recordas quantas coisas já escutaste,
Do que viste com os teus olhos e de tudo que falaste?
Muito pouco. Aqui, ali, uma imagem mais fiel,
A sombra dum pensamento, um bocado de papel;
E se a tua própria vida não conheces bem de cor,
Hão de indagar os outros como foi em pormenor?
Um pedante de olhos verdes, em cem anos desde então,
Enterrado em velhos tomos, também ele um ancião,
Vai pesar o aticismo do teu estilo na balança,
Sopra, os óculos limpando da poeira que descansa
E ele escreve duas linhas, condensando-te assim,
Numa nota insensata, numa página de fim.

Podes construir um mundo, destruí-lo pela guerra
Tudo isso acaba sempre sob algumas pás de terra.
Pois a mão que quis o cetro deste mundo, da ação
Que abarca o universo cabe toda num caixão…
Em cortejo funerário, eles irão acompanhar-te,
Uma bela ironia, com erráticos olhares…
E depois, enfatizado, falará um sem-renome,
Muito mais p'ra ilustrar-se sob a sombra do teu nome
Do que p'ra elogiar-te. Eis aquilo que te espera.
A tua posteridade é mais justa em nova era.
Incapazes de igualar-te, pensas ser muito admirado?
Um resumo da tua vida será mais ovacionado
Que pretenda demonstrar-lhes que não foste inspirado,
E que foste igual a eles… Sentem-se lisonjeados
Porque não os superaste. Eles inflam as narinas
Quando sobre ti debatem, reunida a gente fina
Em cultíssimas sessões, mas com ares de patetas
São unidos nos louvores e irónicas caretas.
Deste modo, em mãos alheias, sofrerás um bom conserto

Rele-or zice că sunt toate câte nu vor înțelege…
Dar afară de acestea, vor căta vieții tale
Să-i găsească pete multe, răutăți și mici scandale –
Astea toate te apropie de dânșii… Nu lumina
Ce în lume-ai revărsat-o, ci păcatele și vina,
Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sunt
Într-un mod fatal legate de o mână de pământ;
Toate micile mizerii unui suflet chinuit
Mult mai mult îi vor atrage decât tot ce ai gândit.

……

Între ziduri, printre arbori ce se scutură de floare,
Cum revarsă luna plină liniștita ei splendoare!
Și din noaptea amintirii mii de doruri ea ne scoate;
Amorțită li-i durerea, le simțim ca-n vis pe toate,
Căci în propria-ne lume ea deschide poarta-ntrării
Și ridică mii de umbre după stinsul lumânării…
Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară,
Și câți codri-ascund în umbră strălucire de izvoară!
Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate,
Și pe toți ce-n astă lume sunt supuși puterii sorții
Deopotrivă-i stăpânește raza ta și geniul morții!

Vão dizer que mau é tudo se não entenderem ao certo.
Mas além de tudo isto, vão achar na tua vida
Muitas manchas e maldades, e até umas feridas –
Tudo que te aproxima deles e não o legado
Que deixaste a este mundo, mas a culpa e o pecado,
A fadiga, a fraqueza – todo o mal, toda a sujeira
Fatalmente estão ligados a um pouco de poeira;
As misérias pequenas duma alma atormentada
Valem mais do que pensaste e já não lhes diz mais nada.

……

Entre os muros e arvoredos que abandonam a sua flor
Como espalha a lua cheia a luz calma e o esplendor!
E da noite da lembrança mil saudades são sentidas
Como em sonho reveladas, são dores adormecidas,
Pois do nosso próprio mundo abre a porta à chegada
E levanta um ror de sombras quando a vela é apagada…
Mil desertos tremeluzem sob o virginal luar,
Quantas fontes tu escondes pelos bosques, a brilhar!
Sobre quantas, quantas vagas teu domínio se estende,
Flutuando em alto-mar tua solidão luzente!
Todos quantos neste mundo são submissos pela sorte
Igualmente são regidos por teu raio e pela morte!

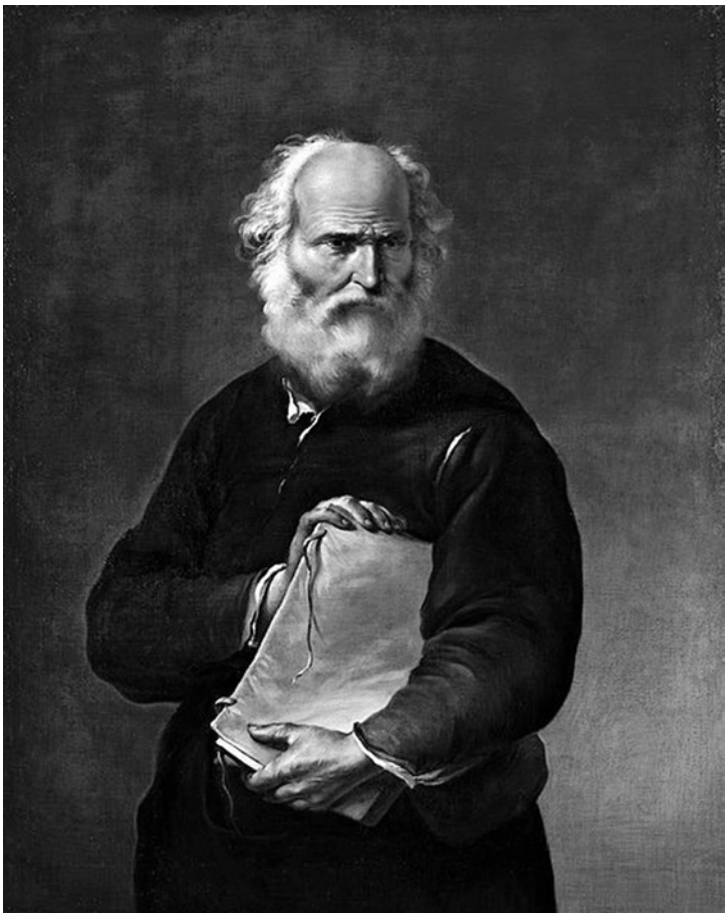

Salvator Rosa (1615–1673)), pictor italian, *Un filosof*, între 1642 și 1645

Echo

Rudy Roth, Spania

Poeme din volumul *Geometriile contradictorii ale singurătății*, Iași, Editura Ars Longa, 2019
Dikter ur diktsamlingen *Ensamhetens motstridiga geometrier*, Iași, Ars Longa förlaget, 2019

Vreodată

Atunci când dimineața
Îmi mai rostogolește pe retină
Culorile despărțirii,
Mă gândesc, aproape invariabil,
La acest blestem primordial
Al poveștilor de iubire,
Ce le face să nu moară
Niciodată,
Pe de-a-ntregul...

Așa că de vreodată se va întâmpla,
Să mai trecem unul pe lângă altul,
Să nu te mire
Că încă îți mai port culorile
Încarnate în mine,
Pentru că acest nonsens cromatic
E unicul mod
Prin care să pot zădărnici
Descompunerea lui noi,
În neființa lui mâine.

Palma de Mallorca – 5 martie 2018

Någonsin

När morgonen
Fortfarande rullar på min näthinna
Avskedens färger,
Funderar jag nästan alltid
På kärlekshistoriernas
Urförbannelse
Som gör att de aldrig
Försvinner
Helt och hållet...

Så att när det kommer att hända,
Låt oss gå förbi varandra igen,
Bli inte förvånad
Att jag fortfarande bär dina färger
Förkroppsligade i mig
Eftersom detta kromatiska nonsens
Är det enda sättet
Genom vilket jag kan motverka
Nedbrytningen av oss,
I morgondagens icke-varande.

Palma de Mallorca – 5 mars 2018

Aidoma

Aidoma orbilor,
Mă îmbrac în propria-mi singurătate,
De fiecare dată când vii
Și-ți îngropi nepăsarea
În clisa pleoapelor mele.

Tocmai de asta,
N-ai să afli niciodată,
Că de fiecare dată când pleci,
Mă încearcă un sentiment de zăpadă
Ce-mi îngheață pe tâmple
Toate amintirile cu noi.

Cu atât mai mult,
N-ai să știi niciodată
Că, invariabil,
Arhitectura absenței tale
E gândită pe unghiuri obtuze,
Care fac despărțirile
Să pară mai dureroase,
Decât sunt în realitate.

Palma de Mallorca – 10 martie 2013

Lika

Som blinda människor
Klär jag mig i min egen ensamhet
Varje gång du kommer
Och gräver ner din likgiltighet
I späcket av mina ögonlock.

Det är därför
Du aldrig kommer att veta
Att varje gång du går din väg
Upplever jag en känsla av snö
Som fryser på mina tinningar
Alla minnen med oss.

Desto mindre,
Kommer du aldrig att veta
Att oföränderligt
Din frånvaros arkitektur
Är tänkt likt öppna vinklar,
Som gör att våra avsked
Verkar mer smärtsamma
Än de är i verkligheten.

Palma de Mallorca – 10 mars 2013

Parcă

Parcă mai ieri, tălpile noastre
Împărțeau o singură umbră,
Suprapusă aproape perfect
Peste asimetria începutului.

Sălbăticiți de iubire,
Striveam atunci timpul sub călcâie,
Până când se crăpa de ziuă,
Iar răsăritul hașurat peste noapte
Ne găsea încercănați și desculți
Printre cioburile întâmplării.

Apoi, într-o zi oarecare,
Timpul a alunecat din mine în tine,
Dând pașilor noștri cadențe diferite
Și desperechindu-ne sensul
În două vise oloage.

Așa se face că de atunci,
Îmi port teama în vârful picioarelor
Și-ți caut din priviri umbra,
Ca să ne șchiopătăm șovăielile împreună
Pe drumurile sinuoase ale destinului.

Palma de Mallorca – 5 iulie 2013

Pesemne

Pesemne că ochilor tăi
Nu le priesc ploile de maci,
De încă mai porți pe pleoape
Umbra sărutului meu.

Sau poate că setea de sens
A dezvelit și în tine
Clipa aceea, cu mâinile noastre
Împărțind infinitul în două.

Pesemne că nici măcar
Nu ar trebui să te-ntreb
De ce, din când în când,
Mergi la târgul vanităților,
Să vinzi vise din poală...

Palma de Mallorca – 12 august 2012

Direct

Direct expuse exaltărilor răsăritului,
Umbrele noastre
S-au dizolvat una în cealaltă,
Precum două dâre de culoare
Contopite întâmplător,
În toate semnificațiile
Aceluiași sens cromatic.

Palma de Mallorca – 26 februarie 2018

Som om

Det verkade som om våra fotsulor
Delade på en enda skugga,
Nästan perfekt överlappande
Begynnelsens asymmetri.

Vilda av kärlek,
Krossade vi tiden under hälen
Tills gryningen
Och den över natten skuggade soluppgången
Hittade oss med påsar under ögonen
Och barfota bland händelsens skärvor.

Så en vanlig dag
Rann tiden in i dig från mig
Och gav våra steg olika takt
Och delade vår mening isär
I två haltande drömmar.

Så är det sedan dess.
Jag bär min rädsla på tåspetsen
Och letar efter din skugga
För att sammanfoga våra tveksamheter
På ödets slingrande vägar.

Palma de Mallorca – 5 juli 2013

Det verkar som

Det verkar som om dina ögon
Inte tål vallmoregnet,
Om du ännu på dina ögonlock bär
Skuggan av min kyss.

Eller kanske meningens törst
Har avslöjat även i dig
Det ögonblicket, med våra händer
Dela oändligheten itu.

Förmodligen borde jag
Inte ens fråga dig
Varför du ibland går
Till fåfängans marknad
För att sälja dina drömmar...

Palma de Mallorca – 12 augusti 2012

Direkt

Direkt utsatta för
Soluppgångens upphöjelser,
Upplöstes våra skuggor
I varandra som två färgstrimmor
Sammansatta av en slump,
I den kromatiska känslans
Alla bemärkelser.

Palma de Mallorca – 26 februari 2018

Traducere în limba suedeză de Daniel Onaca

Echo

Ion Bogdan Martin

Poeme din volumul *Târziul fără de sfârșit*, București, Editura Ararat, 2017

Cu cheia de gât

Mi-am încuiat inima
Cheia mi-am prins-o de gât,
Ca-n copilăria mea
Un obicei al anilor ’70,
Și-am început a păși prin viață
Fără de grabă
Fără de țel
Fără de griji
O decadă
Două
Două spre trei
Până când, într-o seară,
Nu rece,
De toamnă
Am observat că nu mai am nimic la piept
Poate doar urma lăsată de soare
Am căutat-o peste tot
Doamne, ce-am mai căutat cheia!
Mult am mai căutat-o
Doar că, obosit
Și cu privirea încețoșată,
Am încetat, într-un târziu, s-o mai caut
M-am oprit locului
M-am așezat pe o bancă în Cișmigiu
Să-mi trag sufletul
Și am început să mă gândesc la inima mea
Și, dintr-o dată,
Am simțit-o cum bate
Cum tresaltă
Cum palpită
Și-atunci am ridicat ochii
Și te-am văzut pe tine
Îți puseseși cheia pe inelar
Cheia mea pierdută
Și o învârteai în aer
Și o învârteai…
Amețitor
Amenințător

Vertigo

Să iau trenul, spre nicăieri,
Ieri m-am îndreptat
Și ningea
Doamne, ce mai ningea!
Iar gara, mică și în colțuri,
Gara mea terestră,
Avea o morgă…
Avea și smog.
Părăsit de mine însumi
Golit de sens și-aproape fără viață

La clef au cou

J’ai vérouillé mon coeur
et j’ai mis la clef à mon cou,
comme dans mon enfance,
les années ’70,
j’ai commencé la route de ma vie
sans hâte,
sans but,
sans soucis,
une décennie ou deux,
presque trois,
jusqu’à ce qu’un soir d`automne
pas froid,
j’ai vu que je n’avais rien à mon cou,
sinon sur la poitrine un contour
dessiné par le soleil,
j’ai cherché la clef partout,
Dieu, comme je l’ai cherchée!
Épuisé, finalement,
le regard emboué,
je me suis assis sur un banc dans le parc,
me reposer en pensant à mon coeur,
et tout à coup
je sentis ses battements,
ses tressaillements,
ses sursauts,
je levai les yeux
et je t’ai vue,
ma clef sur l’annulaire,
ma clef perdue,
tu la tournais en l’air,
éblouissante menace.

Vertige (Vertigo)

Prendre le train, c’est vers nulle part
que je me suis dirigé hier,
il neigeait,
Dieu, comme il neigeait!
Et dans la petite gare anguleuse,
ma gare terrestre,
il y avait une morgue…
Et du smog aussi.
Abandonné par moi-même,
vidé de sens et presque sans vie,
sur le quai infini,
sans marges,
jambes croisées,
plongé dans mes pensées,
j’imaginais (quel blasphème!)
que la terre,
petite gare anguleuse,

Pe peronul fără capăt,
Fără margini,
Picior peste picior,
Stăteam căzut pe gânduri
Și-mi închipuiam,
Ce blasfemie!,
Că pământul,
Acea gară mică și în colțuri,
Stătea să cadă,
Nins și greu,
Peste sufletul meu.
Grea așteptarea!
Înconjurat de cercul imaginar,
Situat la mijlocul distanței dintre poli,
Devenisem, fără de tren,
Fără de bilet...
Devenisem o axă.
Doar o axă.
Și-ntr-un vertigo nebun
Mă roteam
În jurul propriului meu mod de a fi.

La Balcic

Maluri
când verzi, când albastre
sunt lovite în tâmple
de valuri și-i dor
dorul care urcă alene pe munte
pe muntele cu sclipiri de ametist
și flori de borangic
unde inima Doamnei române
a domnit –
și poate-a iubit!? –
în capela albită
de lauri, leandri și vreme.
Când și când,
dar mai ales după furtună,
soarele privește-napoi
înapoi către țară,
dar duse-s de-acum
și marea,
și verdele, și-albastrul.
La Balcic
grădina regală
– încă –
respiră,
of!,
într-un ritm sacadat
și vorbește o limbă...
o altă limbă.
Pe muntele cu sclipiri de ametist
și flori de borangic
doar valurile de dor
nu mai mor.

était sur le point de s'écrouler,
lourde de neige,
sur mon âme.
Difficile attente!
Entouré par un cercle imaginaire,
à mi-distance entre les pôles,
j'étais sans train,
sans billet...
J'étais devenu une axe,
rien qu`une axe.
Pris par un vertige fou,
je tournais
autour de mon propre existence.

Traduceri în limba franceză de Elisabeta Isanos

В Балчик

Брегове
ту зелени, ту сини
удряни в слепоочията
от вълни и копнеж
копнеж, който бавно се издига
по планината с блясък на аметист
и цвятя от коприна,
където на румънската Кралица сърцето
е било господар –
и може би е обичало!? –
в параклиса побелял
от дафини, олеандри и време.
От време на време,
но най-вече след буря,
слънцето поглежда назад
назад към родината,
но вече си е отишло
и морето
и синьото и зеленото.
В Балчик
кралската градина
– все още –
диша,
ох!,
задъхано
и говори на...
един друг език.
На планината с блясък на аметист
и цветя от коприна
само вълните вече от копнеж
не умират.

Traducere în limba bulgară de Anka Staneva

Interviu

MAI BINELE E DUȘMANUL BINELUI
Pușa Roth în dialog cu actorul Niculae Urs

Pușa Roth

Dramaturg, prozatoare, ziaristă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

La începutul anului 2024, cu ocazia Zilei Naționale a Culturii (15 ianuarie), Teatrul Național din București a invitat publicul la o sărbătoare Caragiale: recitalul ***Caragiale altfel***, al actorului **Niculae Urs**, susținut în luna nașterii celui mai mare dramaturg român, la teatrul care-i poartă numele. Un one-man show inedit în care Caragiale nu este prezent pe scenă numai în calitate de autor, ci și în calitate de personaj al propriilor scrieri. Niculae Urs a ales fragmente din articolele și corespondența lui Caragiale pentru a pune în lumină trăsătura cea mai puternică a personalității scriitorului: înțelegerea vieții ca un spectacol perpetuu, creat, regizat și jucat de el însuși. Un recital care prezintă imaginea lui Caragiale ca om-spectacol.

Niculae Urs a impresionat cu dramatizări după Cehov – *Măscăriciul* (jucând alături de Horațiu Mălăele, la Teatrul „Bulandra") și *Momâia* (recital susținut la Teatrul „Nottara", dar și pe alte scene).

Niculae Urs

Fotografie din spectacolul *Caragiale altfel*

Atunci când ne amintim de Caragiale, fie că e final de ianuarie sau februarie (conform actului de botez), sau iunie, luna când a părăsit fizic această lume, marele scriitor își face simțită prezența, ca om și dramaturg. Prin tot ce a făcut și a spus, a nemurit omul românesc, fie doar și prin moravurile și năravurile lui. Timpul, supremul judecător, a păstrat prin veac actualitatea operelor lui pentru că avea geniala calitate: „simt enorm și văz montruos"! Ne-am schimbat noi de un veac și ceva? Nu, suntem tot noi, cei pe care i-a cunoscut Caragiale. El a creat prototipul, noi ne repetăm prin istoria lumii noastre, tot Bibici, Mițe, Vete, Zoițici, Zițe, Neni, Țațe, Dom' Judecători, Cetățeni turmentați (acum mai mult de droguri și putere),Trahanachi, Pristandăi, Cațavenci, Farfurizi, Brânzovenești, Ipingești, Titirci, Chiriaci, Venturiani, chiar și Spiridoni, și lista poate continua. Putem oare să-l evităm, să-l ignorăm pe cel care ne-a nemurit pe scenă, pe noi, cei de ieri, dar și pe noi, cei de azi? Nu. Spectacolul continuă!

Pușa Roth: *De curând, la Teatrul Național „I.L. Caragiale", Sala Media, ați propus publicului, domnule Niculae Urs (în calitate de actor și autor), un spectacol inedit intitulat* ***Caragiale altfel****, cu subtitlul* ***Despre lumea noastră românească****. Cum poate fi altfel, mai ales pe scenă, cel dintâi autor de teatru, astăzi, în mileniul trei?*

Niculae Urs: Când se pronunță numele Caragiale, lumea se duce cu gândul la dramaturg, la piesele sale, la personajele sale. Eu m-am aplecat mai mult asupra omului, cetățeanului Caragiale care, pe lângă dramaturg, a fost și gazetar, director de teatru, berar, fiu, soț, părinte, inspector școlar, mim genial… Un lucru mi-a fost limpede de la început: Nenea Iancu cel de zi cu zi era altfel decât cel din opera sa. „În opera lui e aspru, batjocoritor. În viață surâdea. Era plin de drăgălășenie. Se entuziasma, cânta, poetiza. Poetiza! Cât de rece în tot ce-a scris și ce torente de lavă n-a revărsat în jurul său!" (Victor

Eftimiu, *La moartea lui Caragiale*). Opera o aveam la îndemână, dar „lava torentelor" de unde s-o iau? „Iar ca să-ți dai seama și mai bine de puterea de evocare și de marele dar de a crea al lui Caragiale, trebuie să-l auzi povestind." (Alexandru Vlahuță, *Caragiale*). „Caragiale s-a cheltuit în literatura vorbită." „Unde apărea Caragiale, nu mai deschidea gura nimeni." „De vorbit, Caragiale îți vorbește 24 de ceasuri pe zi, fără să simtă și fără să te facă să simți o clipă de osteneală; puterea lui de a spune e în funcțiune cu dragostea ta de a-l asculta. Acest pasionat observator al sufletului omenesc în acțiune ar fi avut nevoie de un stenograf." Totuși, de unde să luăm lava? Am găsit câteva vorbe de-ale lui, pe care nu le-a publicat, povestite de contemporanii săi și publicate de Paul Zarifopol (*Publicul și arta lui Caragiale*): „Știți ce mi-ar fi plăcut mie?... Să stau în cămașă, cu picioarele goale, tolănit într-un port de miazăzi, și să țin trecătorii de vorbă cu povești. Pe mine m-au făcut ultimul ocupant fanariot. Țară-i asta, mă? Auzi d-ta: inaderența la spiritul românesc – îi urăsc, mă, îi urăsc! Eu sunt un geniu, mă! După ce am să mor, o să vedeți! Ferește-te de proști ca dracul de tămâie, copile! Omul deștept e bun oriunde îl pui, e de acolo; iar prostul e prost în toate, dar mai ales în specialitatea lui. Eu am plecat din țară și din cauza proștilor. Am plecat de acolo de unde oamenii mari sunt secături și secăturile sunt oameni mari. Toată viața n-am putut să sufăr prostia... când văd câte un prost mă doare... Zău, am dureri fizice... Mă ia cu rece aici în creștet... Prostul are o concepție telurică a vieții! Vorba poetului: din păcate, proștii mor, dar prostia e nemuritoare... Măi! Natura nu lucrează după tipare, ci-l toarnă pe fiecare după calapod deosebit. Unul e sucit într-un fel, altul într-alt fel, fiecare în felul lui, încât nu te mai saturi să-i vezi și să-ți faci haz de ei."

P. R.: *Lumea noastră românească de azi este sau poate fi lumea românească din vremea lui Caragiale? Sau, mai bine spus, dacă genialul ploieștean ar fi prezent astăzi, ne-am putea regăsi personaje, noi, oamenii mileniului trei, sau lumea s-a schimbat?*

N. U.: Sigur că lumea nu poate să rămână pe loc. Ea evoluează, dar în ce sens, rămâne de discutat. Ne putem mira, cum a făcut-o Cehov: „Cum ne-a mutilat pe noi civilizația." Sau să-l ascultăm pe Nenea Iancu: „Unii savanți susțin că omul va ajunge în viitor să aibă ca înfățișare normală un cap foarte mare pe un trupșor ceva mai mititel. Nu știu de unde o să iasă așa capete colosale, că după cum vedem omenirea devine tot mai proastă. Și din prostie în prostie dai în nebunie. Nebunia va deveni starea normală a minții omenești. Auzim în jur: Ce-mi pasă mie că-ți pasă ție?! Ești mai deștept ca mine, dobitocule! La noi în administrație, câteodată, se fură mereu. Așa că românilor, câtă vreme le va merge rău, n-o să le meargă bine. Planeta noastră va deveni un vast balamuc! Nu vedeți ce se petrece în China, cu boxerii, și toată Europa nu poate pentru

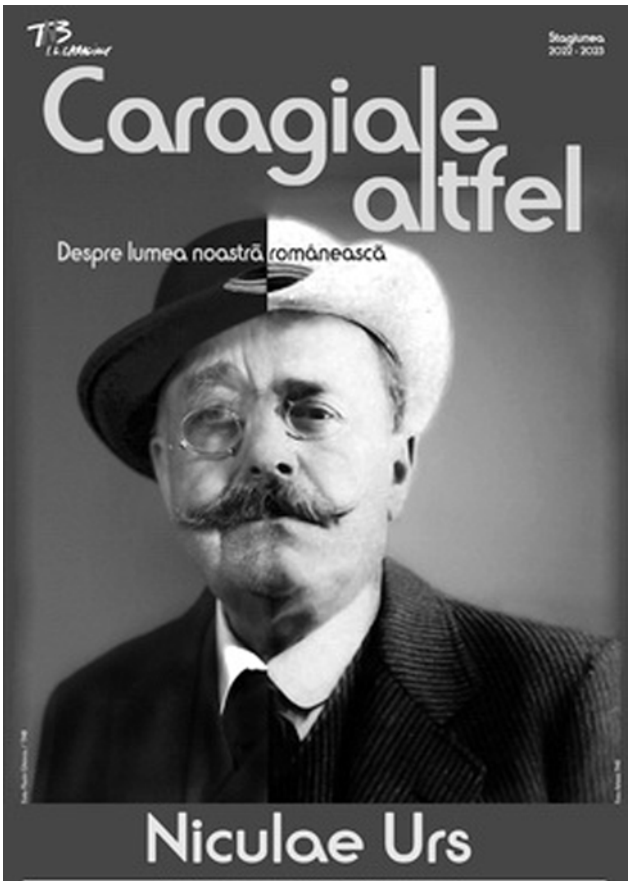

Afișul spectacolului

ca să se înțeleagă?! Rușii au bombardat porturile românești Mizil și Găești!!! Biata omenire! După atâta prostie, frumos sfârșit! Dac-o ținem tot așa, ne transformăm în Tâmpitopole. Nu râdeți, oameni buni; încă n-am ajuns acele vremuri, dar bun e Dumnezeu, le vom ajunge curând." Putem crede că acestea au fost scrise acum o sută de ani? Mie mi se pare că au fost scrise săptămâna viitoare.

P. R.: *Am fost surprinsă să veniți cu un spectacol cu și despre Caragiale, când teatrul, în general, vine cu alte oferte, cele mai multe cu „modernități" pe care le uiți* ***la ieșirea din teatru****. Am subliniat sintagma, aducându-mi aminte de titlul acesta, care aparține unui alt mare scriitor, Gogol.*

N. U.: După „Diversiunea din Decembrie", un regizor (un instalator de spectacole – cum îi numea regretatul Valeriu Moisescu) și directorul teatrului ne-au întrebat, pe actori, dacă suntem de acord să jucăm într-un spectacol în pielea goală. Hârtia nu suportă vorbele de categorie grea care mi-au trecut atunci prin gând, dar educația copilului de la țară m-a împiedicat să le rostesc. Le-am răspuns prin întrebări: Mă! Voi n-aveți mamă, n-aveți copii care v-ar putea vedea?! Mă! Voi n-aveți niciun Dumnezeu?! Urmările au fost catastrofale pentru mine sau poate că atunci s-au despărțit apele... Nimeni

nu m-a mai distribuit în teatru și am fost obligat să mă descurc singur. Așa au apărut *Măscăriciul, Momâia* și *Caragiale altfel*. Așa îmi trebuie dacă sunt „înapoiat", „știrb", „idiotul Europei" și nu pun botul la „modernități" și „experimente". Pe atunci nu știam ce capitalism de cumetrie ne așteaptă. Nu bănuiam măcar că vom fi „ răsplătiți" cu *politically correct* și „ pricopsiți" cu *woke* și *cancel culture*. Cultura, la noi, și nu numai, din păcate, se află în grea suferință, poate chiar în faza terminală. Cum spunea cineva: se lucrează la manelizarea teatrului și la maidanizarea limbii române. Dar le spun „homunculilor", în frumoasa limbă românească, vechiul nostru proverb: „Nu mor caii când vor câinii!" Și pentru asta vine mănușă un fragment dintr-un excelent articol al minunatului om de teatru Bogdan Burileanu: „Orice montare scenică se bucură de o premieră, un șir de reprezentații și, mult mai neobservat decât acestea, de dispariție… Or, mi se pare nu doar nedrept, ci de neconceput ca Teatrul cel Mare, având la dispoziție vreo 4-5 săli moderne, excelent utilate, de capacități diferite, să fie vreun moment lipsit de Marele său Patron. Pe această lipsă, greu de înțeles și de acceptat, vine acest spectacol… să ni-l păstreze pe Caragiale – etern-actualul. […] înscenarea plină de vervă a lui Niculae Urs – baia de Caragiale ne încântă, ne cere să reflectăm și să ne recunoaștem, ne amuză până la un punct, ne îngrijorează și ne rușinează de la acel punct încolo. […] Așa cum a ieșit *toată treaba*, cred că spectacolul ar trebui cultivat în repertoriul permanent – mai ales că nu solicită resurse administrative peste putința instituției. Mai mult de atât, cred că o înregistrare audio-video a unor momente din extraordinarul recital al lui Urs ar trebui să ruleze, în buclă, pe câte un monitor… în toate foaierele stabilimentului. Așa, ca semn de respect și permanentă actualitate și de veșnică neuitare. Cine are urechi de auzit, pricepere și bunăvoință de concretizat… Haideți, domnilor, că doar nu eclipsează sau concurează pe nimeni!"

P. R.: *Un spectacol, aș spune, complet, despre om și scriitor, un spectacol lucrat la virgulă, cu umor, cu nerv, savuros, spectacol în care, deși singur pe scenă, ați folosit numeroase registre stilistice, întruchipând chipuri ale lui Caragiale. Mă gândesc, domnule Urs, că e momentul să povestiți „parcursul "acestui spectacol. Așa cum l-am văzut noi, spectatorii, adică forma finală, presupun.*

N. U.: O bună bucată de vreme, nefiind distribuit în teatru, a trebuit să mă autodistribui. Caragiale zice: „Teatrul nu-i literatură, este arhitectură plus oratorie." Dragoste pentru oratorie am avut întotdeauna, de unde, nu știu, dar am avut. Dar cu arhitectura… Arhitect într-un spectacol este regizorul, iar eu nu sunt regizor. Dar, cum Dumnezeu face cuib la barza chioară, mie mi-a „aranjat" întâlnirea cu Horațiu Mălăele în *Măscăriciul*. Horațiu, un arhitect de mare clasă, o bogăție de om; iar noi, cei săraci, ce să facem?… Furăm și noi de la cei bogați. Am învățat, încet, încet, să fac „structura de rezistență" a unui spectacol, mai întâi la *Momâia*, apoi la *Caragiale altfel*. Aveam mustața lui Caragiale, pălăria, ochelarii și redingota le-am procurat mai târziu. Pălăria am obținut-o după un an de căutări când am ajuns la ultimul mare pălărier din București, nenea (Nae?) din pasajul Macca-Villacrosse. Ochelarii i-am găsit după doi ani de căutari, la un anticariat mobil din curtea Palatului Suțu. Redingota mi-a fost cumpărată, întâmplător, de fetele mele, înainte să mă apuc de Caragiale, pentru că iubeam proza scurtă a lui Cehov… mi-au luat și un balansoar… Ca să poți să „faci" un personaj trebuie să-l cunoști. Emil Cioran zicea: „Ca să cunoști mai bine un scriitor, nu-i suficient să-i cunoști opera – opera poate fi o mască – trebuie să-i cunoști corespondența." Iar corespondența lui Caragiale este fabuloasă. După ce-am studiat corespondența am căutat cam tot ce a apărut despre Caragiale, povestit în primul rând de contemporanii lui. Am găsit: „Caragiale era un meridional leneș, înzestrat cu o inteligență și o fantezie hotărât supranormale; risipa fantastică de spirit și de imagini de care era capabil omul acela era neîndoielnic o viață internă de o neobișnuită intensitate." „Un suflet ciudat, pe care cercetătorii și-au dat toată osteneala să ni-l înfățișeze și mai ciudat. Veșnic în frământare, plin de inegalități și de contradicții – ca și viața însăși în învăluirile ei… Bun și rău, sceptic și cucernic, milos și crud, temerar și fricos – duh răzvrătit, împotriva lui mai mult decât împotriva lumii, Caragiale, ca orice exemplar de lux al omenirii, ne prezintă în el, mărite până la exagerare, toate însușirile obișnuite ale firii omenești. Receptivitatea lui pare înzestrată cu o lentilă măritoare, care-i arăta lucrurile în proporții uriașe. Fantastic mărite, dar în proporție… Cu privirea, cu reticențele, cu sobra accentuare a figurii și a glasului, te face să vezi aievea, să trăiești în adevăr ceea ce-ți spune."„Nu era prea înalt, dar avea un port semeț, capul ridicat foarte sus și o privire care trecea pe deasupra lucrurilor înconjurătoare, făcându-l să pară mare și falnic. Avea mâini mici, de o rară frumusețe, care cu gesturi repezi și expresive subliniau cuvântul. Când era voios, fața i se lumina de un surâs batjocoritor. La mânie, ochii i se făceau pătrunzători și aprigi, purtători de săgeți înflăcărate, pentru ca după o clipă să se îmblânzească, revărsând raze de lumină și blândețe. Un surâs trecător, o sclipire în coada ochilor, o gură amară sau disprețuitoare treceau ca fulgerele pe fața lui mișcătoare, luminată de o minte ageră, care nu se odihnea niciodată." „Nenea Iancu vorbește. Cadența vorbelor, sonoritatea expresiei te cuprind, fără să-ți adoarmă interesul față de fondul lucrării. Chiar și vorbele de ocară, chiar și privirile pătimașe care se prefac de cele mai multe ori în priviri pline de căldură. Simțești că omul ăsta știe să râdă și să plângă din toata inima, că știe să te mângâie și să te mustre; te

Niculae Urs în spectacolul *Caragiale altfel*

simți mândru când ți se adresează cu acel *mă* confidențial, cu acel *tu* prietenesc, care-ți deschide îndată porțile inimei lui." „Cine a avut norocul să-l asculte pe Caragiale vorbind un sfert de ceas oriunde, n-are să uite niciodată cea mai strălucitoare icoană a inteligenței omenești din câte a întâlnit în drum. N-a fost minte să stăpânească cuvântul cu mai multă siguranță, să-l frământe și să-l chinuiască cu mai multă putere. În fraza lui fermecată se revărsa o lumină orbitoare, era pulbere de argint, foc de artificii, râs și plâns, era alintare dulce și durere sălbatecă. Marele meșter atingea toată claviatura sufletului omenesc. Deschidea vorba lin, cu bunătate, și-o muia într-o lene orientală, într-o clipă schimba resortul ca să-ți arate o seamă de jonglerii capricioase și deodată se oprea brusc, fața i se crispa, buzele i se strângeau convulsiv, în fundul ochilor îi juca o lumină stranie… Era clipa când în creierul lui Caragiale răsărea un fulger nou… Universul devenea mai bogat cu o minune…" „Caragiale a fost un paradox. Câtă deosebire între scriitor și om! Pe de o parte, un stil lipsit de orice înfloriturі, iar pe de altă o grădină bogată. Un cer de iarnă, limpede, oțelit e stilul său; iar omul a fost un uragan cu străfulgerări violente pe culmile norilor fantastici. Ce cumpănit e stilul lui Caragiale și ce impetuos a fost omul."

P. R.: *Spectacolul **Caragiale altfel** a beneficiat de cercetare, fiindcă veniți cu informații despre omul Caragiale, informații care au circulat în epocă, unele care au ajuns până azi, informații care au completat portretul autorului. Cât timp ați lucrat la acest scenariu, cum ați suplinit unele informații?*

N. U.: Din momentul în care s-a închegat ideea spectacolului și până în prezent au trecut vreo 15 ani. În acești ani nu cred că au existat două spectacole la fel. Pe măsură ce găseam sau primeam noutăți, schimbam, tăiam, adăugam, modificam replici, scene, coloana sonoră, imagini… Neavând regizor, am luat hotărârea să filmez spectacolul pentru a-l putea îmbunătăți. Până în prezent l-am filmat de cel puțin opt ori. Trebuie să mă opresc, pentru a respecta legea nescrisă a teatrului: *mai binele* e dușmanul *binelui*. În teatrul clasic nu este permis așa ceva, nu poți schimba lucrurile odată stabilite – îți derutezi partenerii. În recitaluri sunt nu numai permise, ci chiar necesare fanteziile – cu condiția să se integreze perfect, să nu pară din alt spectacol. O performanță nu se poate obține fără muncă titanică, iar satisfacția reflectată în aplauzele publicului este copleșitoare. Uiți instantaneu de toate chinurile – ca după naștere (acum avem voie și noi, bărbații). Vorba lui Confucius: „Fă ce-ți place și n-ai să muncești toată viața." Și închei cu vorbele lui Nenea Iancu: „Arta cere conștiință. Ca în toate, și în literatură se pretinde o cinste profesională, un prestigiu de atelier… Ce să mai vorbesc de melodia frazei, de ferecătura, de ritmul vorbelor… Nu se poate artă fără migăleală…"

P. R.: *Văzându-vă pe scenă, îmbrăcat în stilul epocii, cu pălărie și ochelari, semănați, domnule Urs, cu celebrul autor. Mă refer la imagine, o imagine studiată care a adus un plus de emoție atmosferei spectacolului. A fost această alegere asul din mânecă, gândindu-ne la impactul creat în rândul publicului?*

N. U.: Prin anii '80 i-am cerut tatălui meu bani să-mi cumpăr o șapcă. Zice: „Dacă te prind cu șapca – ca pe Lenin – te bat cu ea în fața primăriei. Dacă ai cap, porți pălărie, că noi, Ursășții, suntem neam de boieri, scăpătați de pe vremea Mariei Tereza, dar boieri. Dacă n-ai cap, n-ai ce face cu pălăria. Până la „Diversiunea din Decembrie" n-am avut bani de pălărie… După, mi-am cumpărat. Într-o zi m-am întâlnit cu Florin Tănase (Dumnezeu să-l odihnească!). Zice: „Măi Lae, tu cu mustața asta, când n-ai pălărie, semeni cu Tudor Gheorghe, când ai pălărie, semeni cu Caragiale. Să-l joci pe Tudor Gheorghe nu poți, că ai urechi de tablă, dar cu Nenea Iancu ai putea încerca." Zic: „Ai dreptate, mustață am, îmi mai trebuie pălăria, ochelarii și redingota lui Caragiale". Adică aveam potcoava, îmi mai lipsea calul…

P. R.: *Ce v-a determinat să creați și să jucați acest spectacol, un one-man show inedit în care Caragiale nu este prezent pe scenă numai în calitate de autor, ci și în calitate de personaj al propriilor scrieri, așa cum am subliniat la început?*

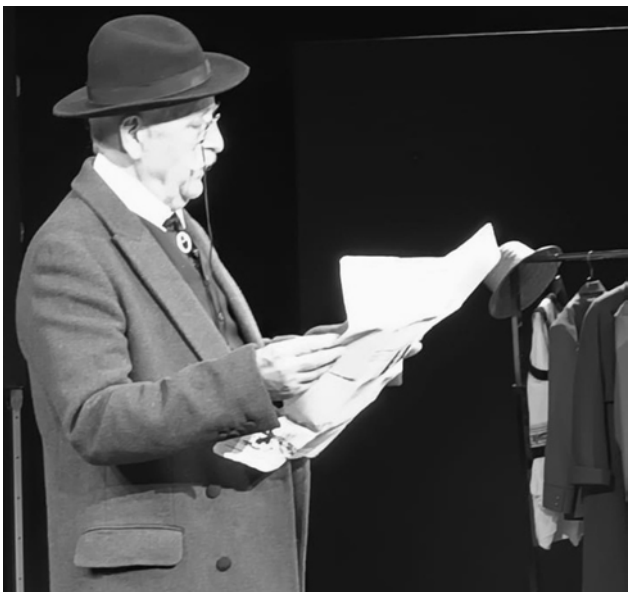

N. U.: Spectacolul, ca orice recital, se naște, cred, din mai multe motive: nevoia de a-mi câștiga existența într-un mod optim și cât mai plăcut; disponibilitatea, plăcerea, bucuria… de a mă adresa publicului; dorința de afirmare, de a face performanță, de autodepășire, de desăvârșire în meserie, demonstrație de forță (actoricească), forțare a limitelor; din vanitate, din narcisism combinat cu egoism; tendința de a evolua până la nivelul incompetenței… (Principiul lui Peter). Toate aceste calități și defecte au fost tratate cu toată seriozitatea și m-am străduit să le aduc la același numitor comun, cinstea profesională, care cred că este suprema calitate umană.

P. R.: *Ce proiecte aveți, domnule Niculae Urs?*

N. U.: Proiecte… am câteva. Unele terminate: *Momâia*, după *Efectul dăunător al tutunului* de Cehov. Anul acesta îi este dedicat (An Cehov, 120 de ani de la moarte) și dacă Teatrul Național m-ar găzdui (prin gentilețea conducerii), aș avea încă un vis frumos realizat. *Despre sărbătoarea cărții*, după Topârceanu – un îndemn la lectură, adresat oamenilor sub formă umoristică. Mai ales un îndemn pentru tineri, să lase „aifoanele" și să descopere/redescopere cărțile, lectura. *Ce mai e nou* este o fantezie care pleacă de la schița *Marfa vie* a lui Cehov. Am înregistrat-o la Radio împreună cu Irina Movilă și Marcel Iureș. S-a jucat și la Teatrul „Sică Alexandrescu" din Brașov cu titlul *Despre iubire la om. La taifas sub clar de lună*, o fantezie în două personaje după proza scurtă a lui Vasili Șukșin. *Dragă mămicule*, o fantezie în două personaje după romanul epistolar *Umiliți și obidiți* de Dostoievski. *Pețitoarea*, pornind de la schița *Proasta sau Căpitanul la pensie* de Cehov. În lucru: *Socrate omul*, un proiect după dialogurile lui Platon. Și ultimul proiect, dar nu cel de pe urmă, mi-e teamă că e o pălărie prea mare pentru mine. Tot scormonind prin viețile și operele lui Caragiale și Cehov, s-a produs minunea. Eu n-am cerut niciodată nimic de la Dumnezeu. L-am rugat, doar, să-mi trimită gândul ăl bun. Și mi l-a trimis. În primăvara lui 1904, Cehov se afla la tratatment în Germania, la Badenweiler. În aceeași perioadă Caragiale bântuia tot prin Germania, în căutarea viitoarei reședințe. Ce-ar fi să-i întâlnesc, din întâmplare?!… Câte nu și-ar putea spune doi titani în două-trei ore de discuții agreabile?… Caragiale cu un „pilsneraș" în față și Cehov cu o șampanie… Până acum am adunat posibilele replici ale lui Cehov. Și la Caragiale mă apropii de sfârșit, mai ales că mi-a rămas material de la *Caragiale altfel*. Numai că greul abia acum începe. Dar bun e Dumnezeu!… Iar ca cireașa pe tort, vreau să închin o ofrandă Măriei Sale țăranului român. Pentru asta am o mină de aur la dispoziție: *La lilieci* de Marin Sorescu. Nu cred că el a putut să zămislească de unul singur această comoară, l-a avut lângă el cel puțin pe Îngerul responsabil cu metaforele.

„Când se pronunță numele Caragiale, lumea se duce cu gândul la dramaturg, la piesele sale, la personajele sale. Eu m-am aplecat mai mult asupra omului, cetățeanului Caragiale care, pe lângă dramaturg, a fost și gazetar, director de teatru, berar, fiu, soț, părinte, inspector școlar, mim genial… Un lucru mi-a fost limpede de la început: Nenea Iancu cel de zi cu zi era altfel decât cel din opera sa."

Universalia Cronica traducerilor

MARELE PAN SAU NOUL PĂGÂNISM

Costin Tuchilă

Editura Leviathan continuă publicarea seriei de **Opere de Fernando Pessoa** în ediții bilingve, cu textul în oglindă, în noua traducere în limba română aparținând lui **Dan Caragea.** În septembrie 2022 a apărut volumul *Mesajul/ Mensagem*, singura carte de poezii în limba portugheză, publicată de Pessoa în timpul vieții, în octombrie 1934. Excelentă, net superioară celor anteriorare, traducerea lui Dan Caragea se evidențiază nu numai prin păstrarea formei tripticului *Mensagem* (versuri cu rimă, măsură metrică fixă), ci și prin expresiva echivalare în limba română a vocabularului lui Pessoa din aceste poeme a căror temă este istoria esențială a Imperiului portughez, cu marile descoperiri geografice și miturile specifice culturii portugheze: fondarea Lisabonei (Ulise), a națiunii (Afonso Henriques), sebastianismul (mitul reîntoarcerii mesianice a tânărului rege Sebastian), *saudosismo* (*saudade* – dor în limba portugheză). Această versiune a *Mesajului* a primit premiul Cartea anului 2022 din partea Filialei Traduceri Literare a Uniunii Scriitorilor din România.

De numele lui Fernando Pessoa (1888–1935) se leagă o experiență unică în literatura universală prin crearea și cultivarea heteronimilor [1], unora inventându-le biografii. Dintr-o listă lungă de nume găsite în manuscrisele lui Pessoa, patru sunt poeți cu identitatea cărora autorul a alcătuit opere distincte, inegale ca întindere și valoare: Alberto Caeiro (fără profesie, 1889–1915), Álvaro de Campos (1890–1935, inginer naval cu studii la Glasgow), Ricardo Reis (n. 1887, medic, cu educație iezuită, autor, mai ales, de ode în gustul antichității grecești și latine, plecat în exil în Brazilia în 1919). Lor li se adaugă semi-heteronimul Bernardo Soares [2].

Pentru al doilea volum [3] din seria de **Opere de Fernardo Pessoa**, Dan Caragea s-a oprit la **Alberto Caeiro**, poet considerat bucolic. Cartea apărută în martie 2024 cuprinde, pentru prima oară la noi, toate poemele scrise de Pessoa (133) folosind identitatea heteronimului său Alberto Caeiro, într-o ediție doctă, cu o prefață substanțială și note lămuritoare, menționând pe lângă data scrierii poeziei (la multe fiind cunoscută), publicația în care a apărut și variantele, știut fiind că poetul, „a cărui natură perfecționistă era înclinată spre nesfârșite revizuiri" (Dan Caragea), nu a considerat încheiat lucrul pe manuscrisele Caeiro, motiv pentru care, probabil, nu a dorit să le publice în volum. Având în vedere calitatea traducerii și acuratețea documentară, această ediție românească poate fi considerată o valoroasă reconstituire de istorie literară, cercetând edițiile portugheze și manuscrisele digitalizate de la Biblioteca Națională a Portugaliei.

Heteronimul Alberto Caeiro a fost lansat de Pessoa în 8 martie 1914, ca o farsă făcută prietenului său, poetul Mario de Sá-Carneiro, inventând un poet bucolic prezentat ca real, conform scrisorii citate, către criticul Adolfo Casais Monteiro. Sá-Carneiro nu ar fi fost prea încântat de Caeiro, devenit în viziunea creatorului său veritabil maestru. Desigur, detaliile, inclusiv datele scrierii poemelor trebuie luate ca o ficțiune, Caeiro fiind o ficțiune. Născut la Lisabona, în 16 aprilie 1889, ora 1.45, conform horoscopului (*Carta astral*) alcătuit de părintele lui, a urmat aici școala primară, după care și-a petrecut viața la țară, la o mătușă, în regiunea Ribatejo. Pentru ca ficțiunea să fie completă, în 1915 se întoarce la Lisabona și moare de ce altceva?, decât de tuberculoză. Nu trebuie speculat mai mult, dar se cuvine amintit că numele Caeiro este dedus din Carneiro – un „Carneiro fără carne" ori din „caieiro" – „văruitor", „acela care zugrăvește totul în alb și primenește", conform sursei citate de traducător. Metaforic, o întoarcere la senzorial, fără apel la un mijlocitor, care poate fi cultura, istoria etc. „Universul său nu cunoaște interpretarea." (Dan Caragea, *Prefață*).

[1] **Heteronim**: autor inventat, cu stil diferit de cel al autorului real (ortonim), falsul mergând până la inventarea unei biografii.

[2] Pessoa îl considera astfel într-o scrisoare către Adolfo Casais Monteiro din 13 ianuarie 1935, spunând că personalitatea lui Bernardo Soares nu este diferită de a sa, ci e doar o mutilare a acesteia.

[3] **Fernando Pessoa**, *Poeme de Alberto Caeiro/Poemas de Alberto Caeiro*, traducere din limba portugheză, prefață și note de **Dan Caragea**, București, Editura Leviathan, 2024. Cu horoscopul lui Alberto Caeiro, desenat de Pessoa și facsimile după manuscrise.

Alberto Caeiro era în viziunea lui Pessoa poetul „noului păgânism", curent care, intrând în jocul heteronimilor, a fost teoretizat de criticul și filosoful António Mora (și acesta autor fictiv), în studiile *Întoarcerea zeilor. Introducere generală la neopăgânismul portughez* și *Fundamentele păgânismului. Teoria dualismului obiectivist*, care ar fi făcut parte din ediția *Neopăgânismul portughez,* imaginată în două volume, proiectată să apară în anii 1917 și 1918 și care ar mai fi cuprins poeme de Caeiro și Ricardo Reis (ode). Iată așadar că eventualul joc de la care a pornit aventura heteronimilor nu mai era deloc invenție cu scop de farsă, nu mai era capriciu sau întâmplare, ci o concepție literară, sprijinită pe o estetică, mai ales că ea l-a urmărit pe Pessoa până în ultimul an de viață.

Cele trei cicluri ale *Poemelor de Alberto Caeiro* ar putea fi catalogate drept bucolice doar prin prezența naturii (câmpuri, dealuri, momentele zilei etc.), dacă e să facem un inventar al cuvintelor și imaginilor. Mai nimic însă din ceea ce tradițional numim poezie bucolică, adică reflectare idilică a vieții pastorale, în general a vieții de la țară. „Marele Pan a renăscut!", proclama Ricardo Reis, concluzionând asupra universului lui Caeiro, cel retras în mijlocul naturii, departe de bolile secolului pentru a se bucura și a ne bucura de simplitatea naturii. Dar ce fel de natură – trebuie să ne întrebăm – este cea din *O Guardador de rebanhos (Păzitorul de turme)*, *O Pastor amoroso* (*Păstorul iubitor)* și din *Poemas inconjuntos (Poeme despreunate)*? Răspunsul este elocvent formulat de Dan Caragea în *Prefață*: „Ca poet al noului păgânism, Caeiro spulberă viziunea creștină asupra Naturii, și anume transcendența acesteia. Natura nu este pentru el nimic altceva decât exteriorul din jurul nostru, adică tot ceea ce cunoaștem în mod direct, prin simțuri. Fiecare lucru își are individualitatea și unicitatea sa, nimic nu este repetabil, reversibil, nici etern." Această cunoaștere prin simțuri este numită de Pessoa *senzaționism*, opus oricărui idealism și simbolismului și cu atât mai mult oricărei forme de raționalism de tip clasicist. „Eu não tenho filosofia: tenho sentidos…/ Se falo na Natureza não é porque saiba o que ela é,/ Mas porque a amo, e amo-a por isso,/ Porque quem ama nunca sabe o que ama/ Nem sabe porque ama, nem o que é amar…" („Eu nu am vreo filozofie; am simțuri…/ Dacă vorbesc despre Natură, nu e pentru că aș ști ce este ea,/ Ci pentru că o iubesc și tocmai de aceea o iubesc,/ Pentru că cine iubește nu știe niciodată ce iubește,/ Nici nu știe de ce iubește, nici ce înseamnă să iubești…", scrie Pessoa-Caeiro. Adesea exprimările sale sunt paradoxale, nu neapărat pentru a șoca, ci pentru a formula direct ceea ce pur și simplu există: natura cu toate formele ei, în care nu trebuie căutată interioritatea, cu atât mai puțin metafizica: „«Constituição íntima das cousas»…/ «Sentido íntimo do Universo»…/ Tudo isto é falso, tudo isto não quer dizer nada./ É incrível que se possa pensar em cousas dessas./ É como pensar em razões e fins/ Quando o começo da manhã está raiando, e pelos lados das árvores/ Um vago oiro lustroso vai perdendo a escuridão.// Pensar no sentido íntimo das cousas/ É postiço, como pensar na saúde/ Ou beber de garrafa a água das fontes.// O único sentido íntimo das cousas/ É elas não terem sentido íntimo nenhum." („Alcătuirea lăuntrică a lucrurilor»…/ «Înțelesul lăuntric al Universului»…/ Toate astea sunt false, toate astea nu înseamnă nimic./ E de necrezut că cineva se poate gândi la așa ceva./ E ca și cum ne-am gândi la motive și scopuri/ Când zorii dimineții încep să mijească și pe conturul copacilor/ Un aur vag, strălucitor, alungă întunericul.// A ne gândi la sensul lăuntric al lucrurilor/ E postiș, e ca și cum ne-am gândi la sănătate/ Sau am bea din sticlă apa de la izvor.// Singurul înțeles lăuntric al lucrurilor/ E acela că ele nu au niciun înțeles lăuntric."). Tot ceea ce se vede *este* și atât, ceea ce ar putea fi interpretat ca radicalism în aceste versuri adesea sentențioase. Dar refuzând o filosofie a lucrurilor, negând „înțelesul lăuntric", deja ai ajuns la o filosofie… Exemple se pot găsi oriunde în ciclurile elaborate, *Păzitorul de turme* și *Păstorul iubitor* (titluri care au derutat și au generat eticheta falsă de poet bucolic), dar și în poemele care aparent nu pot sta împreună (*inconjuntos*): „Todas as opiniões que há sobre a Natureza/ Nunca fizeram crescer uma erva ou nascer uma flor./ Toda a sabedoria a respeito das cousas/ Nunca foi cousa em que pudesse pegar, como nas cousas./ Se a ciência quer ser verdadeira,/ Que ciência mais verdadeira que a das cousas sem ciência?/ Fecho os olhos e a terra dura sobre que me deito/ Tem uma realidade tão real que até as minhas costas a sentem./ Não preciso de raciocínio onde tenho espáduas." („Toate părerile care există despre Natură/ Nu au făcut nicicând să crească iarba sau să răsară vreo floare./ Toată înțelepciunea despre lucruri/ Nu a fost nicicând un lucru pe care să-l apuc, așa cum fac cu lucrurile./ Dacă știința vrea să fie adevărată,/ Ce știință poate fi mai adevărată decât cea a lucrurilor fără știință?/ Închid ochii, iar pământul tare pe care mă întind/ Are o realitate atât de reală că până și coastele o simt./ Nu am nevoie de raționament când am omoplați.").

Limbajul aparent simplu al poeziilor lui Caeiro, adică fără multe imagini poetice, poate fi o capcană inclusiv pentru traducător. Dan Caragea a reușit întru totul ceea ce și-a propus, sporirea, față de traducerile anterioare, „a acurateței echivalărilor", „evitarea explicitărilor și a adaosurilor (completări fără suport în original), a stilizării și «românizării» depline, după modelul consacrat și elogiat în traducerile de poezie – în fapt, o veche meteahnă a maeștrilor noștri." Prin evitarea falsului pitoresc (inclusiv cel care ar fi fost conferit de termeni populari și regionali) sau a cuvintelor considerate poetice, a sinonimiei inexistente în original, poemele lui Caeiro sunt redate în limba română cu maximă fidelitate față de original.

Dialog la Antipozi

O CĂLĂTORIE PE URMELE LUI ANDREI CODRESCU ȘI ȘTEFAN BACIU

pe ruta România–Brazilia–SUA–Hawaii via Kyoto, Japonia

Interviu cu prof. dr. Yoshiro Sakamoto realizat de Daniel Ioniță (3)

Daniel Ioniță

Poet, traducător
Sydney, Australia

Yoshiro Sakamoto

*Se întâmplă foarte rar ca un scriitor, cadru academic și cercetător pe tărâm literar (sau poate în orice alt domeniu) din Japonia să facă o pasiune și apoi o carieră impresionantă pe un subiect sau subiecte dintr-o țară relativ mică, aflată undeva la marginea de est a Europei, România. Între București și Kyoto sunt aproximativ 8700 km, și mă refer la această distanță gândindu-mă la zborul cu avionul. Distanța culturală poate părea și mai mare ținând cont că venind dinspre Japonia, întâlnim în drumul nostru nu doar cultura japoneză, în multe privințe atât de diferită de orice altă cultură, dar apoi, înaintând înspre vest, avem străvechea cultură chineză, cultura coreeană, apoi țările Asiei centrale adânc afectate de cuceririle imperiului mongol din Evul Mediu și apoi de imperiul sovietic, cultura persană a Iranului, apoi marile culturi ale Turciei și Rusiei, pentru ca, în fine, să poposim pe undeva pe țărmul de vest al Mării Negre, de unde România se deschide prin Dobrogea și Dunăre. (**D. I.**)*

Urmare din nr. 1/2024

Daniel Ioniță: *Unii dintre cititorii noștri își vor aminti despre câteva articole apărute în ultimii ani în paginile revistei „Leviathan", prin care care am prezentat crâmpeie din poezia diferitelor zone ale Oceanului Pacific – de la Australia și Noua Zeelandă, la Samoa, Tonga, Fiji, Vanuatu, Papua Noua Guinee ș.a. Prin opera dvs. despre Ștefan Baciu, scoateți în evidență interesul și influența lui Ștefan Baciu cu privire la poezia din bazinul Oceanului Pacific. Încă înainte de a-l „cunoaște" pe Ștefan Baciu, erați interesat de acest spațiu, pentru că Japonia este „o țară a Pacificului", prezentând contribuția ei unică la „cultura insulelor și a oceanului" – cultură pe care noi, cei care trăim pe continente diferite, nu ne-o putem imagina cu ușurință. Ce ne puteți spune despre contribuția lui Ștefan Baciu la „poezia oceanelor", dar și despre interesul pe care-l manifestați pentru acestă „lume"?*

Yoshiro Sakamoto: Un poet și un gânditor pe care îl admir printre poeții și scriitorii din Insulele Pacificului este Epeli Hau'ofa. S-a născut în Tonga, a fost antropolog indigen și a predat multă vreme la o universitate din Fiji. În cartea sa *We Are the Ocean,* există un capitol minunat intitulat *Our Sea of Islands (Marea noastră de insule*). Acolo, Hau'ofa a conturat termenul "Pacific Islanders". De-a lungul istoriei colonialismului, societățile indigene au fost distruse în mod fundamental. După cel de-al Doilea Război Mondial, nenumărați locuitori ai insulelor au suferit îndelung și au fost

nevoiți să își părăsească locuințele din cauza numărului mare de teste nucleare. Insulele din Pacific au fost asuprite ca și cum aceste mici insule separate unele de altele sunt neimportante, fără valoare. Da, este adevărat că fiecare insulă în parte poate fi foarte mică. Dar locuitorii insulelor, mai presus de toate, trăiesc odată cu marea. Oceanul Pacific, mult mai mare decât orice imperiu continental, este patria oamenilor oceanului. Deci, locuitorii din Pacific nu sunt neimportanți. Ei sunt intim legați de o lume mult mai largă, imensă prin vastitate și complexitate – deci sunt îndreptățiți să-și organizeze viața altfel și nu după crudele și parohialele principii continentale, precum colonialismul și eurocentrismul. Locuitorii Pacificului sunt uniți prin faptul că au supraviețuit împreună calamităților modernității, chiar dacă trăiesc pe arhipelaguri diferite, fie în Micronezia, fie în Polinezia sau Melanezia.

Ștefan Baciu a scris: „Hawaii este răscrucea de drumuri în Oceanul Pacific. Hawaii este un creuzet de rase în care trăiesc împreună oameni din toate categoriile sociale. Prin durerile unor istorii diferite, oamenii amestecați din acest arhipelag vor căpăta o nouă identitate. Ar putea deveni o nouă rasă, s-ar putea numi Homo Pacificus. Termenii «Pacific Islanders» și «Om Pacific» sunt apropiați în ceea ce privește împărtășirea durerilor modernității, dar și în speranța unei noi solidarități umane. Iar *MELE International Poetry Letter* este însăși întruchiparea solidarității poetice a «Omului Pacific» sau «Pacific Islanders». Țesătura revistei MELE se întinde prin oceanul cu așa fel de frumusețe etnică."

Într-adevăr MELE le-a oferit poeților locali oportunități de a publica lucrările lor, chiar și într-o perioadă în care limba lor indigenă era pe cale de dispariție. Unii poeți hawaiieni din rețeaua MELE au devenit mai târziu forța principală a Mișcării de Revitalizare a Limbii Hawaiiene (Hawaiian Language Revitalization Movement) de la începutul anilor '70. De exemplu, Darryl Keola Cabacungan sau Rubellite Kawena Johnson, declarată comoară națională de Hawaii, au scris în limba hawaiiană indigenă pentru MELE și alte publicații literare locale și internaționale. O mențiune specială se cuvine pentru Larry Kauanoe Kimura, colaborator frecvent la MELE. Kimura a contribuit semnificativ la mișcarea de revitalizare a limbii hawaiiene, în calitate de profesor de limbi străine, scriitor de cântece și personalitate radiofonică. Datorită dedicării sale, cultura hawaiiană și limba hawaiiană au fost readuse la viață. El a răspândit mai departe semințele limbii sale native, așteptând renașterea ei înfloritoare, scriind poezii în limba hawaiiană de la mijlocul anilor '60. Kimura a publicat aproape exclusiv în *MELE International Poetry Letter*. El a găsit o punte prin care să reprezinte motivele tradiționale, folosind metode poetice moderne. Într-o perioadă în care nimeni nu știa să citească poezii în limba hawaiiană, Baciu l-a cunoscut pe Kimura și l-a încurajat în această misiune, invitându-l să trimită poeme la MELE.

În plus, aș vrea să vorbesc puțin despre Jean Charlot, prietenul foarte apropiat al lui Baciu, muralist de renume mondial care jucase un rol esențial pe lângă Diego Rivera în Renașterea murală mexicană. El a pictat nenumărate picturi murale semnificative în insulele Hawaii și a adus contribuții dedicate revistei MELE, sub formă de ilustrații, poeme în franceză și hawaiiană.

La MELE a contribuit și fotograful Francis Haar, care s-a născut la Brașov, mutat la Paris în ani '30, apoi în Japonia în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, în final imigrând la Oafu în Hawaii. Acolo el a lăsat în urmă o impresionantă serie de lucrări în Hawaii-ul postbelic. John Charlot, fiul lui Jean Charlot, profesor universitar de mitologie polineziană care a făcut cercetare în Samoa, a scris poeme în limbile samoană și hawaiiană pentru MELE. În afară de Hawaii și Samoa, MELE a găzduit poeme din Oceanul Pacific, scrise în limba japoneză (sau japonesiană), indoneziană, tagalog (filipinează), vietnameză, thailandeză sau cele trimise din Australia și Ecuador, Alaska.

În mod trist dar ironic, interacțiunea solidară care transcendea etnia și rasa în MELE a fost uitată în Hawaii, când etnopolitica minorităților a ajuns în prim-plan, în anii '80. Fiecare grup etnic, fie indigen hawaiian, fie de imigranți asiatici, fie haole (oamenii albi) și-a creat editura proprie, iar prezența literară a revistei „cosmopolite" MELE a devenit obscură.

Dar acum este momentul ca experiențele popoarelor indigene și cele ale imigranților să fie luate în considerare împreună. Din acest punct de vedere, MELE-ul lui Baciu a făcut o lucrare de pionierat.

D. I.: *În introducerea la minunatul volum omagial* ***MELE Archipelago – Homage to Ștefan Baciu for the Poet's Centennial Anniversary*** *îl descrieți pe Ștefan Baciu ca fiind un „constructor de poduri" (builder of bridges). Baciu a realizat aceasta prin activitatea lui publicistică, dar și prin numeroasele lui traduceri, survenite natural pentru un poliglot și polimath într-ale poeziei și publicisticii. Prin cercetarea dvs. cu privire la Ștefan Baciu și Andrei Codrescu ați putea fi categorisit și dvs. în acest fel. În ce măsură se vede Yoshiro Sakamoto drept constructor de punți literare? În ce măsură este aceasta o activitate deliberată, rezultat al interesului de cercetător al operelor a două figuri importante ale literaturii contemporane, care se întâmplă să provină din România?*

Y.S.: Vă mulțumesc pentru frumoasele cuvintele despre *MELE Archipelago — Homage to Ștefan Baciu for the Poet's Centennial Anniversary*. 2018 a fost aniversarea centenară a nașterii poetului, sărbătorită în Japonia, România, Hawaii. Am adunat poeme și eseuri, ilustrații și fotografii din partea a 66 poeți, poete, artiști care cunoșteau viața și poezia lui Baciu, de pe meleaguri diferite – legate de locurile unde Baciu a scris și publicat – România, Hawaii, Japonia, Etiopia, Brazilia, Ecuador ș.a.

Personal, nu m-am considerat niciodată că sunt un constructor de poduri literare la nivelul lui Ștefan Baciu – ar fi imposibil. *MELE Archipelago – Homage to Ștefan Baciu*, redactată de mine, a ieșit bine datorită efortului imens și extrem de variat de care am amintit mai sus – eu am rămas extrem de plăcut surprins de inspriația vibrantă pe care viața și poezia lui Ștefan Baciu au avut-o asupra atâtor poeți de pe meridiane atât de diferite! Acești scriitori mi-au devenit prieteni și m-au încurajat în călătoria mea cu privire la volumul centenar aniversar. Nu pot decât să le mulțumesc din suflet acelor prieteni. Eu nu am dat importanță foarte mare conceptelor de granițe dintre țări, dintre națiuni sau etnii, totuși mă interesează foarte mult orice diferență culturală sau cultura însăși care este specifică fiecărui loc. Îl urmez aici pe Ștefan Baciu, care se concentra și răspundea fiecărui om în parte care se afla în viața lui – Baciu îl trata ca pe singurul om existent în acel moment pe planetă. Nu îl interesau prea mult identitățile colective.

D. I.: *În afara lecturilor necesare studiilor și activității dvs. academice, ce faceți „în timpul liber"?*

Y. S.: Puținul „timp liber" îl petrec cu fiul nostru Naghisa, jucându-mă cu el fotbal, baschet sau ping-pong, sau mergând cu el prin munți… Asta e inevitabil în zilele mele libere – este fascinant să „citesc" cuvintele fiului, izvorâte din comuniunea lui cu lumea, senzația lui de misterios. Adesea căutăm să vedem rechini sau delfini sau admirăm azurul apei râului Kamogawa de la noi din Kyoto.

D. I.: *Ce proiecte aveți pentru următorii ani?*

Y. S.: 1. În primul rând, o monografie despre poezia și viața lui Ștefan Baciu, care va fi publicată în ianuarie sau februarie 2024. (*Interviul a fost realizat în vara anului 2023,* n. red.) Eu voi dezvălui „poetica nostalgiei" lui Baciu și „sfera intimă de poezie" care se întinde peste marea și pământul acoperite de revista MELE. Ea este alcătuită din trei părți. Prima parte este o biografie care descrie în mod concret întreaga viață a lui Baciu. Nu este doar o relatare cronologică. Relatările autobiografice ale lui Baciu despre perioadele din România, Elveția, Brazilia, Seattle și Hawaii sunt urzite pe tema unui șir de poeme despre legătura sa profundă cu oameni și locuri. Prin acestea, eu dau viață „poeticii nostalgiei". Cea de-a doua parte scoate în evidență „sfera intimă de poezie" manifestată în *MELE International Poetry Letter*, prezentând în mod specific poeți din diferite regiuni care au trimis opere la MELE și prezentând propriile istorii de rezistență, așa cum sunt mărturisite de poemele lor. A treia parte se bazează pe ultima sa carte, *Peste o mie de catrene sub Tâmpa... din Honolulu*, ca fiind cristalizarea vieții poetului.

2. Plănuiesc să public textul integral al volumului de poezie *California (pe Someș)* al profesoarei Ruxandra Cesereanu, în traducere japoneză. O traducere parțială a fost deja publicată. Intenționez să o public într-o carte, împreună cu un grup de fotografii pe care le-am făcut în timpul unei plimbări cu ea de-a lungul râului Someș. Caut încă o editură pentru asta.

3. Scriu *Scrisoare către Ovidiu*. Scrisoarea este trimisă într-o sticlă din apele Arhipelagului Hawaiian către poetul roman antic exilat la țărmul Mării Negre. În scrisoare am scris despre viața și cuvintele lui Vintilă Horia, la care se adaugă lucrări ale muralistului itinerant Jean Charlot și ale fiului acestuia, mitologul polinezian John Charlot. Acest prim volum a fost publicat în revista literară din Kobe. Plănuiesc să continui scrisorile în alte câteva volume, cuprinzând cuvintele unor poeți și artiști din Japonia, Hawaii, România și Insulele Pacificului, precum Ștefan Baciu, Bruce Chatwin, Yoshie Hotta și alții. Am scris și o scurtă povestire în Sulina, *O scrisoare pe mare într-o sticlă și părul alb*, publicată în revista „Steaua" în 2015 (**http://revisteaua.ro/old/core/numere/2015/Steaua_10_2015.pdf**) și care va fi tradusă în limba japoneză și inclusă în această serie de scrisori.

Printr-o coincidență extraordinară, în timp ce pregăteam manuscrisul pentru acest prim volum, am fost invitat de poetul haiga și haikai Ion Codrescu din Constanța/Tomis să particip la un proiect de publicare a unei „scrisori imaginare către Ovidiu". Am tradus în limba română o parte din manuscrisul japonez pe care îl pregătisem, de mare ajutor fiindu-mi poetul și eseistul Florin Balotescu. Atunci am participat la o antologie intitulată *Scrisori imaginare către Ovidius*, care a apărut la Editura Limes în decembrie 2023, în România.

4. Am în plan o monografie despre Francis Haar, fotograf și artist vizual român de origine maghiară născut la Brașov, care s-a mutat la Paris, în Japonia și apoi în Hawaii.

5. Am în vedere să realizez o mică revistă literară, 熾火 „Tăciune" (tentativă), care ar fi un omagiu adus revistei *MELE International Poetry Letter*.

D. I.: *Vă ofer ocazia de a recomanda cititorilor revistei „Leviathan" trei volume de poezie și trei volume de proză din literatura contemporană japoneză, publicate, să zicem, în ultimii 20 de ani. Nu contează dacă sunt volume de autor sau, poate, antologii. Ce anume ați recomanda pentru lectură cititorilor revistei culturale „Leviathan" – care să reprezinte cel mai bine arta literară niponă contemporană? Care ar fi motivele acestor recomandări?*

Y. S.: Aș îndrăzni să vă prezint operele următoare:

石牟礼道子 **Michiko Ishimure**, se spune că este o scriitoare care va fi citită sute de ani de acum încolo pentru romanul său epic 『苦海浄土―わが水俣病』*Paradisul Mării de Tristețe – Boala mea Minamata* (Kugai Joudo – Waga Minamata Byo,1968). Volumul descrie viața pacienților bolii Minamata și a oamenilor care i-au susținut în lupta socială împotriva corporației Cisso, a guvernului. Este o apocalipsă modernă din viața reală și un mit al zilei de mâine. 『はにかみの国』

Hanikami No Kuni este o colecție a tuturor poemelor sale, cristalizarea literaturii de rugăciune a lui Michiko Ishimure. La baza ei se află Marea Shiranui și Ființele pământului/ale mării, nu e scrisă în japoneză, ci în limba acelei mări Shiranui, care reprezintă puterea din adâncul sufletului poetului.

川瀬慈 **Iṭushi Kawase** este antropolog, poet, muzician. A fost asociat cu Azumari, un grup de muzicieni discriminați de pe platoul Gondar din Etiopia. El s-a alăturat lor, legând o prietenie adâncă cu ei și realizând multe filme despre viața și muzica lor. Kawase însuși le-a moștenit muzica și folclorul, cântând și interpretând sunetele vieții cotidiene sau rugăciunile lor. Iată 『叡智の鳥』*Pasărea înțelepțiunii* sunt poemele în limbă japoneză cu sufletul moștenit de la Azumari, rugăciunile lor exprimate în limba amharică și într-o limbă secretă folosită doar de ei.『ストリートの精霊たち』*Spirite de pe Străzii*, eseul travelog etnografic despre zilele lui în Etiopia, dedicat prietenilor (spirite) lui de acolo. S-a tradus în engleză și a fost publicat în Statele Unite și Etiopia sub titlul *Mischief of the Gods: Tales from the Ethiopian Streets (Necazul zeilor: Povești de pe străzile etiopiene)* (2023: Awai Books).

管啓次郎 **Keijiro Suga** este un om care se plimbă peste tot. Merge din țară în țară, traversează culturi și natură, se intersectează cu oameni și animale, vede pietre și plante, cărți – călătorește fără încetare. Este un călător între spații și timpuri, deci e un traducător care conectează rezonanțe din diferite locuri și timpuri; este un poet. A tradus din Antoine de Saint-Exupéry, Maryse Condé, Edouard Glissant, J.-M.G. Le Clézio, Antonin Artaud, Isabel Allende, Patti Smith ș.a.m.d. Toate traducerile lui din engleză, franceză și spaniolă în japoneză sunt îmbogățite cu o grafică splendidă. Cuvintele lui sunt pline de vânturile care suflă prin întinderile lumii. Iar cititorul poate simți marea bucurie de a fi pe această planetă. 『数と夕方』*Numerele și amurgurile* este cartea perfectă pentru a avea acest fel de poezie în buzunar și a porni într-o călătorie pe jos, fără destinație.

山崎佳代子 **Kayoko Yamasaki** este o poetă care a studiat la Ljubljana, Sarajevo, Belgrad și a predat literatură la Universitatea din Belgrad. Ea locuiește în acest oraș, capitală a Serbiei. A rămas în Iugoslavia în timpul Războiului civil, trăind și vorbind cu localnicii și refugiații. S-a întâlnit cu mulți oameni, ascultând nenumărate povestiri din partea celor ce au trăit sub violența crudă a războiului.『そこから青い闇がささやき』*De acolo întunericul albastru șoptește* este eseul lui Kayoko Yamasaki bazat pe experiența ei în războiul Iugoslaviei. Cartea 『黙然をりて』*Stând împietrită în tăcere* cuprinde poeme care au izvorât din nenumărate narațiuni despre conflictul crud din Iugoslavia, bombardamentul NATO asupra Belgradului și dezastrul din 11 martie din Japonia. Nu se poate să nu simți cât de prețioase sunt activitățile zilnice ale oamenilor care trăiesc în calamitățile Istoriei prin cuvintele poetei. Yamasaki e invitată frecvent la Festivalul de Poezie de la Reșița, România.

イリナ・グリゴレ **Irina Grigore** este o dansatoare a dansului tradițional japonez numit "獅子舞 Shishimai *(Dansul Leului)*, care face obiectul cercetărilor sale antropologice. Expresia corporală, cum ar fi dansul butoh este, de asemenea, subiectul vizual al studiilor și scrierilor ei. În prezent, experimentează, de asemenea, auto-etnografia. 『優しい地獄』*Un Iad blând* este în principal autobiografia despre viața ei din România și Japonia. Motivul pentru care o menționez aici nu are legătură cu originile ei românești. Și nici nu are nimic de-a face cu faptul că japoneza în care se exprimă este atât de frumoasă și unică, ci cu faptul că a fost o experiență tulburătoare pentru mine s-o citesc. Scrierea ei de înaltă spiritualitate arată propria delicatețe de a atinge lumea cu durere, tristețe, teamă, demnitate și bucurie de viață... Într-adevăr, a avut un impact puternic în literatura japoneză contemporană.

津島佑子 **Yuko Ṭushima** este una dintre cele mai importan-te romanciere din Japonia postbelică. 『ジャッカドフニ』*Jakka Dofuni* este una din ultimele sale lucrări, publicată în anul morții sale, 2016. Titlul înseamnă „Casa memoriei" în limba indigenă a poporului Orok din nordul Japoniei. Populația indigenă Orok și Ainu din nordul țării a trăit o istorie de discriminare și abuzuri din cauza colonizării japoneze. Scena se petrece în perioada Edo, o perioadă de persecuții brutale împotriva creștinilor, când Cikap, o fiică orfană a poporului Ainu, este luată de misionari și este exilată împreună cu Julien, un băiat creștin ascuns din Matsudo la Nagasaki, apoi în Macao și, în cele din urmă, în Indonezia. Cikap înseamnă „pasăre" în limba Ainu. O pasăre spulberată peste arhipelag de vânturile istoriei. Un cântec Ainu cântat de mama sa, de care Cikap nu își mai amintește, ghidează călătoria ei până la capăt. Sunt profund emoționat de demnitatea ființelor umane care își trăiesc viața sub vânturările marii Istorii.

D. I.: *Domnule Yoshiro Sakamoto, am ajuns la finalul acestui interviu. Doriți să transmiteți un mesaj pentru iubitorii de literatură din România?*

Y. S.: Mulțumesc în mod deosebit revistei culturale „Leviathan", precum și dvs., domnule Daniel Ioniță, pentru faptul că mi-ați oferit această ocazie minunată, dar și tuturor celor care iubesc literatura din România.

Yoshiro Sakamoto a răspuns la acest interviu în limba română.

Poesis

Dori Lederer

Poetă, prozatoare, Portimão, Portugalia

C'est la vie, dragă

nu deschide ușa,
ninge prin lumi apuse,
îți amintești?
ne-am întâlnit iarna,
credeam pe-atunci
pentru totdeauna,
apoi, tot iarna
ne-am rătăcit
și iarăși iarna ne-am regăsit,

c'est la vie, dragă,
sunt oameni care
nu se mai pot despărți
nici după moarte
deși viața-i desparte,
iubire, sărbătorim
în curând
și nici nu mai știm ce...
marii absenți veșnic
împreună, veșnic
despărțiții fericiți.

Un fluture

ai grijă,
ea nu ține minte
viața de omidă,
ea a devenit un fluture
iar asta e ultima ei viață,
ai grijă!

nu-și mai amintește nimic,
nu știe ce-nseamnă
altă șansă,
ai grijă să nu devină vis
pentru că ea nu crede
în vise,
ea crede numai în zbor
și-n flori,

să n-o omori,
acum e un fluture,
omule, ai grijă
la iubire,
e în mâinile tale.

Incertitudini

am existat, sau poate nu,
n-o știu nici eu, n-o știi nici tu,
poate-am umplut singurătatea,
sau am ucis, o clipă, moartea,

poate am fost, sau poate nu,
o vreme eu și-o vreme tu,
o vreme noi, sau doar a fost
o vreme fără niciun rost,

dar ce contează azi când știm
că singuri suntem și murim
așa cum singuri am venit?
să mă mai minți? să te mai mint?

povești de adormit copii,
le știu și eu și tu le știi,
să nu mai risipim cuvinte,
e timpul scurt, viața-nainte

și-atât de scurtă e și ea...
în urma mea, în urma ta,
va crește iarba pe mormânt,
va șterge ploaia un cuvânt,

mă duc și eu, te duci și tu,
nici nu mai știm, am fost ori nu?
sau doar vreun zeu ne-a-nchipuit?
ce rost mai are la sfârșit?

Atunci vei începe să scrii

într-o zi
vei căuta cheia
de la ușa cuvintelor
printre mormanele
de puncte și virgule,

te vei împiedica
de câte un vals
sau de câte un acord de chitară,
poate o vioară
peste inima ta
adormită cu capul pe
umăr de fată morgană,

într-o zi vei căuta
în palmă niște linii
presărate cu stele de mare
și vei dori să auzi tropotul
cailor sălbatici
aducând vânt de libertate
pentru suflet,

într-o zi, universul
se va umple de oglinzi
și-n fiecare te vei vedea
pe tine, atâția de tu
încât le vei sparge
cu un urlet
iar singurătatea nu-ți va putea
umple rândurile albe din privire

și-atunci vei începe să scrii,
iar destinul își va pune pecetea.

Tărâmul întrebărilor

acolo,
unde nu ești
nici viu nici mort,
între cer și pământ,
nici pasăre, nici pom,
nici virgulă, nici punct
și zeu și praf,

acolo,
sub pasul tău,
unde vin
duhurile la-ntâlnire
cu neantul,
unde se-mbrățișează
abisul cu înaltul,

unde Dumnezeu
încă trage linii drepte
și tot el le-ncovoaie,
unde îngerii
încă învață
despre ispite
și iadul devine
o anticameră
a mântuirii,

pe-acolo
uneori mai trec
cei ce se-ntreabă
„a fi sau a nu fi?".

Poesis

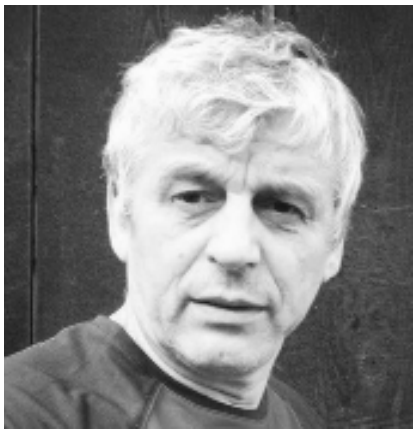

Teodor Dume

Poet, ziarist

Ziua în care va muri Dumnezeu

Știu că va veni o zi
când se va închide zborul
și drumul înspre Dumnezeu
păsările nu vor mai avea picioare
și nici aripi
păianjenii uitați în clopotniță
vor privi orbii cum înconjoară
locul în care
cândva a fost o biserică
din care se vorbea cu Dumnezeu
acum totul e un munte de moloz
ce îngroașă aerul
oamenii au devenit perisabili
înspre cealaltă margine
e un alt anotimp

nu nu e o iluzie acolo e mult mai mult timp

Rugăciune doar pentru tata

Când am primit vestea că tata
și-a săpat groapa
cu mâinile goale
apoi a cerut lui Dumnezeu
să-i inunde locul cu lacrimi
mă agățam de mila lui Dumnezeu
ca să trec un examen
pe care l-am luat cu zece
la absolvirea unei Academii de studii
toți râdeam-plângeam de bucuria unora
și de tristețea altora
învins de propriile-mi frici
am scos Biblia de sub pernă
și am rupt la întâmplare o filă
pe care am citit-o printre lacrimi

„cine ești tu omule, ca să răspunzi
împotriva lui Dumnezeu" (romani 9.20)
ceea ce aveam de gând să-l întreb
nu l-am mai întrebat
dar l-am rugat să împrăștie norii
ca să-l poată vedea pe tata
cu mâinile încrucișate peste piept
și pe mama înconjurându-i sicriul
ca nu cumva să i se tulbure somnul

În acea zi când a murit tata
poate a fost singura dată când
am spus o rugăciune
în gând
și am spus-o doar pentru tata

Ceasul din mine

De la o vreme îmi rotesc ochii
în sensul acelor de ceasornic
răsăritul îl pun
în locul apusului
și asta pentru a avea lumină
ori de câte ori trec
dintr-un anotimp într-altul

Primăvara anotimpul învierii

Din amintirile lui tata
înverzește iarba
timp în care
ghioceii își țin între palme bucuria
de a vorbi cu Dumnezeu
cireșii pun zăbrele iernii pregătită de drum

doar eu aplecat pe genunchi
pândesc marginea cerului ca să-l văd pe tata

Ochii mamei oglinda în care se uita Dumnezeu

Primul lucru pe care l-am văzut vreodată
a fost ochii mamei
de o parte cerul cu oglinda
în care se uita Dumnezeu
de cealaltă parte marea în care
se scăldau îngerii

mi-aș fi dorit să rămân
în acea locație
din care să-mi văd copilul
cum îi mângâie obrazul
și pe Dumnezeu ținându-l pe genunchi
ori de câte ori lacrima din durerea mamei
i-ar fi inundat zâmbetul

și cum nu orice drum duce înspre Dumnezeu
mi-am luat viața de mână
și zi de zi mă așez în fața oglinzii
ca să prind momentul în care
Dumnezeu se uită în ochii mamei

Poesis

Daniel Onaca

Crâmpeie cu zburătoare

Viforul pornit de un
Pițigoi codat
oprit din hoinăreală.

Florintele sedus de
măceșele mici
pitite sub zăpadă.

Două umbre vioaie –
Rațe ieșite
la plimbare pe gheață.

Cine bate la ușă
în miez de iarnă? –
Ciocănitoarea trează.

Ca și crâmpeiul ăsta
cinteza de iarnă
a întrecut măsura!

Pițigoii nu răcesc
iarna la baltă;
pițigoii se călesc!

Se ceartă mătăsarii
ici, în zăpadă,
pe cotorul mărului.

Tot așteaptă venirea
primăverii… un
florinte melancolic.

Țepii înfipți în scoarță:
o inăriță
ține piept înghețului.

Gerul nu poate-aține
voința mierlei
s-ațâțe dimineața.

Cu picioarele goale
în apa rece
se afundă fugaciul.

Stol de pițigoi moțați
în grădina mea.
Ne-a nins zăpada nouă!

Primăvară pripită.
Desprins din gloată,
graurul în strai pestriț.

Steglițul poartă în zbor
raze de soare
spre zarea primăverii.

Nemișcat, lângă apă,
stârcul măsoară
scurgerea minutelor.

Vrabia de câmp
abia se ține
primăvara pe vlăstar.

Pițigoiul de munte
admiră sincer
floarea de magnolie.

Mugurar în vizită. –
De pe ram lipsesc
câțiva muguri de cireș.

La răsărit de soare,
o santinelă:
stârcul scrutează zarea.

Jay siberian sosit
din Laponia
s-aducă Vestea bună.

Apariție printre
țepii de molid:
ținuta țicleanului.

Trei rațe grațioase,
azi-dimineață,
zburau în formație.

Un hohot de râs venit
dinspre pădure:
e ghionoaia verde!

Freamătul foioaselor:
falnic conifer
frezat de forfecuțe.

Un alergător punkist
sub privirile
pițigoiului moțat.

Se-ncruntă mătăsarul
când mă privește –
și nu i-am făcut nimic!

Un măr mic rostogolit
din sac – preluat
de pițigoiul mare.

O presură galbenă
se pregătește
în grabă să prânzească.

Cântecul de cinteză
sună mult mai plin
atunci când e sătulă.

Se-nfoaie alunarul
în uniforma
neagră cu picățele.

În așteptarea soației
muscarul negru
lansează o arie…

Nu-i ușor să-l desparți pe
pițigoiul sur
de vărul său din munte.

Pițigoiul de munte
îmi ciugulește
semințele din căuș.

Precum o stea în frunte,
pata roșie
pe ghionoaia sură.

Botgrosul se-ndoapă din
grămada de semințe. –
Spărgător de elită!

Ciripituri prin vecini:
cinteze-taur
strânse-ciopor la cină.

Cojoaica de pădure
se hodinește
pe trunchiul copacului.

Pescărușul certăreț
alungă toate
zburătoarele din jur.

Miezul singurătății…
Un măcăleandru
îl împarte cu mine.

Cine-a semănat ploaie
de pescărușii
culeg acum furtuna?

**Din volumul *Crâmpeie din Skania*,
în pregătire la Editura Leviathan**

Poesis

Victoria Milescu

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Scriitorilor din România
Fotografie de Ion Lazu

Până mâine

Aud la ușă:
Cioc, cioc, cioc
Cine e?
Războiul
Și ce vrea?
Carne și sânge
Pleacă, nu te vrem
Nu pot să mă-ntorc, așa
Cu mâna goală
mă vor căsăpi, mă vor zdrobi
mă vor împrăștia
în toate zările lumii
și nu veți mai putea respira
de duhoarea
sângelui și a cărnii mele
Deschideți!
dați-mi ceva
să-mi potolesc foamea și setea
lăsați-mă înăuntru
lăsați-mă să mă odihnesc
cel puțin o secundă, până când
istoria dă pagina următoare.

Sub soarele verii

Soldați, aeropurtate
soldați alergând
pe câmpul fierbinte
soldați cu arme la șold
soldați culcați la pământ
soldați coborând din cer
fără aripi
țevi înroșite ca floarea de mac
sub soarele verii…
Printre gloanțele nebuniei atotstăpânitoare
Se strecoară supraviețuitoare
Poezia
purtând la cască o pană de cocor.

Viața cu forța

Tristețea mă ține în viață
florile au obosit să se uite pe fereastră
să-mi spună că nu apari
printre brazii seculari ca altădată
nimeni la ușă să ceară
o bucată de pâine, de hârtie
pe care să scrie poezia secolului
mila a fost odată la cote înalte
acum e doar pământ uscat, crăpat
acum e obligatoriu să uiți
că ești o greșeală ce n-a mai
putut fi corectată
te-au aruncat în lume, ne-am găsit
ne-am iubit non-stop zi și noapte
un mod inocent de a protesta
împotriva erorii de a trăi
pașii nu mai vor să plece de acasă
din baia cu versuri de sânge pe pereți.

O cauză pierdută

I

Afară se moare
eu scriu poezii
se moare sub gloanțe, obuze
eu scriu poezii
cifrele morților urcă ametitor
eu fredonez pe străzi un cântec romantic
tu ești soldatul unei cauze pierdute
pe un front nevăzut
vorbești o limbă necunoscută
poate că nu ești ceea ce ești
poate că mâine mă vei împușca
la ordin ori din greșeală
și totuși de ce în astă seară când
colind străzile cu primejdii
îmi este așa de dor
de îmbrățișarea ta, ultima.

II

Afară se moare
eu scriu poezii
în piețe, pe bulevarde
oamenii sunt agresați, încătușați
strigăte, claxoane, gaze lacrimogene
eu scriu poezii, în casa rece
la masa cu resturi de pâine uscată
afară se moare sub bastoanele
forțelor de ordine universală
eu scriu poezii, deschid fereastra
sub trasoare, pe trotuare:
bărbați, femei, copii

s-au răsculat împotriva minciunii
prefer moartea
eu scriu poezii despre sfârșitul lumii
apoi le dau foc
să lumineze noaptea cea mare.

Un autor necunoscut

În locul ferestrelor sunt răni vibratile
cu sunet lugubru
aici vin din obișnuință porumbei drăgăstoși, gureși
se scaldă în sufletul unui poet plecat puțin
merg pe străzi goale, case dărăpănate
lângă un perete, un supraviețuitor…
trec pe lângă un cimitir
dincolo de poartă un copil
culege cuvinte de pe morminte
unele cuvinte sunt verzi ca iarba
altele violete ca primii toporași
copilul stă de vorbă nici el nu știe cu cine
dar e prins de povestea acelei ființe nevăzute
care înalță fluturi pe cer
din brândușe împletește o coroniță de premiant
pentru copilul care îi recită o poezie
scrisă de un autor necunoscut.

Și carnea mea

Și carnea mea cade
Cad și unghiile și urmele lăsate de unghii
pe uși, pe fațade, pe gratiile
ferestrelor nevăzute
clopotnița cade funebru
acoperind geamătul resturilor de trup
până se termină sângele, iar ultima picătură
o linge pisica ce se strecoară
cu abilitatea-i ancestrală
din real în absurd
din posibil în imposibil
din ținutul cu șoareci în ținutul cu viermi
o pisică se joacă acum cu sufletul meu
cum se joacă de obicei cu un șoarece gri
mort de spaimă
mort fără să știe că a murit demult…

Fotografia de nuntă

De cine să-ți fie milă
pe cine ai salva
ochiul meu drag
când auzi larma prevestitoare
sunt focuri de artificii
sau focuri de armă
se întreabă mirii prinși în capcană
sunt focuri de artificii
sau obuzele venind la ceremonie
sunt arcuri de flori
sau tirurile insurgente
pe sub care trecem zâmbind pentru
fotografia de nuntă
făcută de îngerul morții.

Jocul

Mai în glumă, mai în serios
au început să se bată
se distrau și au început să fabrice
tancuri, mitraliere, muniții
la o masă de joc, au inventat războiul
ca pe un poem
pe care îl recitau de pe o scenă pe alta
dintr-un teatru în altul
dintr-o țară în alta, perfecționându-se
era acum un poem din ce în ce mai sofisticat, mai crud
poemul nu mai putea să intre în nicio carte, ci
doar în trup de om, în case înălțate cu trudă
după ce a făcut ocolul pământului
într-o zi, a revenit mutilat, prăfuit
la cel care l-a rostit prima oară, în joacă
și l-a executat până la ultima silabă
răpăind ca o armă, în joacă.

Instalatorul de suflete

Numai el, instalatorul
știe cât de fisurate sunt conductele
cât de ruginiți stâlpii de rezistență
cât de înfundate cu gemete țevile
încât sângele abia mai trece
uneori o ia pe-alături
inundând camerele de siguranță
numai el se luptă bietul de el, singur
cu robinetele înțepenite, ruginite
de lacrimile calde sau reci
doar el vede starea de degradare avansată
a conductei principale ce alimentează inima
și lighioanele mișunând libere
între o respirație și alta
numai el, instalatorul își dă seama
cât de șubredă e casa asta impozantă
cu chip de om, celebră în oraș
în care intră și petrece lume bună, elegantă
și nimeni nu-și face griji că s-ar putea prăbuși
dintr-o clipă-n alta…

Vântul de câmpie

Lovește-mă dacă ai curaj
i-am spus vântului
el a râs: plăcerile mele sunt ciudate
eu de fapt nici nu exist
sunt răsuflarea ta
când erai floare de câmp, albastră
iar eu fluture
prins în capcana corolei tale dulci
nu eu lovesc, ci întâmplarea doar
de-a fi în calea cuiva, după voie
n-am timp, nu stau prea mult într-un loc
nu sunt liber, nu mă deslușești
spre binele tău
floare de câmp cu petalele-n vânt
scuturată și așezată în calea mea
de ademenirea cea rea
eu nu strivesc, doar risipesc
fiindcă sunt prea puternic.

Poesis

Elena Katamira

Poetă
Castellón de la Plana, Spania

Peisaj cu flori mov

zile și așteptări
un cont gol
un oraș care se rotește
o scenă mobilă
(străzile se amestecă
formează un bulevard lung
al cărui capăt nu-l mai zărim)
mergem în linie dreaptă
fără să ne amintim de ce.

noaptea e luminată alb
luna s-a desprins de cer
plutește aproape de umărul nostru

(cândva am traversat în fugă
câmpul dintre două șantiere
era noapte. frica mi-a transformat fuga în zbor
în salturi de lăcustă uriașă)

(cândva am dormit sub zăpadă.
nu știu când și dacă m-am întors)

căutăm locuri care nu mai există
blocurile au fost distruse
au rămas terenuri virane
ruine și case de carton

am ajuns
într-o intersecție cu flori mov
semafoare stinse

un autobuz matinal
trece prin corpul nostru și nu-l mai simțim.
aerul se lasă greu pe frunzele castanilor
miroase a fum și cabluri arse.
un sunet asurzitor răsună când și când
la periferii
bucăți desprinse din cer se lovesc
cad și acoperă iarba.

Cazemate

abandonăm cazemata. ne întoarcem
unde lumina rece a lămpilor stradale
se amestecă cu muzica și forfota
unui oraș în sărbătoare
de departe, războiul pare un incident
de aproape, acoperă soldații
cu sunete și liniști stranii.

(noaptea are
o formă absurdă de libertate)

cine ești, am întrebat soldatul
am întrebat corpul soldatului
am întrebat creierul său –

o catifea zdrelită.

(în vis, trebuia sa ajung acasă.
eram spion, nu aveam voie să iubesc.
nu priveam pe nimeni în ochi.
furasem orașele
returnasem cheile mici
de la biscuiți)

ne întoarcem în cazemate
ne pierdem puterile. le cedăm.

De toamnă

intru sub pielea nopții
un aer cald mitraliat
ca răsuflarea unui animal rănit

televizorul derulează un episod de supraviețuire.
sunt în mongolia. pescuiesc și vânez. noaptea, șoarecii îmi
intră în adăpost
și îmi rontăie creierul.

număr ferestre la blocul din față.
mă intrigă orice geometrie.
stelele se fac tot mai departe.
nu le mai ating.

un motor trece și amplifică
densitatea timpului.
sunt atât de trează
încât simt traficul din visele lor.

ochii rămân blocați pe un semafor
îmi e foame.
departe urlă un grizzly.
se apropie toamna.
nu am ușă la adăpost.

Poesis

Rodica Dascălu

Poetă, prozatoare

Întinderi de lumină

Îți lași gândurile să curgă.
Te desprinzi, le asculți tânguirea.
Ar fi în stare să-ți erodeze ființa
precum un fluviu malurile.
Nu-i simplu să oprești
mișcarea spre o altă iluzie.
Conștientizezi amploarea durerii.
Știi bine, numai suferința e opțională.
O percepi ca fiind datorată celuilalt.
Dovadă mai clară că și-a aflat
culcușul potrivit în tine
însăți nu există.
Înalți o rugă fierbinte pentru iertare,
pentru hrană sfântă, pâine și vin.
Te întorci în strai nou de lumină.
Contopindu-te, intri în șuvoi.
La răspântie, o altă etapă
așteaptă să fie parcursă.
Înlătură zgura rămasă,
procesul continuă
până la capăt,
iar și iar.

Sfera de iasomie

Aveai cândva energie pură
pentru a umple o sferă imensă,
precum buchetul înmiresmat
de iasomie, creat special
pentru a fi dăruit.
Un obicei devenit simbol
într-un oraș spaniol, Málaga.
Crezând că puterea este nelimitată
ai risipit-o în diverse proiecte inutile.
Mănunchiul floral delicat
și totuși plin de forță
își pierde treptat
consistența.
Nu știi prea multe variante
pentru revigorarea propriei ființe.
Ar fi de enumerat clipele petrecute
în natură, grija pentru ramurile tinere
de la poala amplei coroane. Căi simple
de recuperare a sevelor. Te identifici.
E unica ta metodă de a continua.
Deși strunele lăuntrice sunt vii,
în conexiunile exterioare
ceva se schimbă.
Abilitatea de a iriga cu sânge
prețioasa țesătură se estompează.
Apare neputința vârstei de a alimenta
păienjenișul sinuos. Te retragi din câmp,
trimiți cuvântul tău bun. Oare, ce mai
înseamnă azi un fascicul de lumină
pentru sufletul celuilalt?

Îmbrățișare

În miez de primăvară, plouă
cu albe, roz, purpurii petale.
Se aprind ultimii copaci din alai
germenii viguroși ai nucului țâșnesc.
În preajmă, plăpânzi muguri de salcâmi.
Când lumina soarelui inundă dimineața
umbra reflectă ramurile lor cuprinse
într-o tandră îmbrățișare.
Viața începe iar.
În aer plutește bucuria,
vibrantă alunecare de petale.
Copacii își împletesc firavele ramuri
cum oamenii prinși în văpaia iubirii.

Cum ar fi

Cum ar fi să trăiești doar pentru tine
fără să dăruiești lumii o scânteie.
Nu există doar obiecte, lucruri
ci și înțelesuri care
ți se dezvăluie în chip tainic.
Ești liber când sfredelind în tine
însăți atingi delicat sufletul altcuiva
descoperindu-vă reciproc în taina iubirii.
În curtea lăcașului sfânt plouă intens.
Un copil nesupravegheat pășește
fericit tulburând băltoaca
unde se oglindește clar
cerul plumburiu.
Undele apei
precum valurile vieții.
În căutarea rostului mereu.

**Din volumul *Dimineața e mereu de partea ta*,
în curs de apariție la Editura Leviathan**

Poesis

Florian Saioc

Poet
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

toamnă

că îmi convine mie sau poate nu-mi convine
s-a mai mutat deja o nouă toamnă-n mine
bate-o furtună iar năpraznică-n Carpați
tu vreme tâmpă tot în mine bați
se prăbușește cerul pe coline
sub greutatea norilor turbați
plouă-n câmpie plouă pe gorgane
iar mie-mi vremuiește pe organe
pe nervi pe suflet o Tu Doamne du-mă –
pe tâmple și pe oase-mi cade brumă
cum trece timpul ăsta fluierând
în minte parcă-mi fulguie un gând
am traversat o lume și un veac
speranțe visuri toate de-a valma-au fost un fleac
veniră și zburară năluci mirări mirate
ca niște vrăbiuțe speriate
intrai în lume dar pe unde ies
sunt jecmănit de viață vreau un răspuns expres
ce ireal de albă e nesfârșirea-n șes
ninsoarea se așază pe gardul de nuiele
și toată viața mea pornește către stele
în sania din visul copilăriei mele

El

Se dedică lui Andrei Moldoveanu

El mi-adâncește gândul și îmi înalță gândul
și simt că e stăpânul pe-acele simțuri – cinci
nu poți mereu să-L pipăi cu degetu-atingându-L
dar poți să-L miști cu-o șoaptă și fără să-L atingi
El este partea mea profund ființială
e-animatorul vieții e trăitorul meu
e nevăzuta față a mea spirituală
El este partea sfântă a mea de Dumnezeu
El e esența mea ființială
El e și **eu** și **mine**
și dincolo de eu
ba dincolo de timp de stele și de soare
adică-i partea mea de Dumnezeu
adică-i partea mea nemuritoare
țărâna nu trăiește nici nu moare
ea e un înveliș sau mai exact
ea este doar o formă a celor ce n-au formă
și-n care conținutul e absolut abstract
iar eu nu pot să am în forma mea concretă
tot pulbere tot iarbă sau numai praf de cretă
cu El cred c-am s-ajung în lumea Lui secretă

***

când am privit la cer El cu lumina-i sfântă
de undeva din boltă la depărtări astrale
un cosmic cor de îngeri îi cântă osanale
o cruce pe pământ era aproape frântă
în lume se-aprindeau noi tainice lumini
coroanele de aur pe frunți imperiale
se închinau smerite **Coroanei Lui de spini**

singuri singur

sunt singur singur – scurte – amintiri derută –
în casă e stăpână singurătatea mută
departe mai departe în orizontul minții
surorile și frații și lângă noi părinții
niște iubiri spontane și repezi trecătoare
atâta lume pleacă atâta lume moare
tulburătoare-i viața ne place și ne doare
ea a plecat dar iată-i alături stă-n picioare
cu părul ondulat și nins bogat la tâmple:
– îți port de grijă-mi spune – nu știu ce-o să se-ntâmple
cu tine cât voi fi plecată în altă lume
– te rog să nu-mi mai spui mereu aceste glume
ea a tăcut o vreme și parcă dinadins
într-o clipită neagră în brațe mi s-a stins
și clipa se repetă-n a mea singurătate
singurătatea crește pendulul nu mai bate
iar casa e pustie pustia viața-mi umple
îmi țiuie-n urechi îmi bate rar în tâmple
„– îți duc aceeași grijă nu știu ce-o să se-ntâmple”
cu-această grijă grea s-a dus în veșnicie
ce ție-ți s-a-ntâmplat mi s-o-ntâmpla și mie
vor fi destui la masă cu mâinile pe linguri
dar după parastas toți vor rămâne singuri
și viața ca și moartea sunt două situații –
sfârșitul și-nceputul acestei ecuații
cei care o rezolvă primesc toți nota nouă
și un pahar de vin și-o pită frântă-n două
că nota zece este doar a lui Dumnezeu
singurătatea crește, iar eu descresc mereu
că nu mai am răbdare mă duc la ea ce vrei
mă duc să-i fiu alături în noua lume-a ei
singurătatea mea nu-i dulce nici amară
ea-mi este pur și simplu singulară

rugă

spre Tine plec să vin la nesfârșit
cu sufletul ciobit cu duhul grav rănit
de-atâtea tribulații de-atâtea urâțenii
dar astea mi se-ntâmplă de milenii
de când trăim în lume avem căderi vedenii
și visuri răstignite și tulburări mentale
dar toate-s ale mele ci nu sunt ale Tale
sunt ale omenirii cu frâie cu zăbale
cu lanțuri cu cătușe cu bombe și cu bâte
cu-atâtea născociri teribile urâte
pe frumusețea lumii cad crime bestiale
și toate-s ale mele și ale lumii ale...
o Doamne tată Sfânt Te roagă robul Tău
mai vino să separi iar binele de rău
cum separași cândva lumina de-ntuneric
și apa de uscat pe acest bulgăr sferic
altfel ni se va duce zidirea sfântă-n hău
salvează-ne pe noi salvează-ne cetatea
că uite ne înghite pe toți eternitatea
cu disperare strig – de jos și până sus
ar fi frumoase toate și bune de nespus
ar fi dumnezeiești dar fără Tine nu-s
Te rog cum Te-am rugat – mă iartă că-ndrăznesc
mai dă-ne olecuță de Duh Dumnezeiesc

trăim între contraste

eu simt c-alunec cu multe-mpotriviri
în diferite sensuri, dar de-asta nu mă tem
intrările au toate prin sinea lor ieșiri
că Universul este-n sine doar un banal sistem
sunt obsedat mereu de-o cruntă turbulență
ce pare-n sinea ei o mare limpezire
iar timpul mi se pare-un liant dar în esență
el este și-o constantă despărțire
în timp o stea se stinge iar alta se aprinde
iar forțele-mpreună îmi par a fi duale
din toate slăbiciunea se desprinde
cu nesfârșite hălci materiale
iar în adâncul lor sau chiar la suprafață –
eu nu dispun de simțuri speciale –
dar intuiesc c-adie prin toate un flux de viață
și multe entități spirituale
iar eu ce sunt eu sunt un oarecine
slujbaș supus Luminației sale
adică-al celui care ne ține ne conține
în Universul nostru cu-atâtea angarale
El necuprinsul spirit a tot cuprinzător
Același Absolutul eternul creator
mi-a pus doar o scânteie în scorbura ființii
și mintea mea mă vrea acu-n afara minții

o rugăciune așteaptă o minune

de-o vreme sufletul nostru se pierde
în albastru în violet sau în verde
nu mai are nădejde nici în pământ nici în cer
este singur în singurătatea lumii stingher
ba a luat-o zăuș rău de tot și-i mai greu
uite bă ce jivină e omul fără de Dumnezeu
a uitat de Tatăl ceresc într-atât
încât își pune singur știreangul de gât
omul când devine din om mai mult drac
intră cu automobilu-n copac
și copacul printr-o minune nu știu
cum îi devine sicriu
sare de la etaj precum o maimuță
și gata l-a luat aghiuță
cu Dumnezeu în suflet sfida depărtările
fără motoare străbătea mările
cu-o fâșie de pânză și-o găoace de lemn
Dumnezeu îi era nădejde și-ndemn
călăuză-i era steaua polară
acum cum dă de greu n-are decât
să-și pună singur lațul de gât
sau piatra de moară
Doamne păzește-ne de nebunie de suferință
ia-ne de urechi și-adu-ne din nou la credință
neputinciosul de mine bolnav și olog
doar atât Te mai rog
după o rugăciune să faci o nouă minune
că dacă n-o faci
se umple lumea de draci
care împart în stânga și-n dreapta colaci

eternizare

ba e bine să te mire
că intrarea-i prin ieșire –
este-așa cum este-n fire
totul intră prin ieșire –
însă mie mi se pare
că se iese prin intrare
plânsu-i dat oricărui ins
tocmai ca să fie plâns
plâns cu lacrimi de durere
nu că ochiul lumii-o cere
râsul însă ni s-a dat
nu să-l râdem înfundat
ci să râdem râs în hohot
peste dangătul de clopot
dar prostia – recunoști
că li-i dată celor proști?
încă din copilărie
ăștia râd așa-n prostie
râd și când nu te aștepți
să-i deștepte pe deștepți –
că ei singuri sau perechi
râd cu gura la urechi –
iar poetu-i secondează
cu un zâmbet și-i pozează
spre-a eterniza – ne spune –
marea lor deșteptăciune

Poesis

Ara Alexandru Șișmanian

Poet, critic și istoric literar,
istoric al religiilor, Franța

zdrențe straniu nocturne

zdrențe straniu nocturne • totemul lunii verzi • vocile plouă – odată cu lumina – întunericul • lupii roșii curg din razele avioanelor verzi • da, luna – totemul acesta impregnat cu o teroare insecticidă – intens infanticidă • *tel le droit à l'avortement* • lemnuri prin transparența zidurilor • praguri străbate înspre nicăieri • foșnetul de frunze uscate ale unor motoare ciborgiace • bărci de-oglindă • peste tot – OMNIVIDUL • cascadă de eter peste necropole • întreruperea se varsă incandescentă • moleculele deplângerii • desplînși ne apropiem sferele de lacrimi • mixaj de iluzii structurate și destructurate – realul • întunecat miraj de-abisuri lustruite • catifelată junglă a ochiului • se definește astfel o zonă teleologică • tracțiuni utopice implicite – tot atît de absurde ca și efortul • tentaculele subterane ale coșmarului • caietele trezirii – cu liziera lor amenințătoare • tălpile cu asfaltul se destramă de parcă avisul s-ar opri • mersul se desprinde înainte • singur rămîne singur • destrămat •

rotiri de dispariții

rotiri de dispariții – pete de dispariții • dessunete desuete • transdisperări – zdrențe de despărțiri • betonul vidului – cifru fosil de tăcere • de fapt, nimic înafară de-o bandă de roșu și negru • piranha precum o posibilitate paracosmică • irecunoașteri absolute strigînd în vid • radiografii distribuite ca niște cadouri • întreaga istorie pe o bandă metagenetică • o scară spirală fără etaje – ce iese din om • muzeu zbîrnîitor al obsesiilor • osiile obsesiilor • osiile ossianice • scheme de monștri inclusiv furia – inclusiv inclusiv • fantoma lui kant în brațe cu lucrul în sine • nici un lucru – oricît de mic – fără sine • filamentele obscurului – ale începutului ori poate ale sfîrșitului • plicuri – porți – sertare – secrete fără adresă • scheletele înțelegerii – desdestinații • tablouri la care-am ajuns după multe tușe • oglinzi în care-am dispărut după multe chei • un fel de apă lăstărind – un fel de copaci • un fel de ziduri volatile • alveole fără dubiu – așteptări fără așteptare • sertare – secrete dreptunghiulare • aplauze fără destinatar • metamorfoze incomplete – indestinații în dungi • picături metalice – repulsii constructiviste • planuri generative – cartiere – precaritate à la le corbusier • ghettouri postmoderne • nimic transcendent • piatră sau pâine – picături și picturi • jocuri • din nou, nimic •

stropi de fereastră

demența lumii ne leagă de propria noastră „normalitate" precum un tratament cu electroșocuri • falezele galbene ale verii scufundate în lontană suspiciune • împușcătură de silabe între două petale de scrum • oglinzi zidite sub pleoapele orbilor • nicăieri cu nimeni în pahar • două miraje toxice – eul și lumea • negru coagulat în străfund de tăcere – diamant viu prin tunel de nebuloase • prea multe găuri în șvaițerul uman • ochi de zăpadă deschis spre neantul întîlnirilor • priviri topite • ace de lumină rarefiată • în întuneric degetele mi se-ntind – ramuri de lacrimi pentru păsări • inodor prea înstrăinat în labirint • incolor la prea împrăștiați stropi de fereastră •

inima mea

miracole, absurde miracole • semne de întrebare de cristal pe-obrajii morți • cu tren în voce – cu stingere sacadată între gări • fire de pași – aproape niște poteci – niște măști • spre cel ce sînt – spre cel ce-s nimeni • fire de pași – materie de miraje • ele mă țes – pe mine, alogen fără adresă • pe mine, nicăieri ca un steag gol – pe mine, precum un înger cu misterul devastat • nimic al acestei lumi nu e al meu – acceptarea mea e vidă de-așteptări • revin mereu la singurul sfîrșit cu care încep • ploi cu lacrimile uscate pe solul sterp • semințe pietrificate de întîlnirea pămîntului cu nimeni • zîmbetul de sticlă tîrîndu-se ca un șarpe pe nisip • prinsă cu lassoul pînă-n pierdut de verde – pampa • prins singur ecou – în jurul trandafirului cu negrul rătăcit prin somn • sau poate ciocan întrebător lîngă eșarpa șarpelui de clape • cînd rădăcină a imaginarului care mă neagă – cînd semn de întrebare plutind prin visul interogativ • redundant – da, ciudat cade luna peste clipa ce-a fost • și oblic lunecă timpul pe singur abolit • fire de pași – materie de miraje • și gamele avioanelor coborînd pe un pian în trepte • a avea dreptate – oh! cît e de nedrept • și cît de crud strivește fragila minciună – adevărul • căci corzi sînt rănile – și liră trupul jupuit • da, liră a durerii – tu mă-ntrebi de ce țip cu atîta labirint – eu, sufletul cu oglinda spartă – cu fereastra arsă și astră • pragul e buza morții • alb e sângele styxului și albă noaptea în care sufletul meu e cuțit • și luna tăvălită-n iarba de fier – și melancolia petelor de cerneală cu care încă mor • și pielea aceasta plutind precum o aripă pierdută • da, trupul meu precum un cîntec jupuit ce nu mai moare • miracolul acesta înotînd în perna de sticlă • noaptea, da, noaptea – sângele cu care voi fi în veci absent • inima mea – strop de infinit închis în carne – inima mea, monstruos stomac în care totul e fantasmă – și totul doar neant •

Din volumul *Zdrențe 3*

Poesis

George Corbu

Scriitor, traducător, jurist
Primul președinte al Comisiei Naționale a Bibliotecilor
Președintele Uniunii Epigramiștilor din România
Directorul revistei „Epigrama”
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Să dăm trecutului onorul,
Despovărându-ne de el
Și-apoi să vină viitorul
Cu nestemate pe inel…

*

Pentru cel ce-noată încă
Vremea e o apă-adâncă
Și-n avântu-i, când înoată,
Clipelor le dă durată.

*

Mi-e soarta tăinuit hotar
Pe care-l caut în zadar,
Asupră-mi neuitând să port
Nici chiar celestul pașaport.

*

De-a lungul vieții, te îmbie
Povestea primă, dintr-o mie
Din care crezi făcut că ești
Și, povestind, îmbătrânești.

*

De vină-i timpul ce-a zburat!
Pe creste de zădărnicie,
Melancoliei făcând pat
Și leagăn celui care scrie –
Adică mie!

*

Destinu-i făcător a toate –
Să-l proclamăm, deci, autor
Dar, ca orice celebritate,
E enervant de schimbător!

*

A tuturor metamorfoză
O vrea mileniul într-adins.
Să i ne-opunem, ins cu ins,
Refugiindu-ne în gnoză!

*

Nu timpului 'nălța-voi slavă,
Nici spațiului sau altei firme,
Ci vieții-a cărei sacră lavă
Amenință să mă confirme!

*

Cred că-n zadar ne-ar fi protestul –
Doar vorbe rău articulate –
Nu stăpânim nici unii restul
De întâmplări neîntâmplate!

*

Nesomnul somnurilor noastre
E semnul marilor dezastre.
Dezastrul însă cel mai mare –
L-aduce marea nepăsare.

*

Savantului Denis Buican

Pe-un cer de care se agață
Neliniștite curcubee,
E viață dincolo de viață
În rest nu prea se știe ce e…

*

Ne-nverșunăm să vină ora
În care totul se destramă,
De parcă moartea tuturora
Ar fi sublima panoramă!…

*

E peste tot un nicăirea
Dar și-un rătăcitor de soi:
Cum noi suntem în toată Firea
Astfel e toată Firea-n noi.

*

Când straniul îmbracă haina,
În cele ce se văd e taina,
Cei ce n-o văd dintr-o ochire
Primesc de undeva o știre.

*

Eu sunt bolnavul fără leac –
Mă oblojesc cu foi de veac:
Cu anii-nfipți ca niște pinteni,
Și nechemați de pretutindeni.

*

Poetului Teofil Răchițeanu

De gând și vis nedefinit
E omu-n prag de infinit,
Ce-i când plecat și când venit
Ce-i când nadir și când zenit…

Variantă

De din Nadir până-n zenit,
Din ne-nceput în infinit,
De din văzut în neștiut,
Divinul este Absolut.

*

Supremul cântecului zbor
Străbate un decor de zări,
Reverberându-se, sonor
Între neliniști și chemări.

*

Veninul timpului: Ce voce
N-ar spune că e-un ser atroce
Ce, injectat în gând ori vis,
Balsam ne e, de cer prescris.

*

Mi-e lumea dinăuntru castă
De când mă știe și m-adastă,
Așa cum sunt cu-ntreaga fire
Într-o frenetică uimire!

Din volumul *Atâta naștere de dor. Catrene ființiale*, în pregătire la Editura Leviathan

Poesis

Constantin Radu Vasile

Regizor, scenarist, poet, prozator

film de primăvară

lui Kim Ki-duk

Doamne
fă să fie hrană
pentru primăvară
să fie hrană caldă
și adăpost
pentru primăvară
un colț de cer
să nu înceteze să călătorească
și pe aici
și îmi cer iertare
că nu știu cum să mulțumesc
pentru primăvară
pentru vară
pentru toamnă
pentru iarnă
și din nou
pentru primăvară.

golire de Sine

mâna bătută în cuie
sângele se scurge pe lemn
se stârnește rumoare
privirea se urcă spre cer
tăcerea din zare

moare încet Dumnezeu.

scara

între Dumnezeu și piatră
există o scară
pe care urcă și coboară îngeri
pe care urcă și coboară oameni
pe care urcă și coboară lei și lebede
pe care urcă și coboară iedere
și vântul
și ploile
și soarele
și nebuloasele
și oasele.

tunelul

ne vedem prin tunelul
invizibil
care traversează orașul
nu-L vezi?

dintr-un capăt al firului
la celălalt capăt
e viața.

Leda și lebăda, gravură, a doua jumătate a secolului al XVIII-lea

Poesis

Paula Bârsan

Poetă

Poeme într-un vers

Dimineața pe frânghie

Sfârtecată din vis, trezirea întinde timpul.

Obsidian

Năvoadele nopții metamorfozau mreje.

Zăpezile arse

Sting cuburi albastre, norii ascut piscuri.

Certitudine

Concentric învârt, inflexiunile zboară pătrunderi.

Cutremur

Alene doare o jale, surpi moi cuprinderi.

Imaculări

Mângâieri văluresc forarea de vis, ghiocei.

Speranță

Se criogenează rămășitele lui Hristos.

Evadare

Singură în colț, fereastra suspendă albastrul.

Secerișul nopții

Porii chemării divid o beznă cărnoasă.

Învăluire

Mă șifonează în noapte, mă simt la tine în gând.

Prizonieră

Ne zburdă nemărginirea, răspunde… Alo?

Piatră cubică

Timpuri apuse, viața reînvață răsăritul.

Urme

Sublimăm noduri în legături de carbon.

Astral

Marinul se tânguie, păpădii sparg în contur.

Noi

Întâlnirile ne miros a soare și mare.

Plenitudine

Falange pe vârfuri, tremurânde-n fior, liniște.

Păduri boreale

Pe umeri, amintiri calde trezesc sfiala.

Albatros

Tăietură de porțelan, aripa frântă la cald.

Jupoane de cer

Chibrituri de sticlă cu tăiș de iubire, aprind.

Iubiri

Licurici la bicicleta de vise tresaltă.

Eleganță

Solitudinea zvâcnește-n renunțare, arginți sclipesc.

Certitudine

Mirosul de pâine în vatră cheamă la cuib.

Rândunicile lumii

Interceptări de fine tandrețuri, dorul bifurcă un uragan.

Necuviință

Un păcat a urcat frumusețea altar, îndoaie-n ogivă.

Taine

Sfârâie neaflarea topind lot eronat.

Mai

Sahariene stingeri, pâlpâie longitudini orange.

Sălbăticia

Devastează albume, amiaza se zbate pictată.

Din volumul în lucru *Ireductibil*

Universalia Cronica traducerilor

ISABEL ALLENDE: NUMELE MI-L ȘTIE VÂNTUL

Dan Caragea

La nici un an de la apariție, romanul **Isabelei Allende**, *El viento conoce mi nombre* [1], a fost tradus și la noi de către Cornelia Rădulescu.

Am să mă apropii de această apariție, folosindu-mă mai ales de cuvintele autoarei, care a acordat mai multe interviuri unor posturi de televiziune și revistei *Vogue,* precum și de prezentarea romanului de pe pagina Web a Isabelei Allende[2].

Două vieți, două destine asemănătoare, decalate, se întretaie undeva în acest roman. Povestea unuia dintre personaje se întinde pe toată cartea, a doua apare mai târziu.

Suntem la Viena, în plină ascensiune a fascismului, în 1938. Terifianta „Noapte de cristal" (i se mai spune și „a sticlei sparte") a adus dezlănțuirea pogromului în noaptea de 9 spre 10 noiembrie, în Germania și Austria anexată, continuând și în ziua (zilele) următoare. Au fost uciși sute de evrei, zeci de mii au fost trimiși în lagăre de concentrare. Aproape toate sinagogile au fost devastate, unele incendiate.

Samuel Adler este un copil evreu de șase ani. Tatăl său a dispărut în „Noaptea de cristal", iar familia și-a pierdut toată avuția. Înțelegând proporțiile tragediei, într-un act de disperare, mama sa a reușit să-i găsească băiatului, câteva luni mai târziu, un loc în ultimul tren care transporta copii evrei în Anglia. Așa începe noua viață a micuțului Samuel, însoțit în călătorie doar de vioara sa. Isabel Allende a făcut următoarea destăinuire:

„Cu mulți ani în urmă, am văzut o piesă de teatru numită *Kindertransport* [3], despre un transport experimental, din inițiativa guvernului britanic, care a reușit să salveze 10.000 de copii evrei de la Holocaust, și am început să cercetez pe această temă. Părinții și-au trimis copiii singuri în trenuri pentru a-i salva de naziști. 90% dintre ei nu și-au mai văzut niciodată familia. Ideea că aș putea să-l pun pe unul dintre copiii mei singur într-un tren pentru a-l trimite la o destinație necunoscută, de unde poate l-ar lua oameni buni sau poate nu, m-a făcut să mă întreb: «În ciuda faptului că mi-ar frânge inima, aș face-o sau nu?». Adevărul este că nu știu, dar am văzut deodată legătura dintre aceasta și ceea ce se întâmplă astăzi în privința imigrației. Cu toți acești părinți dispuși să facă orice sacrificiu pentru a-și salva copiii de la sărăcie și violență extremă. Fie îi trimit singuri, fie, în multe cazuri, vin cu ei în SUA, dar aici sunt despărțiți. Părinții sunt deportați, iar minorii ajung în case de adopție sau adăposturi. Nimeni nu s-a gândit la reunificare. A fost o izbândă să reușim să-i aducem din nou împreună. Ca să nu mai vorbim de cele peste o mie de cazuri care sunt încă nerezolvate. Acei copii sunt lăsați să plutească în neant, cât despre părinți, despre aceștia nici măcar nu se știe unde sunt. Este ceva care mă întristează foarte mult." [4]

A doua poveste ne poartă în Arizona, 2019. O fetiță nevăzătoare, pe numele său Anita Díaz, de șapte ani, abandonează lumea violentă din Salvador, suindu-se cu mama sa într-un tren care urma să le ducă în Statele Unite. La trecerea frontierei, fiica este despărțită de mamă, conform politicii administrației Trump, iar Anita este trimisă într-un centru, la Nogales. Pentru a supraviețui, ea se refugiază într-o lume magică, în ținutul închipuit numit Azabahar. O tânără de la serviciile sociale și un avocat vor încerca zadarnic să dea de urmele mamei. Găsesc în schimb o rudă îndepărtată, o femeie care o va aduce pe fetiță în casa unde se mutase și unde făcea menajul, la un profesor de muzică octogenar, în timpul pandemiei.

Foarte vârstnicul Samuel Adler, lipsit de familie, o va primi pe fetiță și îi va asculta povestea. „Samuel și Anita se întâlnesc la timp pentru a se salva unul pe celălalt, trecutul și prezentul se împletesc pentru a povesti drama dezrădăcinării și regăsirii solidarității, a compasiunii și iubirii." [5] Isabel Allende declară:

„Când politica de separare a copiilor de părinți a fost implementată în Statele Unite în 2018, pentru a-i descuraja pe imigranții și refugiații ce soseau la graniță, am trăit oroarea colectivă de a-i vedea pe acești copii în cuști, mamele strigând disperate, autoritățile de frontieră smulgând bebelușii din

[1] **Isabel Allende**, *Numele mi-l știe vântul*, traducere din spaniolă de **Cornelia Rădulescu**, București, Humanitas, 2024.

[2] **https://www.isabelallende.com/es/book/thewind/summary**

[3] Se face referință la *Kindertransport: The Play* (1993), o piesă de teatru de **Diane Samuels**.

[4] **https://www.vogue.es/articulos/isabel-allende-entrevista-duelo-matrimonio-el-viento-conoce-mi-nombre** (traducerea noastră).

[5] Pagina Web a scriitoarei, v. nota 2.

brațele mamelor lor. Prin fundația mea am aflat despre multe cazuri, printre care și acela al unei fete ca Anita. Ea a inspirat cartea." [6]

Să ne aplecăm acum asupra versiunii românești. Mai întâi, o remarcă: Cornelia Rădulescu este, în mod incontestabil, traducătoarea Isabelei Allende la noi[7]. Doar patru dintre cărțile semnate de această prolifică scriitoare chiliano-americană au fost încredințate, de către Editura Humanitas, altor profesioniști[8]. Așa stând lucrurile, putem spune că, lăsând la o parte dramaturgia, aproape toate operele în proză ale Isabelei Allende au fost traduse și în limba noastră.

Odată creată expectativa, să trecem la analiza traducerii, după modelul propus în aceste cronici, făcând o comparație a câtorva paragrafe din versiunea românească cu originalul.

Mai întâi, titlul. Știu că este o chestiune de gust, dar aș fi preferat: *Numele meu îl știe vântul,* o construcție mai elegantă, în loc de *Numele mi-l știe vântul,* cu dativul posesiv, folosit, desigur, în limbajul direct. În plus, titlul trebuie să coincidă cu mărturia fetiței din capitolul Anita: *„El viento conoce mi nombre y también el tuyo.",* și unde am zice: *„Numele meu îl știe vântul, ca și pe al tău".* O altă soluție, mai poetică și mai îndrăzneață, ar fi fost: *„Doar vântul îmi știe numele, ca și pe al tău",* dar discuția devine oțioasă.

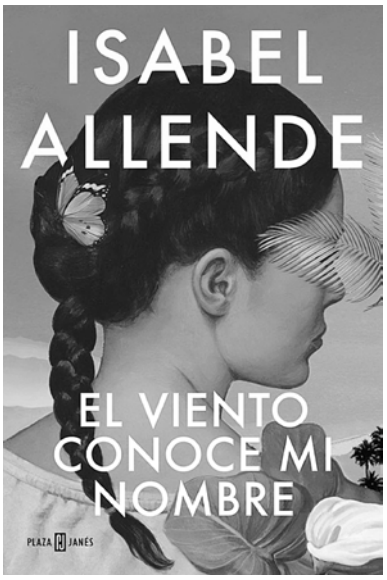

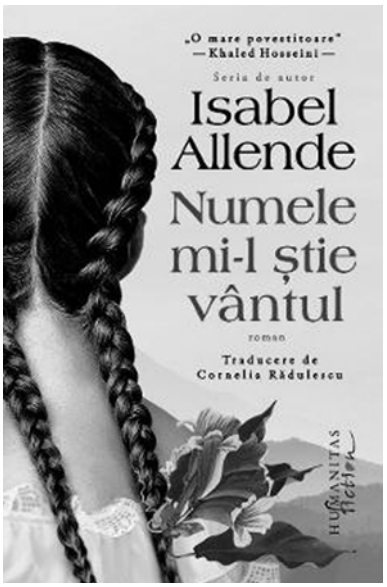

Cartea se deschide cu două citate, unul din Antoine de Saint-Exupéry, al doilea atribuit personajului Anita Díaz. Am numărat nu mai puțin de șase versiuni la noi ale *Micului prinț,* despre care nu pot spune mai nimic, pentru că nu o cunosc decât pe aceea apărută în 1962 (traducător: Benedict Corlaciu), cu numeroase reeditări, și pe care am descoperit-o în clasa a VI-a gimnazială. Nu știu dacă d-na Cornelia Rădulescu a consultat vreuna (sau originalul, cum aș recomanda eu tinerilor traducători), cert este că am dat peste o propoziție care mă neliniștește: *„(Numai cu inima vezi într-adevăr.) Cele de căpătâi nu se arată ochilor".* Exprimarea m-a dus cu gândul la Montaigne. Oare ce o fi vrut să spună Saint-Exupéry într-o limbă care nu pare a lui prin *„cele de căpătâi"* ascunse privirii? La Isabel Allende este: *„lo esencial es invisible para los ojos",* ca în originalul francez: *„L'essentiel est invisible pour les yeux".* Este vorba, așadar, de celebra „ceartă" între aparență și esență, de iluzia cunoașterii prin simțuri. Horia-Roman Patapievici a publicat chiar o carte cu un titlu asemănător și foarte sugestiv: *Partea nevăzută spune totul.* Prin urmare, ochii nu văd esențialul (să reamintim că Anita este nevăzătoare), dar sensul așa cum apare în românește pare nebulos.

Și acum, să abordăm comparativ textul:

„În aer plutea un început de nenorocire. Încă de dimineață, un vânt de nesiguranță mătura străzile, șuierând printre clădiri, strecurându-se prin uși și ferestre. «A venit iarna», și-a zis Rudolf Adler ca să-și facă curaj, dar apăsarea pe care o simțea în piept de câteva luni nu avea nici o legătură cu vremea sau cu data din calendar.

Frica era o duhoare de rugină și gunoi care se lipise de nări; nici tutunul pipei, nici aroma citrică a loțiunii de după ras nu reușeau s-o atenueze. Iar în seara aceea mirosul de frică agitat de vânt îl împiedica să respire, se simțea amețit și îi era greață. S-a hotărât să-și expedieze pacienții care își așteptau rândul și să închidă cabinetul mai devreme. Mirată, asistenta l-a întrebat dacă este bolnav. Lucra cu el de unsprezece ani, și

[6] **https://www.elle.com/es/living/ocio-cultura/a44312438/isabel-allende-entrevista-libro-el-viento-conoce-mi-nombre/** (traducerea noastră).

[7] *Retrato en sepia: Portret în sepia*, 2001; *La hija de la fortuna: Fiica norocului*, 2002; *La casa de los espritus: Casa spiritelor*, 2004; *Mi país inventado: Țara mea inventată*, 2005; *Eva Luna: Eva Luna*, 2006; *El Zorro: comienza la leyenda: Zorro: începe legenda*, 2006; *El plan infinito: Planul infinit*, 2010; *Paula: Paula*, 2007; *Inés del alma mía: Inés a sufletului meu*, 2009; *El cuaderno de Maya: Caietul Mayei*, 2010; *La isla bajo el mar: Insula de sub mare*, 2012; *La suma de los días: Suma zilelor*, 2011; *Amor: Dragoste*, 2014 (cu Radu Niciporuc); *El juego de Ripper: Jocul Ripper*, 2015; *El amante japonés: Amantul japonez*, 2016; *De amor y de sombra: Despre dragoste și umbră*, 2016; *Más allá del invierno: Dincolo de iarnă*, 2018; *Largo pétalo de mar: O lungă petală de mare*, 2020; *Mujeres del alma mía; Ce vrem noi, femeile?: despre dragostea nerăbdătoare, viața lungă și ursitoarele bune*, 2020; *Violeta: Violeta*, 2022; *El viento conoce mi nombre: Numele mi-l știe vântul*, 2024.

[8] *Los cuentos de Eva Luna: Povestirile Evei Luna*, trad. Radu Niciporuc, 2014; *El reino del Dragón de Oro: Regatul dragonului de aur*, trad. Lidia Dumitru, 2018; *El bosque de los pigmeos: Pădurea pigmeilor*, trad. Camelia Dincă, 2018; *La ciudad de las bestias: Orașul fiarelor*, trad. Anca Lăcătuș și Izabela Manolache, 2018.

Sinagogă din Berlin, distrusă în „Noaptea de cristal"

în tot acest timp medicul nu-și neglijase niciodată obligațiile; era un tip metodic și punctual. «Nimic grav, am răcit, *Frau* Goldberg. Am să mă duc acasă.» Au făcut ordine în cabinet și au dezinfectat instrumentele și și-au luat la revedere la ușă, ca de obicei, nebănuind că nu se vor mai vedea nicicând. *Frau* Goldberg s-a dus spre stația de tramvai, Rudolf Adler a pornit cu pași repezi pe cele câteva străzi care-l despărțeau de farmacie, cu capul vârât între umeri, cu o mână ținându-și pălăria, iar cu cealaltă ducându-și geanta. Pavajul era umed, cerul era înnorat, mai devreme picurase, va urma o ploaie de toamnă din acelea care-l prindeau veșnic fără umbrelă, și-a zis el. Străbătuse străzile acelea de mii de ori, le cunoștea pe de rost, își admirase dintotdeauna orașul, unul dintre cele mai frumoase din lume, armonia edificiilor baroce și *art nouveau,* copacii maiestuoși care începeau să-și lepede frunzele, piața cartierului cu statuia ecvestră, vitrina cofetăriei cu etajul ei de dulciuri și cea a anticariatului, plină de curiozități; numai că de data asta nu și-a ridicat privirea. Pe umeri purta povara întregii lumi."

„Había en el aire un anticipo de desgracia. Desde temprano, un viento de incertidumbre barría las calles, silbando entre los edificios, introduciéndose por los resquicios de puertas y ventanas. «Es el invierno que ya está aquí», murmuró Rudolf Adler para darse ánimo, pero no podía atribuirle al clima o al calendario la opresión que sentía en el pecho desde hacía varios meses.

El miedo era una pestilencia de óxido y basura que Adler llevaba pegado en las narices; ni el tabaco de su pipa ni la fragancia cítrica de su loción de afeitar lograban atenuarla. Esa tarde el olor del miedo agitado por la ventisca le impedía respirar, se sentía mareado y con náuseas. Decidió despachar a los pacientes que esperaban su turno y cerrar la consulta temprano. Sorprendida, su asistente le preguntó si estaba enfermo. Trabajaba con él desde hacía once años y en todo ese tiempo el médico nunca había descuidado sus obligaciones; era un hombre metódico y puntual. «Nada serio, sólo un resfrío, frau Goldberg. Me iré a casa», replicó él. Terminaron de ordenar el consultorio y de desinfectar el instrumental y se despidieron en la puerta, como cada día, sin sospechar que no volverían a verse. Frau Goldberg se dirigió a la parada del tranvía y Rudolf Adler se fue caminando a paso rápido las pocas cuadras que lo separaban de la farmacia, con la cabeza enterrada entre los hombros, sujetándose el sombrero con una mano y su maletín con la otra. El pavimento estaba húmedo y el cielo encapotado; calculó que había lloviznado y que más tarde caería uno de esos chaparrones de otoño que siempre lo pillaban sin paraguas. Había recorrido esas calles miles de veces, las conocía de memoria y nunca dejaba de apreciar su ciudad, una de las más hermosas del mundo, la armonía de los edificios barrocos y *art nouveau,* los árboles majestuosos en los que ya empezaban a caer las hojas, la plaza de su barrio, la estatua ecuestre, la vitrina de la pastelería con su despliegue de dulces y la del anticuario, llena de curiosidades; pero en esa ocasión no levantó la vista del suelo. Llevaba el peso del mundo en los hombros."

Prima frază a romanului nu sună cum ar trebui în românește. *„(În aer plutea) un început de nenorocire"* nu este totuși același lucru cu *„un anticipo de disgracia"*. Aș propune, așadar, *„Plutea în aer o prevestire a nenorocirii"*. În fraza următoare, vântul se strecoară nu *„prin uși și ferestre",* ci prin *„crăpăturile de la uși și ferestre"*. (Nu sunt deloc adeptul eliminării detaliilor, cu atât mai mult cu cât acestea nu ridică probleme de traducere, întrucât sunt definitorii pentru stilul scriitorului.) Mai departe, *„A venit iarna"* este o soluție simplificată, în opinia mea, pentru *„Es el invierno que ya está aquí"*. Ne-am fi așteptat le o exprimare de genul *„E iarna care tocmai a sosit"*. Apoi, până la sfârșitul paragrafului, fraza curge corect și firesc. Aș mai spune doar că nu este bine ca editura să continue cu vechea normă, deci *„nicio",* iar nu *„nici o legătură"*.

În paragraful al doilea, *„Frica era o duhoare de rugină și gunoi care i se lipise de nări"/„El miedo era una pestilencia de óxido y basura que Adler llevaba pegado en las narices"*. Oare de ce s-o fi omis *„lui Adler"*? (Din nou trebuie să-mi arăt dezacordul cu suprimări care „corectează" autorul.) Am cercetat și noi „a mirosi a rugină" și am avut plăcerea să găsesc imaginea la Emil Brumaru (*„Miroase a rugină și-a apă clocotită./ E ceaiul. Ascuțime stridentă de lămâie."* || *Opere I,* Iași – București, Polirom, 2016, ed. digitală), Mihai Zamfir (*„miroase a rugină și a praf"* || *Fetița,* Iași – București, Polirom, 2003, p. 127) și la alții. În fraza următoare, Isabel Allende spune *„ventisca",* ceea ce este tradus cu hiperonimul *„vânt"*. În realitate este vorba de

„vijelie”, iar nuanța trebuie păstrată. *„«Nimic grav, am răcit,* Frau *Goldberg. Am să mă duc acasă.»”/„«Nada serio, sólo un resfrío, frau Goldberg. Me iré a casa», replicó él.”* S-a omis *„i-a răspuns”,* considerându-se exprimarea directă suficientă. Este, firește, o omisiune minoră, dar oare de ce să suprimăm? Nu trebuie scris cu literă mare *Frau,* ca în germană. La noi, formele de adresare se scriu cu literă mică („doamnă”, „madam”, „lady” etc.) și nu folosim cursive chiar dacă este vorba de un cuvânt străin. În fraza următoare, aș zice *„au sterilizat instrumentele”* în loc de *„au dezinfectat instrumentele”,* desigur, o preferință. În fraza „Frau *Goldberg s-a dus spre stația de tramvai, Rudolf Adler...”,* aș fi pus *„iar”* înainte de *„Rudolf Adler”* pentru a marca adversativa. Nu a pornit *„pe cele câteva străzi”*, ci a străbătut *„las pocas cuadras”,* adică *„puținele cvartale”* până la farmacie, dar remarca mea nu știrbește din buna înțelegere a frazei care continuă apoi fără reproș. *„Pavajul era umed, cerul era înnorat, mai devreme picurase, va urma o ploaie de toamnă din acelea care-l prindeau veșnic fără umbrelă, și-a zis el.”/„El pavimento estaba húmedo y el cielo encapotado; calculó que había lloviznado y que más tarde caería uno de esos chaparrones de otoño que siempre lo pillaban sin paraguas.”* Pentru *„cielo encapotado”* aș fi preferat, să zicem, *„cer înnegurat”,* pentru a sugera că erau nori de furtună. Lipsesc *„și-a dat seama că”* înainte de *„mai devreme picurase”* *„și că”* imediat după acesta. Mai sugestiv, aș fi folosit *„burnițase”* (sp. *había lloviznado*) în loc de *„picurase”* care înseamnă mai degrabă *„căzuseră câțiva stropi”* (cf. *DLR,* 2010) și deci nepotrivit cu o ploaie de toamnă. Mai departe, în locul genericului *„ploaie”* ar fi trebuit pus ceva mai sugestiv, ca *„răpăială”* („Ploaie puternică, zgomotoasă, de scurtă durată.”, *DEX*) care traduce specific *„chaparrón”* („Lluvia recia de corta duración.”, *RAE*). Cum propunerile de schimbare sunt multe, se impune să rescriem fraza: *„Pavajul era umed* ***și*** *cerul* ***înnegurat; și-a dat seama că*** *mai devreme* ***burnițase*** *și că va urma o* ***răpăială*** *de toamnă din acelea care-l prindeau veșnic fără umbrelă.”* (modificările apar cu bold). În versiunea românească, traducătoarea adaugă *„și-a zis el”,* dar aceasta este o imixtiune neinspirată, de vreme ce gândul aparține naratorului, și nu personajului. Penultima frază a paragrafului este și cea mai amplă. Dăm însă peste o ciudățenie: *„vitrina cofetăriei cu etajul ei de dulciuri”*. Nu este însă vorba de niciun *„etaj”* care să etaleze marfa, ci de o *„abundența de dulciuri”* (sp. *„despliegue de dulces”*)[9]. În rest, nimic de obiectat. De asemenea, ultima propoziție nu ridică nicio suspiciune.

[9] A se remarca: „El convite culminaba con un glorioso despliegue de dulces y budines hechos por las monjas.” || **David G. Sweet, Gary B. Nash**, *Lucha por la supervivencia en la América colonial*, México, Fondo de Cultura Económica, 1987, p. 310; „Abrí la puerta y me encontré a toda mi familia reunida, con el té recién hecho humeando la mesa, y un despliegue de dulces de todas las formas y tamaños cubriendo el mantel.” || **Belén Martínez**, *El vals de la bruja*, Madrid, Ediciones Urano, 2021 (ediție digitală).

Acestea fiind spuse, ne vom opri aici, asigurând totuși cititorul că am mers mai departe cu lectura în paralel, analizând mult mai multe paragrafe. Impresia generală nu s-a schimbat. Astfel, consider traducerea Corneliei Rădulescu o traducere bună, un răspuns prompt dat editurii și pieței, fără însă să exceleze. Îi lipsește subtilitatea, căutarea mai îndelungă, răbdătoare, a celei mai bune exprimări. Cornelia Rădulescu a tradus enorm, ceea ce este un merit incontestabil, dar nu pare să i se fi cerut o sporită exigență. Fiind încredințat că se poate mai bine, îndemnul meu se adresează editurii care pare să nu mai aibă printre lectori sau consultanți oameni înzestrați cu harul acestui meșteșug al minții și care să-i stimuleze colaboratorii, oricât de avizați ar fi aceștia.

„Știu că este o chestiune de gust, dar aș fi preferat: «Numele meu îl știe vântul», o construcție mai elegantă, în loc de «Numele mi-l știe vântul», cu dativul posesiv, folosit, desigur, în limbajul direct.”

Portret de fetiță, desen atribuit pictoriței franceze Pauline Auzou (1775–1835)

Poem din poemele Europei

Această rubrică, aflată acum la a optsprezecea sa ediție, a apărut din dorința legitimă de a vă reaminti că poezia, ca și proza, dramaturgia, dar și muzica, teatrul, artele vizuale, zestrea imaterială a lumii, reprezintă liantul care unește oamenii, indiferent pe ce meridian s-ar afla. Creația este suma sentimentelor omenești, este emoție, este, de ce nu, plus-valoarea acestei lumi. Este politica fără legi politice, iar aici am putea exemplifica prin faptul că e unica formă de politică fără partide, fără moțiuni de cenzură, fără atacuri cu forme fără fond, este pasul pe care îl facem toți în momentul în care deschidem o carte și alegem o altă lume, cea în care mintea omenească este în măsură să creeze. De ce am vorbit de politică în splendida lume a creației? Dintr-un simplu motiv, acela fiind că această formă de „politică" este creatoare, este benefică, este expresia supremă a calității omenești.

Intenția noastră pleacă de la ideea de unitate de spirit și diversitate ca fond și formă. Nu urmărim o temă anume, fiindcă am ajunge la un studiu complex, ci doar o prezentare, o idee de poem din poeme, care să prezinte diversitatea expresiei creatoare, temele universale, frumusețea stilului marilor condeie, în care spiritul este o „coloană a infinitului".

Încercăm, firește, ca în fiecare număr al revistei să publicăm integral texte sau fragmente din poezia Europei, a fiecărei țări în parte, deși poetul, dar, mai ales, opera lui au identitate europeană, dincolo de cea națională.

Grupaj realizat de Pușa Roth și Costin Tuchilă

Elena Văcărescu

21 septembrie 1864, București, Principatele Unite Române – 17 februarie 1947, Paris, Franța

Poetă, prozatoare, autoare de piese de teatru de expresie franceză, Elena Văcărescu a fost membră de onoare a Academiei Române, laureată în două rânduri cu premiul Academiei Franceze. A avut o bogată activitate politică și literară la Paris. A avut o idilă cu viitorul rege Ferdinand, relație dezaprobată de Regele Carol I și de guvern.

Este fiica diplomatului Ioan Văcărescu și a Eufrosinei Fălcoianu, nepoată pe linie directă a lui Iancu Văcărescu. În amintirile sale, Elena Văcărescu afirma: „Familia din care scobor eu a fost familia de intelectuali cu deosebire a României de odinioară"; „Mama mea aparținea și ea unei vechi familii de boieri – Fălcoianii – prezenți în toate cronicele de altădată ale Valahiei"; „Dintre toate locurile unde au viețuit poeții, Văcărești din Dâmbovița duc mai mult cu ei semnul unei ursite și vraja unei amintiri." Creația sa literară este remarcată de la început de Vasile Alecsandri, Titu Maiorescu și Mihai Eminescu. După o scurtă perioadă petrecută în Italia, unde se afla în exil, și după un scurt popas în țară, în 1895 se stabilește definitiv în Franța. Debutează în 1886 cu volumul *Chants d'aurore* (*Cântecele zorilor*), premiat de Academia Franceză. Din 1888, a făcut parte din suita reginei României, Carmen Sylva, Elena fiind o apropiată colaboratoare a suveranei. În această perioadă, a documentat volumul *Rapsodul Dâmboviței*, cu prelucrări de poezii populare din ținutul de baștină. Lucrarea, în traducerea lui Carmen Sylva, a fost publicată la Bonn în 1889. Volumul a fost premiat de Academia Franceză, afirmându-se că „nu există în lume o poezie populară mai frumoasă, mai profundă și mai emoționantă", despre o „Românie pastorală și vitează". În anii Primului Război Mondial, a militat pentru realizarea idealurilor unității naționale. A fost prima femeie-ambasador din România. A participat, în 1919, la Conferința de Pace de la Paris, în delegația condusă de Gheorghe Tătărescu, ulterior fiind numită de rege, pentru două decenii, secretar general al Asociației Române de pe lângă Societatea Națiunilor, organism precursor al ONU. Președintele delegației române era Nicolae Titulescu, pe care Elena Văcărescu l-a secondat, atât în chestiuni culturale, cât și în acțiuni politice importante, în perioada cât a stat la Geneva, unde se afla sediul Societății.

Prietenul Elenei Văcărescu, marele poet francez Paul Valéry, spunea că în ea coexistă un poet și un admirabil om politic.

A tradus în limba franceză din poeziile lui Mihai Eminescu, Lucian Blaga, Octavian Goga, George Topârceanu, Ion Minulescu, Ion Vinea.

În 1922, a fost aleasă membră permanentă în comitetul de conducere al Comisiei de Cooperare Intelectuală, iar peste doi ani va participa la fondarea Institutului Internațional de Cooperare Intelectuală, alături de Paul Valéry, Albert Einstein și alte nume sonore. Recunoscându-i-se meritele, guvernul francez i-a decernat ordinul de Cavaler al Legiunii de Onoare, iar în țară a fost numită membru de onoare al Academiei Române, fiind prima femeie din România care a ocupat un fotoliu în acest for.

La 17 februarie 1947, în vâstă de 83 de ani, Elena Văcărescu a murit la Paris, lăsând prin testament Academiei Române o bună parte din averea Văcăreștilor. În 1959, osemintele i-au fost aduse în țară și înhumate la Cimitirul Bellu, alături de cele ale iluștrilor săi strămoși. Lucrările sale au fost traduse în diverse limbi: italiană, chineză, engleză, olandeză și daneză.

Pe planeta Venus, un crater cu un diametru de 32 de km poartă numele poetei Elena Văcărescu.

Referindu-se la personalitatea, dar și la activitatea Elenei Văcărescu, Camil Petrescu afirma: „N-a fost niciodată despărțită de țara în limba căreia n-a scris [...]. O româncă din cel mai adevărat sânge românesc, care își afirmă cu orgoliu și originea și sufletul românesc [...] O asemenea personalitate onorează două literaturi."

Poezie: *Chants d'aurore* (*Cântecele zorilor,* 1886)**,** *L'âme sereine* (*Cu inima senină*, 1896)**,** *Lueurs et flammes* (*Licăriri și văpăi*, 1903), *Le Jardin passionné* (*Grădina dorului*, 1908)**,** *La*

Dormeuse éveillée (*Visând cu ochii deschiși*, 1914). **Prelucrări folclorice**: *Le Rhapsode de la Dâmbovita* (*Rapsodul Dâmboviței*, 1889), *Nuits d'Orient* (*Nopți orientale*, 1907), *Dans l'or du soir* (*În auriul înserării*, 1927). **Romane**: *Amor vincit* (*Amorul învinge*, 1908), *Le Sortilège* (*Vraja*, 1911). **Memorialistică**: *Memorial sur le mode mineur* (*Memorial la modul minor*, 1946)**,** *Le Roman de ma vie* (*Romanul vieții mele*). **Teatru:** *Stana* (1904), *Pe urma dragostei* (1905), *Le Cobzar (Cobzarul,* 1912). **Ediții românești**: *Scrieri alese; Țara mea* (1977), *Memorii* (1989), *Hoinari în țara zânelor* (1991).

Aprilie

Fii bucuros, iubite, în iarba mătăsoasă;
Parfumul primăverii se simte tot mai greu;
Vezi, lunca-i înflorită și cântă și-i frumoasă.
Fii bucuros, iubitul meu!

Aduc în dar iubirii întregu-mi suflet; vină
Să simți mireasma dulce pe-ngustele cărări.
În falnica pădure, în ștearsa ei lumină,
Ce dulce-i împreună să rătăcim în zări.

E-atât de plin de farmec să mergi visând pe maluri,
Să mângâi clopoțeii de alb mărgăritar,
Să vezi cum, capricioase, vin valuri după valuri
Cu sârg țesându-și parcă, în jur, desenul clar.

Vom bea tot duhul molcolm al lui april, cu sete,
În inimă, sfârșeala să intre picurând;
Apoi lăsa-vom ziua s-adoarmă pe-ndelete,
Ca să simțim iubirea asupra-ne veghind.

Fii bucuros, iubite, în iarba mătăsoasă;
Balsamul primăverii se simte tot mai greu;
Vezi, lumea înflorește și cântă și-i frumoasă,
Fii bucuros, iubitul meu!

De-ai ști acele zile...

De-ai ști acele zile ce n-am trăit nicicând!
Lungi zile de-așteptare, și care nu mai sunt!
Desfășurarea iute de ore-nfrigurate
Și cele de-amintire și umbre-ndoliate
Să treacă-nălțând ochii, cu pleoapele lor grele,
Și-apoi să și-i închidă. De-ai ști zilele-acele,
Copil ce-mi dai un zâmbet, tu poate că m-ai plânge.
Și-ai spune la fereastră, colo, unde se strânge
Și se agață bine măceșul înverzit:
„Prea tânără ești încă, să fi-ndurat cumplit!"

Dragoste eternă

Eu te-am iubit întotdeauna. Din liniștitul început
Și până-n ceasul de acuma, mai sumbru și mai învrăjbit,
Ca un refren ce te subjugă, și-l tot repeți deși-i știut,
Iubirea ta mângâietoare în sufletu-mi a dăinuit.

Te voi iubi întotdeuna. Din ceasu-acesta care-mi scapă
Și până-n viitor când timpul, nepăsător, victorios,
Își va goli clepsidra toată, la cea din urmă-a mea etapă,
În inimă îmi va rămâne amorul nostru luminos.

Iar mai departe, sub țărână, în care trupu-o să coboare
Spre a putea dormi mai bine, vreau să te port cu mine-n gând,
Iar cei ce-mi vor călca cenușa cu inima nepăsătoare,
De-or fi pe nume să te cheme, sub pași mă vor simți vibrând.

Mâna ta

Simt dulce mâna-ți dragă în mâinile-mi febrile!
Lin, degetele tale le-ating, de catifea,
Năvalnice extaze mă copleșesc, subtile,
Și fire nevăzute mă-nlănțuie de ea.

Când simt că tremur, mâna-ți nădejdea îmi trezește,
Și soarta grea mai lesne o pot întâmpina;
Oricât de-adâncă-i rana ce-n sânul meu dospește,
Durerea să-mi aline, mi-ajunge mâna ta.

Când sufăr, câteodată, de mângâiere plină,
O simt cum se așază pe fruntea-mi, ca un scut.
Și fruntea-mi ce spre mâna-ți, pioasă, se înclină,
Roșește, ca în ziua întâiului sărut.

Atunci, trecută vana splendoare parcă-nvie;
Aș vrea să-mpart cu tine și drumul cel mai greu,
Spre orice țel, prin noaptea cu bezna ei pustie,
Doar de-aș putea de mână să mi te țin mereu!

Patriei mele

Iar dacă îți devin străină
Și cântecu-mi de început
Grăirea n-a ales, divină,
A plaiului ce m-a născut.

Seninul dulce grai în care
Lin, ruga, buzele-mi șoptesc,
O, patrie, putea-vei oare
Să-mi ierți păcatul meu firesc?

Lua-vei viersul meu în seamă,
Grea munca-mi binecuvântând,
Cum își blagoslovește-o mamă
Copiii mâine-n luptă stând?

Sonet

Ce năzuiesc în tine să aflu nu-i beție,
Nici potolirea vrunui dor greu, nesăbuit.
Vezi, mâna mea nu arde când mâna ta o-mbie,
Nici fruntea-mi nu-i fierbinte când gura ți-a simțit.

Eu nu știu dacă bolta-i de-azur sau plumburie,
Căci ochii-mi mângâierea din ochii-ți n-au cerșit;
Dar inima-mi, în preajmă-ți e-n dulce lenevie,
De parcă tot ce-odată dorise s-a-mplinit.

Neîndoios, mulți poate cerca-vor să citească
În inima ta, carte ce n-am deschis-o eu.
Tu le vei da extaze, delire și-ncântări,

Ducându-i, lin, de mână, pe dulci și verzi cărări.
Ci eu, calmu-ți zâmbet, aș prefera mereu,
Un paradis, departe, ca-n visuri, să-mi mijească!

Poem din poemele Europei

John Milton

9 decembrie 1608, Londra – 8 noiembrie 1674, Londra

Educat la St. Paul's School și Christ's College, Cambridge, John Milton a fost un poet savant, a cărui ambiție era să creeze opere de talia epopeilor clasice și care avea puternice vederi teologice. În cursul anilor petrecuți la Cambridge, Milton a scris poezie în latină și engleză. Cunoștea de asemenea greaca, italiana, ebraica, franceza și spaniola.

Poemele timpurii, printre care *Comus* și *Lycidas* (elegie la moartea prietenului său, poetul Edward King, în 1637) sunt dovezi grăitoare în privința darului liric al lui Milton. În 1638 Milton a plecat în Italia, unde a studiat și a întâlnit multe figuri remarcabile, printre care pe Galilei. În 1639 revine în Anglia, devotându-se cauzei puritane și pamfletelor. *The Doctrine and Discipline of Divorce* (*Doctrina și instituția divorțului*, 1643), a avut la bază propria sa experiență conjugală nefericită iar *Areopagitica* promova libertatea presei. După *Of Reformation in England* (*Despre reformă în Anglia,* 1641) și *The Reason of Church Government Urged against Prelaty* (*Motivul pornirii guvernului bisericii împotriva prelaților*, 1642), Milton s-a îndepărtat treptat de prezbiterieni și, în 1649, a scris *The Tenure of Kings and Magistrates* (*Împuternicirile regelui și ale magistraților*), care sprijinea cauza independenților ce îl întemnițaseră pe regele Carol în timpul revoluției puritane. Acest pamflet i-a asigurat lui Milton poziția de secretar latin pentru afaceri externe în cadrul guvernului lui Oliver Cromwell. Milton a continuat să îl apere pe Cromwell și guvernul Commonwealthului în *Eikonoklastes* precum și în pamfletele în limba latină, *Defensio pro Populo Anglicano* (*Prima apărare a poporului englez*, 1651), *Defensio secundo* (*A doua apărare,* 1654) și *Defensio pro se* (*Apărarea sinelui*, 1655).

Odele, elegiile, sonetele de tinerețe sunt de factură renascentistă, influențate mai mult de literatura italiană, decât de tradiția engleză: *Voiosul* (*L'Allegro*), *Îngânduratul* (*Il penseroso*, 1632). În ultima parte a vieții a intrat în dizgrație, după restaurația din timpul lui Carol al II-lea. În 1652, Milton își pierduse complet vederea, probabil din cauza unui glaucom. Din perioada 1658–1663, dictat, datează marele poem *Paradise Lost* (*Paradisul pierdut*, publicat într-o primă ediție în 1667, în 10 cărți/cânturi, semnat J. M., reorganizate în ediția următoare, din 1674, în 12 cânturi). *Paradisul regăsit* (1671), urmarea primului, este net inferior. *Samson Agonistes* (1671) este o dramă poetică pe modelul tragediei clasice grecești, dar cu subiect biblic.

John Milton este autorul a 18 sonete în limba engleză și 5 în italiană, acestea din urmă în stilul lui Petrarca. Deși nu se poate vorbi de originalitate în această privință, fapt puțin important în epocă, ele se înscriu printre cele mai frumoase sonete din istoria speciei. Sonetul XIX este tulburător:

Când cuget cum pierdui lumina mea,
Spre jumătatea vieții, și că-n mine
Unicul meu talent ce viu mă ține
Stă sterp, măcar că duhul mi s-ar vrea

Părintelui meu slugă, și să dea
Măsura-mi dreaptă-n slove nehaine,
Mă-ntreb nătâng: înfăptuiri senine
Ceri, Doamne, de la orbi? Răbdarea, ea,

Ăst murmur curmă, răspunzând îndată:
De-ofranda noastră cerul lipsă n-are,
În blându-i jug calci calea cea mai dreaptă.

La ordinu-i regesc, umana gloată
Dă-ntr-una ghes pe țarini și pe mare;
Iar servi îi sunt și cei ce doar așteaptă.

Traducere de Tudor Dorin

Scris în versuri albe, *Paradise Lost* este considerat a fi cel mai mare poem epic în limba engleză. În *Paradise Lost* și *Paradise Regained*, al doilea poem, tot în versuri albe, în patru cărți, limbajul lui Milton abundă în aluzii biblice și clasice, reprezentări alegorice, metafore, jocuri de cuvinte și ornamente retorice. Tema generală, de inspirație biblică, este aceea a izgonirii din Paradis, combinată cu motivul îngerului căzut, Lucifer, cum am spune noi astăzi, prelucrate însă metaforic și alegoric într-un limbaj care nu mai are nicio legătură cu textul Scripturilor. „Doar o privire grăbită nu deslușește în amplul epos al «gonirii din paradis» decât o versificare monumentală a textului Scripturilor; nu se poate ignora împrejurarea (și niciun comentator nu o mai omite) că Milton a creat această operă în anii când monarhia se întorcea în Anglia, «izbândă a filistenilor care prihănesc sfințenia» republicii. Umbra acestui dezastru cade, întunecată, asupra ultimelor cânturi ale eposului. Vreme de două secole, *Paradisul pierdut* a avut, pentru cultura engleză dominată de dogma protestantă, o autoritate aproape nelimitată: imaginea lumii proiectată de el era însușită fără rezerve și chiar cei care nu credeau în legenda izgonirii din paradis, o înțelegeau ca pe o figurare a unei catastrofe primordiale, astfel încât cânturile poemei miltoniene erau interpretate ca reprezentări ale «primelor vârste ale umanității»." (Dan Grigorescu).

Poemul începe cu căderea lui Lucifer din cer și încercarea sa de răzbunare împotriva lui Dumnezeu. Apoi, se concentrează asupra povestirii biblice a creării lumii și a celor doi părinți originari, Adam și Eva. Ei sunt atrași de ispitele Satanei și se aventurează în afara Grădinii Edenului, fiind astfel expulzați din paradis. De-a lungul poemului, Milton explorează teme cum ar fi libertatea, păcatul și ispita, iluminarea și salvarea.

Stilul său poetic este remarcabil, folosind o combinație de proză și versuri pentru a crea o atmosferă distinctă. Cu marele său talent literar și cu erudiția sa, Milton a reliefat în această lucrare elementele cheie ale existenței, și anume: facerea lumii, căderea în păcat și răscumpărarea adusă de Hristos.

Paradisul pierdut, Cartea I (fragment)

De-a Omului primă nesupunere, și fructul
Acelui interzis copac al cărui gust de moarte
Aduse moarte în Lume, și tot necazul nostru,
Cu dorul Edenului, până un Om mai înalt
Ne readuse, redând tronul de har,
Cântă, Muză cerească, cum, pe vârful tainic
Al Orebului, ori Sinai, ai inspirat
Acel cioban ce primul învăță alesul grâu
În început cum ceruri și pământ
S-au ridicat din Caos: ori, dacă muncelul Sion
Te-ncântă mai mult, și izvorul Siloa ce curse
Iute la oracolul lui Dumnezeu, atunci
Invoc ajutoru-ți cântului meu cu țipăt,
Că nu cu zbor jos vreu să trec
Peste muntele Aonian, în timp ce urmărește
Lucruri neîncercate încă în proză ori în rime.
Și înalt tu, o, Spirit, ce preferi
În loc de orice temple inima dreaptă și pură,
Mă învață, căci tu afli; tu dintâi
Fuși și cu aripi sfinte întinse,
Turturea dormind în vast Abis,
Dându-i viață: ce în mine-i bezne
Ilumineză, ce-i slab apără și păzește;
Ca, la înălțimea acestei mari lupte,
Să pot declara Providență Eternă,
Și să justific căile Domnului în oameni.
Spune întâi – căci Cerul n-ascunde nimic vederii tale,
Nici adâncul câmp al Iadului – spune întâi ce cauză
Ne mișcă strămoșii, în starea fericită,
Iubită de Cer atât, să cadă
Din Demiurg, să-i calce testamentul
Pentru o poruncă, domni ai Lumii mai mult.
Cine-i seduse întâi către hâda revoltă?
Al infernului șarpe; a fost el cel a cărui-nșelăciune
'Zvorâtă din pizmă și întoarcere de rău, minți
Muma omenirii, în timp ce mândria-i
Îl izgoni din cer, cu toată oastea
De Angeli rebeli, de-al căror ajutor, dorind
În glorie fii peste-ai lui tovarăși,
Credea că l-a ajuns pe Cel Înalt
De se luptă, și cu vană țintă
Împotriva tronului și monarhiei de zeu,
Cercă profan război în cer, bătaie mândră,
Cu deșartă luptă. El Puterea fără Capăt
Îl azvârli în flăcări din spațiul de eter,
Cu slută ruină și combustie, jos
În pierzare fără fund, unde să vie
În lanțuri fără leac și foc urgii,
Cel ce-ndrăzni să cheme pe Dumnezeu la luptă.
[…]

Traducere de Felix Rian Constantinescu

Cartea a VI-a (fragment)

[…] Și iată, se dezlănțui furia
Ca o furtună, cu un huiet care
Nicicând în Cer nu se mai auzise;
Scrâșniră armele, lovind armuri,
Într-o oribilă nearmonie;
Crunt scârțâiră carele turbate,
Din roțile de bronz; și durăt groaznic
Iscă-ncleștarea; peste capul nostru
Zburau săgeți de foc țiuitoare,
În bolți de foc imense peste oști.
Nimicitor, sub bolta cea încinsă,
Și fără frâu se slobozi asaltul,
De zgudui cu larma-i mare Cerul;
O, de-ar fi fost pe lume-atunci Pământul,
S-ar fi cutremurat până-n adâncuri!
Ne poate fi mirare, oare, faptul,
Atunci când mii și mii de mii de îngeri
Se războiau de o parte și de alta?
Când cel mai slab putea să-și strige sprijin
A elementelor putere? Când
Sugeau din toate țărmurile vlagă?
O, ce putere-ar fi avut acești
Potrivnici fără număr să adape
Războiul veșnic însetat de vieți,
Sălașul lor cu ură tulburându-l,
Chiar nimicindu-l, poate, dacă Tatăl
Atotputernic nu-i ținea în frâu
Cu mâna lui ce cârmuiește Cerul!
Părea, prin număr, orice legiune
O oaste câtă frunză, câtă iarbă,
Precum și orice mână înarmată
Prin forța-i egala o legiune.
Părea, în luptă, fiece războinic
Un cap de oaste – orice cap de oaste
Părând că-i un războinic oarecare;
Știau când să asalte, când să-ntoarne
Tăria luptei, când să-nchidă și
Când să deschidă flancurile strânse
Ale războiului spăimântător!
Nici gând de fugă ori de dat napoi
Și nici un fapt care să-nsemne teamă,
Căci fiecare-și era sieși sprijin,
De parcă numai, numai brațul lui
Îi hotăra, atunci, izbânzii sorții!
Plinitu-s-au eterne prin renume
Isprăvi – căci felurită, uriașă
Această luptă se desfășura,
Ba pe-ntărită vatră, ba luându-și
Avântul pe-o puternică aripă,
Cumplit învolburând întreg văzduhul,
Schimbându-l într-un crâncen foc războinic.
Lung timp rămaseră în cumpănire
Ai bătăliei sorți – atâta cât
Satan, ce o putere fără seamăn
De-a lungul cruntei zile dovedise,
Dar neaflându-și vreun egal prin arme,
Oricât zburase el din rând în rând
Prin valma serafimilor răzbiți –
Atâta cât nu nimeri în locul
În care sabia lui Mihail
Cosea, dintr-o pălire, escadroane. […]

Traducere de Aurel Covaci

Document

IOAN ALEXANDRU: „IUBIREA MEA ESTE MESAJ DE PACE”
Interviu realizat de Cornelia Barbu (Bartels)

Cornelia Bartels

Poetă, prozatoare, Germania

Ioan Alexandru

25 decembrie 1941, Topa Mică, județul Cluj – 16 septembrie 2000, Bonn, Germania

Undeva, în inima Bucureștiului, într-o casă albă și înaltă, între cărți, foarte multe cărți, Ioan Alexandru ***muncește.***

Cornelia Barbu (Bartels): *Ce înseamnă a munci, pentru un poet?*

Ioan Alexandru: Am un program foarte riguros. În fiece dimineață mă scol devreme, în spiritul tradiției țărănești și mă pun pe treabă. Când eram copil, tata mă punea la cal să-l hrănesc, să-l duc la păscut înainte de a merge la plug și la sapă cu el. De mic copil m-am obișnuit cu munca începută odată cu zorile. Sunt fericit c-am văzut cerul înstelat al Transilvaniei înainte de răsăritul soarelui – cer pe care nu-l pot uita niciodată. Îmi încep lucrul cu poeziile, cu textele mai grele, rămânând ca, odată ce-am osteni pe aceste texte, să lucrez fie pentru cursul de la facultate, fie pentru textele de la revistele literare, sau la traduceri.

C. B.: *Sunteți mereu prezent în coloanele revistelor literare, în presa cotidiană, nu numai cu poezie, ci și cu articole la zi. Cum se împacă osteneala poetului cu aceea a publicistului?*

I. A.: Omul este trup și suflet laolaltă și trebuie să trudească pentru cele zilnice ca și pentru cele eterne, pentru cele materiale ca și pentru cele morale. Și pe urmă, rubrica mea de la *Flacăra*, „Iubirea de frumos”, încearcă să vină în întâmpinarea oamenilor, a acelor atât de numeroși semeni ai mei care citesc revista, pentru a-i face mai buni, mai plini de iubire și compasiune unii față de alții, mai activi, mai dornici să cunoască. Dostoievski spunea că frumosul va salva lumea. „Iubirea de frumos” vine din această tradiție veche românească de cultivare a virtuților. În vederea edificării omului moral.

C. B.: *De unde vă luați subiectele articolelor?*

I. A.: Parte din cărți, parte din scrisori de la diferiți oameni din țară, din expoziții, din săli de concerte și multe din ele de la cursurile mele universitare.

C. B.: *Asta presupune să fiți mereu prezent în mijlocul oamenilor, să fiți la curent cu viața cotidiană cultural-politică. Când aveți timp să cuprindeți toate acestea? Sunteți și tatăl a cinci copii, aveți și cursuri cu studenții de la Facultatea de Filologie, sunteți prezent și în librării, ultimul volum, nu demult apărut,* ***Imnele Moldovei****, confirmând și viața de creație a poetului Ioan Alexandru...*

I. A.: Trăiesc și muncesc în mijlocul copiilor mei. Rareori îmi găsesc creioanele pe masă și hârtiile la locul lor, dar sunt bucuros că trăiesc în mijlocul lor și că truda mea nu este zadarnică. Scriu din viață pentru viață. Masa pe care mănânc este și masa mea de lucru. Nu mă simt izolat în niciun fel de lume. Eu nu am

în casă o linie trasă, fie chiar și cu creta, care să mă separe de ceilalți. Când spun asta îmi amintesc cum, mult mai mulții copii pe care-i avea Bach, erau separați de muzica pe care o scria printr-o linie trasă cu creta: până aici copiii, de aici încolo muzica.

Creația mea este bucurie. Poezia pentru mine este o rugă. Pleacă dintr-o stare de comuniune cu tot ce există. Cele mai fericite clipe ale vieții mele se întâmplă când prin cuvânt simt că am ajuns la sufletul celuilalt, iar celălalt poate fi o făptură istorică, poate fi un trandafir, poate fi un copil, o stea. Când simt că făptura celuilalt s-a deschis și s-a realizat între noi o comuniune de taină, s-a realizat iubirea, și această iubire dacă o găsesc și ceilalți în textele mele, rostul existenței mele este împlinit. Pentru că am un singur mesaj de vestit și l-am vestit în toate cărțile scrise, și-l voi vesti și-n cele viitoare – al iubirii fără de margini față de tot ceea ce există, față de toate creaturile lumii. Iubirea mea este mesaj de pace.

C. B.: *De unde pornesc izvoarele poeziei pe care o scrieți?*

I. A.: Izvoarele poeziei mele sunt familia, patria, natura și istoria, pe care încerc să le transfigurez, să edific moral și spiritual ființa românească. Să-i dau un sens vieții, să-i fac pe oameni mai apropiați unii de alții, mai plini de compasiune și de iubire, ca angajați în jurul acestei istorii a neamului, în liniștea familiei să-și crească pruncii. Așa ne-am păstrat în istorie, prin jertfă și suferință, prin încredere față de greu. Iar ca suport față de istoria neamului meu am credințe fundamentale, care sunt ale omenirii, asupra cărora mă aplec și lucrez de peste un deceniu și voi fi aplecat până la sfârșitul vieții, tocmai pentru a nu rămâne provinciali și a ridica în universalitate spațiul și timpul românesc. De aceea am muncit și muncesc pe textele vechilor greci, pe profețiile orientale, pe texte vechi testamentare – ele sunt liantul în care naționalul își dobândește fața sa de universalitate. Cărturarul e o forță catalictică astfel ca naționalul să nu devină provincial, ci să ia dimensiuni cosmice.

C. B.: *Când ați scris primele poezii?*

I.A.: Primele poezii le-am scris în satul meu natal, copil fiind. Strămoșii mei au fost dieci și erau într-un fel poeți. Ei făceau prohodiile la înmormântările din sat. Tata bătrân, adică bunicul, avea o voce așa de puternică încât era auzit de la distanță. Striga când venea de la moară către femeia lui: „Teodosie, pune de mămăligă că eu vin cu mălaiu." Fratele tatei, care i-a moștenit vocea, era chemat în sat la nunți, înmormântări și textele și le compuneau ei singuri. Erau un fel de poeți populari. Toți oamenii satului știau că ei erau oamenii cuvântului acelui sat. Eu nu fac decât să continui această tradiție la un alt nivel – filtrat prin cultură – în alt ceas al istoriei.

C. B.: *Vorbiți de satul natal, de familie. De fapt, unde v-ați născut?*

Biserica Mânăstirii Prislop, jud. Hunedoara

I. A.: Sunt născut într-o casă de țărani din satul Topa, sat care înainte se chema Topa deșartă. Un sat mic, spre Munții Apuseni, un sat așezat între păduri de stejari, de dealuri, de-o frumusețe greu de exprimat în cuvinte. Pot să spun că am avut o copilărie fericită, de proporții cosmice, legate de istoria satului nostru, în care toate tradițiile noastre milenare erau păstrate intact.

C. B.: *Dar ați părăsit lumea satului natal...*

I. A.: Mă duc în fiecare an acasă și toată opera mea se scaldă în această lume de o înaltă ținută morală și, pot să spun, de o aristocratică frumusețe.

C. B.: *Această frumusețe și-a găsit oglindirea în chiar poemele dumneavoastră.*

I. A.: Eu încerc, așa cum au încercat și alți poeți ardeleni, să exprim sufletul românesc în întregimea lui. Noi, transilvanii, datorăm foarte mult Moldovei. Veacuri de-a rândul am trăit cu cartea trecută peste munți din vetrele Neamțului, ale Sucevei. *Cartea românească de învățătură* a lui Varlaam a ajuns și-n satul meu. Vă spun un adevăr: cu 200 de ani în urmă austriecii au distrus în Transilvania 152 de mânăstiri din lemn sau din piatră. Unora le-au dat foc sau au tras cu tunul. De ce asta?

Totul nu ducea decât la dezrădăcinarea din tradiția bizantină românească. Cum arăta Transilvania înainte de acest masacru, se poate vedea în Moldova unde s-au păstrat toate aceste ctitorii. Apoi, din *Codicele Voronețean***.** Tradiții vechi transilvane au urmat drumul spre Voroneț, așa cum voievozii transilvani au trecut în Moldova. Am încercat și eu să refac aceste tradiții pe calea cuvântului. O asemenea strivită istorie își cerea o iluminare imnică, sărbătorească.

C. B.: *Ce semnificație are pentru dumneavoastră imnul ca gen poetic? În ultima vreme vă intitulați volumele*: ***Imnele Transilvaniei, Imnele Moldovei, Imnele bucuriei***.

I. A.: Hymnos, vechi cuvânt grecesc, înseamnă cântare de biruință și cântare de nuntă, strigătul mirelui când intră la mireasă, regăsirea unei comuniuni între două făpturi care se caută. Imnul este forma de rostire în lumea bizantină pe care a moștenit-o poporul nostru. Este o lume în care moartea nu-și are ultimul cuvânt în ceea ce privește destinația omului, ci viața nesfârșită. Este o lume din care a dispărut tânguirea universală, a dispărut tragicul pentru că a apărut logosul în istorie, ce eliberează făptura spre destinația sa luminoasă. De la marii poeți din Evul Mediu timpuriu până la Claudel în Europa, trecând peste Roman Melodul și Dante, toți sunt poeți imnici. Faptul că la noi nu s-a făcut până acum operă imnică care să implice istoria, natura și spiritualitatea românească, m-a îndemnat la această lucrare. Pe mine, cel care sunt. De origine transilvană, sunt primul intelectual ieșit dintr-o zonă care veacuri de-a rândul a fost oprită să se rostească, ținută fiind între păduri, iobagă. Bucuria uriașă de a ajunge la cuvânt din acest tărâm românesc, plin de suferințe, pe care le-au suportat strămoșii mei cu iubire și nădăjduire, nu se putea să nu se reverse imnic. Orice formă de exprimare mi se pare prea strâmtă față de suferințele grandioase ale acestui popor, purtate cu atâta iubire și demnitate de țăranii transilvani.

C. B.: *La ce lucrați acum?*

I. A.: Vedeți cărțile de istorie așezate aici, pe masă? Cu ele alături și-n suflet, lucrez la o a treia parte a istoriei Țării Românești – lucrez la *Imnele Transilvaniei* și la *Imnele Moldovei*. Sunt aproape spre sfârșit. Lucrez de aproape doi ani la ea. Mai am de finisat și de aprofundat figura centrală a volumului – este jertfa lui Brâncoveanu și a celor patru fii ai săi – „pe jertfa și pe ctitoriile căruia stau temeliile României moderne", spunea Iorga.

Dacă Transilvania a suferit și Moldova a suferit, Țara Românească s-a jertfit enorm. Personalități jertfitoare cum au fost Mihai Viteazul, Brâncoveanu până la Tudor și Bălcescu, aici, în spiritul lui Manole, s-au jertfit eroic. Cartea mea este cartea unei jertfe, jertfa joacă un rol esențial, jertfa în înțelesul pe care i l-a dat și Neagoe Basarab în *Învățăturile* sale, jertfa pentru păstrarea rânduielilor spirituale ale poporului nostru,

Iov mustrat de frații săi, ilustrație la *Cartea lui Iov* de William Blake, iunie, 1805

pentru care Brâncoveanu a preferat să moară cu copiii săi mai degrabă decât să se lepede de țară. Brâncoveanu este una dintre cele mai proeminente personalități ale umanității. Puține popoare au bucuria să numere printre ctitorii lor o făptură ca acest om, care și-a văzut copiii decapitați unul după altul, îndemnându-i să moară decât să-și lase credința. Aș îndrăzni să spun că figura centrală a scrisului meu din istoria poporului nostru este Constantin Brâncoveanu cu cei patru fii ai săi.

C. B.: *Poezia dumneavoastră este pătrunsă de un înalt spirit patriotic. Ce înseamnă să scrii poezie patriotică?*

I. A.: A scrie poezie patriotică care să nu riște să se demodeze înseamnă să fie pătrunsă de o dimensiune spirituală universală. Brâncoveanu trebuie văzut ca un exponent al întregii spiritualități europene. Moartea lui s-a petrecut exact pe același loc unde a fost decapitat ultimul împărat bizantin și are proporții cosmice.

Lirismul patriotic trebuie să tindă spre spiritualizare, nu spre dulcegării sentimentale. Trebuie să devină un lirism obiectiv care să implice dimensiuni de mari proporții. Iată cum într-o odă a lui Pindar, despre un primar al Eladei, este invocată toată tradiția mitologică și spirituală a acelei lumi. Nu poți rupe din contextul istoric o făptură cum este Mihai Viteazul care s-a ridicat în numele întregii creștinătăți pentru apărarea ființei noastre aici, în Carpați. În destinul unei mari personalități participă toată istoria la un moment dat, și de aceea trebuie să ne pătrundem de semnificația istorică atunci când evocăm o personalitate. De aceea, este greu de scris poezie de suflu patriotic adevărat.

C. B.: *Ne-ați spus la ce lucrează poetul Ioan Alexandru, dar am dori să aflăm ce are pe masa de lucru traducătorul Ioan Alexandru?*

I. A.: Lucrez la traducerea *Proverbelor* lui Solomon, cartea se va chema *Gândirea ebraică veche în texte*, centrată pe proverbele lui Solomon și *Cartea lui Iov*. Deocamdată vreau să termin asta. Este o muncă grea, cu multă bibliografie de consultat. Apoi, împreună cu soția mea, Ulvine, lucrez la definitivarea traducerii lui *Parsifal* de Eschenbach.

C. B.: *Lucrați pe texte vechi, cu un circuit restrâns, care necesită cunoașterea perfectă a limbii respective, pentru o exactă și nuanțată traducere. Socotim că aplecarea pe aceste texte dă o mare satisfacție vizavi de conținutul lor...*

I. A.: Pe studenții mei încerc să-i introduc în lumea acestor texte. Înainte de a le spune una sau alta despre autorul respectiv, de a-i smulge din nenorocita situație de cititor de prefețe, de a se pătrunde de textele fundamentale ale umanității. Predau Literatura universală și țin un curs facultativ de Civilizație și cultură veche ebraică. Și la Insitutul de Arte Plastice din București țin un seminar de Poezie bizantină. Toată această muncă o fac pe texte originale. Eu traduc în fața studenților și le comentez textele, pentru a-i obișnui să lucreze nemijocit pe ele. Am citit doi ani de zile împreună cu studenții mei *Imnele* lui Efrem Sirul (poet din secolul IV, sirian). Nu vă pot spune imensa bucurie pe care o simțeam cu toții la auzirea pentru prima dată în românește a acestor poezii de o excepțională frumusețe și bogăție sufletească.

C. B.: *Tinerii vin să vă ceară sfaturi în legătură cu poezia pe care o scriu, cu drumul pe care-l au de urmat?*

I. A.: Vin la facultate, la orele mele sau la sfârșitul orelor. Vin cu caietele de poezie. Pe toți tinerii care vin la mine, așa cum am fost eu însumi trimis de Heidegger și de Noica, îi îndrept către textele cele vechi, la limba greacă. Îi trimit înainte de toate la cărturărie. Îi trimit să muncească înainte de a vedea ce-i cu ei. De aceea, poate că nu-s prea căutat, iar cei care vor grabnic să ajungă la publicare nu mă caută prea des. Au alte porți, ale cenaclurilor, unde nu li se pun asemenea condiții. Și fac asta urmând exemplul meu personal. După anii de studii în Germania Federală, când eu, românul țăran m-am aplecat pentru prima oară asupra textelor vechi orientale, găsindu-le taina și frumusețea desăvârșită, am reușit să aflu ceea ce este făptura mea lăuntrică. În anii de studii am ajuns la această așezare intimă din care îmdrăznesc să propun pentru cultura română o operă pe care numai timpul va avea puterea să mi-o înțeleagă așa cum este ea înfăptuită de mine, cu toată dragostea.

C. B.: *Trăim un moment de profunde transformări pe pământul românesc. Toate acestea își găsesc oglindirea în arta, în cultura și literatura contemporană. Lirica românească actuală cunoaște o înflorire a poeziei de suflu patriotic, mărturie a epocii pe care o străbatem. În acest context care este rolul poetului cetățean?*

I. A.: După decenii de lipsă, după decenii când nume de oameni, ctitori de țară, nu erau pronunțate, este firească explozia de patriotism pe care o trăim. Iorga, spre încheierea cărții sale *Istoria lui Mihai Viteazul* (vol. III), spunea: „Toate ființele trecutului nostru ne trebuiesc pentru a ridica prezentul." Evocarea trecutului nu este decât în această perspectivă valabilă pentru edificarea prezentului. Și, rămânând tot la Iorga, adăugăm: „Pentru a atinge eroii, o generație trebuie să devină eroică." Aceasta-i menirea noastră în această țară, de a deveni eroici prin muncă, prin răbdare, prin dragoste, prin edificarea familiei noastre, a semenilor noștri, printr-o viață morală exemplară.

Trăim vremuri politice foarte importante pentru poporul nostru și trebuie să le dăm un răspuns cultural pe măsură. E o datorie a scriitorilor contemporani. Așa cum lucrează oamenii de știință pentru a asimila tot ce dă mai bun tehnica modernă, eu, ca poet al secolului XX, trebuie să fiu stăpân pe tot ce a dat mai de preț umanitatea de-a lungul veacurilor. Asta ține de datoria mea fundamentală ca poet în spațiul românesc.

Interviu apărut în revista „Flacăra", nr. 27, din 3 iulie 1980

„Creația mea este bucurie. Poezia pentru mine este o rugă. Pleacă dintr-o stare de comuniune cu tot ce există. Cele mai fericite clipe ale vieții mele se întâmplă când prin cuvânt simt că am ajuns la sufletul celuilalt, iar celălalt poate fi o făptură istorică, poate fi un trandafir, poate fi un copil, o stea. Când simt că făptura celuilalt s-a deschis și s-a realizat între noi o comuniune de taină, s-a realizat iubirea, rostul existenței mele este împlinit."

Carnet de scriitor

CĂUTÂND UN PERSONAJ...

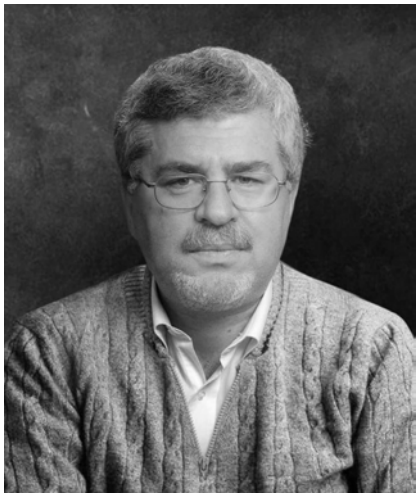

Ionuț Cristache

Prozator, ziarist, profesor

Așa începe o poveste nouă, căutând personajul din apropierea Doamnei, eroina însingurată la care mă gândesc de la o vreme...

Bărbatul lângă care a trăit peste patruzeci de ani, îi zâmbea din tabloul mare, care ocupa tot peretele mansardei, de lângă ușă. Buza de jos a femeii a încetat să se mai ridice, atunci când și-a regăsit o urmă de surâs. Într-o oglindă, chipul ei ar fi arătat foarte tânăr. A adormit și nu prea. Se întâmplă uneori ca evenimentele vieții noastre să trepideze, să intre într-o șovăială deplină, să-și caute, eventual, un drum nou. Acolo, s-a spus, e locul potrivit pentru visare. Doamna n-a știut dacă visa sau nu, își amintea un tablou dintr-o expoziție, îl văzuse împreună cu el. Era un colaj uriaș, în mijloc era lipită o pereche de pantaloni rupți în genunchi, lângă două izmene răstignite, iar pe margini erau așezate cutii goale de suc și tacâmuri de pui înverzite, care alcătuiau un contur mirositor și zbârcit. Între cracii pantalonilor era înfiptă o elice de avion, de jucărie, pe care o rotea un motor mic, zbârnâind arogant din apropierea tabloului. A deschis ochii încet, lumina din mansardă se străduia să intre printre pleoapele grele. Nu înțelegea nimic... *„Ce Dumnezeu se întâmplă?”* a șoptit, singură, din mijlocul patului. A zărit un tavan înalt, necunoscut, a început să pipăie cu palmele în jurul ei, simțea un așternut mătăsos, rece și alunecos, iar mirosul... mirosul era cu totul altul decât cel vechi, din mansarda învelită de cărți, cu aromele de tutun care rămăseseră înfipte peste toate lucrurile și obiectele bărbatului ei. A cuprins-o o strălucire neașteptată, o frică leneșă, care nu putea să risipească nici măcar umbra îndoielilor ei. Ignoranța e și ea un mare avantaj, dar Doamna a refuzat să se gândească la ea. A întors încet capul spre dreapta, a văzut un geam mare, iar dincolo de el se întindea o terasă lungă, plină cu ghivece umflate, cu forme ciudate și alte flori aliniate ca la o paradă importantă. Nu se putea înșela, știa de la bătăile inimii că i se arătase o înfățișare plină de uimiri și umbre amestecate. Văzute din locul acela, lucrurile nu mai însemnau nimic, nici măcar nu mai erau ceva anume. A trecut multă vreme până când a îndrăznit să deschidă ochii de tot. S-a întins în fața ei un peisaj înghețat, stoluri de păsări se roteau flămânde printre genele cărunte. A avut senzația că strigă prin somn și nu distinge altceva decât conturul lucrurilor. Își rotea privirile încet, nu avea energia să se ridice din pat, era într-un loc necunoscut, o cameră înaltă, cu mobilă colorată, mai vedea și un ecran lat în față, peste peretele vopsit în galben. Chiar și gândurile îi evadaseră din minte, lovituri reci și metalice îi însoțeau bătăile speriate ale inimii. Avea rost să spună de unde veneau?

Gustave Courbet, *Jo, frumoasa irlandeză*, 1865

Traditiones

VIAȚA DE ZI CU ZI ÎN HAREMUL IMPERIAL (5)
Arta și literatura în harem (1)

Urfet Șachir

Scriitoare, profesoară
Președintele Comisiei de Cultură,
Sucursala Mangalia a Uniunii Democrate Turce

„Să râdem, să ne jucăm, să ne bucurăm de lume,
Să gustăm din plin dulceața din cișmeaua vieții."

Nedîm

Sofaua Hünkâr

Fiecare epocă aduce cu sine limbajul, stilul de viață, modul de joc și de divertisment din perioada anterioară sau le produce pe toate singură. Palatul Topkapı a fost reședința sultanilor otomani. Secțiunea Harem a palatului, folosită de membrii dinastiei otomane timp de mulți ani, a fost înconjurată de ziduri înalte și de cuști. În spatele acestor ziduri era o lume mohorâtă, lipsită de soare. Aici trăiau eunuci, muți, odalisce, concubine, haseki, sultane și sultana-mamă. În această secțiune exista un salon mare, aerisit, construit de Mimar Sinan (arhitectul Sinan) în a doua jumătate a domniei lui Kanuni (Legiuitorul) (1520–1566), ai cărui pereți erau decorați cu plăci de gresie și versete din Coran. Acest salon se numea **„Hünkâr Sofası"** *(„sofaua padișahului")*, pentru că sultanul otoman era numit *„hünkâr" (padișah)* în palat, iar **„sofa"** provine din cuvântul arab *„suffe"* și înseamnă *„sală", „salon"*. Un astfel de salon exista și în marile conace. În salonul padișahului se aducea un tron, mai ales în zilele de sărbătoare, iar cadânele se așezau pe canapele, pe care erau puse perne, în stânga și în dreapta sultanului, în ordinea protocolului: sultana-mamă, fiicele denumite sultane și copiii lor mici, favoritele, sclavele, interpretele la saz, cântărețele și dansatoarele. În aceste întâlniri de familie nu existau femei străine, nici bărbați străini sau prinții mari. În spatele canapelelor existau uși cu oglinzi. Privite de la distanță, nu se observa că sunt uși. Aceste uși se deschideau spre sala de mese a sultanului și spre scările ce duceau spre apartamente. În partea superioară, care avea doi sau trei metri înălțime, exista un balcon cu balustrade încrustate în sidef și orientate spre sud. Acesta era balconul unde *hanendelele* și *sazendelele* (cântărețele și instrumentistele) interpretau vocal și la diverse instrumente muzicale piese de muzică clasică turcească. Acest spațiu a fost atât de abil realizat, încât nici cântărețele și nici instrumentistele nu-i puteau vedea pe cei de dedesubt. Aici, ele stăteau în genunchi pe perne și își îndeplineau îndatoririle. În lumea islamică, tradiția califilor și sultanilor de a nu fi văzuți de muzicieni în timp ce-i ascultau datează de la omeiazi. În plus față de muzicieni, sultanii otomani aveau actori cu abilități diferite în palatele lor. Începând cu secolul al XIV-lea, interpreții artei *meddah* [1], cunoscuți în Anatolia, au existat și în palatul lui Baiazid al II-lea. Se știe că sultanii au luat sub protecția lor diverși maeștri de divertisment încă de la sfârșitul secolului al XVI-lea. Pe lângă muzicieni, Selim al II-lea a primit în palatul său și oameni talentați care au arătat fapte uimitoare, luptători, actori și imitatori. Și Murad al III-lea obișnuia să urmărească din spatele cuștii, împreună cu sultanul aflat pe tron, spectacolele evreilor imigrați din Spania, care se pricepeau foarte bine la jonglerie și la dans. Distracțiile desfășurate în harem nu sunt incluse direct în arhivele istorice, dar diferite înregistrări despre harem arată că muzica, poezia și poveștile au fost elementele de bază în adunările de divertisment de aici. Haremul, ca secția de fete din școala Enderun, a fost o instituție care a oferit educație, alta decât creșterea femeilor frumoase. Se știe că fetele de aici erau special instruite în muzică. *„Sofaua Hünkâr"* nu era un loc pentru flirt și nu avea rol de

[1] **Meddah** – artistul care distra publicul, făcând imitații și spunând povești frumoase.

Amedeo Preziosi (1816–1882), *Dansatoare egiptene din buric*, în albumul *Souvenir du Caire (Amintire din Cairo),* 1862

dormitor, așa cum au vrut unii scriitori să arate. Acolo au fost interpretate piese muzicale serioase chiar de sultan, șeful statului mondial și de oamenii de acolo. Se asculta muzică instrumentală și vocală. Pentru mulți bărbați de acolo nu exista nicio oportunitate de a experimenta dragostea și situațiile de flirt cu concubine. Cu toate acestea, unii scriitori neinformați sau în mod deliberat au descris *„Sofaua Hünkâr"* ca un loc legat de sex. **Leslie Peirce** exprimă următoarele puncte de vedere asupra acestui subiect: *„Se pare că acești scriitori doresc să prezinte Haremul ca pe o scenă în care au loc diverse scene de dragoste și povești libertine, pe care le transmit de parcă le-ar fi văzut cu propriii lor ochi. Asta pentru a prezenta totul pe gustul țării lor".* [2]

În harem, cele mai frecvente jocuri erau **Çeng** *(dansul din buric),* **Köçek** *(travesti),* **Tavşan Oğulları** *(fiii iepurelui),* **Kalyoncu** *(soldatul marinar)* și **Matrak** *(joc distractiv).*

Çengi – Dansatoarele din buric

Unul dintre vechile mijloace de plăcere și divertisment din marile palate era **„çeng"**. Deși istoria dansului *çeng* este prea veche pentru a începe în Orient (lumea de est), acest dans datează din timpul sultanului Ahmet al III-lea.

Într-un prim sens, **„çengi"** (a se citi *cenghi*) este o femeie care și-a făcut o profesie din a cânta cu instrumente muzicale. Conform dicționarelor vechi, *çengi* este numele dat interpretului la instrumentul cu coarde numit *çeng*, care semăna cu o harpă. În secolul al XVII-lea, în cartea latină *De ludis Orientalibus* scrisă de **prof. Thomas Hyde**, în secțiunea dedicată dansurilor turcești, termenul *„çengi"* este folosit, printre alte semnificații, și cu cea de actor de comedie. În plus, din când în când, întâlnim cuvântul *çengi* cu diverse definiții, precum actor sau dansator. Deoarece jocul este energic, cuvântul *çengi* este folosit și pentru persoanele care *„nu pot sta nemișcate", „care flirtează",* sunt cochete, neliniștite și jucăușe. Unii spun că *çengi* ar proveni de la instrumentul numit *çeng*.

Aproape toate dansatoarele erau instruite în *çengilik (dans din buric)*. Unele dintre ele și-au făcut o meserie și au câștigat bani din această slujbă. Când începeau să-și piardă capacitatea de a dansa pe măsură ce creșteau, renunțau și își făceau propriile dansuri. Ca să fii *çengi* nu era o treabă ușoară. Candidatele *çengi* au fost întotdeauna selectate dintre fete tinere sau văduve tinere cu fețe atractive și figuri decente. Fără îndoială, acestea proveneau dintre oamenii săraci, care sperau să trăiască din această artă, iar majoritatea avea să devină prosperă în scurt timp. Era obiceiul ca fetele selectate să doarmă în casa **„kolbaşı"** *(dansatoarea-șefă/instructoarea de dans),* pentru a putea fi mereu în practica de dans (repetiție) până deveneau *çengi*. *„Kolbaşı"* ținea adesea sărbători speciale cu oameni distinși în casele lor, permițând astfel artei să trăiască liber sub patronajul lor.

Dansatoarele din buric *çengi* se schimbau în costume specifice, atrăgătoare, care îți luau ochii, în camere speciale, apoi mergeau în sala de distracții. Tinere și frumoase, dansatoarele *çengi* își lăsau părul strălucitor și lung pe spate, își dezgoleau sânii albi pe jumătate, purtau cămăși din tul, veste din catifea cu paiete, fuste din mătase fină, cu franjuri aurii și cipici de dans moi în picioare. Cămășile din tul transparent le acopereau pielea albă și catifelată, făcându-le să arate cât mai atractiv, iar vestele strâmte le evidențiau toate curbele și liniile trupurilor lor bine conturate și le dezvăluiau sânii. Își împodobeau taliile subțiri și curbate cu curele de argint. Fustele cu talie îngustă, cu poale largi și despicate în părți, se deschideau și se răsuceau în timp ce dansatoarele se legănau și se învârteau lasciv, descoperindu-le picioarele

[2] **Leslie Peirce**, *Harem-i Humâyûn*, *terc*., Ayşe Berktay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1971, s. 15; Ayrıca bkz. s. 1, 2, 162.

Fabio Fabbi (1861–1946), pictor italian, *Dansând în curtea Haremului*

drepte și delicate. Din când în când, își ridicau poalele fustelor și câte un picior, în timp ce mergeau legănându-se, părând niște lebede grațioase și timide.

Matrak

Unul dintre jocurile pe care sclavele dansatoare, pline de viață îl jucau în *Sofaua Hünkar* în perioada clasică și, mai târziu, în alte palate a fost jocul **„matrak”**. Acest joc, care a plăcut foarte mult publicului, a fost jucat după cum urmează:

Mai întâi, în salonul unde urma să fie jucat jocul, era așezat un stâlp lung, lustruit, având patru picioare. În vârful stâlpului erau legate panglici colorate, de mătase, ale căror capete atârnau la pământ. Apoi ieșeau sclavele jucăușe și începeau dansul. În timpul dansului, fiecare dintre ele ținea câte un capăt al panglicii de culoarea costumului și apoi dansau toate, rotindu-se în jurul stâlpului și surprinzându-se una pe cealaltă. Aranjamentul și aspectul artistic al acestui joc erau distractive. Fetele care dansau în costume colorate și stâlpul acoperit de la un capăt la altul cu panglici, de asemenea colorate, ofereau o priveliște extrem de plăcută. După ce terminau de înconjurat stâlpul, dansatoarele se întorceau în sens invers și deschideau împletitura, după care jocul și cântecul se încheiau.

Mangalia, 28 aprilie 2024

Bibliografie

Tarım Ertuğ, Zeynep, *Onaltıncı Yüzyılda Osmanlı Sarayı'nda Eğlence ve Meclis*, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi ISSN: 1303-5134 www.insanbilimleri.com Cilt: 4 Sayı: 1 Yıl: 2007;

Peirce, **Leslie**, *Harem-i Humâyûn, terc.*, Ayşe Berktay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1971, s.15; Ayrıca bkz. s.1, 2, 162;

Erkan, Serkan, *Köçek Tipinin Uluslararası Kökeni Üzerine Bir Deneme,* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi 18, 1 (2011) 223-240 / DergiPark;

Beşîroğlu, Ş. Şehvar; Koçhan, Günay, *Çeng: Bir Çalgının Toplumsal Cinsiyet Üzerinden Kadın Simgesi Olarak Kuzey Hint, Timur Ve Osmanlı Saraylarındaki Görsel Malzemeler Üzerinden Değerlendirilmesi,* s. 128-129;

www. ekitap.ktb.gov.tr/TR-79460/kocekler-ve-cengiler.html

„Haremul, ca secția de fete din școala Enderun, a fost o instituție care a oferit educație, alta decât creșterea femeilor frumoase. Se știe că fetele de aici erau special instruite în muzică.”

Teatru

VIAȚA DOMNULUI DE MOLIÈRE
de Mihail Bulgakov
Dramatizare de Constantin Venerus Popa
Traducere de Natalia Cantemir

Teatru serial

Episodul 3
„Comediantul nomad”

Urmare din numărul 1/2024

Constantin Venerus Popa

Dramaturg, poet, medic
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Personajele:

Bulgakov
Cosnac
Molière
Conti
Madeleine
Prinţul Philippe d’Orléans
Voci

Mihail Bulgakov
(3 mai 1891, Kiev–10 martie 1940, Moscova)
Fotografie din 1928

Scena 5

Bulgakov: Din nefericire la castel sosise între timp, neinvitată de nimeni, o altă trupă ambulantă, condusă de experimentatul șarlatan, bătăuș și actor, domnul Cormier. Bietul Cosnac, n-a apucat să afle asta înainte de a-i face invitația lui Molière… Când Molière a aflat că altul i-o luase înainte s-a supărat foc…

Scena 6

Cosnac: Domnule Molière, Prințul de Conti a dispus… să vă comunic… hm… că s-a produs o regretabilă încurcătură…

Molière: Ce încercați să-mi spuneți, domnule intendent? Cumva că n-am ce mai căuta la castel? Poate glumiți.

Cosnac: Prințul vă roagă să… să vă considerați liber…

Molière: Bine, domnule Cosnac, dar d-voastră înșivă m-ați invitat în numele Înălțimii sale, Prințul de Conti! Ce înseamnă acest mesaj pe care mi l-ați dat adineaori?

Cosnac: Prințul mă roagă să vă comunic că sunteți liber… atât și nimic mai mult… E vorba despre o neînțelegere, v-am spus.

Molière: *„Neînțelegere"*?! Asta-i culmea! Domnule intendent, eu am anulat spectacolele din Pézenas, acolo au venit deputații Stărilor Generale, care au plătit să ne vadă, am ridicat decorurile, am venit aici cu toată trupa și d-voastră îmi spuneți acum că sunt liber?! Vă bateți joc de noi?

Cosnac: Nu fac decât să repet ce v-a transmis Înălțimea Sa, Prințul de Conti, eu n-am nici o vină…

Molière: Tot ce se poate, domnul meu, dar nici eu nu mă simt vinovat de ceva. În această situație, vă rog respectuos să vă înapoiați la prinț și să-i spuneți următoarele: ori jucăm în fața Înălțimilor Sale în această seară, ori ne plătește o despăgubire de 1000 de scuzi pentru că am dat peste cap toate spectacolele din Pézenas!

Cosnac: Domnule Molière… hm… nu vi se pare că exagerați?

Molière: Defel, domnule Cosnac, ba, vă rog să mă credeți, sunt chiar modest în pretențiile mele. Eu sunt un artist, domnule, nu un câine vagabond, pe care să-l ademenești cu un os și apoi să-i dai un șut în cur, doar ca să te strici de râs împreună cu prietenii tăi. Vă rog să-i transmiteți prințului toate acestea…. mai puțin partea cu șutul în… ho! ho! ho! Nu mă mișc din fața castelului până nu voi afla răspunsul Înălțimii sale. Ah, și mai transmite-ți-i prințului că sunt meșter mare în scandaluri, hi! hi! hi!

Cosnac: Prea bine, domnule Molière, așteptați-mă, vin imediat! O să încerc să vă ajut, dar…

Scena 7

Cosnac: Alteță, n-avem ce face, trebuie să-l primim pe Domnul Molière la castel…

Conti: Domnule intendent, pe mine nu mă poate obliga un… un… un nimeni să fac ce vreau în casa mea! I-ați explicat ce s-a întâmplat?

Cosnac: Întocmai!

Conti:Și-atunci, unde e problema?

Cosnac: Hm… Vedeți, Alteță… hm… ne-a amenințat că…

Conti: Ce-a făcut?!

Cosnac: În fine… m-a rugat să vă spun că dorește o despăgubire pentru că a fost pus pe drumuri degeaba! Va face scandal…

Conti: Bine, bine, dă-i 50 de pistoli…

Cosnac: Înălțimea Voastră… hm… vrea 1000 de scuzi…

Conti: Ce?! Cât?! Nemernicul, da' cine se crede?

Cosnac: A spus că e artist mare, că nu pleacă din fața castelului ca un câine bătut… hm… i-am promis că voi încerca să-l ajut.

Conti: Atunci e simplu, dați-i d-voastră cei 1000 de scuzi, că doar **eu** nu i-am promis nimic, nu?…

Cosnac: Bine, dar…

Conti: Nici un *„dar"*, domnule Cosnac! Din momentul acesta am încheiat discuția, mă plictisiți!

Scena 8

Cosnac: Domnule Molière, uitați cei 1000 de scuzi! Regretăm încurcătura făcută, sunteți liber acum!

Molière: Foarte bine, domnule intendent, ați văzut că se poate? Acum, că ne-am mai calmat, nu doriți să aflați ce putem juca aici, la castel? Să știți că piesele noastre au făcut vâlvă în tot Languedocul.

Cosnac: Am auzit ceva, ceva… Deocamdată, vă rog să vă înapoiați la Pézenas și să continuați reprezentațiile pentru Adunarea Deputaților. Vă promit că voi face toate eforturile pentru a-l determina pe Înălțimea Sa, Prințul de Conti, să vă primească. Acea trupă a domnului Cormier, care a ajuns din nefericire înaintea d-voastră la noi, nu mi se pare deloc, dar deloc de calitate. Aveți numai puțină răbdare, o zi, două, da?

Molière: În regulă, Domnule Intendent! Vă mulțumesc anticipat!

Scena 9

Bulgakov: Pézenas… Montpellier… Lyon… Avignon… Béziers… din nou Pézenas… Nîmes… din nou Avignon… Orange… din nou Montpellier… bucle, bucle pe teritoriul frumosului Languedoc… spectacole cu *Nechibzuitul*, cu *Dragoste cu toane*… succese, insuccese… viață de comediant nomad, în care nu sunt numai trandafiri și lauri. Prințul de Conti n-a mai vrut să-l vadă pe Molière la un moment dat, deși între timp îi luase trupa sub protecție… Ehei, ce face bigotismul religios până și dintr-un prinț! Spunea că pur și simplu îi este frică să mai vadă vreun comediant în fața ochilor! I-auzi!…

Scena 10

Molière: Nestatornici mai sunt cei puternici pe lumea asta!

Madeleine: Ce putem face noi, Jean-Baptiste? Nu putem schimba lumea…

Molière: Oare?!… Hm, deocamdată nu, într-adevăr… Oricum, trebuie să ne fie învățătură de minte și nouă și altora ca noi.

Madeleine: Ce vrei să spui?

Molière: Dacă intri în grațiile lor, trebuie să bați fierul cât e cald, să nu pierzi vremea, să înhați tot ce ți se cuvine dintr-o dată…

Madeleine: Oho, chiar așa?

Molière: Nici mai mult, nici mai puțin! Apoi îndepărtează-te repede, nu aștepta să te alunge, dându-ți un picior în…

Madeleine: Jean-Baptiste!

Molière: **În spate**, dragă, unde credeai? He! he! he! Da, da… În general, Madeleine, noi doi trebuie să medităm la lucruri mai importante. Simt că e timpul să părăsim Languedocul, chiar dacă acesta este atât de frumos.

Madeleine: Și unde să ne ducem?

Molière: Cum unde, draga mea?! La Paris! **Acum** e de noi acolo. Am învățat destule pe drumuri, e vremea să ne adunăm.

Madeleine: Foarte bine, atunci! Spre Paris!

Molière: Pentru că te văd atât de entuziasmată, îți mai fac o destăinuire: am aranjat ca trupa noastră să fie luată sub oblăduirea Alteței Sale Regale, Philippe d'Orléans, fratele Regelui. Ce zici de asta?

Madeleine: Vom fi trupa lui „Monsieur"?!

Molière: Exact! Apoi, cine știe?… poate chiar a Regelui… se pare că iubește teatrul la nebunie!

Scena 11

În culisele teatrului din Vieux Louvre.

Voci: Sst! A venit prințul Philippe d'Orléans, liniște! Sst!

Philippe: Am venit, domnule Molière, să văd cum merge pregătirea spectacolului cu piesa… cu piesa… vă rog, amintiți-mi d-voastră, nu am reținut!

Molière: *Nicomède*, alteță, de…

Philippe: Ah, desigur, *Nicomède* de Boileau!

Molière: De Corneille, Înălțimea Voastră!…

Philippe: Oh, da?!… eu credeam… În sfârșit, cum stați? Știți, bineînțeles, că la spectacol va veni și Majestatea sa, Ludovic, fratele meu.

Molière: Știm, Alteță. Treaba merge bine, ne apropiem de sfârșit cu repetițiile, decorul este montat, totul e bine.

Philippe: Să nu interpretați greșit îngrijorarea mea…

Molière: Nu ne-am permite așa ceva, Alteță!

Philippe: Sunt convins! Hm…. D-voastră sunteți o trupă nouă, nu v-a mai văzut nimeni jucând în Paris de când… de când cu teatrul acela… cu Ilustrul Teatru, parcă așa-i spunea, nu?

Molière: Întocmai!

Philippe: A sfârșit-o cam rău acel teatru… mda… N-aș vrea să se repete istoria tocmai acum, când am hotărât să iau trupa d-voastră sub ocrotirea mea.

Molière: Oh, Alteță, a curs multă apă pe Sena de când a pierit Ilustrul Teatru. O denumire naivă, nu-i așa?… Înălțimea Voastră era un copilaș pe vremea aceea, cum de vă mai amintiți?

Philippe: Mi s-a relatat.

Molière: Da, înțeleg… ce e adevărat în toată istoria aceea este că în Ilustrul Teatru nu se afla nici măcar o umbră de strălucire… Aceasta este realiltatea, dar s-au schimbat multe de-atunci, veți vedea!

Philippe *(numai în gând): O fi adevărat că acest om, îmbrăcat acum fără cusur, a călătorit în căruțe trase de boi și a dormit prin grajduri?...*

Molière: Alteță!…

Philippe: Cum, ce? Ah, da, ce spuneați?

Molière: Vă ceream permisiunea să-i prezint Alteței Voastre câțiva membri ai trupei. Se poate?

Philippe: Desigur, desigur, să intre! *(Din nou numai în gând.) Toți îmi spun că de la acest om te poți aștepta la distracții uimitoare... Totuși, ce ochi sumbri are, iar vocea... hm, vocea este dezagreabilă, să nu mai spun de felul în care trage aerul în piept, hm... Ei, dar ce schimbare de ton! Acum e alt om, ce ciudat!...* (*Tare.*) Poftiți, doamnelor, domnilor! *(Intră câteva persoane.)*

Scena 12

Molière: Permiteți-mi, Alteță, să vi-i prezint! Mademoiselle Madeleine Béjart… Mademoiselle Du Parc… Mademoiselle De Brie… Domnul Joseph Béjart… Domnul Gros-René… domnul De Brie…

Philippe: Bună ziua! De la început vreau să vă spun că îmi place foarte mult teatrul și că am primit cu încântare să vă iau sub protecția mea…

Voci: Oh, vă mulțumim, Alteță, vă mulțumim…

Philippe: Cu toate că nu știu foarte multe despre felul în care jucați.

Molière: Veți avea ocazia să vă dumiriți în această seară, Înălțimea Voastră!

Philippe: Da, așa este. Având în vedere că la spectacol vor asista și mama, Regina Ana de Austria și fratele meu, Regele, vreau să cred că vă veți da toată silința să iasă un spectacol reușit.

Voci: Desigur… bineînțeles… ce onoare!

Molière: Alteță, ne vom strădui să vă îndreptățim încrederea.

Philippe: Domnule Molière… pronunț bine numele dumneavoastră?

Molière: Perfect, Alteță!

Philippe: Așadar, Domnule Molière, diseară vă veți decide viitorul! Sper că nu veți da bir cu fugiții ca în tinerețe…

Molière: Ah, Alteță, acele vremuri au apus! Noi suntem alți oameni acum. E târziu, prea târziu să mai putem fugi!

Philippe: Atunci vă las! Cu bine și aveți grijă pentru diseară! *(Iese.)*

Scena 13

Molière: Gata, copii, cu dulcegăriile, haideți la treabă! Alteța sa n-a exagerat cu nimic: în seara aceasta se vor alege apele!

Voci: Să ne-ajute Dumnezeu! *(Ies cu toții.)*

„Molière: Nestatornici mai sunt cei puternici pe lumea asta!
Madeleine: Ce putem face noi, Jean-Baptiste?
Nu putem schimba lumea…”

Aforisme

MAXIME... MINIME (12)

George Corbu

Motto: *Fiecare zi cu aforismul ei.*

Zâmbetul înflorește chipul, râsul îl deformează iar rânjetul îl desfigurează.

Mă ia la vale, fără să știe ce bine îmi face, eu fiind suferind de înălțime.

Numai disperarea îi mai amintește omului de condiția sa.

Singurătatea este o doamnă care preferă propria ei companie.

Demnitatea este o calitate supremă a Apocalipsului.

Suveranitatea morții este apărată cu prețul vieții.

Ia-ți mai întâi cultura în cap și apoi, dacă va mai fi cazul, și lumea!

Ca să ne putem apropia, este nevoie de cât mai multe despărțiri.

Tandrețe – ce râvnită este această vocabulă!

Prefer partea carosabilă a caracterului.

Împietrindu-se, sufletul devine perisabil.

Numai mediocritatea ne-ar mai putea salva!

Nu sunt ușă de biserică pentru simplul motiv că bisericile n-ar trebui să aibă uși.

Beatitudinea este o atitudine beată!

Ecorșeul perfect: smulgerea unui zâmbet.

Tăcerea e de aur? Deci e minerală neavând de-a face cu filosofia.

Moartea e profund nepoliticoasă: te trezești cu ea la ușă fără să te anunțe.

Numai diminutivele mai pot face concurență adjectivelor.

Entuziasmul intempestiv nu produce capodopere.

Caracterul scurtcircuitează personalitatea.

Compliment unei doamne: zadarnic vă îmbărbătați, feminitatea vă trădează!

De ce se încăpățâna Sisif să urce pe munte bolovanul, când putea să-și angajeze o slugă pentru a executa banalul (și inutilul?) ritual?!

Sinodul ecumenic trebuie să se desfășoare după modelul sindical.

Realitatea nu se lasă coafată; blondă sau brună, ea rămâne aceeași: cheală!

Mediocritatea generalizată – ultimul stadiu al civilizației!

Mă pot considera fericit de când mi-a fost interzis entuziasmul!

Am ajuns la vârsta patriarhilor și nu mi-am scris capodopera. Simt cum râde de mine Mozart!...

Mă întreb ce este de preferat: să te atace un urs sau o epigramă?

Încă nu m-am dumirit: m-apropii de infinitivul sau de supinul vieții?

Oamenii nu pot trăi fără frumos, dar nici din el!

Coperta – costumul de gală al cărții.

Intimitatea reclamă, când nu dispune de ea, o geografie deopotrivă biologică și biografică.

Zâmbetul nu poate fi reciclat, oricât s-ar strădui umoristul.

Pentru ce m-aș teme: mulți au murit și n-au pățit nimic!

Asistăm, cu întristare, la falimentul interogației.

Exemplu de ipocrizie stupidă și neroadă: „respect părerea ta, dar nu sunt de acord cu ea!"

O generozitate care nu se cere și nici nu se lasă brevetată e contrafăcută.

Jur pe mediocritatea mea, chiar dacă n-a fost încă dovedită!

Ermitul clocește rugăciuni pe care, însă, imprudent, le bolborosește.

Cerul suferă de râie stelară, dar cine să-l scarpine când cosmonauții sunt atât de rari!

Vă *oferim*, din toată inima, un *Aferim*!

Cum nu mă pot „dezbrăca" singur de drepturi, îmi sar tot mai mulți în ajutor.

Visul unui pierde-vară nu face pandant cu *Visul unei nopți de vară*.

Breaking news: a început construirea cimitirului axiologic global.

Completare la Caragiale: Lache, Mache și Relache (sic)...

Distih
Șpagă sau șpagat?
Depinde cine-a exersat!

Ce e de mirare că și vanitatea are orgoliul ei?

Militez deschis pentru crearea unui centru de reîncarnare.

Distih
Românii,-n lume, ca popor
Au inventat *Vârful cu dor*!

Napoléon în românește este grafiat fără accent. Să însemne asta o desconsiderare la adresa lui?

Un impresar este musai să aibă și impresii?

Zici că nu mă cunoști?! Caută-mă!

Situația *mondială* devine pe zi ce trece *mordială*!

Dacă mai binele este dușmanul binelui, înseamnă că e de rău!

Disputele franco-britanice au avut dintotdeauna și un substrat meteorologic: expresia franțuzească „să revenim la oile noastre" nu a putut fi echivalată cu „să revenim la ploile noastre!".

Credulia – o boală ca oricare alta?

Sufăr ca un câine când văd atâtea pisici abandonate (maidaneze)!

Nu te va pune nimeni pe cruce, dacă pui... cruce la ceva!

Orice fată dispune de o armă fatală, care e letală.

La revedere sau *La prevedere*, aceasta e-ntrebarea, nobile prinț!

Autocritica nu a fost *autocratică*, și cu toate astea a dispărut.

Distih
Dacă prostia e fără moarte,
De epitaf de ce-ar avea parte?

Ziua internațională a îmbrățișărilor (20 ianuarie) trebuie adusă neapărat la cunoștința rimelor.

În biserică mă pun în dialog, nu în genunchi!

Distih
Noul asediu
Un nou Ev mediu!

Vor fi vreodată transferate filosofiei cele trei virtuți teologale: credința, iubirea, speranța?

Ca adjectiv, vocabula *boier* n-are grad de comparație.

Filologii sunt mai rezervați decât medicii: nu i-am auzit declanșând vreo alertă etimologică.

Când se vor inventa jocuri epistemologice? Savanții trebuie să ia inițiativa.

Prefer politețea tandră, pe cea rece o cedez integral diplomaților scorțoși.

Ironia arțăgoasă e un nonsens.

Extaza reclamă –și excede – ipostaza.

Să-i fie bine! (și nu de bine!)

Viața este de două feluri: de zi și de noapte.

Prefer rimele încrucișate, în locul brațelor încrucișate.

Acest film este interzis minorilor în vârstă de cel puțin 70 de ani. (Anunț prostmodern).

Pierderea de sine vine... de la sine.

Să fie posibilă o clasificare socială a sentimentelor?

Nu mă interesează subiectul care n-are obiect.

Zâmbetul – un reflex condiționat social, și nimic altceva!

Nu știu când se poate face mai bine răul: antum sau postum?

Timpul nu e coruptibil, ci doar corupător în exces.

Castitatea – nici calitate, nici defect: excentricitate, când nu e o ofensă adusă naturii umane.

Dialog:
– Ce faci?
– Mă refac!

Eseu

SCLAVII PROPRIILOR CONSTRUCTE MENTALE

Claudiu Neacșu

Prozator, eseist

Funcționarea complexă a minții umane permite realizarea unor minunății care nu încetează să ne încânte, cunoscute sub numele de constructe mentale. Aceste concepte intangibile și evazive se nasc din adâncurile imaginației, dezvăluind un peisaj uluitor de posibilități infinite. La fel ca un sculptor care modelează lutul sau ca un pictor care ghidează cu îndemânare pensula, mintea pune cap la cap și modelează aceste noțiuni abstracte cu o multitudine de instrumente pe care le are la dispoziție. Și, la fel cum un păianjen își țese cu îndemânare pânza până la perfecțiune, mintea împletește cu măiestrie firele de gânduri și emoții pentru a forma structurile sale mentale unice și nelimitate. Acestea păstrează în ele o poveste diferită de oricare alta, o poveste care se desface și se desfășoară cu fiecare moment care trece, o narațiune care nu cunoaște limite sau granițe.

Există însă un aspect mai sumbru al constructelor mentale. Fiind niște abstracțiuni, ele pot reuși să îi țină în captivitate pe oameni. Desigur, este vorba despre faptul că oamenii pot deveni lesne sclavi ai propriilor lor gânduri și percepții. Acest lucru poate duce la un ciclu de gândire negativă și la un comportament autodistructiv, prinzându-i pe indivizi într-o rețea creată de ei înșiși. Este important ca oamenii să fie conștienți de acest potențial și să lucreze în mod activ pentru a se elibera de aceste constructe mentale, pentru a trăi o viață mai împlinită și mai eliberată.

Constructele mentale au rolul de a da sens experiențelor și informațiilor pe care le întâlnim în viața de zi cu zi. Deși ne aflăm adesea prinși în mrejele complicate ale ideilor și teoriilor, este esențial să ne amintim că aceste constructe intelectuale, aceste noțiuni care ne sunt atât de dragi, nu sunt piloni de neclintit ai realității. Ele nu sunt legile de necontestat care guvernează universul și nici principiile neschimbătoare care dictează cursul existenței. Ele sunt, în esență, doar interpretări umane, înțelegeri subiective sculptate din lutul percepției și al experienței. Ele sunt lentilele prin care privim lumea, colorate de prejudecățile noastre individuale, de experiențele noastre unice și de perspectivele noastre personale. Ca atare, ele sunt susceptibile de schimbare, de evoluție și, da, chiar de eroare. Ele nu sunt ultimul cuvânt despre realitate, ci mai degrabă reprezintă dialogul în continuă schimbare, conversația continuă pe care noi, ca specie, o avem cu universul.

Deși ne putem agăța de aceste concepte, deși le putem apăra cu fervoare și pasiune, trebuie să ne amintim întotdeauna că ele nu sunt și nu vor fi niciodată adevăruri absolute. Ele nu sunt decât niște pietre de hotar pe calea spre înțelegere, nu destinația în sine. Ele sunt indicatoare, nu terenul. Ele sunt harta, nu teritoriul. Și, ca atare, ar trebui să fie întotdeauna deschise la întrebări, la analiză și la revizuire. Pentru că numai recunoscând caracterul inerent failibil al conceptelor noastre, recunoscând natura lor provizorie, putem avansa cu adevărat în căutarea cunoașterii și a înțelegerii.

Aceste constructe mentale, deși au un rol esențial în modelarea înțelegerii noastre despre lume, se pot transforma, în mod paradoxal, în lanțuri restrictive care ne limitează libertatea și potențialul. Ele pot deveni structuri rigide care ne limitează gândurile, ne înăbușă creativitatea și ne constrâng capacitatea de a percepe și de a interacționa cu lumea în moduri noi și inovatoare. Ca o pasăre prinsă într-o colivie aurită, ne putem trezi prinși în capcana propriilor noastre constructe mentale, cu aripile tăiate chiar de structurile care au fost menite să ne susțină.

Să ne gândim, de exemplu, la noțiunea de identitate personală. Este un construct pe care fiecare om, în felul său unic, ajunge să îl definească și să îl înțeleagă printr-o interacțiune complexă de diverși factori și diverse influențe.

Fiecare ființă umană, în călătoria ei prin viață, se familiarizează cu sarcina de a-și modela și articula propriul sen-

timent de sine. Acest proces este influențat de o multitudine de elemente, de la rolul profesional al unui membru al societății, până la poziția socială percepută, legătura cu un anumit grup cultural sau chiar gusturile și înclinațiile sale individuale. Aceste aspecte, printre altele, contribuie la formarea identității unei persoane, servind drept indicatori care o diferențiază de ceilalți.

Cu toate acestea, deși sunt utile pentru a oferi un sentiment de individualitate și de apartenență, aceste repere pot evolua uneori în ceva mai mult decât simple elemente de identificare. Ele se pot transforma în limite inflexibile care îngrădesc sentimentul de sine al unei persoane, restrângându-i potențialul de creștere și transformare. Aceste etichete și categorii, adoptate inițial ca mijloace de autodefinire, pot deveni, fără să vrea, cătușe care diminuează capacitatea individului de a explora noi fațete ale personalității și experienței sale.

Să luăm în considerare, de exemplu, un individ care se identifică puternic cu rolul de artist. Acest om, condus de pasiunea sa pentru creativitate și expresie, s-ar putea găsi atât de adânc înrădăcinat în această identitate încât aceasta începe să îi dicteze acțiunile și alegerile. Presupunerea că trebuie să adere cu strictețe la această percepție de sine ar putea limita potențial dorința sa de a se aventura în alte domenii de interes sau expertiză. Ar putea ezita să iasă din granițele identității sale artistice, de teamă că, astfel, își va compromite autenticitatea sau își va dilua angajamentul față de profesia sa.

Acest scenariu ilustrează modul în care conceptul de identitate, deși este în mod fundamental un construct mental, poate exercita o influență tangibilă asupra vieții unei persoane. Subliniază importanța menținerii unei abordări flexibile și deschise la autodefinire, care să permită posibilitatea schimbării și evoluției. La urma urmei, experiența umană nu este statică, ci o călătorie dinamică de creștere și descoperire. Și, în această călătorie, abilitatea de a redefini propria identitate poate fi un instrument puternic pentru dezvoltarea personală și realizarea de sine.

În plus, constructele pe care mintea noastră le creează au un impact profund asupra modului în care percepem lumea din jurul nostru. Ele ne modelează înțelegerea și interpretarea evenimentelor și interacțiunilor pe care le întâlnim în viața de zi cu zi. Aceste constructe mentale, formate prin experiențele și cunoștințele noastre, acționează ca niște filtre prin care privim realitatea. Ele ne pot colora percepțiile, uneori până la punctul de a le distorsiona, modificând modul în care interpretăm lumea și locul nostru în ea.

O ilustrare deosebit de frapantă a acestui fenomen este mecanismul psihologic cunoscut sub numele de „efectul de confirmare". Acesta este o prejudecată cognitivă care ne determină să acordăm o importanță mai mare informațiilor care se aliniază cu credințele și ipotezele noastre preexistente. Este un proces subconștient care ne ghidează atenția către dovezile care susțin punctele noastre de vedere actuale, conducându-ne în același timp să trecem cu vederea sau să respingem informațiile care contestă sau contrazic aceste puncte de vedere.

Această prejudecată poate crea un fel de cameră de ecou cognitivă, un ciclu care se autoîntărește, în care căutăm și găsim continuu confirmarea convingerilor noastre, consolidându-le și mai mult. Este ca și cum am fi prinși într-o bulă cognitivă, o sferă mentală în care nu este permisă intrarea decât a informațiilor care se aliniază cu constructele noastre existente. Informațiile care ne contrazic sau ne pun la îndoială convingerile noastre sunt adesea ignorate sau respinse în mod categoric, fiind efectiv împiedicate să intre în această sferă de cunoaștere.

Rezultatul este o percepție distorsionată a realității, una care este puternic influențată de credințele și presupunerile noastre preexistente. Devenim prizonierii propriilor noastre minți, prinși într-o realitate auto-creată în care doar informațiile care confirmă sunt recunoscute, în timp ce informațiile contradictorii sunt ignorate sau respinse. Acest lucru poate duce la o înțelegere îngustă și părtinitoare a lumii, limitându-ne capacitatea de a vedea lucrurile din perspective diferite și împiedicându-ne capacitatea de gândire critică și de deschidere a minții.

A fi prizonier din punct de vedere psihologic – o situație numită uneori captivitate mentală – este mai mult decât o problemă personală. Ea atinge structura fundamentală a societății noastre, a vieții noastre comune și depășește individul. Această tulburare, care de multe ori nu este diagnosticată, poate avea consecințe grave care afectează atât persoana care o resimte, cât și structura socială mai largă în care trăiește.

Atunci când vorbim despre captivitate mentală, ne referim la lanțurile invizibile care ne leagă mintea, restrângându-ne punctele de vedere și înăbușind fluxul liber al gândirii creative. Aceste lanțuri sunt făurite din propriile noastre constructe mentale, credințele și presupunerile înrădăcinate care ne modelează înțelegerea lumii din jurul nostru. Aceste constructe, deși uneori sunt utile, pot acționa, de asemenea, ca bariere, împiedicându-ne să vedem dincolo de propriile puncte de vedere limitate și înăbușind gândirea inovatoare care conduce progresul societății.

Inovarea, motorul progresului societății, se bazează pe capacitatea de a gândi în afara tiparelor, de a contesta normele stabilite și de a imagina noi posibilități. Cu toate acestea, atunci când mințile noastre sunt ținute captive de propriile noastre constructe mentale, acest proces creativ este

îngreunat. Devenim incapabili să vedem dincolo de ceea ce este familiar, de ceea ce a fost încercat și testat, iar această lipsă de viziune poate înăbuși progresul, împiedicându-ne să dezvoltăm noi idei și soluții care ar putea propulsa societatea noastră înainte.

Însă impactul captivității mentale se extinde dincolo de înăbușirea creativității și de împiedicarea progresului. Are, de asemenea, potențialul de a alimenta diviziunea și discordia în cadrul societății noastre. Constructele noastre mentale ne împing adesea spre judecare, încurajându-ne să categorisim și să etichetăm oamenii pe baza propriilor noțiuni preconcepute și stereotipuri. Aceste etichete, adesea bazate pe caracteristici superficiale sau pe presupuneri nefondate, pot duce la prejudecăți, creând diviziuni în cadrul societății noastre și favorizând conflictele.

Constructele mentale sunt elementele de bază ale proceselor noastre cognitive, influențând modul în care interpretăm și interacționăm cu mediul înconjurător. Acum, din această înțelegere se naște o întrebare intrigantă: Este posibil ca un individ, prin acțiunile, cuvintele sau comportamentele sale, să producă o schimbare în constructele mentale ale unui alt individ?

Răspunsul la această întrebare este afirmativ. Într-adevăr, este posibil ca o persoană să influențeze, să modifice sau chiar să transforme complet constructele mentale ale altei persoane. Acest lucru se poate întâmpla prin diverse mijloace, cum ar fi comunicarea, experiențele comune sau expunerea la idei și perspective noi. Cu toate acestea, este important de reținut că nu este un proces simplu sau direct. Este un efort cu multiple fațete și complex, care este influențat de o multitudine de factori.

Acești factori pot varia de la deschiderea individului ale cărui constructe sunt influențate, la natura și intensitatea interacțiunii dintre cei doi indivizi, la contextele culturale, sociale și personale în care are loc această interacțiune. Procesul necesită, de asemenea, un anumit nivel de receptivitate și bunăvoință din partea individului ale cărui constructe mentale sunt modificate. Fără această deschidere către schimbare, orice încercare de a influența constructele mentale ale altei persoane se poate dovedi inutilă.

Există oameni care ar putea exprima punctul de vedere că ideea de a schimba constructele mentale ale unui alt om – credințele, percepțiile și înțelegerile adânc înrădăcinate care îi modelează viziunea asupra lumii – este asemănătoare unui ideal utopic. Această perspectivă provine din înțelegerea faptului că reprezentările mentale nu sunt doar gânduri sau opinii superficiale care pot fi ușor influențate sau manipulate. În schimb, ele sunt produsul unei interacțiuni complexe de experiențe, emoții, influențe culturale și introspecție personală acumulate de-a lungul vieții.

Prin urmare, ideea de a modifica aceste constructe pare aproape fantastică, ca și cum cineva ar încerca să atingă o stare idilică de înțelegere și influență reciprocă care se găsește mai des în paginile unui roman utopic decât în realitatea interacțiunii umane. Este o sarcină care necesită nu doar o înțelegere profundă a psihicului uman, ci și un nivel de empatie și perspicacitate care să poată pătrunde în straturile de experiență personală și condiționare culturală care formează fundamentul constructelor noastre mentale.

În plus, acest proces de modificare nu este o stradă cu sens unic. Necesită o dorință din partea individului ale cărui constructe sunt influențate pentru a fi deschis la noi idei și perspective, pentru a-și pune la îndoială propriile convingeri și pentru a se angaja într-un proces de autoreflecție și creștere. Fără această deschidere și bunăvoință, orice încercare de modificare ar întâmpina probabil rezistență, ceea ce ar întări și mai mult percepția acestei sarcini ca fiind un ideal utopic.

În timp ce unii ar putea susține că ideea de a modifica constructele mentale este un vis utopic de neatins, există contraargumente convingătoare care sugerează contrariul. De exemplu, o multitudine de cercetări în domeniul psihologiei oferă dovezi că indivizii sunt într-adevăr capabili să își modifice convingerile și percepțiile atunci când întâlnesc noi informații, trec prin experiențe noi sau sunt influențați de factori sociali. Acest proces de schimbare este adesea gradual, necesitând timp, răbdare și efort, dar nu este în niciun caz imposibil.

Pe lângă dovezile științifice, există nenumărate exemple din lumea reală care ilustrează modul în care oamenii și-au modificat cu succes constructele mentale ca urmare a interacțiunilor cu ceilalți, a experiențelor personale sau a expunerii la idei și perspective noi. Aceste exemple servesc drept dovadă concretă a faptului că schimbarea nu este doar un concept teoretic, ci un fenomen care are loc efectiv în viața noastră de zi cu zi.

Mai mult, rolul educației și al comunicării deschise și empatice nu poate fi supraestimat în facilitarea acestei schimbări a constructelor mentale. Angajarea într-un dialog semnificativ și schimbul de idei poate expune indivizii la noi perspective și informații, care, la rândul lor, îi pot determina să își reevalueze convingerile existente și să își modifice procesele de gândire.

În cele din urmă, merită menționat faptul că multe persoane au suferit schimbări semnificative în convingerile și percepțiile lor, în diferite momente ale vieții lor. Aceste experiențe personale reprezintă o mărturie puternică a faptului că schimbarea nu numai că este posibilă, dar este și o parte comună a experienței umane. Ele oferă reasigurarea că indivizii nu sunt legați irevocabil de constructele lor mentale, ci au capacitatea de a evolua și de a se adapta în timp. Această înțelegere oferă speranță și servește ca o reamintire a puterii de transformare a minții umane.

Cronică literară

NOUA MAHALA, O GROAPĂ A PREZENTULUI

Ana Dobre

Dominic [1], romanul cu care **Sorin Oprea** revenea în 2020, lăsând în proiect cele două romane ale Trilogiei sufletelor (*Noaptea sufletelor*, *Dimineața sufletelor* și *Suflete albe*), menține același tip de narațiune – aventură, în context modern, suspans, senzațional, dat de valorificarea potențialului epic al lumii infracționale, trafic de droguri, hoții, tâlhării.

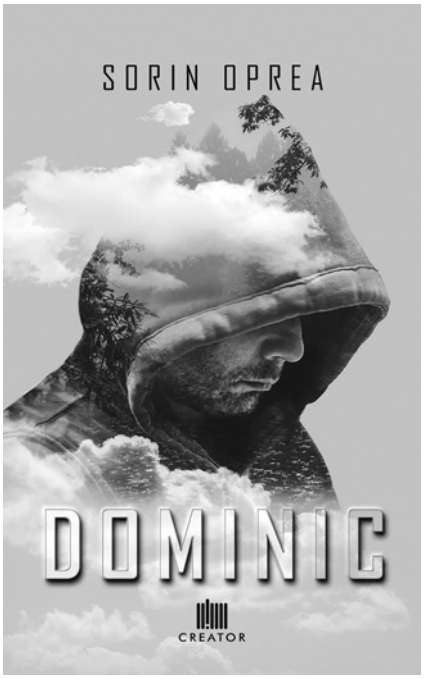

Lumea interlopilor, similară cu lumea mahalalei, a *Gropii* lui Eugen Barbu, are senzaționalul ei, iar Sorin Oprea îl mărunțește în secvențe de viață care, în narațiune, capătă valoare epică, definitorie ficțional pentru tiparele acestei lumi, caracterizată prin comportament, atitudine și, mai ales, prin limbaj.

Construcția respectă aceeași schemă a basmului, esteticul fiind acompaniat de etic, cu sugestia confruntării binelui cu răul. Această confruntare nu mai are proeminența din *Noaptea sufletelor* (2018), dar există, edulcorată, în intenția constantă a autorului de a se fixa de partea binelui, a firescului lumii contemporane, aflată sub zodia nefirescului, a *nopții sufletelor*.

Alegerea ca titlu a unui personaj, *Dominic*, personaj care nu este, totuși, personajul principal, întrucât nu este parte a conflictului, are semnificația ei, Dominic Dionis fiind instrumentul prin care naratorul se obstinează a crede în frumusețea omului, a lumii, în capacitatea ei de regenerare morală.

Deși coleg de școală și prieten circumstațial al lui Marian Donicescu, Grizzly, cum este supranumit, șeful unei grupări interlope, deși încercat de viață, căci trecuse și el printr-un infern, Dominic nu se contaminează de rău. Simbolul vegetal care i se potrivește este cel al lotusului, care, în ciuda noroiului din care își trage sevele, nu se maculează, păstrându-și, dimpotrivă, strălucirea și frumusețea.

În marasmul lumii moderne, Dominic, nume semnificativ, derivat, poate, de la Domine („Dominic era acea îmbinare a extremelor, care trăise experiențe la limită") este un nufăr. Victimă a propriilor nesăbuințe, vicii și slăbiciuni, împătimit de jocurile de noroc, Dominic își dusese la ruină și moarte familia: mama și tatăl îi mor din această cauză, pierduse averea și, la începutul poveștii, este un cerșetor pe străzile Valenciei, în Spania. Așa îl descoperă Grizzly care se oferă să-l ajute, întorcându-i, astfel, sprijinul pe care, în liceu, Dominic i-l acordase, ajutându-l să finalizeze studiile. Epicul este dublat de etic, criza existențială poate fi depășită, șansa vine, uneori, de unde nu te aștepți, în acest caz, de la un interlop care nu s-a dezumanizat complet, având aceste oaze de lumină în suflet; omul decide, prin liber arbitru, asupra căii de urmat, pentru a ieși din infernul în care-l conduseseră greșelile sale.

Dominic, nufărul, se salvează în acest fel și va face efortul de a nu ceda tentației de îmbogățire rapidă prin puterea banilor murdari. Sensul moral al succesiunii de fapte și întâmplări se decodează la final, în *Epilog*, acolo unde se retrage autorul care propune o viziune epică și o explicitare a faptelor: „Astfel a învățat Dominic că greutățile vieții nu trebuie să te înfrângă niciodată."

Liniile epicului se multiplică, acțiunea se desfășoară în spații diferite – la Valencia, Madrid, în Spania, cu Grizzly și acoliții lui, la București, cu Relu și Sabrina, soția acestuia, conturând două lumi diferite: lumea lui Grizzly, asociată dezordinii, dominată de cel mai puternic, un *urs*, lume unde „totul este ascuns" și „legile se creează după alte principii", lumea interlopilor, lume stăpânită de *negură*, de *noaptea*

[1] **Sorin Oprea**, *Dominic*, Brașov, Editura Creator, 2020.

sufletelor, caracteristici generate de imperfecțiunile lumii celeilalte, a ordinii acceptate prin cutume, ordonate prin legi, o lume a firescului, a valorilor pe care s-a construit, de-a lungul istoriei, societatea omenească. Aceste lumi interferează, „pentru că una a creat-o pe cealaltă". Un mod semnificativ de a o releva epic este interferența dintre Dominic și Grizzly sau, în familia Sabrinei, de conviețuirea ei, profesoară corectă de matematică, și soțul – un răufăcător, implicat în afaceri tenebroase. Atunci, „binele și răul se amestecă", fapt care generează haosul, momentul în care se pare că „nimic nu mai contează". Negura care s-a lăsat peste lume, acceptată de unii, asumată ca mediu de viață de banda lui Grizzly, de Relu, soțul mafiot al Sabrinei, poate fi îndreptată prin efortul unor oameni precum Sabrina, care, la modul unui neverosimil senzațional, din umbră, luptă împotriva bandelor și reușește să le învingă.

Epicul, dominat, în mare parte, de acțiunile interlopilor camuflează un scenariu în care s-a retras Sabrina, luptătoarea care se relevă, la final, în dialogul cu Dominic, căruia-i confesează întreaga desfășurare de fapte și de forțe.

Sabrina și Dominic par avatari ai binelui, un fluid misterios îi poartă și le determină întâlnirea. Sugestia predestinăriii se insinuează în confesiunea Sabrinei, prietenă cu mama lui Dominic, cea care îi sugerase numele fiului așteptat: „Am fost prietenă în liceu cu mama ta. Îmi spunea mereu că atunci când se va căsători, va avea un băiat. Am sfătuit-o să-i pună un nume care mie îmi plăcea foarte mult: Dominic. A acceptat. Din păcate, după școală nu am mai ținut legătura." Întâlnirile au coloratura destinului.

De ce a fost ales Dominic pentru a media între cele două lumi? E o întrebare pe care cititorul virtual o poate ridica, primind un posibil răspuns intratextual: pentru că are o putere ascunsă de a influența oamenii, este, prin urmare, un lider, un învingător, capabil să reclădească fundamentele lumii și să restaureze ordinea. Lui Dominic i se recunoaște forța de iradiere a personajului Pelerinul din romanul *Noaptea sufletelor*.

Scriitorul infuzează epicului, fără a moraliza, valențele eticului, manifestându-și, totodată, optimismul ca încredere în forțele regeneratoare ale umanității de a depăși orice situație de criză existențială.

„Lumea interlopilor, similară cu lumea mahalalei, a «Gropii» lui Eugen Barbu, are senzaționalul ei, iar Sorin Oprea îl mărunțește în secvențe de viață care, în narațiune, capătă valoare epică, definitorie ficțional pentru tiparele acestei lumi, caracterizată prin comportament, atitudine și, mai ales, prin limbaj."

Jaful relicvelor, gravură pe bandă adezivă de autor necunoscut, 1622

Cronică literară

„EMIGRANT ONEST, CAUT ȚARĂ POTRIVITĂ”

Marian Nencescu

Doctor în filosofie, ziarist, editor,
critic literar, scriitor, membru al Uniunii
Scriitorilor din România și al UZPR

Într-un fel, povestirile/reflexiile/confesiunile **Veronicăi Pavel Lerner** din cea mai recentă carte a sa, *Peripeții canadiene* [1], au ceva din farmecul jovial și colocvial al anunțurilor de odinioară, de la Mica Publicitate: „Emigrant onest, caut țară potrivită”. Un aer comun, cunoscut și familial, învăluie decorul, bănuit și fantezist, în care sunt plasate întâmplările, o senzație acută de déjà-vu acoperă ca un halou „dezvăluirile”, altfel cu totul inedite și surprinzătoare despre traiul „la comun”, dintr-un paradis hipertehnologizat cum este actuala Canadă. La această imagine, fundamental neobișnuită, dar lesne previzibilă pentru orice român emigrant ce nu ia întru totul în serios convențiile „lumii noi”, păstrându-și intacte reacțiile și instinctele naturale, contribuie și coperta cărții, semnată de un cunoscut artist grafic româno-francez, de această dată, Tudor Banuș, ce reprezintă un personaj închis într-un bagaj, emigrantul „universal”, am spune, ce-și duce la subțioară amintirile. Nimic nou sub soare, aparent, dacă în tot acest proces profund de schimbare, de „relocare” nu doar fizică, dar cu deosebire mentală și comportamentală, n-ar interveni memoria, impregnată de dulci nostalgii, ca un vechi cântec românesc din vremea lui „a fost odată”…

Cu totul, aceste scurte povestiri, fragmente dintr-o realitate deopotrivă virtuală și concretă, din cartea Veronicăi Pavel Lerner, nu fac decât să confirme că literatura exilului românesc, așa cum e ea practicată la ora actuală de majoritatea vocilor autorizate ale diasporei culturale, nu e decât o re-citire, o re-criptare a unei realități transfigurată subiectiv, o formă de „mimesis” perfect al realului, despre care vorbea cândva și „părintele” semioticii, Roland Barthes. Dar, oare, cât adevăr și câtă invenție ascunde o simplă „relatare”? Practic, între „realitate” și imaginea „fotografică” a lumii descrise, intervine „codul de lectură” subiectiv al autoarei, în funcție de care realitatea se transformă, „fotografia” nu mai e o copie a realului, ci o veritabilă

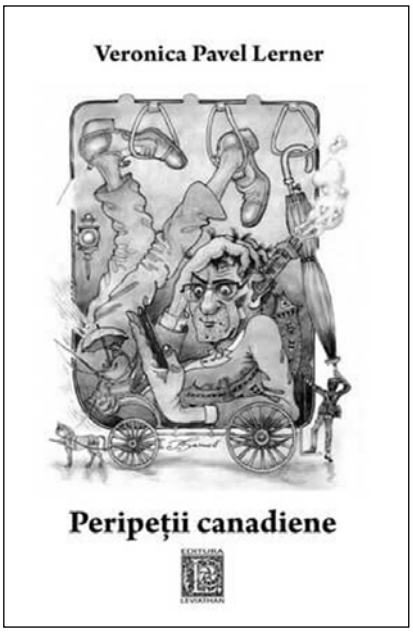

„utopie”, în care cititorul se pierde, fără să mai zăbovească sau să mai stăruie asupra izvoarelor verosimilului. Este, ceea ce Barthes numea „C’est passée ainsi”, doar că „realitatea” narativă nu e „natural și obiectivă”, ci recompusă, regizată, cu intenții vădit auctoriale. Ceea ce surprinde cu deosebire în aceste proze scurte este conștiința literară, dincolo de care întrezărim „jocul”, „regia”, codul cultural la care suntem chemați să luăm parte, să depunem mărturie și noi, cititorii. În acest fel, printr-un joc al dedublării, emigrantul „onest” devine, la rândul lui, martor și părtaș la constituirea altui „cod”, ce ascunde, la rândul lui, o nouă dimensiune conotativă. Așa ajunge să compare, să judece și să comenteze noi gesturi comportamentale, venite din partea altor emigranți „onești”, dar proveniți din cu totul alte spații culturale. Este momentul când noul „cetățean” al Lumii Noi uită că a fost și el emigrant cândva

[1] Ilustrații de **Adelaida Mateescu**; prefață de **Costin Tuchilă**, București, Editura Leviathan, 2024.

și-i judecă imagologic pe noii veniți, după această dublă raportare a individului la lumea exterioară.

Această formă de dedublare auctorială nu este posibilă și fără o doză de umor, obligatoriu chiar în multe situații. Ca să fii „martor" la atâtea întâmplări ce nu au nimic comun cu codul comportamental de acasă, să fii în același timp credibil și să nu fii bănuit că spui „pățăranii", ori „minciuni", cum a fost acuzat până și Ion Creangă că mai inventa în *Amintirile* (sale) *din copilărie*, e nevoie de un efort suplimentar de obiectivare, situație rezolvată narativ de Veronica Pavel Lerner prin apelul la resursele miraculoase ale imaginarului: de aici, nostalgia voalată, umorul îngăduitor și „omenia" omniprezentă.

În esență, *Peripeții canadiene* este cartea unui autor matur, a unei conștiințe auctoriale de formație moralist-sentimentală, o dovadă în plus că „fetișul Occidentului", despre care vorbea și Barthes, poate fi îmblânzit „à la roumaine", redefinit și chiar curățat de balastul rigidității. În amplul siaj al multiculturalismului canadian, spre care aspiră orice emigrant „onest", Veronica Pavel Lerner dezvăluie cu mult curaj și sinceritate, povești „reale", transfigurate narativ printr-o viziune personală. Pentru aceasta e nevoie însă de un talent nativ de „rostitor", de mucalit de serviciu, de interpret subiectiv care să-și asume rolul de a-l îndruma pe cititor pe calea realității, de a-i atrage atenția, chiar atunci când cele povestite sunt doar „fotografii", copii ale realului, simple povești cu tâlc sau fabule moralizatoare, nu neapărat realități obiective. În acest sens, autoarea imaginează chiar o povestire ce cuprinde un „teatru în teatru", despărțind astfel acțiunea de rostire.

Cartea poate fi interpretată, cu totul, și ca o formă de memorialistică superioară, un amestec de realism documentar, cu un strop de ficțiune, astfel că, generalizând și, prin analogie, de pildă cu Ion Creangă, despre care se spune că a descris în opera sa „biografia copilului universal", putem spune că „poveștile canadiene" ale Veronicăi Pavel Lerner sunt „biografia emigrantului", dacă nu a celui universal, cel puțin a românului: curios, uimit, entuziast și sceptic. Într-un fel, nu prea departe, dar păstrînd proporțiile și distanța, „poveștile canadiene" au farmecul ingenuu al *Scrisorilor* lui Ion Ghica *către Vasile Alecsandri*.

Avem, caracterial, în față, conștiința unui eu auctorial pătruns de forța transplantării într-un spațiu „geografic" cu totul nou, încărcat de „minunății", ce face inutil până și fantasticul. De aici, nostalgia de a găti vinete într-o bucătărie hipertehnologizată, croită doar pentru încălzitul la microunde, de a căuta gogoși acolo unde nu a ajuns încă „mătușa de la țară" care le prăjea direct în ceaunul cu ulei, sau de a da de urma unui croitor de cartier, ce se dovedește a fi, întâmplător și pilduitor, venit din altă lume și din alt orizont cultural. În viziunea autoarei, multiculturalismul canadian, atât de lăudat,

Ilustrație de Adelaida Mateescu din vol. *Peripeții canadiene*

este în pas cu rostul și rostirea vremurilor noi, și mai puțin cu „toposul" arhaic și tradiționalist, din care provine „emigrantul universal". De aici și conflictul, schimbarea, adaptarea. Dincolo de pitorescul întâmplărilor, distingem încercarea autoarei de a crea o nouă „mitologie" urbană, piatra de încercare a emigrantului. Lumea „minunată" a noii patrii de adopție a câștigat prin confort, dar a pierdut la multe alte capitole. Fundamental, autoarea tânjește, subliminal și instinctiv, spre lumea de „dinainte", cea a copilăriei, ocrotită de „icoana" mamei și de „efigia" tatălui, de prezența prietenilor și a cunoscuților. Povestind, reconstituind pe tărâm canadian o atmosferă „ca acasă", autoarea aspiră la îmblânzirea realității, la recompunerea mitologică a unei lumi de mult pierdute.

În încercarea sa de a reconstitui, literar, o realitate „ în stil românesc" la opt mii de kilometri distanță de țară, Veronica Pavel Lerner riscă imposibilul. Iar aceasta este chiar condiția emigrantului, atât de bine zugrăvită în această carte document.

„Într-un fel, povestirile/ reflexiile/confesiunile Veronicăi Pavel Lerner din cea mai recentă carte a sa, «Peripeții canadiene», au ceva din farmecul jovial și colocvial al anunțurilor de odinioară, de la Mica Publicitate: «Emigrant onest, caut țară potrivită».”

Cronică literară

O PUNTE DE CER SPRE ALTE PRIMĂVERI

Mihaela Aionesei

Poetă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România
și a Uniunii Ziariștilor Profesioniști
din România

Din primăveri trecute peste mine este cel mai recent volum de poeme semnat de poeta **Angelina Nădejde**, cunoscută și apreciată în mediul online pentru blândețea, delicatețea, discursul liric-confesiv și lumina cu care își învăluie cititorii cu fiecare poem.

Volumul apărut de curând la Editura Leviathan [1] este un slalom printre tristețile și bucuriile vieții, presărat cu irizări creștine prin intermediul cărora ne împărtășește dragostea față de Dumnezeu și de oameni, convinsă fiind că rolul poetului este acela de a aduce „lumina lumii" mai aproape de suflete. Poezia este o „cale" de a se desăvârși pentru a ajunge la mântuirea mult râvnită după ce „ale tinereții valuri" se vor fi domolit, iar primăverile din pomul vieții își vor fi pierdut înflorirea, lăsând în urmă rostul „ca o floare în strai de gheață, sub zăpezi însângerate" (*Astenii de primăvară*). Cartea poate fi considerată o culegere de cântece și descântece închinate vieții, femeii, iubirii, timpului și nu în ultimul rând, divinității des invocată în versuri cu ritm de psalmi arghezieni. O punte de cer spre alte primăveri pentru cei învățați să păşească pe cărarea îngustă a credinței, cu răbdare, nădejde și cu gândul la „dulcea vindecare".

Dacă ar fi să caracterizez imaginea poetului care se desprinde din poeme, aș face-o prin cuvintele autoarei care atât de frumos îl descrie – „semănător de cuvinte" în „toamna ca o vamă" „vâslind spre lumină" la „cina bucuriei". Poezia sa este „asemenea unui melc/ ascuns în cochilia timidității/ când nu o vede nimeni, își scoate tentaculele/ prin iarba lumii, căutând lumina" (*Poezia mea*).

Autoarea însăși, un bulgăre de lumină însuflețit de credință și de învățăturile ei, dăruiește din preaplinul sufletesc „tresăriri de lumină/ spre bucuria celor ce vor să prindă/ înflorirea". Și cum să nu te bucuri când în spatele „înfloririi" nu descoperi un om care epatează, ci unul modest și simplu străbătut de duhul sfânt al poeziei căreia i se dăruiește, dăruind, cerând la schimb „răgaz de priveghere sufletului" și „liniștea/ dintre cele două

bătăi scurte/ ale inimii" (*Crucificată pe altarul cuvintelor*). Recunoscătoare fiind pentru acest dar, divinului, așa cum aflăm din motto-ul cărții: „Doamne,/ m-ai iubit / atât de mult, /încât ai revărsat în mine harul/ ziditor de cuvinte/ să-mi îngrop durerea/ să cânt dragostea/ și să-mi mărturisesc/ credința."

Fie că scrie în vers alb sau clasic, despre credință, familie, viață și moarte, trecerea timpului, regrete, neputințe și alte nostalgii, teme existențiale generale ale poeziei, în toate se simte „harul ziditor", fără de care „sufletul/ orfan de poezie/ ar fi devenit/ o catedrală pustie/ unde sfinții plâng/ pe ascuns/ în icoane". Scrie să se elibereze de lacrimă și durere. Scrie să însenineze chipuri și să înfrumusețeze viața prin virtuțile creștine. Scrie răbdând, iubind, iertând, nu doar pentru că așa e creștinește, ci convinsă fiind că doar prin puterea dragostei va putea fi „nesfârșit răsărit". Pentru că „poeții nu mor niciodată/ ei doar devin/ copaci

[1] Prefață de **Costin Tuchilă**, 2024.

Eduard Niczky, *Bucurie de primăvară*, 1899

înfloriți/ și nemuritori ai acestei lumi,/ cu trupurile în cer/ și rădăcinile/ în sufletele oamenilor" (*Înfloritori de lumină*).

Fără a fi interesată să ajungă pe podium, ci mai curând în sufletul oamenilor, acolo unde numai Dumnezeu ajunge, așază cu delicatețe în palmele cititorului, slăbiciunile și temerile femeii-mame, femeii-îndrăgostite, dar mai ales ale femeii creștine care, pentru că știe că suntem „condamnați deșertăciunii", se roagă neîncetat divinității: „Oprește, Doamne, suferința,/ Sădește-n noi, adânc, credința,/ Ne-arată dreapta Ta – cărare/ Și vom scăpa de-mpovărare." (*Purtăm poveri ce nu-și au rostul*).

În poezia Angelinei Nădejde „viața" este „doar o metaforă/ fără reguli/ termen de garanție", „zâmbetul este mereu în carantină", „rugăciunea se face în taină", ca o certitudine, doar „moartea stă de veghe*" (U.P.U. – Camera de gardă)*. Ca o resemnare, printre cele 89 de poeme cântece-descântece-rugi, lasă un impresionat poem-testament adresat copiilor, în care sunt curpinse mai multe învățături biblice de care însăși autoarea ține cont. În multe poeme se simte tonul unei rugăciuni, ca și cum inima poetei ar bate în ritmul clopotelor de la biserică: „Reduși la tăcere,/ ne rugăm Ție, Doamne, / eliberează-ne îngerii/ și slobozește Lumina/ peste întunericul lăsat/ în lume." (*Inocență în lanțuri*).

Deși înțelege că este datoare „să împlinească/ ce i-a fost hărăzit/ spre folosul cititorilor", poeta pășește cu timiditate pe cărarea poeziei, cu acest al patrulea volum, împovărată de temerea că ar putea „cădea întru păcatul semeției stricăcioase,/ Pângărind lumina blândă ce din ceruri se revarsă". Dorul de mântuire, desăvârșirea prin cuvânt reiese din versurile: „De m-aș naște înc-o dată aș cerși Dumnezeirii/ Să refacă-n mine setea de cuvinte și iubire/ În șuvoi de psalmi și rugă spre a-mi fi desăvârșire." (*Străine*).

Într-o lume care aleargă din ce în ce mai aproape de marginea prăpastiei, avem nevoie și de poeți care să ne cheme pe calea cea grea, dar nu imposibilă a mântuirii. Iar glasul blând și cristalin al Angelinei Nădejde reușește să se audă în marele tumult! Un glas cristalin care ne cheamă cu blândețe *Sub cetina iubirii* și ne îndeamnă „Să fim curați ca albul ninsorilor de floare,/ Smeriți și buni ca Pruncul ce-n iesle s-a născut/ Și înălțați în cuget, în inimi să coboare/ Lumina din Lumina, prin Duhul Cel prea Sfânt".

Poezia Angelinei Nădejde se adresează în primul rând celor care mai au timp, în fuga lor, să se oprească pentru o rugă ori să verse o lacrimă pe pământ întru binele și mângâierea aproapelui.

„Dacă ar fi să caracterizez imaginea poetului care se desprinde din poeme, aș face-o prin cuvintele Angeliei Nădejde care atât de frumos îl descrie – «semănător de cuvinte» în «toamna ca o vamă» «vâslind spre lumină» la «cina bucuriei».”

Note de lectură

Veronica Pavel Lerner

Poetă, prozatoare, Canada

Voi prezenta pe scurt, pentru cititori, trei minunate cărți în ordinea în care le-am citit. Ele sunt foarte diferite una de alta, dar cât de plăcut e să-ți îmbogățești viața cu lecturi variate! Și ce calitate de lecturi! Din prima carte, cititorul adult își va recunoaște dorințele copilăriei, după ce o va termina pe a doua, el va reflecta asupra sfârșitului vieții, iar la a treia, se va bucura recunoscându-și gânduri care l-au bântuit, dar cărora, din cauza ritmului accelerat al vieții, nu le-a acordat nicio atenție.

Ioana Pârvulescu, „Trei zile nemaipomenite”

Editura Humanitas Junior, 2023

După marele succes al cărții pentru copii *Invizibilii*, Ioana Pârvulescu revine cu o nouă carte, din nou pentru copii *de toate vârstele*, cu titlul *Trei zile nemaipomenite*. Lectura este fermecătoare și, ca în toate cărțile **Ioanei Pârvulescu**, cititorul este atras definitiv în lumea poveștii prezentate, indiferent cui îi este adresat subiectul, adulților sau celor mici.

În cartea de față ne întâlnim cu ideea dorinței fiecăruia dintre noi de a face schimb – chiar și temporar – cu cel care ne este aproape, fie chiar și un animăluț. Autoarea ne mărturisește pe coperta a IV-a: „Când eram mică de tot, chiar mai mică decât voi, dragii mei cititori mici, m-am împrietenit cu o veveriță. Este una din cele mai frumoase amintiri din viața mea, și din ea s-a născut povestea asta”.

Personajul principal este o fetiță, Emi, care s-a împrietenit cu o veveriță. A crezut, ca oricare dintre noi, că lumea prietenului – pe care doar ne-o imaginăm, dar n-o cunoaștem – are mult mai multe avantaje decât o are cea în care trăim noi. Și ne-am dori să fim în pielea celuilalt, ca să beneficiem și noi de avantajele pe care le observăm în viața celorlalți, în cazul poveștii, Emi visând să devină veverița cu care era prietenă. De aici începe miracolul, pentru că tot ce povestește Ioana Pârvulescu capătă aura unei minuni: intrăm pe rând în lumea veveriței, plasată într-un copac în care, la fiecare etaj – ca într-un bloc – locuiesc personaje – animale, fiecare cu rolul și stilul lui. Dar suntem plimbați și prin lumea fetiței Emi, înconjurată de familie. Și așa traversăm alternativ din blocul în care locuiesc personajele umane în copacul populat de diverse animale și invers. Iar autoarea, cu harul și umorul caracteristice, ne descrie – în paralel – aventurile personajelor din cele două lumi, după ce visul fetiței de a face schimb cu veverița devenise realitate.

Desigur, voi lăsa cititorilor plăcerea de a afla cursul povestirii și finalul. Cartea este încântătoare și ne reamintește adevărul pe care uneori îl neglijăm: vedem la cei din jur avantajele existenței lor, dar mai rar ne oprim ca să-i observăm și neajunsurile.

Prezentarea grafică, cu ilustrațiile și coperta de **Anca Smărăndache**, contribuie la bucuria cititorului, căruia această carte, după lectură, îi devine instantaneu prieten.

Gabriel Liiceanu, „Exitus”

Editura Humanitas, 2023

Cartea lui **Gabriel Liiceanu**, redusă ca dimensiuni, cuprinde patru texte despre dispariția celor patru oameni – **Constantin Noica**, **Horia Bernea**, **E. Cioran** și **Monica Lovinescu** – text care amintește și cruda soartă a mamei acesteia – pe care autorul i-a iubit, venerat și lângă care a fost, uneori fizic, în ultimele momente ale vieții lor.

Mărturiile lui Liiceanu sunt emoționante și tulburătoare. Desigur, puțini oameni se gândesc cu seninătate la finalul vieții. Autorul atacă totuși subiectul, recunoscându-i dificultatea. Dar tandrețea, căldura, omenia și înțelegerea cu care își deapănă amintirile cucerește cititorul.

Fiecare din cei patru prieteni ai autorului a avut personalitatea lui distinctă, iar pentru cei familiarizați cu numele și creațiile lor, revederea – prin ochii liniștiți ai prietenului care le este alături în ultimele lor momente – lectura are un efect liniștitor.

Cartea ne dezvăluie și câteva situații din care avem de învățat. Unul din aceste fragmente, extrem de interesant, este cel în care e descrisă tăria Monicăi Lovinescu, cea care a dus la *Europa Liberă*, alături de Virgil Ierunca, lupta pentru adevăr. Când Virgil s-a îmbolnăvit, purtarea Monicăi, pe care autorul o descrie în amănunțime, este mai mult decât impresionantă. „Reacția Monicăi a fost neașteptată. S-a grăbit să demonstreze – dar nu numai lui, ci și celor din jur – că persoana care în curând va avea nevoie de îngrijiri va fi ea, și nu soțul ei.” (p. 54). Tactica Monicăi era să-l facă pe Virgil,

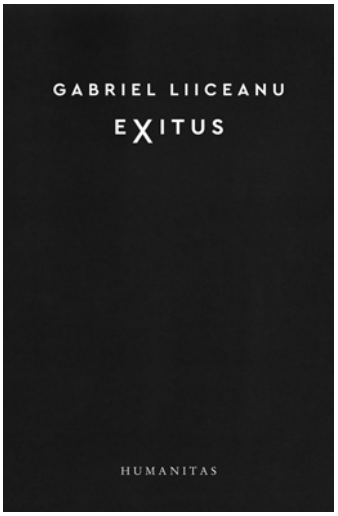

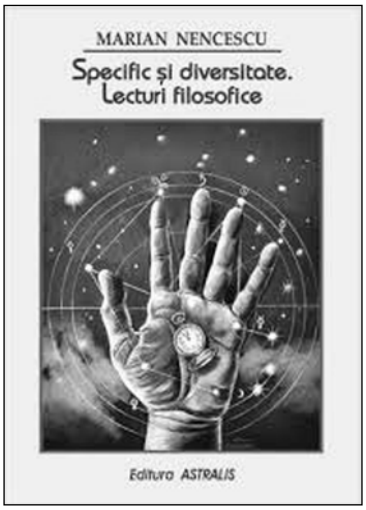

care de obicei o îngrijea, să se mobilizeze și să se pună pe picioare. „Explicația pe care ea ne-a dat-o mai târziu a fost alta. *El* […] trebuia împiedicat să alunece în propria lui suferință. Iar ca să se întâmple așa, era nevoie ca boala cea mai gravă să și-o asume ea, și nu cel care, în economia de o viață a cuplului, era eternul disponibil."

Cei patru oameni de valoare citați în carte au, în frumoasa expunere a lui Liiceanu, particularitatea și farmecul lor.

Închei cele câteva rânduri despre această liniștitoare lectură cu afirmația autorului din cuvântul introductiv: „S-ar putea ca, atunci când pierdem ființele cele mai apropiate, ele să ne ia într-o măsură cu ele". Desigur, mulți dintre noi am trăit această senzație apăsătoare și tristă, dar cu câtă blândețe și omenie o ilustrează Liiceanu în micul său volum!

Marian Nencescu, „Specific și diversitate. Lecturi filosofice"

Editura Astralis, 2024

Cartea criticului literar și filosofului **Marian Nencescu**, apărută recent la Editura Astralis, este o culegere de eseuri care combină realitățile actuale cu elemente istorice, literare și filosofice. Având o vastă cultură și o formațiune atât în domeniul jurnalisticii, cât și al filosofiei, autorul frecventează cu regularitate cele mai semnificative manifestări culturale din București și din alte orașe, după care *ne povestește*, cu farmec de cunoscător, aceste evenimente.

Ceea ce impresionează este accesibiitatea scrierii, pe de o parte, dar și profesionalismul în a elabora afirmații bine documentate. Cât despre tonul acestor eseuri, în spatele tuturor afirmațiilor și constatărilor autorului despre marile personalitățile filosofice și artistice ale României, ca **Eminescu, Brâncuși, Blaga, Nae Ionescu, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu** și alții, transpare din rândurile lui o tandrețe deosebită față de doi recent dispăruți academicieni, **Alexandru Surdu**, care i-a fost profesor de filosofie și **Alexandru Boboc**. Numele și referințe la ideile lor apar cu regularitate în considerațiile lui filosofice.

Toate cele 25 de texte ne plimbă prin idei filosofice românești și universale. Dau ca exemplu de diversitate a temelor abordate numai câteva titluri din cuprins, alese la întâmplare: *Noi „afinități elective": Noica și Brâncuși; Din darul inimii: Filosofia ca sărbătoare*; *Spiritul faustic și filosofia abisalului la Lucian Blaga; Resurecția* ***spiritului*** *local sau drumul de la* ***fire*** *la* ***Ființă****; Alexandru Surdu și eterna întrebare despre Ființă; Creștinismul românesc, o trăsătură etnică.*

Pentru iubitorii de muzică, dar și de literatură, voi cita emoționantul eseu *Cânt și cuvânt – o hermeneutică a armoniilor muzicale*, care analizează legătura dintre muzică și rostire, poezie, filosofie. Alexandru Boboc, filosoful care, având voce, a fost și interpret, a publicat în 2013 volumul *Filosofie și muzică*. Sunt analizate ideile lui, dar și ale compozitorului Dimitrie Cuclin (1885–1978), prezentate de Alexandru Surdu, ale lui Blaga, Tudor Vianu și ale altora.

Fiecare eseu în parte conține o parte documentară bine alcătuită, după care însă cititorul este condus și în zonele mai ascunse, cele în care elementul valoric uman și artistic al subiecților impresionează. Autorul le creionează o strălucire firească și emoționantă.

Preiau, pentru cuvântul final al succintei mele prezentări, cuvintele prof. Ion Fercu care, în prefață, ne oferă o fidelă caracterizare a cărții și autorului ei: „Privind către «*povestea nesfîrșită a filosofiei românești*», Marian Nencescu poate fi perceput ca o Șeherezadă pentru care «*istoria filosofiei românești este o sărbătoare*». Dar nu este sărbătoarea unei «*insule spirituale*», ci o bucurie a Spiritului filosofic universal, o poveste de dragoste care poate cuceri toate meridianele sufletului Lumii. Autorul are toate dorurile și onorurile lipite de această poveste".

Eseu

ALEGORIA ȘI TRANSFIGURAREA ÎN HAIKU

Corneliu Traian Atanasiu

Scriitor

Alegoria e o figură de compoziție, o performanță a limbajului aluziv care realizează un text figurat cu mai multe straturi.

„ultima frunză –
nucul se trezește cu
cerul în brațe”

(Mihai Pascaru)

Golirea de frunze a nucului nu rămîne în starea minimalistă și suficientă constatată de orice profan. Autorul de haiku sesizează în acest fapt *o disponibilitate neașteptată*, o deschidere a brațelor pentru a îmbrățișa, atît cît poate, cerul. *O responsabilizare subită*. Chiar și pentru nuc, întîmplarea este o desăvîrșită *surpriză*.

Oricît ar încerca cîrtitorii de profesie să strîmbe din nas, sugestia acestei *metafore* este o *transfigurare* a întregului poem. O *înfiorare* subtilă a faptului altfel comun. Figurile de stil augmentative nu sînt prohibite în haiku, dar ele trebuie să funcționeze pentru a realiza sensul poemului. Nu să rămînă doar elemente decorative, ornamentale.

Fiind un bun exemplu pentru rolul jucat în acest poem, ne putem lămuri ce este *transfigurarea*. Ea este un fel de *derapaj* al sensului *golirii* care devine *disponibilizare, responsabilizare*. Ceea ce era un fapt oarecare al toamnei tîrzii, își schimbă totalmente înfățișarea și adoptă răspunderi umane. Expresia, cu sensul de *a se pomeni pe neașteptate* într-o anume situație, îi atribuie nucului o stare umană.

În primul exemplu de transfigurare am avut de a face cu o *personificare* a nucului. În al doilea va fi vorba de o *hiperbolă*:

„trenul în gară –
un funigel mă leagă
de prispa casei”

(Adrian-Nicolae Popescu)

Hiperbola este un procedeu artistic prin care se exagerează intenționat, mărind sau micșorând, trăsăturile unei ființe, ale unui lucru, fenomen, sau eveniment, pentru a-i impresiona pe cititori. E adevărat, puterea funigelului este *amplificată peste măsură*. Pe parcursul poemului se trece însă de la constatarea faptică a prezenței trenului în gară la *legătura sufletească* a călătorului cu prispa casei natale. O legătură de nezdruncinat. Funigelul a *derapat* spre o trăinicie care atrage toate elementele textului într-o aventură alegorică. Iminenta despărțirea faptică este anihilată de unitatea spirituală.

În poemul următor avem de a face cu o figură de stil mai ingenioasă și mai îndrăzneață:

„ceaunul de tuci –
lumina lunii sare
în mămăligă”

(Costin Iliescu)

Partea a doua a poemului poate fi citită în două feluri diferite după cum cuvîntul *sare* este înțeles ca verb:

lumina lunii sare în mămăligă

cu înțelesul de saltă, se precipită în, sau ca substantiv:

lumina lunii, sare în mămăligă

cu înțelesul de sare de bucătărie adăugată în conținutul fierturii.

Avem de a face deci cu un cuvînt *omonim* și textul devine un *joc de cuvinte*, un calambur. Înțelegem că, în contextul unei nopți de vară în care s-a pus de mămăligă sub stele, lumina lunii este adevărata *sare* (picanteria de duh) care dă gustul autentic și dezirabil al mămăligii. Dar și al momentului, asigurîndu-i poemului valența *alegorică*.

Hrana, rudimentară altfel, a asimilat razele magice ale lunii și s-a pătruns astfel de spiritualitatea umană. S-a petrecut o *transfigurare* a textului. Ceva pe măsura puternicei metafore blagiene: *lavă pătrunsă de lună*.

Transfigurarea ar fi deci acel gen de *schimbare semnificativă a înfățișării unei scene reale* prin sugestia dată de *alterarea* textului, astfel încît *vederea ei să salte în viziune*. Transformarea realizată *mută înțelesul poemului într-un alt orizont*, scena nu se mai adresează doar celor doi ochi ci și ochiului din frunte. Sau minții și inimii laolaltă. Realul *glisează* sau virează în imaginar, alunecă în lumea lui *ca și cum*. Lumea veridicității.

Transfigurarea se bucură de acea abatere aparent neînsemnată, greu observabilă sau chiar ascunsă a textului, care e în stare să asigure *derapajul vizionar*. Textul de mai jos este o ilustrare magistrală a celor spuse mai sus:

„lectură în zori –
de pe carte cu palma
adun polenul”

(Șerban Codrin)

Cititorului superficial sau celui care nu a prins încă gustul haiku-ului îi va scăpa mai mult ca sigur cuvîntul și locul responsabile de transfigurarea întregului text. Cuvîntul este *adun*. E normal să-l citești ca *îndepărtez* polenul căzut pe pagină. Dar această citire este o capcană, o pistă falsă, ironic plasată în calea citiorului neștiutor. *Adunarea polenului* trebuie percepută ca strîngere, colectare, *tezaurizare* a unei bogății fecunde. Și, dintr-o dată, această alegere *transfigurează* toate elementele poemului: lectura e în *zorii vieții*, *perioada fecundă și fertilă* cînd cele citite se adună și se constituie în armătură a ființei în devenire, polenul este *pulberea magică*, fecundă, pe care lecturile o împrăștie în lumea în care vei trăi pentru ca ea să fie una plină de jinduri, aspirații și ispite. Un cuvînt cu mai multe sensuri poate declanșa *derapajul vizionar*. Schimbarea la față a înțelesului și înlesnirea aventurii alegorice.

Un haiku autentic are *două planuri*. Unul care propune imagini cît mai *reale* și un al doilea, *alegoric*, care valorizează în plan spiritual aluziile primului. Unul al imaginilor care se adresează mai degrabă simțurilor și unul care se adresează înțelesurilor neverbalizate în text. Unul al *vederii* (și resimțirii) aievea și altul al unei *viziuni* la care cooperează și închipuirea stîrnită de imaginile evocate.

Cele două planuri nu sînt însă separate ci *interferează* subtil și fructuos într-o veritabilă *țesătură aluzivă*. Deși adesea mai puțin evident, într-un anume fel, în primă instanță, *textul mimează (ironic), suficiența notării albe*, neutre, seci, a unor fapte sau situații reale. Sub aparența acestei piste false, cititorul trebuie să descopere însă că există *portițe* către viziunea din subtext: *accidente, abateri, alterări* ale textului care se dovedesc inidicii și aluzii ce permit accesul la subtextul poemului.

Simplu și eficace. Un condei care s-a debarasat de artificiile lirismului și se bucură cu farmec și naturalețe de limbajul comun, colocvial, laconic și de subtilitatea lui aluzivă propune un scenariu.

„copaci desfrunziți –
toate umbrele din parc
pe covorul roșu”

(Cristina-Valeria Apetrei)

Copacii desfrunziți sînt din capul locului un apropo la *covorul roșu* întins cu răbdare și fără nicio altă intenție de toamnă. Aluzia *fastului metaforic* devine firească și funcțională în acest context aflat pe muchia dintre realitate și imaginar. Nu e greu de închipuit, între aceste hotare austere, punerea în scenă a unui ceremonial desfășurat cu recuzita ad-hoc a toamnei. Vip-urile, *toate umbrele din parc*, sînt invitate să pășească cu silueta lor grațioasă, abia perceptibilă, pe covorul pe care-l vor consfinți cu tăcerea lor pioasă. Simpla acceptare a sensului *propriu și figurat* a două dintre cuvinte poate însăila o mică poveste.

Autorul de haiku este mai sobru și mai discret ca alți colegi de breaslă literară. Are și el mîndria lui. Nu se lansează însă, pentru a regăsi echilibrul viciat, într-o polemică sau într-un pamflet. Alege pentru a remarca discrepanța tot un haiku.

„din greu vrabia
în zbor printre ciocârlii –
și ea ciripind”

(Șerban Codrin)

De fapt, o *alegorie*. Nu impută vrabiei amestecul nelalocul ei printre ciocîrlii, o căinează doar, ironic, că îi este cam greu cu zborul. Trecînd subtil sub tăcere faptul că, vocal, nici nu poate fi luată în seamă. Deși este și ea, nu-i așa? – ciripitoare.

Notă. *Ortografia (î, sînt) este opțiunea autorului.*

Roman

NADA

fragment

Letiția Vladislav

Prozatoare, poetă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

– Ce s-a întâmplat cu Zulu?

Întrebarea era ca o lovitură puternică sub centură. La care Erika nu avea chef să răspundă. Coborâseră treptele de la Lapa una după alta, ca niște gâște plictisite. Era cald, nu prea aveau ce face, fără Marina nu aveau curajul să meargă singure în oraș. Axel, tontul cu care conversaseră în avion sunase cerând disperat ajutorul. Era printr-o favelă, fără bani de taxi și rucsac, fata cu care băuse dispăruse și ea, nu mai ajuta nimic, nici rugăciunile, nici minunile, nici frica. Cu siguranță îl drogase minunea aia de ciocolată cu lapte. Îl durea groaznic capul și nu avea curajul să se ridice de sub copacul unde zăcea de ore întregi. Unei femei i se făcuse milă de el și, împreună cu doi copii mai mari, îl ajutaseră să ajungă la o baracă lângă un pod. Toate casele păreau niște bărăci nenorocite, dar, spre uimirea lui, toți aveau telefoane. Probabil din furat. I se spusese să fie atent, dar el crezuse că sunt tâmpeniile din capetele pătrate ale nemților. Dona Roberta a comandat un taxi și amărâtul de Axel a fost salvat. L-a hrănit, apoi cu un alt taxi l-a acompaniat la hotel, unde avea documentele și restul de bani. A dormit două zile, și-a schimbat biletul de avion și s-a întors acasă fericit că a scăpat de Rio și femeile lui de ciocolată. În avion era plin de viață. Și de planuri. Un fel de Diego. Dar de un alt calibru. Mult mai slab. Aventurile lui le-au speriat pe toate și niciuna nu mai avea chef de nimic.

– Nu-mi răspunzi?

– Ce naiba aștepți?

– Zulu.

– M-a ajutat să ies din Hamburg. Atât.

Chiar în mica piață, între trepte, farmacie, un fel de alimentară și stația de autobuz era o cârciumă, mică și ea, patru mese afară, trei ocupate, una liberă unde se repeziseră ele. Olga și Ulrike tăceau. În schimb vorbeau, ca la balamuc, vecinii. În spatele lor erau doi bărbați mai bătrâni. Pe unul îl suna nevasta. Pe celalalt îl suna o Ana Claudia. Ba era „meu amor", ba era „filha da puta" [1]. Ea țipa, el țipa. O cafea, o cachaça [2], declarații de dragoste și zece minute de pace.

– Ai dispărut câteva zile…

– Eram aproape. În Camping.

– Tâmpito! Olga înnebunise din cauza grijilor!

– A fost necesar.

– Doi kilometri de casă și eu te vedeam moartă în stuf, țipă Olga, furioasă, bine că nu l-am sunat pe Diego și nici la poliție nu am fost!

La cealaltă masă era unul care vorbea engleză. Cu chelnerul și cu el singur. Avea trei sticle goale, de bere, în față. Și o încerca pe a patra.

– Mie nu-mi plac americanii, zise Erika, ăștia violează tot, fete, țări, tot ce au în față.

– Poate-i englez, râse Olga.

Chelnerul le mai aduse cafea. Era bună. Mai bună ca aia din Hamburg.

– Zulu nu era tipul meu, zise Erika, dar cu el puteam vorbi.

– Numai vorbi?

Ulrike scuipa venin când nu avea argumente contrarii. Venise momentul. Argumente nu avea. Nici pe malul mării nu fusese. Ea nu vizitase niciodată regiunea golfului. De fapt, habar n-avea de istoria cu Zulu. Dar, absolut sigur, nu o putea suferi pe Erika.

– Asta nu-i treaba ta!

– Senzual, focos…

– Un bărbat, zise Erika, unul dintre ăia care preferă bărbații și, din când în când, se cuibărește în brațele unei femei.

– Erika!

Stupoare. Indignare! Invidie! Aici era numai invidie.

[1] **Filha da puta** – expresie injurioară în limba portugheză („fiică de curvă", „bastard").

[2] **Cachaça** – băutură spirtoasă tradițional braziliană, asemănătoare romului, obținută din sucul trestiei de zahăr.

– De ce nu am eu parte de așa ceva?! Unul care vrea o mamă, o călugăriță și o infirmieră de la Armata Salvării într-o singură femeie!

– Am făcut dragoste în stuf, nu în camping, zise Erika, în stuf.

Olga avu un atac de râs. Se înecase cu cafeaua. Tușea, hohotea de râs, tușea din nou.

– Și cu Diego ce făceai, întrebă tușind, cu clienții ăia ce faceai?

– Nimic. Ei făceau. Și eu așteptam să se termine, răspunse Erika.

Începu să plângă. Așa, ca un copil.

– Iartă-mă, zise Olga, nu am dorit asta.

– Am simțit altceva cu Zulu, zise Erika, a fost cald, omenesc, ceva ce nu credeam că pot simți.

Începuse să se înșereze.

– Ne întoarcem, zise Martha, întunericul cade brusc și este mai bine să ieșim din Lapa.

Plătiră și, tot ca niște gâște, urcară treptele. De data asta fără să scoată un cuvânt.

Îl cunoscusem cu o zi înainte. Stătea pe un scaun la intrarea în sala unde se mânca. O masă imensă, scaune imense și grele, lemn de abanos, eleganța unui timp din care nu a mai rămas aproape nimic. Un dulap-vitrină, cu pahare și farfurii de epocă, pus în fața unui perete alb plin de fotografii de familie, tată, mamă, copii. Bunicii tronau pe peretele din salon, bine fixați între un ceas bătrân, un scaun pe care stătea el, o barcă tăiată cu pricepere în două, vopsită într-un cenușiu închis, pe care erau aruncate câteva perne croșetate, toate bej, toate de aceeași mărime, o sofa uluitoare, nu pentru pernele ei, ci pentru sentimentul ciudat ce încolțea în tine, erai pe un ocean, erai în voia sorții, naufragiat în timp.

Visasem cu casa, ani de zile această casă era a mea, mai bine zis a coșmarurilor mele, pentru că visele erau atât de adânci și adevărate că, după ce mă trezeam, îmi trebuia timp să ies afară din acea lume ciudată în care fusesem prinsă, în care eram de-a casei, nu o străină, o lume despre care nu știam absolut nimic și nu aveam dovezi palpabile. Visele nu erau dovezi. Mama și doctorul de copii mă declaraseră nebună, luam câte-o pastilă înainte să adorm, pentru că acest vis putea fi ucis numai cu pastile. Acum stăteam exact în acea casă colonială, în fața unui bărbat pe care îl întâlnisem în visul care nu se lăsase alungat, pentru că, dacă mă luam după dona Roberta, toți purtăm câteva vieți în noi, unii le simt, alții nu, trăim și murim, dar nu punem întrebări, pentru că, dacă am scormoni mai adânc, cineva ne-ar declara nebuni și iar am lua pastile pentru înlăturarea efectului nociv al somnului.

Era deja a doua seară. Eu și el. Într-un colț al portului. Luna alunecase în apă, valurile se izbeau de o barcă albastră cu nume de fată. Luana. Stăteam pe niște pietre și nu știam cum să începem o conversație. Plecasem de una singură spre mare. Dar el mă oprise chiar la trecerea peste podul de lemn.

– Nu cred că-i bine să umbli noaptea singură prin port, zise, vin cu tine… nu-ți dai seama de pericol?

Sigur că nu-mi dădeam seama. În visul meu eram în fața unei mări, într-o casă mare, cu lume pestriță și veselă. Niciodată nu m-am visat umblând noaptea de nebună într-un port care nu mai avea, cel puțin acum, nicio importanță. Altădată erau portughezii. Acum sunt localnicii. Majoritatea pescari.

– Adevărat. Nu m-am gândit.

– Ar trebui să iei și ceva rău în calcul.

Iulie. Lună de iarnă. Era destul de cald. El părea că îngheață de frig. Aproape de noi era o tavernă amărâtă. Și în întuneric părea de pe altă lume. Muzică, beți, niște fete gălăgioase.

– Vrei o cachaça?

– Da. Este frig.

– Caldă și cu miere. Face bine.

Am așteptat pe piatră să vină cu băutura. Îl cunoșteau. Fetele s-au repezit spre el, iar chelnerița i-a dat două cești în loc de pahare.

– Noroc!

Cachaça caldă cu miere miroase frumos. Prima înghițitură curge prin tine ca lava.

– De ce ai ales acest loc?

– Portul?

– Nu. Orașul.

– V-am spus ieri, visul ăla de care nu am scăpat.

– Da, zise, am văzut cum ai descris casa…

– Era casa din vis.

– Chiar nu ai mai fost niciodată aici?

– În viața asta nu.

Beam și urmăream cum valurile fac cioburi din luna căzută la picioarele noastre. Niște păsări de noapte țipau lung, de parcă cereau ajutorul cuiva.

A dus cestile în bar și ne-am întors spre casă. O femeie cu părul lung aștepta în salon.

– Unde umbli, dragoste?, zise și se repezi să-l strângă în brațe.

Camera mea era la primul etaj.

M-am cuibărit în pat și am stins lumina. Puteam auzi cum el îi deșira timpul petrecut pe piatra din port.

– Ați băut?

– Foarte puțin. Mie mi-a fost frig.

– Te încălzesc eu…

Avea un râs vulgar. Ca păsările alea de noapte în tavernă.

– Femeia asta are ceva foarte ciudat, zise ea, parcă-i un călător în timp.

Puteam vedea luna. Puteam auzi valurile. Puteam simți țipătul nefiresc al junglei. Cei doi intraseră în fosta camera a tatălui.

Cândva nu am mai simțit nimic.

Murcia, Spania

Fragment din romanul cu același titlu

Roman

STRĂINUL DE MÂINE

fragment

Gina Zaharia

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Scriitorilor
din România

E începutul verii. M-am întors acasă. Mi-am adus, desigur, și singurătatea. Trandafirii au înflorit, în fața ferestrei mele, feeric. Eu i-am pus, i-am îngrijit, așa că în culorile parfumate e și o parte din mine. Dincolo de gard se întinde mohorul. Ca un câmp în care-ți poți piti gândurile. Să te duci și să le cauți de câte ori ți-e dor de ceva. Să răscolești, liniștită, prin ele.

În curând voi pleca la Iași. Am accesat pentru un nou job de redactor și am fost acceptată.

Mai am câteva zile, așa că voi profita de acest răgaz și voi da o fugă până la mare. Marea noastră. N-am mai văzut-o de câțiva ani, de când m-am trezit, într-o dimineață, singură cu imensitatea.

Dar timpul e prietenos când vrea el. Pe unde am trecut, a fost cu mine. De fapt, altă cale nici nu aveam. Spre mare am plecat dimineața devreme. Când am ajuns, cerul părea tulbure. Se arunca precum un vultur gata de atac și a stat așa cam o jumătate de oră. Am servit cafeaua și micul dejun pe terasa hotelului unde eram cazată, apoi am plecat spre plajă. Mi-era dor. Sufletul meu cânta a libertate și a liniște. Prin părul meu se juca briza. Părea o zi liniștită, plăcută, mai ales că razele soarelui au alungat îndată norii furioși. Am ajuns în locul care-mi fusese drag, locul de unde am alergat, cu inima sfâșiată, să-l caut pe Radu. Nu știu de ce am simțit să stau acolo, pe plaja aceea. Să nu vorbesc cu nimeni, să ascult poveștile valurilor, poate chiar povestea mea.

M-am întins pe șezlong și am întors privirea spre „casa de lângă mare", casa cu terasa de rouă. Am tresărit, iar sufletul meu s-a chircit cum a știut mai bine. Radu era acolo, pe nisip. Citea. Îmbrăcat în pantaloni scurți, cu cămașa descheiată, lăsa vântul să se agațe de pieptul lui. Avea ochelari de soare și părea captivat de conținutul cărții. După copertă mi s-a părut că ar fi *Dragostea în vremea holerei* de Gabriel García Márquez. Poate că o recitea, sunt convinsă că o citise în perioada adolescentină. Am vorbit, cândva, despre asta. Altceva nu mai știu. Derutată, m-am ridicat în grabă și am alergat spre capătul opus al plajei, fără să privesc înapoi. Cu siguranță nu mă zărise. Era profund marcat de personaje și nici nu știa că voi trece să salut marea. Dacă altădată brațele lui erau brațele mării și invers, dacă toată frumusețea lumii se înghesuise, cândva, acolo, pe nisipul neprețuit, acum alesesem să fug de toate acestea. Rănile amintirilor încă mai brăzdau pe trupul meu și-n mine. Fulgi de zăpadă se porniseră parcă din senin și se adunau în inima mea. Mi-era frig, în iulie. Am auzit tobele singurătății răsunând haotic și mi-am astupat urechile. Am simțit slujitorii iubirii înconjurându-mi trupul și m-am legat la ochi, să nu-i văd. Și m-am întrebat: ce-am făcut cu timpul meu, cu fuga asta care speriase până și dragostea, sperând că rezolv o enigmă? Mi-am amintit de Adonia, fetița cu ochii cerului. Nu știam nimic despre ea. Sigur întrebase de mine, mă căutase și mă așteptase. Probabil că uitarea a trântit poarta. Probabil. Așa am crezut și eu, cândva. Dar nu e așa. Vine o vijelie și o deschide, se joacă în toate felurile cu ea și nu-i pasă că scârțâitul ei te doare. Iar dacă mai poate să-ți arunce și câteva crengi uscate peste ochi…

Ziua aceea a fost seacă, tristă. Seara, fix la ora 20.00, am primit obișnuitul mesaj de la Radu: *„Sunt la mare, la casa de pe plajă. Mi-e dor de tine. Fiecare părticică de aici te strigă, te cheamă, te așteaptă."*

Puteam să-i spun că am fost și eu acolo, că l-am zărit, că am auzit cum mă strigau valurile, ori că m-au impresionat, cu simfonia lor, când m-au zărit?

Am plâns. Am plâns de dor și de drag, am plâns de singurătate și de tăcere, am plâns de ce n-a fost și de ce va fi.

Într-un alt mesaj, Radu mă anunța: *„De dragul tău și de astăzi îmi voi crea un blog."*

Din acel moment am devenit unul dintre urmăritorii săi. A ales să povestească despre sănătate și iubire, despre faptul că încrederea e cel mai bun medicament, că trebuie să știi să păstrezi bucuria întâlnirii și a reîntâlnirii. Cu alte cuvinte, îmi transmitea tot ceea ce dorea să aud, deși multe alte persoane erau interesate de subiectul lui. Așa am aflat tot ceea ce aș fi vrut să știu. Fiindcă nu-mi era nici pe departe indiferent. Am apreciat, într-un fel, faptul că alesese acest mod de a-mi transmite aspecte din

viața lui. Îmi făceam timp să-l urmăresc îndeaproape. Cu toate acestea, nu contenise a-mi trimite, zilnic, mesaje. Deseori mă întrebam ce rost are să le aștept și să-l păstrez în suflet? Am fugit de el așa cum și el fugise, cândva, de mine. Eu am ales asta, așa cum am putut. Nu mi-a fost ușor. Am suferit cu fiecare clipă care-l ținea departe de mine, cu fiecare zâmbet care aluneca în neant, cu fiecare vis care-l aducea în brațele mele. Și nu fiindcă am vrut să-i întorc faptele sale, ci pentru că rațiunea așa-mi spunea. Nu eram făcuți unul pentru celălalt, ceea ce simțeam, fiecare dintre noi, era doar o amăgire, uneori exagerată, mofturoasă, bună de cancan. Uneori mă întrebam ce-ar fi fost dacă aș fi ales să-i stau alături, acum când l-aș fi avut, poate, doar pentru mine? Dar dacă viața ar fi creat, între timp, un alt scenariu pentru noi? Ei, acest *dacă* mă domina, mă făcea să văd kilometri întregi de singurătate și depărtare, să-l răsfoiesc ca pe o carte veche, prăfuită, dar totuși valoroasă.

Apoi a introdus, pe blog, momentul *„un gând pentru tine"*. În fiecare seară, fix la ora 20.00, îmi transmitea un mesaj, mereu de iubire, mereu cu același motto. Și tot la aceeași oră, înaintea postării publice, primeam mesajul pe telefon.

Gândurile erau scurte, comprimate, dar îmi făceau inima să pulseze.

Dar poate că nu eram singura care aștepta acest gând. Sau, poate că făcea parte din scenariul său.

***

Am accesat, așa cum am mai spus, pentru un loc de reporter la Iași. Recunosc, nu vizitasem încă acest oraș despre care auzisem numai cuvinte de laudă. Iată-mă, așadar la Iași. Am închiriat un apartament destul de frumos, în centrul orașului. Aveam o priveliște fascinantă: de pe fereastra mea se zăreau Mitropolia, unde urma să ajung, cât mai curând, la Sf. Parascheva, și care avea să devină confidenta mea de suflet, Episcopia Romano-Catolică, impunătorul Palat al Culturii. Pe altă fereastră zăream Bahluiul, râul care străbate orașul cu blândețe, cu farmec, cu bucurie, doldora de dorințe adunate în cursul lui, plin cu promisiuni și cuvinte de iubire. Așa îl simțeam: tainic și mândru că poate fi locul ideal al secretelor tinereții și nu numai.

Erau acolo, mai ales seara, îndrăgostiți cu lumina în priviri, bătrâni care sfidau timpul, sportivi care îmbinau liniștea cu antrenamentul, găsind aici cel mai bun traseu. Și, undeva la câteva zeci de metri, eu. Un observator insistent. Bunica mi-ar fi spus că-s prea curioasă, că nu e treaba mea și m-ar fi sfătuit să-mi caut altă ocupație. Sigur, ar fi avut dreptate. Dar și ea devenise râu și timp. În altă parte a pământului.

A doua zi am dat fuga în Copou. Să respir sub teiul lui Eminescu, să caut câteva șoapte în iarbă, să adun și această bucurie și s-o păstrez în suflet, s-o iau cu mine oriunde aș merge și orice aș face. Cât despre fastuoasa Grădină Botanică, ce să spun: m-a cucerit. Apoi am început să caut, pe internet, repere, să învăț orașul, orientarea, să pot lăsa singurătatea după colț, să mă aștepte până s-o plictisi. La noul job m-am împrietenit repede cu colegii. Eram, în total, doisprezece. Aveam ceva experiență, așadar m-am adaptat ușor. Apoi îmi plăcea munca pe teren. Tot felul de noutăți, pe social. În fiecare zi veneam cu ceva real, atractiv, fapt care a dus ca legătura mea cu colegii să fie și mai sudată. În câteva săptămâni am realizat că am un admirator. Dintre colegi. Doamne, nu mai voiam să repet experiența din care cu greu ieșisem! Nu mai voiam și pace! Mi-era bine singură, liberă, puteam privi lucrurile până în miezul lor, fără ca altceva să-mi distragă atenția. Într-o zi l-am așteptat la ieșire. Era surprins și oarecum bucuros. Părea cam de aceeași vârstă cu mine. Dacă altădată nu ar fi fost de refuzat, acum nu făcea parte din curiozitățile mele. Așa că am început direct:

– Uite ce e, Bogdane, am observat că te tot uiți la mine, probabil în semn de apreciere. Uneori sunt indiferentă, alteori mă deranjează. Și, ca să fiu și mai directă, nu mă interesează persoana ta. Orientează-te în altă parte. Acum că am spus cam totul, să ai o zi plăcută. Dacă mai poate fi plăcută.

Am întors spatele și am plecat. Aiurea, prin parc. Am hoinărit pe acolo ore întregi, timp în care l-am zărit și pe Bogdan. Iarăși m-am dus la el:

– Acum ce faci, mă urmărești?

– Te-am deranjat cu ceva?

– Nu, dar simpla ta prezență mă deranjează.

– Să înțeleg că e parcul tău privat?

I-am aruncat o privire tăioasă. Avea curajul să fie cumva obraznic, să-mi întoarcă vorbele.

– Nu, dar mi-ar plăcea să-ți petreci timpul liber într-un alt loc. Ori să mă anunți când vii aici.

– Dacă te anunț, ai crede că-ți dau întâlnire, așa că n-o fac. Și a plecat.

Măi, să fie! Cine se crede acest Bogdan? Pare copia lui Radu, bântuie prin emoțiile mele și așa răvășite, iar tot ceea ce trebuie să fac e să fiu arogantă cu el. Păcat! Începuse să-mi placă noul meu loc de muncă. Ce naiba să fac acum? Am găsit, gata, am găsit! Maria, una dintre colege, pare o fată de treabă. Ar putea fi prietena mea, omul care să-mi înțeleagă singurătatea. Poate chiar să-mi dea sfaturi. Am nevoie de un om de încredere. Am rătăcit destul.

Apoi mi-a fugit gândul la Adonia. Trecuseră câteva luni de când Eliza, bunica ei îmi trimisese vești. Repetase faptul că la întoarcerea din vacanță alergase direct în fosta mea cameră și mă strigase tare, din ce în ce mai tare. Mă căutase și nu înțelegea dispariția mea. Apoi am mai primit câteva fotografii și… gata. În câteva luni am înțeles că am fost și voi rămâne o străină. Uitarea își făcuse bine treaba. Am plâns și am mângâiat toate fotografiile primite. Stăteam ore întregi, înainte de culcare, și îi priveam drăgălășeniile filmate de mine, lucruri pe care le făceam împreună și de care fusese încântată. Mi-am spus, tot de atâtea ori, că nu am eu dreptul să mă iubească atât cât pretindea când eram cu ea. Dar regretam că dispăruse, odată cu mine, omul ei de încredere. Rămăsese pădurea goală de promisiunile și secretele noastre. Rămăseseră cuvinte ascunse în suflet, cuvinte pe care nu aveam eu dreptul să le scot la iveală.

Roman

PRODUCȚIE DE SERIE MICĂ

Ovidiu Gligu

Profesor de religie ortodoxă, prozator, poet
Liège, Belgia

Liège, martie 2021

În hală toate mașinile lucrează din plin, cu un zgomot monoton și cumva liniștitor, un fundal sonor care mi-e foarte familiar. Iar la difuzoarele din tavan se aude o muzică plăcută, vioaie. Aștept știrile de la ora opt, dar mai înainte se vor transmite datele despre circulația rutieră. Despre accidente de fapt, căci în fiecare zi sunt accidente, mai ales la Bruxelles. La început am fost puțin șocat, ideea e că oamenii trebuie informați despre întârzierile care pot apărea în drumul lor spre locul de muncă, asta pare problema principală. Și nu se amintește nimic despre cei accidentați, parcă nici nu ar exista. Domnul Iohan spune că aici importantă e doar buna funcționare a coloniei de furnici. Și, procentual, acei accidentați nu înseamnă nimic pentru bunul mers al societății. Însă întârzierile la muncă pot aduce pagube imense, oamenii trebuie să știe din timp ce drumuri să evite.

Când merge să-și ia cafea de la dozator, Iohan Lang mai trece pe la mine, dacă monsieur Lambert, inginerul-șef, nu e prin zonă. Să mai schimbăm două vorbe, în franceză, evident.

– *Ça va, Neliù? On dirait que tu n'as pas dormi sur tes deux oreilles!* [1]

– Eh, Iohan, m-am necăjit azi-dimineață. La prima oră a venit colegul Jean-Luc și m-a făcut cu ou și cu oțet, că de ce am lucrat ieri pe toate laturile mesei, că în atelierul nostru nu se face producție de serie… În fine… Mai bine îmi luam o zi de concediu pentru azi, să fi mers cu nevastă-mea la Bruxelles, și mă scăpam și de enervantul ăsta.

– La Bruxelles?

– Da, Măriuca și Oana s-au dus cu trenul, sper să se descurce la ambasadă.

– La ambasadă? Da' ce, aveți probleme? Voi aveți Cardul E Plus, rezidență permanentă, nu?

– Eh, da, Doamne-ajută, nu-s probleme de-astea. Cu alocația fetelor e problema… Adică ministerul de aici ne cere o declarație… că ele nu primesc în continuare alocație în România. Se pare că în sfârșit se va rezolva…

– Auzi, Neliù, eu am o vorbă: „Dacă ți-e dor de România, du-te la ambasadă și-ți trece!". Nici n-ai idee ce țigăneală e acolo, îmbulzeală, înjurături, nervi, groaznic… Tu ești cam coleric, mai bine că nu te-ai dus.

– Ei, nea Iohan, nu ți se pare că ești cam rasist?

– Nu sunt, Neliù, nu sunt… Dar eu am pățit-o cu ăștia… Poate am avut eu ghinion, oi fi picat tot în zile nepotrivite. Doamne iartă-mă, că nu sunt rasist… Ăă… Și ce ziceai că a vrut Jean-Luc de la tine, ce nu-i convine iar?

– La piesele primite ieri, eu am făcut opt piese dintr-o singură rulare de program, am lucrat în patru axe, cu rotirea mesei. Michel a văzut și m-a pârât la Jean-Luc. Și ăsta m-a luat tare azi-dimineață, zice că noi suntem bine plătiți pentru că facem doar producție de unicat, și că dacă eu voi trece la uzinare de serie mică, voi avea de furcă cu el…

– Mda… Măi Nelule, eu zic că n-are rost să-ți faci probleme singur, îmi spune Iohan în română. Nu te pune cu el, că e cam țicnit. Mie mi-a arătat că ține un dosar cu decupaje din ziare, cu tot felul de hoții pe care le-au făcut românii de-aici, mai ales cu furturile de cupru de la SNCB [2]… Cu mine se poartă frumos, că sunt neamț din Transilvania, dar pe români nu-i poate suferi.

– Am văzut, da. Ce să fac, ascult de el… Mă tem c-ar fi în stare să-mi descentreze masa mașinii, că el pleacă ultimul seara, ca șef de echipă.

– Dă-l încolo, Nelule, auzi: ei cu ale lor, noi cu ale noastre. Mai bine spune-mi când se mai organizează un *randonnée* [3] la mănăstire, că ar vrea și nevastă-mea să vină. Poate îl luăm și pe nepoțelu'…

– O, m-aș bucura, și Nati a mea se va bucura, da…

– *Tais-toi, Neliù! Écoute, écoute la radio!* [4]

[1] Cum ești, Nelu? Arăți de parcă n-ai dormit bine azi-noapte! (*fr.*).

[2] SNCB – Căile Ferate Belgiene.

[3] Drumeție (*fr.*).

[4] Liniște, Nelu! Ascultă, ascultă radioul! (*fr.*).

Brusc atenția mi se focalizează pe difuzoarele din tavan… Se transmite o știre groaznică: la aeroportul din Bruxelles a avut loc un atentat terorist cu zeci de morți și sute de răniți!

*

Am tot încercat să o sun pe Măriuca, dar nu-mi răspunde. Încerc să mă liniștesc cu gândul că aeroportul e departe de oraș, deci nu-i niciun pericol pentru ele. Dar de ce nu răspunde la telefon?!

Deodată în centrul atelierului izbucnește un scandal cu mare zgomot.

– Ai să plătești asta! strigă Jean-Luc și sare la gâtul colegului Abdel, izbindu-l de un dulap metalic.

Din fericire Iohan intervine la fix, îl prinde în brațe și îl imobilizează. Îl ia pe sus ca pe un sac și îl duce într-un lateral.

– Jean-Luc, ce-ai pățit, ai înnebunit la cap? Abdel e terorist? Tu chiar crezi așa ceva?

– Barbarilor, o să plătiți toți! urlă iarăși Jean-Luc, dar nu poate să treacă de Iohan, care a făcut ca un fel de paravan, cu brațele ridicate în sus.

– Calmează-te, revino-ți! Eu îl cunosc pe Abdel de treizeci de ani, copiii lui au fost cu fata mea la școală, îți garantez că e cel mai blând om pe care îl cunosc. Liniștește-te, Jean-Luc!

– Ascultați-mă toți, spune Abdel ridicând o mână sus. Îmi pare rău, ce pot să spun, dezaprob terorismul, sincer… Eu detest violența, eu sunt pentru democrație și dialog….

Apare și domnul Lambert, aproape alergând.

– Ce se întâmplă aici? Monsieur Lang, ce bubuit s-a auzit?

Domnul Iohan își aranjează ținuta și îi răspunde calm:

– Nimic domnule, doar că suntem șocați de noile atentate, sigur ați auzit și dumneavoastră.

– Da, sigur, dar ce putem să facem noi…? Luați o pauză de cafea, zece minute. Puteți să vă sunați cunoștințele, dacă vreți, s-au restabilit liniile telefonice.

Inginerul-șef se retrage spre biroul său, și atmosfera devine mai calmă.

– Credeți-mă, îmi pare rău. Printre victime probabil că sunt și mulți arabi…, revine Abdel.

– Dacă n-ați stat în Magrebul [5] vostru, acum suferim toți! intervine și Michel.

– Noi suntem de trei generații aici, nu mai avem unde pleca, prietene! Problema e că drepturile nu ne sunt respectate și asta duce la acte disperate. Pe care le acuz și le detest…

– Ce drepturi, Abdel?! Nu mă enerva iar…

– Drepturile noastre democratice, fără nicio supărare, Jean-Luc! O să punem noi lucrurile în ordine când vom ajunge la putere. Prin vot democratic, fără violență…

– Scuză-mă, Abdel, tu aiurezi? întreabă ironic Michel.

– Vorbesc foarte serios, peste douăzeci de ani Belgia va fi o republică islamică, răspunde Abdel cu un glas emoționat.

– Belgia e un regat creștin! mă trezesc eu spunând solemn.

– Fii serios, Neliù, în Belgia religia majoritară e islamul. Iar restul sunt atei, zice repede Abdel.

– Ștefan cel Mare și Sfânt i-a oprit pe otomani și a salvat Occidentul de…

– *Ferme ta gueule, tu ne comprends rien!* [6] îmi retează scurt vorba Jean-Luc. Tu ești nou pe-aici, nu te mai amesteca în problemele noastre!

– Auzi, tu cu mine să vorbești frumos! Află că-s și problemele mele, și dacă-ți…

– Gata, gata! mă ia de umeri Iohan. Tocmai s-a aplanat un conflict și tu vrei să începi altul…?

– Iohan, tu ești un om corect. Te întreb, dar spune-mi sincer, tu chiar crezi că minoritatea germanofonă are aceleași drepturi cu cea arabă? întreabă Abdel zâmbind.

– Nu știu, lasă, vorbim altădată, acum chiar nu e momentul…

– Da… Da, nu e momentul… Și totuși voi aveți administrație în limba germană, aveți un guvern comunitar, aveți școli în limba voastră. Germana e a treia limbă oficială în regat, după franceză și flamandă, deși voi sunteți doar un procent din populație [7]. Iar noi, care suntem aproape un milion, nu avem niciun drept…

– A, și de-aia pun teroriștii bombe? întreabă batjocoritor Jean-Luc.

– Fanatici blestemați! Manipulează tineretul. Știi de ce? Fiindcă tinerii noștri sunt marginalizați. Și neintegrați… Dar o să vină și vremea democrației. În curând o să avem toate drepturile care ni se cuvin, o să avem chiar și universități în limba arabă! N-ați văzut că la Bruxelles sunt deja primari arabi? Democratic aleși!

Jean-Luc își ia elan să mai spună ceva, dar nu mai apucă, căci efectiv amuțim cu toții: la radio se transmite că tocmai a avut loc un al doilea atentat cu bombe, la o oră după primul, într-o stație de metrou…

– *Oh merde!* [8] strigă cineva în hală.

[5] Magreb – nume generic pentru țările din nord-vestul Africii, în principal Tunisia, Algeria și Maroc.

[6] Tacă-ți fleanca, tu nu înțelegi nimic! (*fr.*); exprimare ofensatoare, gueule = bot.

[7] În anul 2021 Belgia avea aprox. 11,6 milioane de locuitori, din care aprox. 58% flamanzi, 32% valoni, 1% germani și 9% alte etnii.

[8] Of, fir-ar! (*fr.*).

*

Încerc să mă liniștesc, mă uit pe cadranul ceasului și îmi imaginez o mișcare înapoi a acelor. Încerc să calculez, dar abia mă pot concentra. Deci acum e nouă și-un sfert, însemnă că a trecut cel puțin o oră de când ele au ieșit de la metrou. Deci Oana și Măriuca n-au pățit nimic, sunt în siguranță, sunt undeva departe de orice pericol… Îmi fierbe creierul… Dacă a întârziat trenul?! Doamne păzește… Cum să verific?! Din păcate, trenurile întârzie mereu în Belgia…

Totul va fi bine, nu ne lasă Dumnezeu. Trebuie să am răbdare și nădejde. Și să mă rog… Dar de ce nu-mi răspund la telefon? Liniile funcționează iarăși, am primit deja două apeluri. De fiecare dată am sărit ca ars, convins că sunt ele. Dar mai întâi a fost moș Costache și apoi Vasile, tata lui Tudor. Își făceau griji pentru noi, că s-a aflat și în România despre atentate. Le-am spus să fie liniștiți, că la Liège e ok, nu sunt probleme. Ce era să le spun, că mi s-au înmuiat genunchii și abia respir sacadat? Cu greu pot să-mi ascund tremuratul bărbiei…

Am ieșit afară la aer și m-am așezat pe bordură, cu spatele lipit de zidul fabricii. În sfârșit m-a sunat Măriuca. Doamne ajută, sunt bine amândouă, dar sunt cam speriate. Trebuie să mă duc să le iau de la adresa aceea, căci nu circulă niciun tren sau autobuz. La urmă mi-a dat-o și pe Oana: „Tata, te iubesc! Vino cât poți de repede, te rog!”. Avea o voce foarte diferită, niciodată n-am mai auzit-o așa, nici chiar atunci la inundații.

Of, Doamne, ce-am făcut?! Iartă-mă, Doamne! Mi-am adus copiii în țara asta nebună, să-i expun… Dar și în România sunt multe pericole, e-adevărat, însă teroriști arabi totuși nu-s… Doamne, ai milă de noi! Trebuie să mă duc chiar acum în biroul șefului, să-i spun că vreau să plec imediat…

Domnul Lambert mă ascultă atent, apoi stă puțin pe gânduri.

– Eu te învoiesc, bineînțeles, dar cum crezi că poți să intri în Bruxelles?

– Nu știu cum… I-am promis fetei că vin și vă rog să-mi dați voie să merg!

– Îți dau, îți dau, dar uite aici! îmi spune el și întoarce spre mine monitorul calculatorului său.

Îmi arată o hartă a capitalei, pe internet, un fel de ghem central cu vreo douăzeci de raze roșii împrejur.

– Uite, e în timp real! Tot ce vezi în roșu sunt drumuri închise. Adică toate intrările în Bruxelles. S-ar putea să dormi în mașină la noapte, pe marginea autostrăzii.

– Poate… Poate că se vor mai degaja intrările, până ajung eu. Cred…

– Bine, ok, Neliù! Du-te atunci, dar te rog să-l iei și pe domnul Lang cu tine.

– Pe Iohan?!

– *Oui! S'il accepte de t'accompagner, bien sûr!… C'est mieux comme ça.* [9]

Capitolul 3 din romanul în lucru *Povestea copiilor mari* (titlu provizoriu)

[9] Da! Dacă este de acord să te însoțească, desigur!… E mai bine așa. (*fr.*).

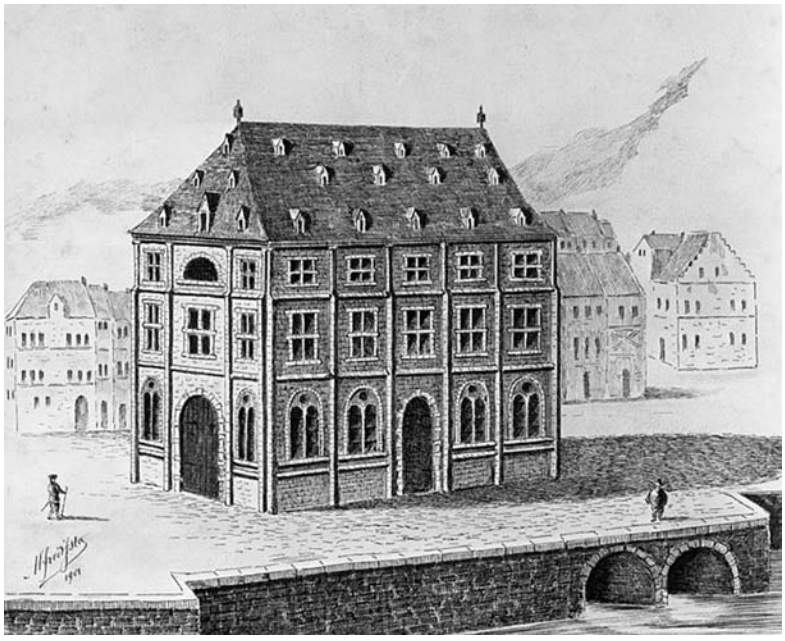

Théâtre de la Batte din Liège în 1770

Teatru

SALOANELE GOTICE
de August Strindberg
Dramatizare radiofonică de Pușa Roth
Traducere de Corneliu Papadopol
Teatru serial

Episodul 1

Personajele:

Arhitectul Kurt Borg, fiul redactorului Gustav Borg
Pictorul Sellén
Profesor pictor Lundell
Doctorul Henrik Borg
Consulul Isak Levi
Doamna Augusta
Lage Lang
4 Voci

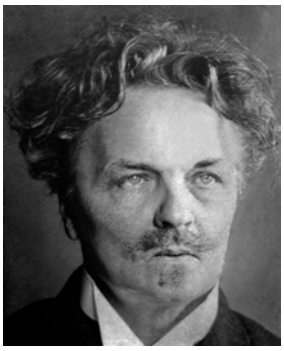

August Strindberg
(22 ianuarie 1849,
Stockholm–14 mai 1912,
Stockholm)
Autoportret fotografic, c. 1906

Saloanele Gotice: voci diverse, murmur, zgomot de pahare, tacâmuri, ușă care se deschide și se închide. Muzică de epocă.

Voce 1: A, ce bine că s-a aprins lumina.

Voce 2: Ei, doar suntem la Saloanele Gotice.

Voce 3: Trebuie să aranjăm repede mesele că vin musafirii.

Voce 4: Hai, să ne grăbim că au apărut și șefii.

Arhitectul Kurt Borg: Pictore Sellén, n-ai mai fost de ieri pe-aici!

Pictorul Sellén: Nu, n-am mai fost pe-aici de cincisprezece ani, de pe vremea când ședeam în Salonul Roșu și filosofam împreună cu Arvid Falk, Olle Montanus și alții. Kurt Borg, ca arhitect, poți să-mi trasezi vechiul nostru salon? *(Pași.)*

Arhitectul Kurt Borg: Uite, cam pe aici era vechiul nostru salon.

Pictorul Sellén: Păi, eu așa zic: vremurile se schimbă, dar rămânem aceiași… *(Cu emoție.)* Arvid Falk, da… s-a prăbușit, după cum era de așteptat; mai trăiește?

Arhitectul Kurt Borg: Da, trăiește ucis, așa cum de curând l-au ucis și pe Syrach, fiul lui Rembrandt, cel mai bun dintre noi, înaintașul, care a fost scos de pe linie.

Pictorul Sellén: Și ne vom petrece seara cu criminalii ăștia? *(Pauză.)* Deși festivitatea este organizată în cinstea norvegianului și n-au putut fi excluși vechii lui prieteni de la Paris și Roma.

Arhitectul Kurt Borg: Nu, bineînțeles, dar dacă vine aici și unchiul Borg s-ar putea să iasă harababură. Cel mai rău este că Lage Lang, norvegianul nostru, crede ca va fi o festivitate de împăcare. Crezi într-o împăcare?

Pictorul Sellén: Nu, Kurt, nu cred. Am încercat, dar nu merge. Lundell, de exemplu, a apelat la Academie să deschidă porțile fortăreței pe dinăuntru, să reformeze și să aducă pace, dar după aceea a fost primit și acum pictează ca și profesorii. Nu, să nu-i crezi! Ei spun: vino la noi, fii ca noi! Vino, vei primi ordinul Vasa, de vreme ce și noi suntem comandori! Vino și lasă-te în seama noastră, atunci noi vom fi deasupra ta!... Nu, mulțumesc! Mai bine afară, vagabond, jos, în stradă! Îți mai aduci aminte de cântecul lui Lasse din taverna de la Paris?

Arhitectul Kurt Borg: Ei, Paris!... Acum suntem iar acasă, Sellén! Cum ți se pare?

Pictorul Sellén: Insipid! Total respingător! Atmosfera e stătută și sfârșitul veacului sosește: se așteaptă ceva nou! Dar ce?

Arhitectul Kurt Borg: Om vedea, Sellén! *(Zgomote, voci, uși deschise. Oaspeții începuseră să sosească.)* Profesore Lundell, scoate porcăria aia de ordin Vasa!

Profesor pictor Lundell *(cu blândețe)*: Nu, las-o așa, Kurt Borg!

Arhitectul Kurt Borg: Da, dar este jignitor pentru Lang, oaspetele nostru de onoare, care, deși mai merituos decât tine, n-are nici o stea. Chelnerul ar putea să ne ia, atât pe el, cât și pe noi ceilalți, drept niște condamnați, înțelegi?

Profesor pictor Lundell: Nu! Nu înțeleg, Borg. Asta e, nu înțeleg.

Uși trântite, pași, rumoare.

Arhitectul Kurt Borg: A, a sosit unchiul meu, doctorul Borg, Cel Groaznic!

Uși deschise, pași, rumoare.

Doctorul Henrik Borg: Vă salut, deși nu îmi face plăcere! *(Aparte.)* Niște nemernici troglodiți! Ptiu, îmi vine să-i spintec! Uite, ce nenorociți! Ia te uită, academiștii nu au nevestele cu ei. Societatea asta, ptiu, nu e *comme il faut* pentru că se știe că aici se vorbește într-o limbă care amintește de suedeza modernă, ha, ha, ha! Pe lângă asta, doamnele artiștilor au maniere indecente. Se spune chiar că artiștii își aduc cu ei „prietenele" și, întrucât acestea nu se pot deosebi de celelalte, e lesne să se creeze confuzii. Fir-ar ai dracului de nenorociți! *(Tare.)* Bună seara, bună seara! *(Uși deschise, voci, muzică. Aparte.)* A, a sosit consulul Isak Levi, odinioară membru al Salonului Roșu! Da, ce vremuri! Dă mâna cu Sellén, Lundell și Borg. Uite-l și pe lunganul de Lage Lang, renumitul pictor al timpurilor noi. Este sociabil, bogat, ospitalier și se află în afara clicilor suedeze și de aceea se mișcă nevătămat printre locurile de care n-are habar.

Trecere muzicală.

Arhitectul Kurt Borg: Doamnelor și domnilor, stimați prieteni, dragi colegi, sunt arhitectul Kurt Borg și în această seară îl vom sărbători pe prietenul și artistul norvegian Lage Lang. Să mergem pe balconul care se deschide spre marea sală de muzică, unde se află toată lumea. *(Se aude muzică. Rumoare. Apoi începe imnul național norvegian,* ***Da, noi iubim****.)* Acum, prieteni, vă invit la masă!

Voci, râsete, atmosferă veselă de cabaret.

Voci *(extaziate)*: Barbizon! Marlotte, Montigny, Nemours! O! Manet, Monet, Lepage! O! Pace, Bucurie, Bună înțelegere! *(Veselie. Râsete. Chiote. Se cântă cântece de vitejie.)*

Doctorul Henrik Borg *(bate cu pumnul în masă)*: Am băut în sănătatea prietenului Lage Lang și a artistului, acum vreau să beau pentru norvegian; nu trebuie să credeți că îmi plac norvegienii, cu lăudăroșenia lor țărănească

și gesturile lor largi; eu însumi sunt însurat cu o norvegiancă, după cum știți, și ăsta-i un neam al dracului; dar iubesc dreptatea; nu vreau să văd umilită o națiune încăpățânată prin aceea că trebuie să și-l împrumute pe regele nostru șase săptămâni pe an și nu doresc nicio intimitate cu un neam străin care se dezvoltă altfel decât noi; nu vreau să-i văd pe norvegieni amestecându-se în treburile noastre în parlamentul suedez și spunând la toate nu, la fel ca polonezii și alsacienii în parlamentul german; vreau pace cu vecinii și la această pace, ca și într-o căsnicie nefericită, se poate ajunge numai prin despărțire. Nu mă speriați deloc cu rușii, pentru că norvegienii liberi și suedezii liberi sunt puternici printr-o alianță liber consimțită, dar slabi printr-o uniune dinastică ce nu este uniune; *de facto* Norvegia este o provincie a coroanei, la fel ca și Boemia față de Austria și ca atare mai periculoasă decât un stat federativ; politica guvernului suedez este demagogică și datează din timpul sfintei alianțe, de vreme ce drepturile poporului și echitatea sunt înlăturate; s-a încercat aţâţarea urii între popoare frățești, dar vai celor ce râvnesc la o astfel de dezbinare pentru a putea stăpâni! Vai lor!… Noi, cei care am muncit pentru unire și împăcare suntem numiți trădători de patrie! Celui care ne-a numit așa, eu îi spun javră! Acesta este cuvântul!… Lage Lang, primește urările mele pentru o Norvegie liberă, fără de care nu poate exista o Suedie liberă și împăcată!

Voci: Norvegia liberă! Lage Lang!

Aplauze, chiote, râsete, muzică.

Profesor pictor Lundell: Doamnelor, domnilor, cer cuvântul! *(Rumoare, râsete.)* Vreau să vă povestesc despre ruși, despre pacea de la Kiel și negocierile care au avut loc cu această ocazie! *(Rumoare, râsete, se aud voci strigând: „Trăiască Norvegia!" Muzică.)*

Consulul Isak Levi: Domnule arhitect Kurt Borg, domnule pictor Sellén, să ieșim puțin la aer, pe balcon. Așadar, astă-seară consensul este general, domnule Sellén! Credeți că o să dureze?

Pictorul Sellén: Nu, domnule consul Isak Levi, este doar un armistițiu.

Consulul Isak Levi: Ei și ce rău v-au făcut profesorii?

Pictorul Sellén: Asta nu puteți aprecia voi, cei din afară. Ei formează opinia publică și ne împiedică, ne sufocă; de altfel suntem ca două neamuri dușmane și cred că lupta trebuie să existe, altminteri toți ar picta la fel și din asta ar ieși artă chinezească, încremenită, spoită cu peria peste un model decupat. De altfel, lupta dezvoltă forțele și ține spiritele treze.

Consulul Isak Levi: Da, desigur, dar după sfârșitul conflictului se încheie pace.

Arhitectul Kurt Borg: Da, numai dacă condițiile sunt acceptabile, dar nu sunt. Ele cer supunere și asta nu se poate accepta; ei ne cer numai sufletul și spiritul… și totul! Noi, cei ce avem aceleași năzuințe, nu formăm o tabără, dar ne simțim uniți, suntem ca o familie, ca recolta aceluiași an, iar ceilalți sunt… nu știu ce sunt; mie îmi par niște demoni, pe care îi urăsc, ca tot ce este hotărât rău; când zeii îmbătrânesc prea mult se prefac în demoni și oamenii ăștia se cred urmași ai zeilor, pentru că există din mila lui Dumnezeu, gândesc și vorbesc despre mila lui Dumnezeu. Și când comit nedreptăți, se referă la mila lui Dumnezeu. Eu nu-i înțeleg și ei nu ne înțeleg.

Consulul Isak Levi: Domnule arhitect Kurt Borg, după părerea mea ei sunt niște frâne care trebuie să regleze viteza.

Arhitectul Kurt Borg: Da, mulțumesc, dar atunci mai bine să fiu locomotivă, este mai util și mai onorabil. *(Pași. Se aude muzică italiană.)* A, poftiți domnule Lundell, vă rog, doamnă! Vai, ce trandafir frumos!

Doamna Augusta *(foarte afectată)*: Domnule Borg, trandafirul este pentru cântărețul italian care cântă atât de frumos, că m-a emoționat. Am să-l arunc de la balcon în semn de omagiu. Uite-așa! Vai, nu a ajuns la cântăreț, ci a rămas agățat de acel om cu fes roșu.

Pictorul Sellén *(strigând)*: Iată-l pe Syrach! Vai, dar nu ne recunoaște. Să cobor și să-l aduc? *(Pași.)* A, poftiți domnule doctor Borg!

Doamna Augusta: Atunci eu îmi văd de drum, și-mi pare rău de trandafirul meu care a ajuns pe o haină atât de murdară.

Doctorul Henrik Borg: Da, pleacă, Augusta! De altfel nimeni nu te-a rugat să vii aici.

Profesor pictor Lundell *(revoltat)*: Ascultă, Borg!

Doctorul Henrik Borg: Tacă-ți fleanca, Lundell, cel ce șade acolo jos, stins, ar fi trebuit să fie astă-seară primul aici, sus, dacă tu și alții ca tine nu i-ați fi amestecat otravă în pahar; iar tu nu meriți nici măcar să te scuipe în față; pentru că i-ai răpit onoarea, pîinea și demnitatea, știi tu când! Iar tu, Sellén, lasă-l pe Syrach în lumea lui de vis; acolo o duce mai bine decât ne închipuim și de altfel nici nu ne recunoaște. *(Zgomote. Rumoare.)*

O voce: A venit poliția!

Altă voce: A început furtuna!

Voce *(din plan îndepărtat)*: Nu vă faceți griji, nu va ploua acum!

Trecere muzicală. Pași, zgomotul străzii, trăsuri cu cai.

Pictorul Sellén: A sosit, doamnelor și domnilor, momentul plecării. *(Mirat.)* Cine este atât de distins ca să umble cu caleașca de sticlă și cu vânător lângă birjar?

Lage Lang: Păi, eu sunt ăla! Locuiesc la vărul meu, în clădirea Legației norvegiene; sunteți invitați acolo poimâine la prânz, toată banda.

Voci: Ura! Ura! Acum urcați în trăsură să facem o plimbare până la Legație!

Chiote, râsete, zgomot de trăsură.

Doctorul Henrik Borg: Vânătorule, dă-mi mie tricornul și pumnalul că vreau să „comand manevra". Iar tu, dă-mi hățurile și să mergem spre Grădina Cavaleriștilor!

Consulul Isak Levi: Ia seama, doctore Borg, că acesta nu este iahtul dumitale!

Doctorul Henrik Borg *(tare)*: Domnule consul Isak Levi, nu vreau să ajung consilier medical. Ăsta e ca și iahtul meu, așa că: Șotele! Volta-n vânt! Toată viteza până în curtea Legației! *(Zgomot de stradă, de trăsuri.)* Iată că am ajuns! Băiete, adu repede niște băutură în curte! Ești de acord, norvegianule?

Lage Lang: De acord, doctore Borg!

Voci: Nu, nu se poate! E prea târziu pentru băutură! Ascultă, doctore, ai băut destul! Noapte bună, Lage Lang! Noi pornim la o hoinăreală nocturnă!

Muzică de trecere.
Doctorul Borg, Kurt Borg, Isak Levi și Sellén se plimbă pe chei.

Arhitectul Kurt Borg: A, uite și palatul! Arată destul de bine!

Doctorul Henrik Borg: Deocamdată, Kurt, bineînțeles; dar când clădirea de granit a parlamentului se va ridica pe Helgeandsholm, atunci cărămida de colo va fi strivită.

Consulul Isak Levi: De ce nu? Doar ăsta e spiritul vremii. Guvernul își are reședința în parlament, dar de ce, nimeni nu știe; Constituția spune că regele își poate alege consilierii, dar acum îi alege Karl Ivarsson.

Doctorul Henrik Borg: Ce, ai înnebunit, Levi?

Consulul Isak Levi: Nu; Karl Ivarsson stabilește alegerile comitetelor și hotărăște astfel când trebuie să demisioneze miniștrii. Deci el este regentul.

Pictorul Sellén: Ascultați, aici va fi opera nouă.

Arhitectul Kurt Borg: Da, se va construi o operă; parlamentul ce are de spus despre asta?

Consulul Isak Levi: Nu vrea să fie o operă a majorității, ci o operă comunală bazată pe crângul de lauri și pe parter.

Pictorul Sellén: Casa Cavalerilor mai este încă!

Doctorul Henrik Borg: Da, și am participat la închiderea ei. Gândiți-vă la marii noștri oameni de la ultimul plen! Cel mai mare dintre cei mari… ce sfârșit! L-a lovit pe Falk, după ce l-a spionat.

Arhitectul Kurt Borg: Iată și biserica Riddarholm!

Pictorul Sellén: Te gândești la Gustav Adolf, chiar dacă nu îndrăznești să spui.

Doctorul Henrik Borg: Apropo de Gustav Adolf: știți că micul cavou de colo este denumit Vasaborg și că în el este înmormântat fiul lui și al Margaretei Cabeljou?

Consulul Isak Levi: Da, bineînțeles, asta este lipsă de gust; dar piatra funerară a bătrânului conte Cabeljou, din biserică, ați văzut-o? Eu n-am văzut-o, dar este menționată într-o descriere a bisericii. Tot așa sunt onorate și marile noastre amintiri? Acești Cabeljous ar putea fi foarte bine dați uitării!

Doctorul Henrik Borg: Zilele astea am citit cât de grosolan s-a procedat la Saint-Denis când au fost deschise și golite toate mormintele regale. Acolo s-ar fi putut face o mulțime de studii fiziologice interesante. Ludovic al XV-lea, de exemplu, nu mai era decât un preparat negru de gudron, putred și puturos…

Arhitectul Kurt Borg: Știți ceva? Pentru că tot suntem lângă biserici, n-ați vrea să vedeți biserica mea? Bineînțeles că n-am construit-o eu, dar am restaurat-o; am cheile în buzunar și Isak poate să cânte la orgă, dacă vrea.

Pictorul Sellén: Să mergem, Kurt, să mergem! *(Pași. Accent muzical.)*

Doctorul Henrik Borg: Sunt douăzeci de ani de când n-am mai fost pe-aici, și nu mă mai descurc. Kurt, ce-ai făcut cu tabloul de altar?

Arhitectul Kurt Borg: L-am desființat. În locul lui avem acum tabernacolul, masa pentru azimă și sfeșnicul cu șapte brațe.

Consulul Isak Levi: Ăsta este Vechiul Testament.

Arhitectul Kurt Borg: Deci le adunăm iar pe toate la un loc.

Pictorul Sellén: Și aici? Asta ce-i?

Arhitectul Kurt Borg: Capela pentru botez sau baptisteriul.

Pictorul Sellén: Și pe pereți ai pictat sfinți…

Arhitectul Kurt Borg: Daa, ăsta este stilul catedralei…

Pictorul Sellén: Și ai coborât amvonul!

Arhitectul Kurt Borg: Pentru că prea sfânt este altarul principal.

Pictorul Sellén: La naiba! Ce, ești catolic?

Arhitectul Kurt Borg: Nici urmă, dar catedrala este catolică. Protestantismul nu a inventat niciun stil bisericesc, pentru că îi lipsește conținutul pozitiv.

Pictorul Sellén: În orice caz este nostim să vezi cum restaurați voi catedralele; le redați frumusețea inițială, așa cum erau înainte de devastările reformei. Luați seama să nu dezgropați catolicismul!

Consulul Isak Levi: Da, aici. Se joacă un pic cu catolicismul, întocmai ca pe vremea lui Atterbom Pierre Daniel, poetul suedez care a trăit între 1790 și 1855 și a înființat societatea ,,Aurora" și revista „Fosfor". Pastorul însuși, mare jucător de poker de altfel, a fost mult timp suspectat că ar fi cripto-catolic și că împreună cu o clică de popi ar fi plănuit să modifice cultul și să-i adauge ceva mai multă frumusețe… De altminteri, asta a început în anii șaptezeci cu descoperirea vechilor noastre missale și breviere, găsite în colegii ca ambalaje pentru acte, restaurate și publicate rând pe rând. Astfel, de exemplu, au ieșit la iveală secvențe despre patronul protector al Suediei, Eric Cel Sfânt. Capelmaistrul Norman a pus pe muzică *Rosa rorans* al Brigitei; lui Wirsén fumul de tămâie i s-a urcat la cap în catedrala din Siena, iar profesorul Byström a lucrat la restaurarea muzicii bisericești pe vechea ei bază; muzeul Sten a achiziționat vechile chivoturi; mânăstirea Vadstena a fost reconstruită iar Brigita mai că a devenit o sfântă luterană; catedrala din Uppsala a fost renovată și pictată iar arhiepiscopul s-a dus la Roma și i-a strâns mâna papei, care i-a deschis ereticului biblioteca Vaticanului… Ei, ce este periculos în asta? Reprezintă doar împăcarea dintre mamă și fiu – și totuși este frumos când rubedeniile se înțeleg între ele, mai ales că amândouă sunt creștine și între ele nu stă decât lucrătura vremelnică a dogmelor.

Doctorul Henrik Borg: Păi, pe mine prea puțin mă interesează, doar sunt păgân; bunicul din partea mamei cred că a fost negru și eu nu aparțin de târla asta; nu mi-e dușmană, dar mi-e străină.

Consulul Isak Levi: Ție, poate; dar luteranii strigă-n cor cu protopopu-n frunte; discipolii doctrinei împăcării țipă dacă aud vorbindu-se de o conciliere a crezurilor. Vase șubrede, care crapă numai când văd vinul nou! E adevărat că Falk a trecut la catolicism?

Doctorul Henrik Borg: Minciună! Dar luteranii au intrat într-o astfel de panică încât au început să vadă peste tot numai catolici, ba chiar și iezuiți, deși eu n-am întâlnit încă niciunul. Ordinul iezuiților a fost desființat de mai mulți papi și acum sunt văzuți întocmai cum îi „vedeau" odinioară iezuiții pe francmasoni. Și mie-mi zic iezuit!!! Mie!!!

Consulul Isak Levi: Mi se pare că și cu bisericile e la fel ca și cu sinagogile.

Doctorul Henrik Borg: Ce-i cu sinagogile?

Consulul Isak Levi: Păi, sunt ca niște cochilii de melc din care animalul a ieșit și a murit. Sunt doar niște învelișuri goale în care parcă țiuie foarte încet amintirea unei vieți clocotitoare.

Doctorul Henrik Borg: Ai dreptate, Levi; dar ce noi tobe mari se aud acum în lume?

Arhitectul Kurt Borg: Vrei să spui armata salvării?

Consulul Isak Levi: Sunt creștini internaționali, sincretiști, ce-și deschid templele tuturor celor care-l recunosc pe Hristos. N-au nici teologie, nici catehism, nici norme bine stabilite, nu fac nicio deosebire între catolici și protestanți; este un creștinism viu, întru credință și fapte bune. Acest mic „și" este o trăsătură de unire între cele două biserici dezbinate care ori luptă pentru credință, ori pentru faptă.

Pictorul Sellén: Tu ce ești în definitiv?

Arhitectul Kurt Borg: Nu știu, Sellén!... Un liber-cugetător creștin, poate; creștin, pentru că m-am născut într-o familie creștină, liber-cugetător pentru că nu mă pot atașa niciunei comunități bisericești recunoscute.

Pictorul Sellén: Ești creștin?

Arhitectul Kurt Borg: Da, tot atât de mult cât e și Isak evreu sau unchiul Borg păgân; tot atât de mult, sau tot atât de puțin.

Doctorul Henrik Borg: Acum vreau muzică. Isak să cânte Bach și eu o să calc foalele.

Muzică de final.

Superproducție a Teatrului Național Radiofonic, teatru serial în 10 episoade. Regia artistică: Vasile Manta. În rolul principal, Doctorul Henrik Borg: Dan Condurache. Distribuția acestui episod: Mircea Rusu (Arhitectul Kurt Borg), Florin Zamfirescu (Consulul Isak levi), Ionuț Chivu (Pictorul Sellén) Ion Mărgescu (Profesor pictor Lundell), Daniela Ioniță (Doamna Augusta), George Grigore (Lage Lang). În alte roluri: Marius Călugărița și Cristian Simion. Redactor și producător: Costin Tuchilă. Regia de studio: Janina Dicu. Regia de montaj: Mirela Anton. Regia muzicală: Stelică Muscalu.

Episodul 1 poate fi ascultat la linkul: https://www.youtube.com/watch?v=x0u2C_LsFdg

Cele 10 episoade au fost difuzate în premieră absolută în perioada 9–20 octombrie 2017 la Radio România Cultural.

„Doctorul Henrik Borg: Vă salut, deși nu îmi face plăcere! (Aparte.) Niște nemernici troglodiți! Ptiu, îmi vine să-i spintec! Uite, ce nenorociți! Ia te uită, academiștii nu au nevestele cu ei. Societatea asta, ptiu, nu e comme il faut pentru că se știe că aici se vorbește într-o limbă care amintește de suedeza modernă, ha, ha, ha! Pe lângă asta, doamnele artiștilor au maniere indecente. Se spune chiar că artiștii își aduc cu ei «prietenele» și, întrucât acestea nu se pot deosebi de celelalte, e lesne să se creeze confuzii. Fir-ar ai dracului de nenorociți! [...] Uite-l și pe lunganul de Lage Lang, renumitul pictor al timpurilor noi. Este sociabil, bogat, ospitalier și se află în afara clicilor suedeze și de aceea se mișcă nevătămat printre locurile de care n-are habar."

După ce în 2016 Teatrul Național Radiofonic a realizat superproducția de succes ***Salonul Roșu***, teatru serial în dramatizarea Pușei Roth, regia: Vasile Manta, al cărui text l-ați putut citi în revista „Leviathan" (nr. 2,3,4/2022, 1,2,3,4/2023, 1/2024), vă propunem acum, în aceeași dramatizare, ***Saloanele Gotice***, continuarea, după 25 de ani, a romanului de tinerețe, care îl lansa în 1879 pe August Strindberg (*Röda rummet* – *Salonul Roșu*, considerat primul roman suedez modern).

Publicat în 1904, *Saloanele Gotice* (*Götiska rummen*) este o carte vizionară în care, pe fondul ideilor care dominau sfârșitul veacului al XIX-lea, Strindberg intuiește principalele frământări și chiar evoluția socială și politică a secolului al XX-lea. Cu o narațiune plasată în pragul noului veac, acest roman, cu accentuată tentă eseistică, s-a impus nu numai ca o analiză complexă și exactă a epocii sale, ci și, grație spiritului anticipativ al scriitorului suedez, cu răsfrângeri de o surprinzătoare actualitate. Dacă *Salonul Roșu* păruse într-o măsură și un denunț social, care crease un șoc de proporții în epocă, *Saloanele Gotice* este, după cum s-a spus, un *roman vizionar* despre secolul care se năștea, prefigurând evenimente, transformări social-politice și idei care aveau să prindă contur și să devină, de altfel, trăsături definitorii ale veacului al XX-lea. Ultima parte a romanului, substanțial transpusă – din proza cu puțin dialog a lui Strindberg – în limbaj teatral, se petrece în noaptea de Anul Nou care marchează trecerea în secolul XX.

Saloanele Gotice este și o *saga* a familiei Borg, care poate fi familia autorului, dar și oricare altă familie suedeză sau europeană. Pentru a da contur dramatic, Pușa Roth recreează o serie de personaje doar schițate în roman și care devin astfel „actori" memorabili, întrupând bogăția de idei și caractere din romanul scriitorului suedez. Strindberg are talentul de a surprinde mai multe medii sociale dintr-o singură privire, cu ochi sigur și de a pune sub lupă un întreg mecanism sufocant, de a lansa cu atât curaj imaginea ipocriziei, a superficialității, a corupției, neținând seamă de prea multele constrângeri dintr-o societate conservatoare, care știa foarte bine să-și ascundă eșecurile și să-și mascheze propria disoluție. De fapt, chiar disoluția socială, la acel sfârșit de secol, este miezul analizei complexe pe care o întreprinde scriitorul suedez.

Cele 10 episoade ale serialului sunt 10 piese scurte cu subiecte distincte, cu o logică teatrală pe deplin convingătoare, într-o montare plină de expresivitate, care se distinge prin stil, atmosferă și creații actoricești memorabile.

Costin Tuchilă

***

„Un surâs în mizerie sugerează existența unei speranțe și situația se prezintă altfel decât fără speranță. Așa e drumul. Eu pun numai câteva flori pe el."

„Meditez astfel la viața mea: este posibil ca toate ororile trăite să-mi fie prezentate ca pe o scenă, permițându-mi astfel să devin dramaturg și să descriu toate stările de suflet și toate situațiile. Dramaturg am fost deja la 20 de ani, dar dacă viața mea ar fi decurs liniștită și fără probleme, n-aș fi avut nimic de descris."

„Seara, o rază de lumină verde a căzut de la lampă pe pieptul meu, urmărindu-mă peste tot unde mă duceam. Oare va veni lumina pînă la urmă?"

„Când stau liniștit acasă, sunt în pace. Dar când ies puțin printre oameni, începe infernul."

„Singur, trist, am plâns mult. M-am gândit că viața mi-a jucat o farsă plină de cruzime, că își bate joc de sentimentele noastre cele mai bune. Viața? O înșelătorie."

„Am plâns atâta încât ochii mei au pălit în exterior, în timp ce în interior sufletul meu a fost spălat."

August Strindberg, *Jurnal ocult*

„Decenii în șir opera lui Strindberg a fost prezentată de istoria literară dintr-o perspectivă simplificatoare. Până prin anii '50–'60 ai secolului al XX-lea, ea era pusă exclusiv în legătură cu influența pe care împreună cu pictura norvegianului Edvard Munch, contemporan cu el și ilustrator al operei lui Strindberg, sau inspirându-se din aceasta, a exercitat-o asupra literaturii europene la cumpăna celor două veacuri, determinând printre altele apariția expresionismului. Strindberg era înregistrat, așadar, în primul rând ca un precursor al expresionismului. Dar abia către sfârșitul anilor '40, la un secol de la nașterea dramaturgului, două studii monografice apărute concomitent, unul al istoricului literar englez Elizabeth Sprigge, celălalt al francezului Maurice Valency, au revelat lărgimea orizontului său tematic și stilistic.

După cum se știe, Strindberg provenea dintr-o familie de burghezi înstăriți – mama fusese însă slujnică într-o crâșmă. Povestirea autobiografică de o mare intensitate tragică *Fiul slujnicei* l-a făcut cunoscut nu numai Scandinaviei, ci întregii Europe occidentale. De altminteri se cuvine să observăm că după numai 13 ani ea era tradusă și în românește în paginile unei reviste de la Iași. Strindberg, care debutase relativ târziu, după ce fusese ziarist, institutor, bibliotecar la Stockholm, corespundea într-un fel imaginii pe care sfârșitul de secol și-o făcea despre scriitorii vremii. […]"

Dan Grigorescu, fragment din comentariul cuprins în emisiunea *August Strindberg: alchimia visului*, din seria *Clasicii dramaturgiei universale*, realizatori: Pușa Roth, Costin Tuchilă, Vasile Manta. Data difuzării în premieră: 24 septembrie 2000, Radio România Cultural

Proză scurtă

EXOPLANETA FERICIRII

Mircea Bodnariu

Prozator

Dragii mei, vreau să-mi cumpăr o exoplanetă, dar mai întâi trebuie să mă sfătuiesc cu voi. Cum? Nu știți că exoplanetele se pot cumpăra? De fapt, de ce mă mir, până ieri n-am știut nici eu. Mai grav, nici măcar ce-i o exoplanetă n-am știut, habar n-am avut că există atât de multe și că se descoperă mereu altele. Până la urmă se vor găsi destule pentru ca fiecare pământean să poată avea cel puțin una.

Dar de ce să ai o exoplanetă, la ce ți-ar putea folosi? Păi bine, măi oameni, nu vă gândiți că printre atâtea planete care se învârt în jurul nu știu câtor stele există unele pline de bogății? Imaginați-vă, de exemplu, o planetă pe care natura s-a distrat s-o facă numai din aur. Ei, ce ziceți? V-ar prinde rău să aveți una din asta? Ați putea aduce pe Pământ cât aur ați dori, mai mult decât aurul din toate tezaurele lumii. Bine, și ce să facem noi cu atâta aur, la ce ne-ar trebui? – parcă vă aud întrebând. De, știu eu, de pildă v-ați putea ridica o piramidă mult mai mare decât a oricărui faraon egiptean pe care s-o folosiți ca monument funerar. N-ar fi minunat să vă faceți odihna veșnică sub un munte de aur?

Sau poate v-ar plăcea o exoplanetă care să fie o sferă imensă de apă, numai apă. Apă dulce, apă minunată, numai bună de băut. Adică de ce, o să spuneți, n-avem ce bea pe aici? Aveți, dar în curând gata, se termină cu veselia, criza apei e deja anunțată. Când Pământul se va deșertifica în mare parte, când alții se vor perpeli de sete, voi, proprietarii unei planete lichide, veți avea apă din belșug, veți savura la fiecare oră și jumătate câte un pahar mare de apă rece proaspăt sosită de la „moșia" voastră personală. E puțin lucru?

Cine știe, o fi mai bine să luați o exoplanetă gazoasă, există și din acestea. Dar nu orice gaz, nu din alea duhnind a sulf ori cine știe ce împuțiciune, nici gaz metan, ferit-a sfântu', doar nu vreți să poluați în continuare Pământul? Nu, dacă e să dați banii pe o gazoasă, atunci alegeți una de oxigen sau, mă rog, un amestec acolo, numai respirabil să fie. Veți avea multă nevoie de el, de gaz vreau să zic. Imaginați-vă ce bine vă veți simți când vă vor sosi mereu, aduse din depărtări, rezervoare de aer pur, respirabil, în timp ce alții care n-au fost prevăzători și nu și-au cumpărat nicio exoplanetă, de-abia vor mai respira aerul plin de suspensii otrăvitoare ale Terrei.

Sau poate nu vreți să aduceți nimic aici de pe exoplaneta voastră, poate nu vreți să stârniți invidia nimănui, poate nu vă interesează să fiți bogat și puternic, să se roage alții de voi pentru un pahar cu apă sau o gură de aer proaspăt. Atunci faceți rost de una pe care se poate trăi, care să ofere condiții asemănătoare cu cele de pe Pământ, mai puțin suprapopularea, supraîncălzirea, suprapoluarea, suprainteligența, supra... și faceți-vă vacanțele explorându-vă proprietatea. La pensie ați putea chiar să vă stabiliți acolo, să vă ocupați de grădinărit și creșterea păsărilor de curte, deși nu știu ce fel de plante și păsări sunt pe acolo sau dacă cele de aici se pot adapta, dar vă promit că, dacă vă interesează, mă pot documenta.

Cred că ați înțeles acum de ce ar trebui să ai o exoplanetă. Și, slavă Domnului, acum se poate. Pentru că s-au găsit oameni întreprinzători, oameni cu suflet mare, adevărați binefăcători ai omenirii, întemeietori ai unei agenții care să se ocupe anume de această problemă, adică a împroprietăririi oamenilor cu corpuri cerești îndepărtate, asteroizi, planete, comete etc. Că trebuie să plătești (și nu puțin) mi se pare normal, cine lucrează pe gratis? Ei bine, din moment ce ați înțeles despre ce este vorba, mă întorc la afirmația inițială. Vreau și eu o exoplanetă, dar cum să fie ea? Pentru că eu nu m-aș simți deloc fericit să fiu bogat și, pe oriunde aș umbla, să se țină sărăntocii după mine cu mâinile întinse după un bănuț de aur sau având în ele pahare goale pe care să mă implore să i le umplu (cu apă potabilă, desigur) ori, și mai rău, să-i văd sufocându-se demonstrativ în fața mea ca să mă înduplece să le dau și lor un strop de aer proaspăt. Nu, cu siguranță așa ceva nu m-ar putea face fericit. Cum n-aș putea fi fericit nici pe o exoplanetă îndepărtată căci rupt fiind

de sistemul meu planetar de baștină, m-aș situa în imposibilitatea de a fi admirat și invidiat de întreaga omenire pentru bafta căzută pe capul meu.

Și iată că așa, vrând-nevrând, am ajuns la problema fericirii. Pentru că, oricât ar fi de banal, e totuși adevărat, nu bogăția contează, ci fericirea. Asta le-am spus-o și lor, celor atât de bine intenționați, negustorii de articole cerești. Ce credeți, au găsit imediat soluția, sunt niște adevărați profesioniști, nimeni nu rămâne neservit, e suficient să li se adreseze, să-și formuleze opțiunea, că i se alege de îndată din catalogul universal al exoplanetelor cea mai potrivită. De asta îi apreciez atât de mult. Știm ce vă trebuie dumneavoastră, mi-au spus ei, vă trebuie o exoplanetă a fericirii. Ce-i asta? am întrebat cum era și firesc. Așteptați puțin, vom chema specialistul în această problemă. Formidabil, mi-am zis, formidabil, cât sunt de bine pregătiți, și încrederea mea în ei, în afacerea lor, a crescut, deși era oricum la cote foarte înalte.

A apărut un tip care, credeți-mă, nu inventez, semăna teribil cu Newton. Să fie clar, mi-am dat seama că semăna cu marele legiuitor al gravitației încă din primul moment, adică înainte de a-mi spune ceea ce avea să-mi spună. Precizez asta pentru că dacă mi-aș fi dat seama ulterior, ați fi putut crede că am fost influențat de explicația lui. Dar iată ce a zis:

– Stimate domn, sunt sigur că dumneavoastră ați observat că nimeni nu a reușit până acum să dea o definiție a fericirii. Desigur, găsiți în dicționare explicații ale cuvântului, dar dacă le-am considera definiții atunci ele ar fi de o stupiditate crasă. Totuși noțiunea există în limbajul curent, este folosită mereu în diverse contexte și chiar dacă nimeni nu poate spune ce este fericirea, toată lumea aspiră la ea. Atenție, toată lumea aspiră, dar este cineva fericit? De fapt nu, doar li se pare unora la anumite momente că sunt. Atunci este fericirea doar o iluzie a omenirii? Nici asta nu-i adevărat. Fericirea există, dar ceea ce nu știe lumea este faptul că ea este o stare a spiritului indusă de gravitație. Exact, stimate domn, omul nu poate fi fericit decât dacă un anumit complex de forțe gravitaționale acționează asupra corpului său. De aceea aici, pe Pământ, nimeni nu este fericit, nici nu poate fi pentru că îmbinarea dintre forța gravitațională a Pământului, a Lunii, a Soarelui și a celorlalte planete nu este potrivită pentru a induce starea de grație atât de dorită. Noi, agenția noastră, suntem capabili să vă oferim exoplanete pe suprafața cărora forțele gravitaționale se îmbină perfect în acest scop. Eu personal am făcut calculele necesare și pot să garantez că așa este.

Aici mi-a venit din nou în minte imaginea lui Newton, de data aceasta îl vedeam stând sub pom și parcă așteptând să-i cadă mărul în cap și să-l lumineze. Asemănarea dintre cei doi mi s-a părut din nou frapantă, numai că acum îmi apărea ca o garanție a seriozității spuselor acestui reprezentant de seamă atât al agenției, cât mai ales al lumii distinse a gravitaționiștilor.

Ca să nu mai lungesc vorba, spuneți-mi părerea voastră. E minunat că această agenție există, că au descoperit exoplanete ale fericirii, că ni le pot vinde nouă, nefericiților pământeni, da, toate astea sunt într-adevăr minunate. Dar, dacă aș cumpăra o astfel de exoplanetă, având în vedere că încă nu este pus la punct transportul pe distanțe măsurate în ani-lumină, că ar trebui să aștept mult timp până să pot ajunge acolo unde natura își îmbină cu generozitate forțele pentru ca eu să fiu fericit, nu aș fi tot un aspirant la fericire așa cum este orice muritor? Și eu sunt muritor iar tehnologia necesară pentru transportul interplanetar progresează lent, deci n-aș rămâne cumva toată viața în starea asta oarecum ridicolă de posesor al unei fericiri intangibile?

Ei, ce spuneți, care-i sfatul vostru, să cumpăr sau nu o exoplanetă a fericirii?

MAESTRUL

Stau pe scaun în fața biroului lui somptuos. Camera mare, mobilată cu piese vechi din lemn masiv, se află într-un apartament spațios din centrul orașului. Scaunul pe care stau, ca și restul mobilei, este plin cu ornamente sculptate în lemn. Este tapițat, stau pe un fel de pernă cu arcuri. Mă simt ca pe un scaun de tortură. Cei care l-au meșterit cu decenii în urmă nu aveau habar de ergonomie, spatele este complet drept, e și prea înalt. După vreo oră au început să mă doară toate oasele. Și încă asta ar mai fi poate suportabil dacă ceea ce-mi citește Maestrul nu ar fi atât de plicticos. O poveste care se vrea picantă despre un pictor care se străduie să-și seducă modelul, o virgină. Desigur, ea-i pozează goală. Bineînțeles, pictorul este mereu excitat, de-a dreptul obsedat de ideea fixă că trebuie să se culce cu ea. Și ea face fițe. Îl mai urmăresc doar cu o jumătate de atenție, studiez biroul lui din lemn masiv, ornamentat, cu o suprafață care mi se pare imensă, câmpul vastei lui activități literare și științifice. În mijlocul acestei câmpii tronează telefonul, cel la care îmi răspunde când îl sun. Ca să nu-l întrerup cumva din munca lui atât de importantă, îl sun numai la un moment convenit în prealabil. De fiecare dată este la fel: își amintește cu greu că trebuia să-l sun, vorbește rar, cu pauze lungi care lasă impresia că se gândește profund, da… ne vom întâlni… acum nu știu când… sunt foarte ocupat… te sun eu… lasă-mi numărul tău. Îmi

înăbuș iritarea și i-l dau. Simt că o face intenționat, vrea să-mi arate că sunt puțin important pentru el, atât de puțin că nu merită să se obosească să-mi treacă numărul în agendă.

Dincolo de telefon, la estul câmpiei, se află zona dedicată științei: tomuri groase așezate unele peste altele, o sumedenie de fișe. Spre vest se află zona creației literare: câteva cărți de proză sau de versuri de citit pentru inspirație și menținerea unui înalt nivel al propriului scris, vrafuri de coli înnegrite, topuri de foi albe. În mijloc e zona de lucru, acum goală. Maestrul stă în spatele biroului într-un fotoliu cu mânere, e îmbrăcat cu un halat de casă mătăsos, elegant și cu cămașă albă și cravată. Nu l-am văzut niciodată fără cravată, bine că măcar acasă nu e pus la costumul lui sobru, închis la culoare, din buzunarul de la piept ieșindu-i totdeauna capătul brodat al unei batiste. Mă întreb ce m-a sedus la el, de ce am dorit să-i devin cirac. Poate tocmai această ținută sobră, elegantă, mereu impecabilă care mi-a dat impresia că este cineva de importanță deosebită. Sau poate statura lui, nu tocmai înalt, figura lui, mustăcioara, semăna atât de mult cu un mare scriitor încât la prima întâlnire aproape că l-am confundat, apoi am luat această asemănare ca o garanție a calităților lui artistice.

În timp ce citește și eu ascult, nu prea atent dar totuși ascult, grijuliu să par foarte atent, ochii îmi zboară spre estul vastei lui câmpii, la fișele și hârtiile scrise care trebuie să conțină multă cunoaștere și înțelepciune. Acolo se zămislește, așa cum altădată mi-a explicat Maestrul, o lucrare monumentală, unică în cultura națională, poate chiar universală, o istorie a vieții academice românești, înțelegând „viața academică" într-un sens foarte larg. Dar ceea ce mi se pare mie extraordinar, fascinant și, într-un anumit sens incredibil, este norocul de a fi acum chiar lângă această măreață operă în devenire, chiar în fața omului care o coace, singurul care poate să facă acest lucru, așa cum mi-a precizat Maestrul nu o dată, pentru că numai el a avut șansa ca o viață întreagă să adune materialul documentar necesar și, mai ales, numai el este cel care are viziunea de ansamblu a acestei mari creații. Acest lucru îi dă Maestrului o dimensiune dramatică, pentru că anii au cam fugit și tare se teme că nu va mai avea suficient timp să ducă la bun sfârșit ceea ce a început. Această teamă a lui se acutizează prin faptul că Maestrul este atras într-o manieră dureroasă de partea de vest, de nevoia lăuntrică imperioasă de a dezvălui și a se dezvălui în scris și, har Domnului, după atâția ani de viață are ce dezvălui. Așa că Maestrul trăiește sfâșiat de atracția pe care o exercită atât estul, cât și vestul asupra lui, când scrie literatură simte că a dezertat de la marea lui misiune științifică, conștient că este singurul om de pe planetă care ar putea s-o ducă la îndeplinire, iar când lucrează la istoria vieții academice sufletul lui de artist plânge, pentru că marile proiecte începute, romanul despre război, eroi și suferință, fantezia despre viitorul omenirii, cel care se va înălța în largi spirale spre ceruri (simbolic, desigur), chiar și această povestire pe care acum mi-o citește, trebuie duse la îndeplinire.

Victorie! Pictorul a reușit în cele din urmă să o dezvirgineze pe cea care i-a slujit de model. Victorie mai ales pentru mine că am rezistat până la sfârșit. Victorie pentru Maestru care încheie povestirea cu o afirmație a celei care a făcut atâtea nazuri: Ducă-se! spune ea referindu-se la propria ei virginitate. Simt că această afirmație nu o voi uita toată viața.

TREPTE CĂTRE DUMNEZEU

Trebuie să vă mărturisesc din capul locului că nu acesta este titlul pe care voisem să-l dau textului de față. Nu-mi place, nu surprinde esența. Și apoi este derutant, pare să fie vorba de o scriere religioasă, un fel de îndrumar pentru credincioși care să-i învețe treptele pe care ar trebui să le urce ca să ajungă în împărăția Domnului, cum ar fi să se roage, să nu păcătuiască, să sară în ajutorul altora, să și să, tot așa mereu mai sus.

Inițial am vrut să-i pun titlul *Numărul treptelor scării pe care urcând ajungi în apropierea lui Dumnezeu*. Dumnezeule, cine a mai văzut un titlu atât de lung pentru un text atât de scurt? Păstrând proporțiile, ar fi ca și cum unui roman de 300 de pagini i-ai pune un titlul de 30 de rânduri. Am amintit de intenția mea inițială – desigur, proastă – doar ca să înțelegeți că numărul treptelor este ceea ce mă preocupă să stabilesc în această scurtă scriere.

Vă asigur că ceea ce vă voi spune în continuare nu este nici glumă, nici fantezie. Este miracol. Văd că deja mă priviți cu neîncredere, dar de ce eu n-aș putea fi pus în fața unui miracol, de ce credeți că miracolele sunt rezervate pentru alții? În fine, indiferent de ceea ce credeți, iată cum stau lucrurile. Mi s-a arătat scara care urcă la cer și, când zic „cer", înțelegeți bine la ce mă refer, adică unde ducea ea de fapt (vezi titlul). De îndată ce mi s-a dezvăluit privirilor, am și simțit dorința (nu oricare, una aprigă) să aflu câte trepte are. Cred că n-o să mă contraziceți când am să vă spun că numărul treptelor acestei scări este cel mai important lucru pentru orice muritor care vrea să devină nemuritor. Nu-i clar că-i așa? Păi, cum să trăiești liniștit, să mori liniștit, când scara care duce la Dumnezeu se află în fața ta, te invită să urci pe ea, dar tu nu ai habar de câte ori va trebui să ridici un picior, să-l pui pe tăblia unei

trepte, apoi să-l ridici pe celălalt și așa mai departe? Cred că ați înțeles, dorința mea aprigă de a afla numărul era dorința mea aprigă de a aduce un mare beneficiu omenirii.

Nu se poate, nu se poate, trebuie să aflu, mi-am zis și n-am mai stat pe gânduri, am și început să urc. Am tot urcat așa până ce mi-am dat seama că am pierdut numărătoarea. Ei, fir-ar să fie de treabă!, am urcat degeaba. Am vrut să mă întorc, să cobor ca să iau numărătoarea de la început dar… Hopa, îi bai mare, m-am auzit strigând, deși eu nu prea obișnuiesc să vorbesc singur. Cine știe, poate mă adresam lui Dumnezeu. Nu mai existau treptele pe care urcasem, așa că, ce era să fac?, spuneți și voi, am continuat să urc. Dă-l dracului de număr – Doamne, iartă-mă – important este să ajung la capăt, Dumnezeu mă așteaptă. De întors nu mă mai puteam întoarce, dar, cu toate că urcam mereu, nici la capăt nu ajungeam.

Cam atât. Voi, care sunteți perspicaci (bine, perspicace, doar n-o să ne certăm pentru un fleac), ați înțeles desigur că n-am urcat pe nicio scară, n-am pus piciorul nici măcar pe o treaptă, n-am vorbit nici singur, nici cu Dumnezeu, n-am dat dracului pe nimeni, a fost doar așa, o viziune pe care am avut-o stând cu fundul pe scaun și coatele pe masa de scris. Doar dorința de a găsi numărul într-adevăr am simțit-o ca fiind aprigă. Și chiar l-am găsit, numai că, din păcate, nu vi-l pot dezvălui aici pentru că îmi lipsește semnul grafic.

„De ce credeți că miracolele sunt rezervate pentru alții? În fine, indiferent de ceea ce credeți, iată cum stau lucrurile. Mi s-a arătat scara care urcă la cer și, când zic «cer», înțelegeți bine la ce mă refer, adică unde ducea ea de fapt (vezi titlul). De îndată ce mi s-a dezvăluit privirilor, am și simțit dorința (nu oricare, una aprigă) să aflu câte trepte are.”

Johannes Stradanus (1523–1605), desenator și pictor flamand, *Inventarea picturii în ulei*, planșa 14 din *Nova Reperta (Noi descoperiri)*, Florența, c. 1590

Proză scurtă

DRAGOȘ

Rodica Bretin

Prozatoare, eseistă, membră a Uniunii Scriitorilor din România și a Fantasia Art Association din Cornwall (Marea Britanie)

Deși i se zicea strada Lungă, nu era cea mai lungă din lume, nici măcar din Brașov. Își căpătase numele când orașul semăna cu o îngrămădire de acoperișuri țuguiate care începuseră să se cațere pe Dealul Melcilor, pe Warthe sau pe Tâmpa, micul munte din inima urbei. Din vârful lui, strada părea un șarpe cu solzi de piatră – pe vremea aceea cuburile de bazalt ale pavajului nu fuseseră încă scoase și înlocuite cu banalul asfalt –, cu capul înfipt între Dealul Cetății și cel al Livezii și coada subțiindu-se în dreptul bisericii Sfântul Bartolomeu, ctitorită în secolul treisprezece și încă de veghe la una dintre porțile orașului.

La fel ca toate casele din centrul vechi, cea în care locuiam fusese ridicată după model săsesc, având în față o clădire cu etaj, de la parterul căreia porneau două rânduri de construcții cu un singur cat, înșiruite de o parte și de alta a unei curți. Din păcate, asemănările se opreau aici. Fără ronduri de flori, tufe de liliac și arbuști, ori iederă cățărându-se pe fațade, a noastră părea o albie cimentată atât de temeinic încât niciun fir de iarbă nu răzbătea prin crusta cenușie. Și nu era totul! În loc să suie Dealul Făgetului, în terase sau pieptiș, printre meri, peri, nuci și pruni care înfloreau primăvara, iar toamna dădeau rod, se înfigea *ca râma-n piatră*, în calcanul fabricii de Lavoderm.

Nefiind ale cuiva anume, de grădinile din spatele fiecărei curți se bucurau toți locatarii: puneau straturi cu flori sau zarzavat, iar în septembrie coceau vinete și ardei pe plitele improvizate, de unde mirosul ce se răspândea până departe. Contribuiam și noi cu ce puteam, cu izul de chimicale al făbricuței – nu mult mai mare decât un apartament, însă unul murdar și zgomotos.

Dacă n-aș fi cunoscut decât curtea noastră ciuntită și stearpă, poate m-aș fi obișnuit cu urâțenia ei, m-aș fi împăcat cu situația, mi s-ar fi părut în firea lucrurilor. Dar în primii ani de viață crescusem la țară, la bunica, având împrejur pădurea, Râul Homorod, Lunca pe care un curcubeu își scuturase culorile în iarbă și le uitase acolo. De-asta am iubit întotdeauna florile de câmp; mi-era milă de cele vândute la tarabele din piață ori la florării, înghesuite în buchete, cu culorile pălind și petalele ofilindu-se văzând cu ochii. La fel, nu-mi plăceau copăceii în ghivece, chirciți, strângându-și sub ei rădăcinile să le încapă într-un căuș de pământ, ori plantele de apartament, hrănindu-se mai mult cu apă – domesticite le ziceam eu, ca să le deosebesc de suratele lor de la țară. Dacă era după mine, aș fi lăsat orice grădină să crească în stil englezesc, în loc să pun foarfeca pe tufe și garduri vii, rotunjindu-le ca la Versailles.

Brașovul avea munții și pădurile dimprejur, unde nu fusesem încă, și oaza verde din Parcul Central, în care mergeam o dată pe săptămână, cu mama ori cu tata, uneori cu amândoi de mână. Acasă n-aveam decât florile din ghivecele scoase pe balcon vara și, în apartament, ficuși și filodendroni cu frunze țepene, ca din plastic.

Pe la patru ani nu-mi venea să cred cât ghinion avusesem! În loc de o grădină, un zid până la cer; în loc de un deal pe care să îl urc în fugă, să îl cobor de-a rostogolul prin stratul de frunze, ce primisem de la soartă? O fabrică ce scotea fum și mirosea a cauciuc ars. Lumea era alcătuită cum voia ea, nu cum îmi doream eu – până la urmă am înțeles asta. Frustrarea nu a dispărut însă, doar s-a ascuns undeva în adâncul ființei mele, de unde scotea capul când și când, mai cu seamă în vise.

Visam mult pe vremea aceea. Uneori nălucirile erau fără legătură una cu alta, alteori aceeași poveste neîntâmplată se continua nopți la rând, întrerupându-se în zori pentru ca, în seara următoare, cum închideam ochii, să se reia exact de unde rămăsesem. Și nu era vis din care să lipsească zidul. Mă obseda, zi sau noapte. Pe bună dreptate: nu făcea parte din vreo construcție. N-avea niciun rost!

Cineva îl înfipsese acolo, între fabrica de Lavoderm și casa de alături, ca să taie ieșirea curții noastre spre Făgetului. Nu știu cât sufereau vecinii mei, ori dacă le păsa măcar, dar mie îmi părea o strâmbătate strigătoare la cer. O stradă întreagă, lungă cât orașul vechi, avea ieșire la dealul cel verde, numai o singură casă nu! Drept era asta? Și ce puteam face eu într-o lume a celor mari?

Îmi simțeam toată neajutorarea anilor de-atunci. Nu puteam decât să mă uit cu disperare la zid – care, sub petele de mucegai și tencuiala căzută pe alocuri era făcut din trei rânduri de cărămizi, cât să reziste o sută de ani –, până îmi dădeau lacrimile. Ziua eram neputincioasă, ca o furnică în fața Marelui Zid Chinezesc. Noaptea însă… În vise ieșeam pe una din lucarnele podului, pășind pe țiglele lunecoase, iar uneori ude de la ploaie, cu ușurința unei pisici. Treceam de pe acoperișul nostru pe al fabricii și gata, eram pe creasta îngustă, privind dincolo *de sus*. Dintr-un salt aș fi fost pe partea cealaltă, unde râvneam să ajung. Dar nu-l făceam niciodată, fiindcă nu erau stele sau lună deasupra, nici iarbă ori copaci dedesubt. Nu se auzeau greieri, foșnete, nimic. Doar beznă, tăcere. După o vreme mă întorceam pe acoperișuri, intram înapoi pe ferestruică, în siguranța podului, a casei. Zidul rămânea de netrecut, până și în vis.

Dacă cu stavila aceea în calea fericirii nu m-am împăcat niciodată, fabrica avea și părțile ei bune, mi-am dat seama curând. În primul rând, era închisă după ora patru și atunci curtea din spate devenea un teritoriu al nimănui pe care îl puteam face al meu. Un loc ce trebuia explorat, plin de obiecte interesante, cărora lucrătorii le schimbau locul în fiecare dimineață: butoaie, bidoane, lăzi, cutii – toate închise ermetic, ascunzând chimicale periculoase, poate chiar *radioactive*, un cuvânt misterios și terifiant al cărui înțeles nu îmi era foarte clar. Nu m-am lăsat nicio clipă înșelată de scopul declarat al făbricuței de a produce banalul Lavoderm.

Pe vremuri, clădirea dinspre stradă și curtea cu casele ei vagon fuseseră ale unui sas ce locuia în apartamentul de la etaj; făbricuța, tot a lui, scotea pe bandă rulantă cutii cu cremă de ghete. În 1948, fostul proprietar plecase cu întreaga familie spre alte zări. În curte locuiau acum chiriași ai statului, iar fabrica, naționalizată și ea, se reprofilase. Lavoderm nu era o cremă de mâini, cum s-ar crede, ci una care curăța orice, de la gudron, ulei de motor și vopsele, până la vaselină. Era adevărat, trebuia să îți freci palmele până se jupuia pielea – dar scăpai de petele de unsoare. Testasem cu succes pasta-minune, după ce mă jucasem de-a mecanicul cu motocicleta tatei. Ceea ce nu îmi schimba convingerea: fabrica făcea ceva secret în halele subterane pe care nu le descoperisem încă.

La patru – când plecau muncitorii ce turnau lavodermul din cuve și lucrătoarele de la bandă, care vârau tuburile și prospectele în cutii de carton –, paznicul se încuia în fabrică, unde rămânea până a doua zi; nici vorbă să mă pot strecura înăuntru, cum ar fi făcut un adevărat spion! Totuși, nu mă puteam plânge: îmi rămâneau curtea întreagă, pivnița și podul unde vecinele își duceau rufele la uscat. La noi locuiau opt familii, dar am fost ani la rând singurul copil. Ținutul asupra căruia nimeni nu îmi contesta stăpânirea se întindea de la poartă până la marele zid din spatele fabricii și din podul de deasupra apartamentelor de la etaj până în subsolul comun. Mereu descopeream câte ceva nou: un cuib de rândunele, un porumbel aciuit sub o streașină, încercând să se împrietenească cu cocoșul de tablă al giruetei, un petec de mușchi ivit pe acoperișul magaziei după ultima ploaie, urme de labe în pivniță, uneori de șobolan, alteori de pisică.

Nu mă plictiseam niciodată: curtea din închipuirea mea era încă și mai mare, o insulă a comorilor locuită de eroii cărților pe care mi le citea tata. Era imperiul meu, nedisputat de nimeni până la venirea lui Dragoș. Părinții lui s-au mutat în curtea noastră în 1964, când fiul lor avea cinci ani, cu unul mai puțin decât mine. Însă el era băiat, ceea ce ar fi trebuit să compenseze handicapul. Da de unde! Dragoș nu se pricepea să se cațere, să alerge ori să se bată. La nimic! Tatăl lui, inginerul, îl învățase să nu mintă, să zică *sărut mâna* în dreapta și-n stânga și *mulțumesc* cam la cinci cuvinte. Era atât de bine crescut – ori mai degrabă nătăfleț – încât nu spărsese până atunci vreun geam și nu știa să înjure decât cu *du-te naibii*. Avea mari lacune în educație, ce mai!

În apărarea sa, nu era singurul vinovat. Tatăl lui îi umpluse camera cu jucării: mașinuțe, macarale, cuburi, până și un trenuleț pe șine, cu locomotivă și patru vagoane. De parcă se comparau cu o sabie făcută din trunchiul bradului de anul trecut, un arc meșterit dintr-o nuia de alun sau o pușcă din lemn, bună și la spart nuci. Ca să fac ceva din Dragoș, a trebuit întâi să îl dezvăț de proastele-i obiceiuri pe care părinții lui le numeau educație.

Ieșea la joacă înțolit ca un mic prinț, cu hăinuțe spălate, apretate și călcate, de parcă era duminică în fiecare zi. Nici în glod nu se băga, cu șosetele lui albe în ghetuțe de lac. Prima dată l-am încurajat cu un brânci, însă după aceea a început să îi placă praful, noroiul, chiar și rugina ce lăsa pete de neșters pe cămășile în culori pastel. Maică-sa – mereu într-o bătălie atât de crâncenă cu microbii încât umbla cu sticla de spirt medicinal în mână –, și-ar fi pus băiețelul într-o bulă de plastic, să nu-l atingă lighioanele nevăzute de pe pământ, din aer ori din apă. Mă și închipuiam rostogolind-o prin curte și pe cel dinăuntru cu capul când în sus, când în jos.

Nici măcar nu s-ar fi supărat. Dragoș mă plăcea. Eram opusul lui în toate, iar contrariile se înțeleg mai bine decât s-ar crede. La o lună după ce ne cunoscuserăm, începuse

deja să se dea pe brazdă. Din fricos și râzgâiat din cale-afară, devenise un învățăcel entuziast. Credea orice auzea de la mine, dacă îi spuneam că piraţii se bat cu indienii pentru comoara din Insula Monte Cristo, nici n-ar fi clipit. Îmi călca pe urme, iar uneori izbutea să țină pasul cu trăznăile mele, ceea ce îi aducea o urechealã din partea maică-si sau câte o bătaie cu cureaua inginerului, nu chiar ruptă din rai.

Cu mine, nu se plictisea niciodată. Deși jucam aceleași roluri – haiduci și poteră, cowboy și indieni, sudiști și nordiști, muschetari și gărzile cardinalului Richelieu –, scenariul era de fiecare dată altul, cu idei luate din cărți, cărora le puneam sare și piper. Dragoș nu ajungea întotdeauna în tabăra negativilor, ar fi fost nedrept să-l pun mereu acolo, dar se nimerea să piardă de fiecare dată – un ghinion de care se plângea la urechi surde, ale mele adică.

„Ce nu te ucide, te face mai puternic", l-aș consola astăzi. Atunci, găsisem niște vorbe la fel de potrivite: „Cine pierde azi, câștigă mâine." Mâinele ăsta se tot îndepărta pentru Dragoș, fără să îi spulbere iluziile: cândva, credea el cu tărie, o să mă bată la un joc, o să fie mai bun la ceva, orice. Speranța moare ultima, nu? Într-una din zile se revoltase, cerându-mi, cu un curaj nebun, tot de la mine deprins, să schimbăm rolurile. Îi explicasem atunci importanța *negativilor*, cu o răbdare ce a izbutit să îl convingă. Nici măcar nu erau vorbele mele, le auzisem de la Disney într-o emisiune despre personajele rele, dar carismatice, fără de care nicio poveste n-ar avea noimă.

La un an de când, asemenea lui Robinson Crusoe, naufragiase pe insula mea de pe strada Lungă, Dragoș nu și-ar mai fi recunoscut imaginea din oglindă. Jucăriile de la magazin zăceau uitate într-un colț – cu excepția unui pistol cu capse pe care îl trecusem la recuzită –, fiindcă cele făcute cu mâna lui îi dădeau destule satisfacții, pe lângă vânătăi și cucuie. Îl învățasem să se târască pe burtă în podul fabricii, unde erau pânze de păianjen mai vechi decât noi; îi arătasem cum să tragă cu praștia, azvârlind sâmburi de cireșe drept în ghivecele de la etaj ale doamnei Spireanu, cum să păşească pe o scândură pusă peste două stive de lăzi în curtea fabricii fără să își piardă echilibrul, ori să arunce cu pietre peste coama de cărămidă ce reteza drumul curții spre Dealul Făgetului.

Dar mai ales îl învățasem să urască *zidul*. Încă se temea de întuneric, șobolani și gândaci – frici mărunte de care aveau să îl lecuiască alte expediții în pivniță, făcute cu lumina stinsă. Într-un singur an, Dragoș devenise un partener de nădejde, un inamic redutabil. Și, trebuia să recunosc realitatea: de când o împărțeam cu el, lumea mea se îmbogățise.

Tot răul e spre bine – vorba asta câteodată se potrivea, de cele mai multe ori nu. După venirea lui Dragoș, ce se vădise până la urmă o împrejurare fericită, a intervenit o nouă schimbare în viața mea. La mijloc de septembrie am început clasa întâi la Școala 12 de pe Strada Crișan. Trecuse o lună de atunci și *partea bună* a școlii întârzia să mi se arate – poate n-o vedeam eu sau chiar nu era niciuna. Noii colegi îmi rămăseseră la fel de străini ca în prima zi, aerele de bunicuță iubitoare ale tovarășei nu izbutiseră să mă convingă, iar orele treceau greu, mai ales cele în care primeam tot felul de sfaturi pe care nu le cerusem. De când eram la școală, timpul dăduse în mintea copiilor: uitase să meargă și se târa de-a bușilea.

Dimineţile lipseam de acasă și, cum nu avea cu cine să colinde curtea, Dragoș recăzuse în vechea dependență față de jucăriile din plastic, ba chiar își lăsase părinții să îi cumpere unele noi. Tot ce îl învățasem se topea văzând cu ochii! Ca să îmi recâștig influența, ar fi trebuit să petrecem mai mult timp împreună. Dar cum? Când mă întorceam de la școală, după-amiezele, el dormea; altfel nu l-ar fi lăsat să se uite la Daniela și Aşchiuță. Pagubă-n ciuperci! În loc de asta puteam explora magazia, unde unul dintre pereți se acoperise cu mucegai, semănând cu o hartă a altei lumi, în verde și negru, într-o continuă schimbare.

Cum ziceam, pierderea era a lui! Abia apucam să ne vedem spre seară; iar atunci trebuia să intru în casă devreme, ca să desenez bastonașe până mă durea mâna sau să repet *doi și cu doi fac patru, patru ori doi fac opt*. Înainte, eu și Dragoș aveam tot timpul din lume să facem tot ce voiam. Acum, zilele intraseră la apă; ceva ciopârțea lumina amiezilor, așa cum zidul din spatele curții ne tăiase ieșirea spre deal și o bucată de cer…

Câteodată, copilăria seamănă cu o ploaie de vară: te surprinde când vine, îți pare rău că trece.

„Visam mult pe vremea aceea. Uneori nălucirile erau fără legătură una cu alta, alteori aceeași poveste neîntâmplată se continua nopți la rând, întrerupându-se în zori pentru ca, în seara următoare, cum închideam ochii, să se reia exact de unde rămăsesem. Și nu era vis din care să lipsească zidul."

Proză scurtă

DOISPREZECE

Aurel Andrei

Scriitor, membru al Uniunii Scriitorilor din România

Grig mersese pe jos, fără o țintă anume. La un moment dat a simțit că obosește. Privi în jur și se hotărî să intre într-un bar ca să-și amorțească mintea cuprinsă de frisoane. Abia în interior își dădu seama că mersese cu pardesiul descheiat și că frigul îi pătrunsese în oase. Se apropie de bar și comandă un whisky. „Jack Daniels să fie", a precizat el și barmanul s-a grăbit să-i umple un pahar mic cu licoarea comandată. Grig luă paharul și-l dădu peste cap. Nu era tocmai gestul elegant de a bea un whisky, dar voia să se încălzească cât mai rapid pe interior. Închise ochii câteva clipe, apoi privi în jur și se fixă asupra unei mese aflată într-un colț al barului, lângă ferestrele largi care dădeau în stradă. Se îndreptă spre ea, se așeză și dădu mulțumit din cap. Putea să privească strada în voie. Câteodată îi plăcea să se așeze pe o bancă de pe bulevard și privea mișcarea aceea haotică a străzii. Pietonii, mașinile, tramvaiele toate treceau cu zgomot, dar Grig nu-l percepea. El vedea doar mișcarea. Privi apoi către barul slab luminat cu sticle de toate felurile. Barmanul ștergea paharele spălate cu un prosop aruncat peste umăr, iar în fața barului era o chelneriță blondă care îi povestea ceva. Barmanul izbucni într-un râs puternic, apoi îi făcu semn că are un client. Chelnerița întoarse capul în direcția lui Grig care îi admiră fără să vrea figura angelică, ochii albaștri încadrați într-un rimel discret și părul blond strâns la spate.

Când a ajuns lângă el, Grig îi comandă un whisky mare, avertizând-o că trebuie să ia în calcul o altă porție de whisky pe care a băut-o direct la bar. Chelnerița dădu din cap că a înțeles și-și notă ceva în carnețelul ei de comenzi. Se depărtă încet, atent, cu mers studiat, de masa lui, dar Grig privea deja strada animată, pietonii care treceau dintr-o parte în alta, mașinile la fel.

Doisprezece ani.

Se lăsă în scaunul moale cuprins de amintiri.

Cu o săptămână în urmă fusese parte a unui eveniment cu un copil de doisprezece ani. Vârsta copilului o aflase mult mai târziu. Taxiul în care se afla trăsese la marginea rigolei ca el să coboare și când a deschis portiera, s-a întâmplat evenimentul. Era un băiat care se plimba cu trotineta electrică pe trotuar și brusc, trotineta condusă de el a intrat în portiera pe care tocmai o deschisese. Stupefiat, a urmărit cu privirile trupul băiatului cum zboară și alunecă apoi pe capota mașinii, pe asfaltul străzii, în fața taxiului. După primele clipe de uluială, a coborât repede și s-a apropiat de trupul băiatului care își trăsese picioarele sub el ca într-un gest de apărare. Imediat a venit lângă el șoferul taxiului care se frământa disperat cu șapca în mână. „Anunță la urgențe", i-a spus el șoferului care și-a scos celularul și a chemat salvarea. Curioșii străzii s-au adunat lângă ei și fiecare comenta în fel și chip ceea ce văzuseră. Apăru și mașina poliției care se opri în fața taxiului și un polițist se grăbi să fluidizeze circulația. Un altul a venit către ei. Grig a început să-i explice cum se produsese incidentul. Spusele lui au fost întărite de mai mulți martori. Au ajuns la poliție și șoferul taxiului încă era tulburat. „N-am avut niciodată un accident, spunea el, în zece ani de când sunt taximetrist. Și acum..." Formalitățile au durat o oră și Grig a părăsit secția de poliție, obosit și deprimat de ceea ce se întâmplase.

Acasă îi povesti Clarei întâmplarea prin care tocmai trecuse.

Au stat la masă și el a mâncat încet și puțin, nu putea să uite chipul acelui băiat, victima accidentului. Privi spre fiul său, Gabriel, care sporovăia vesel despre ce făcuse la școală iar mama lui îl asculta încântată. Din când în când Clara arunca o privire spre Grig și pe fața ei se ivi îngrijorarea. Nu-i plăcea absența lui. N-o făcuse niciodată și întotdeauna masa era un moment în care ei trei discutau veseli toate evenimentele zilei. Și iată-l acum îngândurat și lipsit de vlagă.

După câteva zile, Grig s-a dus la secția de poliție și s-a interesat de soarta băiatului. Amabil, un ofițer i-a dat toate datele și Grig se hotărî să meargă la spitalul de copii unde era internat. Se simțea vinovat de producerea acelui accident.

De la recepție, când a zis că vrea să știe în ce stare se află băiatul accidentat, recepționera l-a întrebat cine este și care este gradul de rudenie cu bolnavul și el s-a neliniștit brusc. „Am făcut parte din acel accident. Băiatul s-a lovit de portiera mașinii din care coborâsem." Pe urmă a tăcut și recepționera l-a părăsit fără un cuvânt. Și el a rămas acolo, înțepenit de acel zid în alb, al recepției, neștiind ce să facă. Suspendat.

Pe lângă el trecură doi medici care discutau despre un bolnav care trebuia intubat. Unul era convins că bolnavul trebuie să fie intubat, celălalt nu era de acord și voia să mai aștepte. Problema mai gravă era cu fetița de la doi. Încă nu reușiseră să obțină o rezervă de sânge. Grupa de sânge a fetiței fiind foarte rară și dacă în câteva ore…

Vorbele lor se pierdură pe coridorul alb și pustiu.

Renunță la ideea de a ști ce se întâmplase cu acel băiat și părăsi spitalul. Se duse în parcare cu gândul că trebuie să meargă la firmă. Când să urce, văzu o mașină Duster de culoare portocalie care a parcat un pic mai departe de mașina lui și din ea coborî… Se frecă la ochi. Nu era nicio îndoială. Cea care coborâse era fosta lui soție, Livia, de care divorțase în urmă cu… Făcu rapid o socoteală în minte… De doisprezece ani. Fața Liviei era răvășită și el înțelese că ceva se întâmplase în viața ei. Ceva grav. Nu a putut să nu observe că trupul i se înconvoiase puțin. Nu mai era Livia de altădată. Dreaptă, cochetă, aranjată în orice clipă. Alături de ea era un bărbat care o luă de braț sprijinind-o. Înțelese că era bărbatul cu care se recăsătorise.

Când cuplul ajunse în dreptul lui, Livia ridică privirile spre el și Grig fu și mai surprins de goliciunea ochilor ei. Cuplul se opri o clipă și Livia vru să meargă mai departe, dar bărbatul o reținu blând. E fostul tău soț, a zis el, dar Livia a privit indiferentă în altă parte. Apoi a început să înainteze încet, de parcă ducea în spinare o stâncă uriașă, spre intrarea spitalului.

Grig privi încremenit după ei, cum dispar dincolo de ușile spitalului. Se urcă în mașină și-și aprinse o țigară. Motivul divorțului lor a fost existența unui copil care nu mai apărea în viața lor. Au mers la mulți medici, specialiști de tot felul, au făcut analize complicate. Toate au ieșit normale și doctorii le-au spus să aibă răbdare că va veni și ziua în care vor avea un copil. Și ei au sperat că minunea se va produce. Numai că timpul trecea și minunea nu mai apărea. Într-o zi și-a dat seama că Livia începuse să lipsească mai des de acasă, fără să-i spună unde se duce. Până într-o seară când Livia și-a făcut curaj și i-a spus că de câteva luni se întâlnea cu un alt bărbat și că rămăsese însărcinată cu el. După clipele de uluială a înțeles că hotărârea ei de a divorța fusese luată și că orice ar face el, Livia nu va accepta. Și au divorțat amiabil, cu toate că povara din suflet îl îngreuna. Nu se aștepta să o întâlnească pe Livia tocmai aici, la spital. Timp de doisprezece ani nu s-au mai întâlnit nici măcar întâmplător, deși trăiau și munceau în același oraș. Grig n-a mai avut nicio veste despre ea. De fapt, își impusese să nu se mai gândească la ea. Și nu s-a mai gândit. I-a lăsat apartamentul și s-a mutat cu chirie într-o garsonieră. Și-a luat doar cărțile la care nu renunța cu nici un chip. S-a rupt de trecut. Brutal. Și astfel a putut să-și continue viața. După cinci luni de zile a hotărât că trebuie să-și refacă viața. Că nu mai putea continua așa și prietenii s-au ținut de capul lui până când a acceptat să facă acest pas. Cea aleasă să-i fie soție a fost Clara. Nu știa dacă a iubit-o sau dacă o mai iubește pe Clara. Mama copilului său. Un băiețel de zece ani pe care îl iubea ca pe ochii din cap. Se înțelegeau foarte bine. N-a existat o ceartă în doisprezece ani, ori el nu-și amintea de niciuna. Odată cu apariția lui Gabriel, au simțit că spațiul garsonierei e prea mic și s-au mutat într-o căsuță de la marginea orașului. Trăiau cu proiecte de viitor. Și cu timpul căsuța a devenit o adevărată vilă unde Grig se întorcea întotdeauna cu bucurie. Toate vacanțele și le petreceau împreună cu câțiva prieteni. La munte, la mare, în străinătate. Mereu împreună. Nimic nu părea că le va clătina căsnicia. Și acum?

A coborât din mașină cu gândul că nu putea trece indiferent pe lângă necazul Liviei și a intrat în spital. La recepție era o altă asistentă care l-a primit cu căldură și el s-a simțit încurajat să continue. I-a spus pentru ce venise și asistenta, după ce a apăsat rapid clapele tastaturii din fața unui monitor, îi spuse că băiețelul se află în rezerva treizeci și unu de la etajul trei. Mulțumi și se îndreptă spre liftul care-l duse la etajul căutat. Prin ușa întredeschisă a rezervei treizeci și unu văzu silueta Liviei aplecată peste trupul unui copil întins pe pat și tresări. „Ce-i asta?!", îi strigă o voce stridentă în cap. Rămase împietrit cu privirile agățate de imaginea celor doi. Soțul Liviei se ivi în cadrul ușii și-l privi cu atenție. Se dădu la o parte de parcă îl invita să intre. Și intră doar un pas, și se opri neliniștit. În câteva cuvinte soțul Liviei îl puse la curent cu întâmplarea a cărei victimă fusese băiatul lor. În timp ce-l asculta, Grig privea trupul băiatului și se întreba de ce nu se mișcă. Poate că doarme, și-a zis el, dar băiatul nu dormea. Zăcea într-o comă indusă.

Pe ușă își făcu apariția doctorul Pantea. Tresări când îl văzu pe Grig. Privi spre patul băiatului, apoi îl strânse ușor de umăr și-l împinse afară din rezervă.

S-au oprit pe coridor, Grig sprijinindu-se de peretele alb. Doctorul și-a scos ochelarii și i-a pus în buzunarul de sus al halatului.

– Băiatul se află în comă indusă, zise el. A suferit un accident banal de mașină care i-a declanșat o boală grea. Se pare că totul s-a întâmplat pe o stradă. Băiatul se plimba cu trotineta electrică când un taxi a oprit lângă rigolă, pasagerul a deschis portiera și l-a lovit în plin pe copil.

Grig pricepu imediat că băiatul acela era victima evenimentului din care fusese el parte. Și inima i se strânse brusc, de parcă o gheară i-o prinsese și nu-i mai dădea drumul.

– Eu am fost cel implicat în accidentul băiatului, îi spuse încet.

– De asta ești aici? Grig a confirmat dând din cap. Ai auzit de leucemie? continuă doctorul și Grig rămase împetrit. Accidentul a declanșat boala care stătea la pândă în trupul lui fraged și doar aștepta o clipă când să iasă la iveală. Accidentul a produs acea clipă. Acum căutăm un donator de măduvă compatibil cu el. Până atunci am hotărât să-l ținem în starea asta.

– N-ar fi trebuit să fie greu fiindcă amândoi părinții sunt în rezervă.

– Lucrurile stau altfel. Tatăl, presupusul tată, nu este compatibil cu băiatul.

Lui Grig nu-i veni să-și creadă urechilor.

– Cum adică presupusul tată? întrebă el neliniștit.

– Așa cum ai auzit. I-am făcut analizele și rezultatul este negativ. Tocmai voiam să le spun și lor. Tu ce legătură ai cu ei? îl întrebă Pantea.

– Mama copilului e fosta mea soție. Ne-am despărțit în urmă cu doisprezece ani. Ea își dorea un copil. Ne-am făcut analizele și deși au fost normale la amândoi, n-am reușit să avem un copil. Fosta soție și-a dorit atât de mult un copil încât s-a cuplat cu actualul soț cu care a rămas însărcinată imediat. Mi-a spus ce a făcut și ce a hotărât. Mi-a cerut divorțul. N-am avut altă cale și ne-am despărțit.

Grig vorbi atât de repede că uitase să și respire. De parcă cineva îl amenința cu moartea. Doctorul Pantea îl privi curios.

– Ar trebui să-ți fac și ție niște analize, și Grig l-a privit uimit. Nu te uita așa la mine că eu am văzut multe cazuri ciudate. Hai să mergem la laborator, timpul ne presează, l-a îndemnat autoritar, iar Grig se urni și mai greu. Abia mergea în urma doctorului care-și scosese celularul și vorbea nervos.

Și i-au făcut analizele. După trei zile a primit un telefon de la doctorul Pantea.

– Bătrâne, îi spuse acesta, gradul de compatibilitate al băiatului cu tine este de 99%. Grig a înțepenit cu telefonul la ureche. Mai ești la telefon? a întrebat Pantea.

Nu i-a mai răspuns. A închis și s-a lăsat să cadă în fotoliul din care tocmai se ridicase ca să plece la firmă. N-a mai plecat. Noaptea l-a prins în același fotoliu cu ochii ațintiți pe fereastră. Când Clara intră pe ușă, Grig plângea mut. Clara se sperie groaznic. Îl scutură de mai multe ori, îl întrebă ce s-a întâmplat, dar Grig nu era în stare să scoată un cuvânt. Se ridică din fotoliu și părăsi casa sub privirile uluite ale Clarei.

– Vin cu tine! a strigat ea, dar Grig a oprit-o cu o voce blândă.

– Lasă-mă singur. Voi face niște pași. Nu te neliniști. O să mă întorc.

A rătăcit vreo trei ore pe străzile orașului. Treptat-treptat mintea i s-a limpezit și Grig s-a reîntors acasă. Clara îl aștepta, disperată, în ușă. Îl ajută să se dezbrace și amândoi trecură în sufragerie. Clara îi turnă într-un pahar vin și i-l puse în față. Grig îl bău mecanic. Pe urmă îi povesti toată întâmplarea.

– Nu știu cum să procedez mai departe, zise el în timp ce lacrimi îi curgeau pe obrajii lipsiți de culoare.

Îl trezi din amintiri glasul blondei care-i adusese comanda. O privi absent. Dădu doar din cap și atât. Bău o gură din whisky-ul adus, dar nu mai avea chef de el. Lăsă banii alături de pahar. Se ridică și cu pași înceți părăsi barul sub privirile compătimitoare ale blondei care se grăbi să înșface banii lăsați pe masă, dar și paharul golit pe jumătate. În stradă, Grig privi spre magazinul de antichități de vizavi, unde câțiva tineri râdeau, așezați la câteva mese împrăștiate chiar pe trotuar.

O porni spre dreapta și curând se pierdu printre pietoni.

„Taxiul în care se afla trăsese la marginea rigolei ca el să coboare și când a deschis portiera, s-a întâmplat evenimentul. Era un băiat care se plimba cu trotineta electrică pe trotuar și brusc, trotineta condusă de el a intrat în portiera pe care tocmai o deschisese. Stupefiat, a urmărit cu privirile trupul băiatului cum zboară și alunecă apoi pe capota mașinii, pe asfaltul străzii, în fața taxiului. După primele clipe de uluială, a coborât repede și s-a apropiat de trupul băiatului care își trăsese picioarele sub el ca într-un gest de apărare.”

Proză scurtă

BUJOREL HOȚ DE CAI

Emil Mureșan

Poet, prozator

Bujorel Hoț de Cai. Faima lui s-a răspândit în toată Transilvania, apoi în tot Imperiul. Nu știe nimeni precis cum îl cheamă cu adevărat, unde-anume s-a născut și de-al cui este. Numai zvonuri și ambiguități. Se știe doar că este de undeva din Câmpia Transilvaniei și că este român, deși porecla este mai degrabă specific țigănească. Unii, mai cunoscători, zic că s-ar trage din comitatul Torda-Aranyos (Turda-Arieș) și că s-ar fi apucat de hoție după ce o contesă unguroaică i-ar fi ruinat familia, deposedând-o de casă și de pământ. Era una Katy, castelană și stăpână de herghelii, de cirezi de vite și turme de oi. Și mare proprietară de pământuri în comitat, ce toate-i purtau numele: Dealul lui Katy, Țucluiul lui Katy, Șesul lui Katy, Scroafa lui Katy, Valea lui Katy… Toate erau ale ei. Numele ei era sinonim cu bogăția, orânduiala și stabilitatea lumii. Cine să-și închipuie că toate acestea se pot preface repede în fum?...

A lansat contesa zvon în satele din jur că ea va aduce modernizarea în comitatul Turda-Arieș. Va cumpăra batoze și tractoare, va finanța, împreună cu alți grofi, construirea unei căi ferate ce va lega Turda cu celelalte capitale ale comitatelor din Ardeal și mai departe cu Budapesta. Pentru asta îi trebuiau bani mulți. Așa că și-a vândut cirezile, turmele și herghelиile ce le avea, și încă a mai împrumutat o mulțime de bani buni de la bănci. Pentru asta și-a ipotecat pământurile și castelul la bănci și a mai convins și-o mulțime de țărani să garanteze cu avutul lor împrumuturile ei. Printre ei se afla și tatăl lui Bujorel Hoț de Cai. Toți și-au pierdut pământurile și casele, după ce contesa Katy a plecat cu banii luați de la bănci în America și nu s-a mai întors. Nu s-a mai auzit nimic de ea. Praful și pulberea s-a ales de calea ferată, de batozele și tractoarele visate și de modernizarea comitatului. Dar și de casele și pământurile sătenilor păcăliți. Băncile le-au scos casele și pământurile la licitație ca să-și recupereze banii dați lui Katy.

Mai mult nu se știe de Bujorel Hoț de Cai. Ba da, se mai știe că are ochi de foc și-o mustață mare, pana corbului. De la ochii lui de foc i s-a tras și porecla de Bujorel. Dar ochii îi erau de foc doar în amurg, noaptea și în aurora. De fapt, doar atunci era el de văzut, doar atunci fura el herghelиile. Că fura herghelii întregi, nu se-ncurca cu un cal, doi. Și-atunci, în lumina crepusculară și-n tropotul cailor, cine avea norocul să vadă fuga cailor fantomatici, vedea între ei doi ochi de foc, ca de lup, și ceva negru sub ei, așa ca o mustață mare ce acoperea toată fața călărețului hoț. Atât. Și-asta nu dura decât câteva clipe, de parcă totul ar fi fost o arătare.

Toți se mirau de măiestria lui de a stăpâni caii, de felul lui neomenesc de a-i dresa, de a-i face să alerge pe-acolo pe unde voia el. Toți cei ce l-au văzut ziceau că el comunica cumva cu ei, de parcă ar fi fost armăsarul conducător al hergheliei furate. Nu vorbea, nu striga la ei, doar ochii de foc și pana corbului mânau caii pe unde el voia. Nici un alt om n-ar fi putut să conducă în crepuscul sau în întuneric o herghelie în fugă. Însă Bujorel o conducea, și nu doar la șes, ci și peste dealuri, prin trecători neștiute, printre copaci răzleți sau prin păduri. Pe unde treceau herghelиile lui se auzea doar tropot ca un tunet ce se pierde departe, din care răzbate rar câte un nechezat prelung ce se suie la cer.

Bujorel Hoț de Cai fura herghelиile grofilor din Ardeal și din toată Ungaria Imperială. Când prindea momentul prielnic, nu se sfia să fure nici caii cătanelor împărătești aflate în marș. Intra noaptea în taberele deschise ale cătanelor și le fura caii, ce fugeau în galop de parcă ar fi executat o șarjă împotriva unui inamic al imperiului, călăriți de cătane grozave și nevăzute. Doar doi ochi de foc îi mânau pe unde voia Bujorel. Și el îi mâna, prin trecători ascunse, spre România, Serbia sau spre ținuturile rusești, unde îi vindea pe bani buni. Să fi avut tovarăși de hoție, nu se știe, dar dacă a avut, erau nevăzuți. Mulți ziceau că Bujorel era omul dracului și că se-ntovărășea la hoție cu legiunile drăcești cele nevăzute.Tot ce vedeau rarii martori era galopul cailor. Uneori mai vedeau și doi ochi de foc ce scăpărau printre cai și ceva negru, ca o aripă de corb, sub strălucirea acelor ochi. S-a în-

Oriental călare, gravură tipărită de Theodorus van Kessel, Olanda, 1630–1660

tâmplat ca după vreun furt de cai, păgubiții să găsească vreo blană de vulpe sau de lup, cu cap cu tot. De-aceea, lui Bujorel i s-a mai zis și Hoțul Vulpe sau Hoțul Lup.

Cum arată Bujorel Hoț de Cai, la față și la trup, nu s-a știut niciodată, însă se zice că trebuie să fie tare frumos. Bujorel Hoț de Cai n-a fost niciodată prins, tăiat sau împușcat de vreun grof, slugă unguresc sau cătană imperială. Împușcături au fost multe, dar în urma lor au rămas doar cai morți sau schilodiți. Uneori și ofițeri retrogradați și slugi pedepsite că l-au scăpat pe hoț.

Cu timpul, faima rea a lui Bujorel Hoț de Cai s-a răspândit printre toți grofii din toată Ungaria Imperială, ba a ajuns și la urechile bătrânului împărat de la Viena. Se pare că bătrânul împărat era interesat de isprăvile lui Bujorel Hoț de Cai pentru a le mai tăia grofilor mândria ungurească, atunci când avea el chef de asta. Asta s-a văzut la un dineu imperial la care a participat și frumoasa contesă Sorina Esterházy Peter, supranumită Bujorul Banatului. Una din puținele contese din Imperiu care avea și ceva origini românești. Pe lângă frumusețea ei, contesa era renumită și pentru herghelia ei din Banatul Timișoarei, ce rivaliza cu herghelia imperială de la Mezohegyes. Împăratul, care bineînțeles că avea știință de originile ei românești, de herghelia și de supranumele contesei, o întrebă tare, de față cu toată lumea, dacă e cumva rudă cu vestitul Bujorel Hoț de Cai. Frumoasa contesă, surprinsă, s-a zăpăcit de n-a mai putut scoate o vorbă, schițând doar o reverență. Bătrânul Împărat, care de fapt nici nu aștepta vreun răspuns, o privea grav, pierdut în gândurile lui, înclină ușor capul și trecu mai departe.

Scena n-a rămas neobservată de poliția secretă imperială, care imediat o și puse pe frumoasa contesă sub observație. Îi intriga și faptul că herghelia contesei era una din puținele herghelii din Ungaria Imperială cruțate de Bujorel Hoț de Cai. N-au putut dovedi nimic niciodată, dar suspiciunea serviciilor secrete imperiale de colaborare a contesei cu Bujorel Hoț de Cai a rămas în analele imperiului. S-a cercetat ipoteza existenței vreunei întâlniri, vreunei legături sau idile secrete între contesă și hoț, dar nu s-a putut găsi nicio dovadă despre așa ceva. A rămas scris că nu s-au găsit indicii că ar exista vreo complicitate a contesei la fărădelegile hoțului și că, probabil, cunoscutele ei origini românești îl fac pe Bujorel să-i ocolească herghelile.

Bujorel a călcat herghelile și caii imperiului cât timp a mai existat Ungaria imperială. Și pentru că Bujorel Hoț de Cai n-a fost prins niciodată și nici nu s-a auzit să fi murit, se crede că încă ar mai trăi. Chiar și azi, când vreun român sau vreun ungur din Transilvania vede o vulpe ori un lup își spun în sinea lor: Poate că-i Bujorel Hoț de Cai...

„Toți se mirau de măiestria lui de a stăpâni caii, de felul lui neomenesc de a-i dresa, de a-i face să alerge pe-acolo pe unde voia el. Toți cei ce l-au văzut ziceau că el comunica cumva cu ei, de parcă ar fi fost armăsarul conducător al herghelii furate. Nu vorbea, nu striga la ei, doar ochii de foc și pana corbului mânau caii pe unde el voia."

Proză scurtă

APA VIE

Elena Stoican

Informatician

Întotdeauna am simțit o afecțiune pentru oamenii care ajung să trăiască singuri, dar care au avut o familie frumoasă.

Cunoșteam o doamnă de când eram copil. Doar strada despărțea casa noastră de a familiei ei: soț, soacră, fiu. Învățasem multe de la ea, de la lucruri legate de igiena personală, de întreținere a curățeniei și a ordinii. Nu pentru că mama nu-mi era de exemplu, dar gospodăria doamnei era cu mult mai mare, mai dichisită, cu obiecte de uz casnic mai multe și moderne.

După ani, când eu eram la casa mea, doamna a rămas singură pierzându-și pe rând singurul copil, soțul și soacra. Îi eram recunoscătoare pentru că existase în viața mea și mă străduiam s-o ajut cum pot și când pot. O vedeam ce efort face ca să continue la bătrânețe viața de calitate pe care o avusese, urmare a unei străduanii permanente pe care i-o cunoșteam. Bănuiam că își simțea sfârșitul aproape.

Într-o zi îmi spune că ar vrea să mai meargă o dată în locurile unde știam că fusese de nenumărate ori fie în concediu, fie cu alte ocazii familiale. Îi era foarte drag acel loc și se simțise fericită, când familia îi era întreagă. Era vorba de locurile natale ale soacrei și ale socrului, iar legăturile cu rudele de acolo, firesc, nu se întrerupseseră: comuna Comana de Jos sau Sus – nu-mi mai amintesc precis – de lângă orașul Rupea (județul Brașov).

Noi aveam mașină – și ea avusese, până i-a murit soțul – și îi spun că o vom duce cât putem de repede. Chiar doream să văd și eu acea zonă de unde le veneau des rude în vizită, rude pe care le cunoscusem și eu îndeaproape, mai ales pe cele de vârsta mea.

Plecăm și-i simțeam emoția crescând de când urcase în mașină. Doamna avea afecțiuni medicale care necesitau din partea mea și a soțului meu atenție și supraveghere continuă. Deci, nici noi nu eram lipsiți de emoții, dar de alt fel.

Ajungem în Brașov unde doamna dorește s-o ducem mai întâi la fiica unei verișoare de-a soțului său, verișoară pe care urma s-o vizităm în Comana. Nu știam adresa exactă a fiicei, pentru că pasagera noastră nu-și mai amintea numele străzii, dar ne dă indiciul că este pe lângă gară. Vă dați seama că ajunși în zonă, începem să întrebăm de familia nepoatei. Numele îl știam: Frâncu. Un fel de Popescu pentru București. Avem noroc mare și din a doua încercare o găsim repede, pentru că soțul nepoatei căutate era medic stomatolog și avea cabinet propriu chiar lângă locuință.

Nepoata și soțul sunt bucuroși de revedere. Nepoata era asistentă la cabinetul dentar al soțului său, aveau în acel moment mulți pacienți și nu puteau să ne ducă acasă, chiar dacă aceasta era foarte aproape. Am înțeles situația și, oricum, destinația noastră era casa părinților nepoatei, așa încât ne continuăm călătoria după ce ni se dau informații prețioase pentru a ajunge repede la destinație, lucru care s-a și întâmplat.

Am ajuns. Surpriza revederii a fost mare, mai ales că nici aceștia nu se mai așteptau să o vadă pe „draga de verișoară" de la București. Așa erau apelativele cu care se adresau unii altora. Înaintarea în vârstă e un motiv justificat pentru a nu mai pleca la drum atât de ușor, nici măcar în situații în care acest lucru e cât de cât posibil.

Am stat acolo câteva zile. Gazdele au fost de o ospitalitate impecabilă. Nu știau ce să ne facă să ne simțim bine și chiar au reușit asta. Doamna pe care o adusesem savura întâlnirea și m-a rugat în fiecare dimineață s-o duc în livadă. Stătea ore în șir pe scaun, lângă tulpina aceluiași pom fructifer și parcă dorea să ia cât mai multe amintiri și să le înlocuiască pe cele dureroase, gândindu-se că acel spațiu fusese un spațiu al bucuriei și pentru soț, și pentru băiatul lor, și pentru socri. Acum, cei dragi nu mai erau.

Parcă risipise un pic de bucurie în acel loc, atunci când erau cu toții fericiți

Jean-Pierre Defrance, *Apa*, 1750–1760

în sânul familiei acestei rude de-a soțului, iar acum a venit să recupereze cu un ultim efort acel pic.

Știa că e ultima vizită și parcă jumătate din fața ei îmi arăta asta, dar cealaltă jumătate arăta mulțumirea că a mai ajuns acolo. Cu siguranță, nu mai crezuse asta.

Eu eram mulțumită că am reușit să-i fac fie și o astfel de bucurie amestecată cu tristețe și nostalgie. Nu spun că nu eram înduioșată de situație, dar nu lăsam să se vadă nimic, pentru a nu-i accentua tristețea. Se pare că în lupta dintre bucurie și tristețe a fost dominantă bucuria. Nu știu dacă asta se întâmplă mereu, cu oricine, dar doamna m-a făcut să înțeleg că se bucură de a fi în acel loc și printre oamenii aceia. Vestea se dusese în comună și se văzuse și cu alți cunoscuți. Desigur, aceștia știau drama familiei, dar nu arătau decât bucuria revederii, semn de mare noblețe sufletească la oameni.

Era împreună cu cei care o iubeau și-o respectau, iar ea le arătase cu prisosință în decursul vieții că are aceleași sentimente. Dovada era chiar prezența ei acolo, când nimeni nu se mai aștepta.

Soțul meu a ajutat în acele zile la spartul unor lemne pentru iarnă, pentru care gazdele nu conteneau să-i mulțumească. Dar lucrul cel mai important și cu valoare mare – am constatat asta chiar din primele ore – a fost că a adus în câteva rânduri, cu un căruț, apă pentru uz casnic, de băut și de făcut mâncare, de la vreo 200 de metri, din apa unui râu. Gazdele nu aveau rezervoare prea mari pentru apă, dar, și dacă ar fi avut, tot trebuia adusă pentru umplerea lor. În acele zile am văzut cu ochii mei ce înseamnă să respecți fiecare cană cu apă, să nu risipești nici un strop, iar totul să fie lună. Știți expresia, cu siguranță!

În prima zi se întâmplase ceva care mă surprinsese total. Mai precis, seara, când a trebuit să mă spăl – bineînțeles, la lighean – gazda m-a rugat să nu arunc apa pentru că urmează să fie refolosită în alt scop. Am spus că așa ceva nu se poate și că soțul meu va aduce câtă apă va fi nevoie. Nu m-a ascultat nimeni. Am avut un sentiment de respect amestecat cu neputință, chiar cu umilință, înțelegând că acolo, în acel spațiu, nu exista cuvântul „risipă" nici chiar a apei folosite doar o dată. Și nu era vorba doar de apă. Totul era respectat până în cele mai mici amănunte. Vă mai spun că toată gospodăria era într-o ordine desăvârșită, cu toate că amândoi locatarii erau trecuți de 70 de ani, iar cele două fiice ale lor nu veneau așa de des, ci doar când era nevoie de adus ceva de la oraș.

Întâmplarea cu apa mi-a creat deprinderea să n-o mai risipesc nici eu și, în același timp, s-o respect. Faptul că ne-am născut într-un mediu în care economia de apă nu a fost atât de stringentă – chiar dacă nici noi, când eram la părinți, nu aveam apă curentă – nu e un lucru greu de înțeles, dar a trebuit să văd cu ochii mei cum știu unii oameni să respecte apa de parcă ea le dă continuitate și viață. Și chiar le-o dă, la propriu! E o apă vie! Asta a fost impresia dominantă a acelei vizite!

Am revenit în siguranță acasă, dar nu înainte de a o vizita în Brașov pe fiica verișoarei, care nu ne putuse primi la prima trecere prin oraș.

M-am bucurat, vă închipuiți, că am reușit să-i îndeplinesc o dorință unui om pe care-l prețuiam.

Faptul că doamna, la rându-i, încercase și reușise să nu risipească nicio fărâmă din amintiri dragi, am asemuit-o cu respectul pentru „apa vie" din povestirea de față. Nu peste mult timp avea să plece și să-i întâlnească, poate, pe cei dragi.

București, 20 decembrie 2023

„Întotdeauna am simțit o afecțiune pentru oamenii care ajung să trăiască singuri, dar care au avut o familie frumoasă."

Proză scurtă

PĂȘIND ÎN GOL

Diana Kapatu

Prozatoare

Mă uitam la zid ca vrăjită. Prin fața mea se perindau o mulțime de imagini într-o curgere armonică și toate duceau într-acolo…

Pe vremea aceea nu mi se părea un zid prea înalt. Poate din cauza faptului că era lat și masiv. Era un zid pe care te puteai sprijini, răcoros când ne apropiam de el frunțile înfierbântate, dar respirând căldură când ne lipeam mâinile de suprafața lui neregulată; tu îl atingeai deseori cu tandrețe, atunci când te cuprindea dorul de ducă.

Deseori ne întrebam cum or fi ajuns pietrele mari de râu până aici, cât de departe era locul de unde carele trase de caii împodobiți ai străbunicilor le aduseseră pe vremuri. Și dacă pietrele mai păstrau încă, în veșnicia lor, șoaptele apelor limpezi și tumultuoase, purtându-le peste timp aproape de tine, aproape de noi.

La baza zidului, flori înalte ascundeau legătura lui cu pământul. Suprafața lui verticală, din care ieșeau în relief sferturi sau jumătăți ovale de piatră, era, din loc în loc, acoperită de câte un petec de mușchi verde și moale care-și desena formele neregulate printre griul lor alburiu.

Pentru tine era fascinantă și ademenitoare cățărarea. Odată ajuns sus, pe platforma plată a zidului, printre sferele mari de piatră care-l împodobeau din loc în loc, te întindeai la soare copleșit de o stare de bine. De acolo, de sus, nimic nu-ți obtura perspectiva și privirea ta plutea între pădurea din vârful dealului și râul mare, leneș, care curgea în depărtare, trasând linia orizontului. Stăteai aproape nemișcat ore întregi privind cele două depărtări și deseori, trupul tău printre ornamentele de piatră părea un gisant din bisericile franceze și mi se făcea frică. Îmi doream să prinzi iar viață, să cobori printre noi, să fii din nou căpetenia jocurilor noastre, să facem parte din aceeași bandă când ne-ascundeam prin grădini, râzând și fugind de ochii aprigi ai bunicii.

Timpul trecea și noi creșteam, dar creștea și zidul odată cu noi, devenind din ce în ce mai înalt.

Pentru tine era locul în care te ascundeai în văzul tuturor ca un iluzionist, căci oricui i-ar fi dat prin minte să-și ridice ochii, ar fi putut să te vadă. Dar trecătorii n-o făceau. Astfel, erai la adăpost de curiozitatea lor și puteai să urmărești cum curge viața fără să fii descoperit. Acolo citeai, acolo ascultai muzica blândă a vântului și clopoțeii turmelor de capre care urcau la răsărit dealul și-l coborau la apus, de-acolo îmi trimiteai bilețele cu mesaje ciudate în formă de avioane de hârtie. Zâmbeam și le rupeam după ce le citeam, așa cum îmi cereai, în bucățele mici, în care cuvintele tale deveneau ilizibile. Bunica ne certa că-i umplem trandafirii cu hârtii, dar nu se supăra pe tine niciodată.

Zidul te îndepărta de noi, vântul fura din când în când câte un avion plin de cuvinte pentru mine, și eu pierdeam șirul frazelor tale. Câteodată mâna ta lua forma unui gest tandru pe care mi-l trimiteai și, deși știam că mă iubești, căldura ochilor tăi verzi rareori se mai apleca asupra mea.

Te-am întrebat o singură dată de ce. Nu mi-ai răspuns, dar ridicarea ușor indiferentă a umărului tău m-a făcut să înțeleg că nu voi primi un răspuns prea curând. Chiar așa s-a și întâmplat. Mult mai târziu, înainte de plecare, mi-ai povestit despre băiețelul de la capătul îndepărtat al zidului. Nu știai cine este, dar îl vedeai deseori stând pe marginea de piatră cu picioarele lui subțirele legănându-se atârnate în gol. Deși era prea departe ca să-i vezi cu claritate trăsăturile, ți se părea că seamănă cu cineva bine cunoscut. Din felul în care mi l-ai descris mi-am dat seama ce te leagă de el, în definitiv eram frați: era aceeași chemare a depărtărilor, același zâmbet, erați cumva aceeași persoană la două vârste diferite, mi-am zis, dar am păstrat secretul pentru mine.

Te-am întrebat dacă știi unde vrei să pleci, dacă te mai întorci, dacă eu mai contez în poveste. „Desigur”, mi-ai spus, „am să te iubesc mereu, doar ești sora mea…”

N-am vrut însă să fiu martorul mut al plecării tale. Știam că va fi o plecare neobișnuită, știam că ai exersat pe ascuns pasul în gol, știam și ce-mi rămânea de la tine: muzica blândă a vântului, a clopoțeilor de la gâtul iezilor și câteva avioane de hârtie pline de cuvinte... iubire pierdută, o conversație niciodată încheiată, o singură clipă de suprapunere și un văzduh de gânduri nerostite.

Aveai, desigur, dreptate, dar de-atunci bunica n-a mai rostit niciodată cuvinte de alint.

„Mă uitam la zid ca vrăjită. Prin fața mea se perindau o mulțime de imagini într-o curgere armonică și toate duceau într-acolo...”

”NO LOVE, NO GLORY”

Orașul de care pe vremuri eram atât de îndrăgostită, ca de o persoană căreia îi cunoști și îi accepți toate secretele, se schimbase.

Își pierduse mult din blândețe și personalitate, din tăcerile adânci și șoaptele calde. Rareori mai puteai să auzi ropotul stropilor calzi de ploaie lovindu-se de macadamul străzii sau căderea castanelor coapte în serile de toamnă; viața care-i curgea prin artere într-un ritm lent, dar sigur, se transformase într-un flux rapid și haotic, făcându-i inima să bată dezordonat, agresiv și vulgar, cuprinsă parcă de un virus necunoscut.

Cu toate acestea, de fiecare dată când aveam ocazia, de obicei spre seară, la sfârșit de săptămână, ne întâlneam să bem împreună un cocktail de mere pudrat cu scorțișoară sau să ne cufundăm cu senzualitate buzele într-un capuccino spumos. Căutam cafenele ascunse în grădini, la umbra câte unei case vechi și totuși cât mai aproape de acea inimă, caldă încă, a orașului.

Într-o astfel de seară, stăteam așezate în cerc în jurul unei mese joase, în grădina luminată de reflectoare pitice, ascunse în iarbă. Nu ne văzusem de mult timp și eram fericite să fim din nou împreună. Printre replicile care se întretăiau alert peste masă, profitând de o secundă de tăcere, Nana ne-a privit pe toate îmbrățișându-ne cu un zâmbet. Ne-a întrebat apoi, gânditoare, dacă ne-am imaginat vreodată că ne reîntâlnim prima iubire. Preț de-o secundă gândurile noastre s-au oprit în loc! O undă de perplexitate ne amuțise. „Cine a fost prima iubire?” era întrebarea care tulbura gândurile fiecăreia dintre noi. Apoi, secvențe de amintiri au început să apară... și călătoria în trecut semăna cu o coborâre perfect executată, de pe vârful unei coline, pe aripile unui deltaplan. Zborul era cu mult mai important decât aterizarea și frica, dacă a existat, dispăruse. Fiecare dintre noi știa că zborul avea să ia sfârșit. Am încercat să-i răspundem la întrebare, contrazicându-ne și argumentând. Adunate astfel, în jurul luminii plăpânde a lumânării așezate între pahare și pachete de țigări, cu obrajii îmbujorați, păream niște mici și neexperimentate vrăjitoare.

Și atunci, a apărut dintr-o dată lângă noi: îmbrăcat sobru, într-o cămașă neagră, tăcut, neașteptat de tăcut. N-a salutat, doar ochii i-au sclipit în lumina apusului; ne-a aruncat o privire superficială, rece, galben-fosforescentă, pe care apoi a proiectat-o drept peste Nana, învăluind-o ca într-o mantie transparentă. Dar Nana n-a observat, gândurile o duseseră departe. Noi, celelalte, ne-am uitat una spre alta străbătute de un fior. Ne-auzise oare?

Mi s-a făcut frică și m-am refugiat înăuntrul căniimele de capuccino. Eram acoperită de spumă ca de o zăpadă și de-acolo privindu-l, printre globurile alb-transparente de lapte, aveam o altă perspectivă. Mă uitam la el de jos în sus și mi-am dat seama, cu uimire, că purta lentile de contact. Străinul a fixat doar o clipă cu privirea cana mea albă de cafea, apoi s-a întors cu un pocnet ușor, cu fluiditatea unui dansator de flamenco și a ieșit pe poarta grădinii.

Peste câțiva ani Nana și-a regăsit prima iubire și viața ei a luat alt curs, iar noi ne-am tot întrebat de-atunci dacă apariția străinului cu lentile de contact galben fosforescent, în seara aceea, fusese absolut întâmplătoare...

„Orașul își pierduse mult din blândețe și personalitate, din tăcerile adânci și șoaptele calde. Rareori mai puteai să auzi ropotul stropilor calzi de ploaie lovindu-se de macadamul străzii sau căderea castanelor coapte în serile de toamnă.”

Proză scurtă

O POVESTE UITATĂ

Pompilius Micu

Prozator

În luna februarie s-au împlinit 40 de ani de când am început un curs de informatică la Constanța și rămânând prieten cu câțiva dintre colegi, de câte ori putem, ne întâlnim în această lună, tot la malul mării, să depănăm amintiri. După o zi de sporovăială, așa ca între prieteni, am ajuns la hotel și am deschis laptopul în ideea de a mai „frunzări" printre știrile de tot felul de pe internet. Nu am găsit ceva care să-mi capteze atenția, iar gândurile m-au purtat prin tinerețea mea, la fel de furtunoasă ca a tuturor tinerilor. Tot căutând prin cufărul amintirilor, am găsit o poveste *uitată,* care era acunsă într-un colț prăfuit și tot aștepta să fie (re)găsită. O poveste de dragoste? Să spunem că da. E o poveste doar pentru cine iubește marea! Deodată aud o voce în spatele meu:

– Of, voi oamenii! Niciodată nu vă țineți de cuvânt! Pun pariu că m-ai uitat de mult!

Mă uit surprins și văd o femeie de o frumusețe ușor nepământeană care mă privea amuzată și curioasă în același timp. Mi se părea cunoscută, foarte cunoscută, dar spre rușinea mea nu reușeam să atașez un nume acestui chip frumos, mă frământam nervos, încercând să-mi amintesc cine este.

Printre hohote de râs, musafira mea neașteptată îmi spuse:

– Nu te-ai schimbat deloc, fața ta este ca o carte deschisă. Ești supărat că nu-ți mai amintești numele meu, nu-i așa?

– Adevărat, cred că am cam îmbătrânit. Stai, da, acum știu! Ești *Zâna Viselor.* Cum de te-am putut uita?

– Nu este vina ta, cuiva nu i-a plăcut deloc dragostea noastră. Eu sunt o zână, tu, pământean, și așa cum spuneți voi oamenii, *toate oalele s-au spart în capul tău*.

Deodată încep să-mi amintesc totul, emoțiile mă copleșesc și simt brusc nevoia să mă ridic din fotoliu, nu reușesc și spun cu o voce stinsă:

– Ce mai face *Zânabella* mea dragă? Ești supărată pe mine că te-am uitat?

– Nu, sunt fericită că ai început să-ți aduci aminte, mă bucur că vraja s-a rupt. Mai știi cât timp a trecut?

– Pentru mine este o viață, aproape 40 de ani! Pentru tine înseamnă o clipă, timpul nu se poate lupta cu zânele.

– În *clipa asta* de *aproape* 40 de ani, m-am gândit în fiecare zi la tine, spuse ea cu emoție în glas.

– Iar eu niciodată! Eu te-am uitat!

– Nu te mai chinui atât, **nu** este vina ta, atât l-a înveninat sora mea pe tata, că te-a blestemat să nu ai parte de o dragoste adevărată. Sora nu a suportat niciodată să mă vadă fericită. Nu degeaba este *Zâna Vânturilor*.

– Stai că nu mai înțeleg nimic! Despre ce blestem este vorba?

– Știu că nu crezi în așa ceva, dar o să vezi, îmi spune, și-mi pune palma ei delicată pe frunte.

Atunci am văzut cu ochii minții totul, era ca un film dat pe repede înainte și totul se petrecea atât de rapid încât emoțiile aproape că m-au doborât! Brusc mi-am reamintit totul. Povestea noastră de dragoste trăită la limita dintre două lumi, faptul că ne-am iubit cu disperare, pentru că simțeam că este o iubire fără *sorți de izbândă*. În ochii mei se adunase parcă toată tristețea din lume, mi se părea că doar eu, din toată lumea asta, trăisem o asemenea poveste.

– A fost mai ușor așa! Întinde-mi mâna, pentru că nu avem prea mult timp de pierdut!

Din instinct am întins mâna și m-am trezit pe malul mării cu *Zânabella* mea, îmi venea să strig de bucurie, să audă toată lumea cât sunt de fericit. Dar parcă eram stors de energie, așa că i-am șoptit:

– Știu că am îmbătrânit și o să plec în curând la stele, măcar acolo vom fi împreună!

– Dragul meu, nu mai fi așa melodramatic, mai ai destul timp până o să pleci! Și eu te iubesc, ciudat sau poate că nu, cred că te iubesc mai mult decât la început.

– Asta era replica mea, spun eu zâmbind!

– Să nu te pui niciodată cu o *zână,* zână sau nu, tot o femeie rămâne!

– Nu am uitat că poți să-mi citești gândurile, deși la ce dezordine este acum acolo…

– Știu singurul lucru care mă interesează!

– Și nu vrei să afle toată lumea? De fapt, pentru mine tu ești toată lumea. Iartă-mă, a fost o exprimare cam nefericită!

– Pentru cineva care a publicat câteva cărți, aș putea spune că este o scăpare aproape intenționată.

– Sunt fericit și aș vrea ca toți să afle povestea noastră. Bine, sunt mai mult decât fericit (e tot un pleonasm, știu!), acum că mi-ai spus că și tu mă iubești.

– Dragă autorule, nici în povestirea asta *nu se pupă* personajele?, îmi spune ea zâmbind, apoi mă ia în brațe și mă sărută lung.

Nu am ajuns la stele, stelele au coborât în privirile noastre. Ne-am ținut de mână și ne-am odihnit pe un colț de stea. Aș fi vrut să-i fur clepsidra timpului, măcar pentru o eternitate, dar nici măcar în vis nu pot face asta.

– Ai dreptate, nu poți face asta, îmi spune zâmbind. Dar putem face ca o clipă să dureze cât o viață.

– Nu știu cât o să dureze clipa asta, dar tare aș vrea să nu fie singura.

– Știu ce vrei să mă întrebi, dragul meu…

– Nici acum nu se poate?

– În vis totul este posibil! Ai uitat că eu sunt *Zâna Viselor?*

– Nu, și sper ca de acum înainte să nu mai uit niciodată.

– Nu o să uiți, sunt sigură. Nu crezi că ai putea scrie o poveste scurtă despre noi?

– Am voie?

– Sigur că da, bleguțule. Așa o să fii sigur că nu uiți. Hai să mergem undeva să bem o cafea că eu am înghețat.

– Cum, și zânelor le este frig?

– Mie nu, dar tu sigur ai înghețat.

– Încă nu, dar nici mult nu mai am.

Am mers pe jos prin oraș, sincer am fost cam dezamăgit, centrul Constanței era un șantier și am crezut pentru o clipă că sunt la Buzău. Nu știu cine pe cine a copiat, dar cele două centre seamănă ca două picături de apă. Am luat un taxi și ne-am plimbat prin Mamaia. Nu vreau să fiu răutăcios, dar mie nu-mi plac stațiunile haotice. Dar marea tot frumoasă a rămas și ne-am bucurat de ea din plin. M-am bucurat să văd că, în sfârșit, Cazinoul este aproape gata, am străbătut la pas centrul vechi și am găsit o cazare super-convenabilă, doar nu degeaba aveam *Zâna* cu mine. Am renunțat la hotelul în care eram cazat. Într-o seară mi-am luat inima în dinți și am întrebat-o:

– Ce o să se întâmple cu noi?

– O să vedem! Ai promis că o să scrii povestea.

– Poți fi sigură de asta, sper să nu uit din nou.

– Să te văd, dar ce crezi că vor spune oamenii din jur despre o asemenea poveste?

– Vor crede că am o imaginație bogată, dar tot nu mi-ai răspuns la întrebare…

– Îți răspund tot cu o întrebare: cine sunt eu?

– *Zânabella,* Zâna Viselor!

– Acum ai și răspunsul, așa că ne vom vedea mereu în vis!

Deodată aud o voce care striga de zor:

– Gooool, victorie, ne-am calificat!

Tresar și ridic capul nedumerit, *picasem la datorie,* adormisem cu capul pe laptop și m-a trezit vecinul din camera de alături, probabil mare microbist, dar nu cred că de asta a ieșit o poveste cam *buimacă*.

„Tot căutând prin cufărul amintirilor, am găsit o poveste uitată, care era acunsă într-un colț prăfuit și tot aștepta să fie (re)găsită.”

Alfred Stevens (1823–1906), pictor belgian, *Meditație*, c. 1872

Proză scurtă

DUBLIN CRYSTAL

Florika Waltère

Prozatoare, Germania

Anii 2000

– Hi, Geraldine, scuze, sunt blocată în trafic. N-am nicio șansă să sosesc la 7. Începeți fără mine. – N-avem cum. Știi planul: punctul 1 e raportul tău pe ziua de ieri, ca să stabilim ce a rămas de remediat azi. – Toată strada stă în loc, Geraldine. Nu văd niciun taxi care să mă poată ocoli până la voi. – Întreabă pe cineva de pe stradă unde e stația de taxi, sunt o mulțime în Dublin. – Geraldine! Te sun de pe o stradelă laterală cu mai puțin zgomot. Sunt pe stradă 7 white collars [oameni de birou, cu cămăși albe]. *Toți* vorbesc pe mobil, ca mine, probabil că își anunță întârzierile la serviciu. N-am pe cine să întreb! – God! Suntem în șocul viitorului, fiecare e prezent în altă parte, numai pe stradă nu e! – Geraldine, îți dau datele principale din raport, ca să puteți începe: 2 din 17 clienți nu sunt conectați; unul se pune azi tehnic la punct, dar celălalt, cutare… – Uită-l pe cutare! Ăsta trebuie să se pună la punct *mental*, bine că scăpăm de el de data asta, numai bătaie de cap ne dă. – Ieri a fost o zi de salahorie la clienți; nu-și cunosc configurația, deși au primit specificația acum trei luni. I-am tot setat până seara, de-abia la 9 am fost la hotel. – E bun bilanțul săptămânii! Suntem în plan, azi putem verifica detaliile „repetiției generale" de mâine. – Geraldine, te las. Un tip și-a închis mobilul și o ia în direcția mea. Îl abordez. – Bye, vino grabnic! Pune-ți mobilul pe recepție continuă, ca să te întrebăm dacă avem nevoie. – Dumnezeule, mi-au dat acum de la firmă un blackberry nou, când de-abia mă obișnuisem pe Nokia… – Don't worry. You'll manage it! [fii fără grijă, te descurci].

– Am avut două zile infernale, Candy, iartă-mă că nu ți-am răspuns. Acum îmi ling rănile în hotel. – Ca să te consolez: eu sunt în stress *continuu*… Nu-mi găsesc hotel ca să vin la târg în Germania. M-am trezit prea târziu cu detaliul ăsta, m-am ocupat numai de exponate… – Vino la mine, de la mine ajungi ușor la târg cu metroul! – De asta am insistat la telefon și ieri și azi. Acum e 6 după-masa aici la Montréal. – Cum reziști în ritmul ăsta, Candy? La noi măcar sunt *concediile* generoase. – Lucrez enorm și am obosit. Bat America și Canada la târguri ca să îmi fac cât mai multă clientelă… – Copiii nu te ajută? – Nu prea, dar își văd cel puțin de studiu. După ce își termină școlile, vreau să-mi văd de liniștea mea. M-am săturat de răspundere. [pauză] – Ai pe cineva… de suflet? – Nu. Sunt singură. De atâta muncă, nu am răgazul nici să mai caut pe cineva… De cinci ani încoace îngrop câte o rudă pe an la București, așa e când crești copil singur la mai mulți unchi și bunici. Din cauza asta am neglijat și business-ul, din care trăim cu toții. Noroc că nu pot să mă concediez pe mine, că aș face-o. – Trece, Candy, trece. Toate trec, inclusiv tracasările. Mă bucur din inimă că vii. Poate avem timp de o șuetă printre standuri și exponate, în weekend măcar… Atrage ceva profit târgul? – Poate n-ar fi trebuit să mai vin după ce am pățit acum doi ani, dar tot sper să găsesc vreo doi clienți buni și la voi… Germania nu-și mai merită faima pentru calitate și seriozitate. – Aha? – Numai pene am avut la târgul din Frankfurt. – Ha-ha-ha! Pene electrice? – Chiar și electrice. Nu au pază; s-a furat tot ce nu am încuiat în containere. Anul ăsta nu se vinde nimic la Hanovra, verboten! [interzis] – Aoleu, Candy! Și eu cum îmi cumpăr decorațiuni lux americane la preț prietenesc de la standul tău? – Niște încuiați! Nu ne-au spus ei că în weekend vine publicul larg care cumpără, ca peste tot? Păi, ce facem cu marfa? O expediem retur acasă? În fine, sunt deja sătulă dinainte… Spune-mi tu cum o duci. – În deplasări e stress mare, dar la sediu am mai mult respiro la proiectul nou. M-am mutat mai sus, și ierarhic, și la mai mult loc. Stau pe picior mare, cu câțiva colegi într-un birou imens, splendid orientat: în față, spre sud-vest, dincolo de parcuri și grădini, e panorama întregului oraș. În jos pe stânga, între corpurile de clădiri,

am vegetație de taiga, iar pe dreapta o grădină zen. Aș putea să mă cred șefă. Din fericire nu sunt și n-am răspunderea lor! – Spuneai că e mâncătorie la nemți, că sunt clevetitori și revanșarzi… – La proiectul nou lucrez mai mult cu clienții străini și e pasionant. Irlandezii au o șefă de proiect excepțională, o plăcere să lucrezi cu ea. E și frumoasă foc… – Să nu-mi spui că e și tinerică, prea le-ar avea pe toate. – Nu. Bate spre 50. [pauză] Redutabila Geraldine e vajnică în lupta cu partenerul neamț precum strămoașa ei Boudicca împotriva cotropitorilor romani. E imbatabilă în negocieri… fiindcă e bine proptită pe piedestalul ei indestructibil: pe picioarele ei superbe, poleite de ciorapi bronz lucioși și înnobilate de pantofi cambrați pe tocuri înalte. – E blondă, albă și cu ochii albaștri? – Da, tipic irlandeză. Cu ochi cristalini scăpărători, mai ales când ascultă… Când vorbește, rar și clar, toți bărbații tac fascinați de ochii și de vorbele ei… Deși șeful ei pe linie ierarhică nu e încântat să stea sub tocul ei subțire și ferm, ca un revolver, când e vorba de proiectul ei cu nemții… – Văd că te-a subjugat și pe tine! – Oh, da! O admir și o iubesc!

– Geraldine, e obligatoriu să mergem și astă seară la pub? [cârciumă, bar] – Oh, don't let us down! [nu ne dezamăgi] Uite, mergem și mai aproape, it's next door! [e alături] – La voi toate barurile sunt next door, unul după altul, duble, triple, înșirate, supraetajate… – Așa-i la noi, tot Dublinul e un pub, toată lumea se distrează după job, ca să prindă puteri pentru a doua zi! – Aseară, de Sf. Valentin, am rămas siderată: în mijlocul săptămânii tot boborul era în pub, arhiplin peste tot, cred că veniseră și din provincie! – N-a fost frumos? Las' că ai meritat după cât te-au frecat clienții noștri! – A fost un show unic pentru mine. Așa ceva, Geraldine, nu vezi în Germania, poate doar la Oktoberfest, o dată pe an… *Fetele* m-au lăsat paf! – Ce vrei să spui? Nu-i așa ca sunt drăguțe fetele noastre? Beau și ele cot la cot cu bărbații! De ce să se distreze bărbații singuri? – M-au uimit ce sexy erau, Geraldine, în miezul iernii: sumar îmbrăcate, de fapt dezbrăcate ca la plajă, fără ciorapi, cu picioarele și brațele lor goale, albe ca de fildeș, marcate de bretelușele string ale rochițelor și săndăluțelor decoltate… M-a luat pe mine răceala, admirându-le. Eu purtam blană și cizme. – Zici că-i show mare la noi… nu plictiseală ca-n Germania. Noroc că ați ieșit cu noi la restaurant și la teatrul englez când am lucrat la voi… că altfel am fi zburat seara la noi la pub. – Eu n-am știut aseară cum să zbor mai repede în pat la hotel! Nu sunt obișnuită cu pub după lucru, zău, Geraldine. De dimineață, la 7, când am venit la firmă, m-au trecut alte spaime! – De ce? Iar n-ai găsit taxi? – Ba da. Am cerut la hotel de cu seară și mă aștepta unul în poartă. Dar… taximetristul exhala un dampf zdravăn de whisky. – Ha-ha-ha! E normal la noi! Sunt versați, știu să conducă și cu ochii închiși! Lasă că și nemții tăi sunt campioni la bere! – Te-nșeli, Geraldine, *cehii* sunt campionii.

– Vezi că nu serbăm la pub lansarea glorioasă! – Ești tu marele vrăjitor Merlin, Geraldine, la proiect, dar și la ceremonii! Party la Palat pecetluiește cu fast și bucurie cooperarea noastră! – Sper că te alegi cu un bonus baban după proiectul Dublin, îndeplinit la termen și la calitate, fără pene menționabile… – Știu și eu, Geraldine? La noi salarizarea e subiect tabu, doar o dată pe an se negociază

cu șeful în linie… cine se pricepe sau cine joacă fotbal cu el, sau se duce cu colegii la bere după orele de muncă. – Mda, ca la noi, la pub. [pauză] Lasă, că am să-i cer eu lui Mark să rămâi tu persoana noastră de contact, deoarece cu tine am avut cea mai eficientă comunicare. – Vezi tu, Geraldine, cum ne sprijinim… feminist? Nu numai bărbații între ei la pub sau la fotbal. – Departe de mine feminismul la job! Cu tine ne-am implementat cerințele cel mai adecvat și cel mai rapid. – Aș vrea să lucrez mai puțin, Geraldine, adică să stau mai mult timp acasă cu familia. – Asta nu schimbă alegerea noastră. Am să tratez cu Mark să te numească pe tine și să te degreveze de alte sarcini. – Great [perfect], să toastăm pentru colaborarea noastră!

– Ce se întâmplă cu țiganii voștri? De ce nu stau la ei acasă? De ce sunt așa de primitivi? Dar copiii bolnavi de sida, care vegetează în cămine insalubre? – Dear guys [dragi colegi], deși palatul vostru somptuos nu e cadrul potrivit pentru o temă tristă… aveți dreptate! E o mare durere și rușine pentru România, implicit pentru mine și pentru… umanitate. [pauză] Totuși, perioade nefericite în viața popoarelor revin mereu, când aici, când în altă parte. Pe aeroportul din Dublin se desfășoară pe pereți, cât e aeroportul de mare, un fotomontaj despre Foametea din Irlanda de la 1847, care a sacrificat un sfert din populație, fie prin înfometare, fie prin emigrare în America… E înfiorător și inimaginabil, cum un popor celtic vechi poate muri prin înfometare în epoca modernă. Poate doar dacă este terorizat de cotropitori, cum au făcut sovieticii cu ucrainienii în anii ’30… – Așa au procedat englezii cu noi la mijlocul secolului al 19-lea! – Pârlitele de recolte, pentru care trudeau străstrăbunicii noștri într-o perioadă de climă foarte aspră, mai mulți ani la rând, le cărau englezii în războaiele lor din lumea largă. – Dar, Geraldine, în armata imperială nu au luptat și irlandezi? Prin Africa, India și Afganistan, nu-i așa? Acești luptători dârji ce-au făcut apoi la ei acasă? – Au făcut răzmerițe, dar au fost anihilați… – Poate nu s-au revoltat destul, Geraldine! Iar odată ajunși în orașele mari americane, irlandezii s-au grupat în clanuri și s-au războit în gherile stradale cu mafiile italiene. Nu înțeleg: acasă erau neajutorați iar în America erau periculoși. Sau de ce și-au pierdut limba lor frumoasă celtică? Le-au interzis-o englezii? Sunt multe unghiuri întunecate în istoria popoarelor. [pauză] – Avem și noi rănile noastre… istorice. – Și noi, Geraldine, și noi! Din păcate popoarele *nu* învață din istoria lor sau a vecinilor lor, nici conducătorii lor.

– Zău, dragilor, laude, felicitări, bonificații… Acum și cadouri! E prea mult, mă copleșiți! Uite ce greu este! Cum să-l car la avion? – Cu taxiul! – Mai e și fragil. Ca o bombă, grea și fragilă! Ce-ați pus în el? [pauză] Nu se poate! Sunt… impecabile! Sunt tăiate ca briliantele! – Specialitatea casei: așa se lipește whisky-ul mai bine de cristal! – Dragilor, sunt superbe… dar cât whisky beau eu? – Ha-ha-ha, ai să dai o petrecere acasă și ai să strălucești cu Dublin crystal & whisky! – Cu asta m-ați convins! Dar cum trec eu geamantanul cu cristal pe la departamentul nostru de resurse umane? Ascult? Legea internă prevede declararea oricăror bunuri primite de la clienți, evaluate la cel puțin 200€, nu la 2000€, cât e setul de pahare și sticla de 2 litri. Ce depășește 200€ este ilegal și se refuză. Ascult? [pauză] – Șefa, aici ni s-a-nfundat proiectul cu nemții! Scoate din mânecă o soluție pentru fată! – Guys, o dată port și eu rochie decoltată, că-n rest tot în sacou-uniformă mă vedeți, și-mi cereți s-o scot pe mânecă cu nemții! [pauză] Uite cum faci: mâine dimineață din avion te duci direct la firmă, nu? Bun! Acolo nu te duci la tine în birou, ci direct la serviciul personal, declari suvenirul de la noi la 200€ și dacă obiectează la subevaluarea lui, le faci legătura cu mine și știu eu ce să le spun. – Aye, aye, Geraldine! [așa fac, să trăiți].

– Văd că te împaci bine cu carierista aia înrăită! – Mie-mi place de Geraldine, Mark! – E la fix! Ține-o tu! – Adică mă lași pe mine omul de contact al irlandezilor? Mă avansezi? Oh, Mark, ce darnic ești! [pauză] Totuși nu-nțeleg ce ai tu contra ei? E frumoasă, bătăioasă, victorioasă! Ah, de ce nu pot să fiu și eu ca ea? – Rămâi tu cu șarmul tău! Nouă nu ne trebuie o Geraldine în echipă! – Vrei să spui că ne ajunge un singur șef, dar bun! – Ia nu mă mai linguși dacă ai terminat de mâncat. La muncă!

– Mark, nu le dăm noi prea mult know-how chinezilor? – Nu cred, n-au ei platforma tehnică pe care să instaleze hardul și softul nostru. – Păi, asta își dezvoltă acum, totul de la zero, from scratch. – Nu cred, din punct de vedere tehnic de-abia au ieșit din feudalism. – Nu te cred, Mark! Ori recuperează totul pas cu pas, un miliard de pași, ori fac salturi uriașe. ”The European” revine des asupra lor la rubrica „Alte continente”, că ar avea un ritm de dezvoltare amețitor. – Deocamdată au umplut lumea cu hainele lor. Sunt tari în textile. [pauză] Ce te neliniștește pe tine concret? – Că omul meu de legătură, care știe engleză cât tine și cât mine la un loc… – E normal, a făcut un masterat de engleză la Cornell, în statul New York! – Ei bine, mă descoase în amănunt, de parcă ar fi finanțist și nu anglist. – E foarte meticulos și harnic, dar lasă, nu sunt toți așa. – Nu mi se pare corect să-i răspund la toate dedesubturile pe care le cere și să-i livrez schemele și specificațiile de la sistemul X… – Ba chiar te rog să-i dai toate detaliile. Avem o relație bazată pe contract și pe încredere. – Mi-e teamă să nu ne dea cu piciorul, după ce storc tot know-how-ul de la noi. – Asta-i treaba boșilor să decidă până unde merge colaborarea cu chinezii. Iar ei au decis: le dăm tot ce ne cer ca să intrăm pe piața lor de miliarde.

Fragment din volumul *Stress & the Cities – Vise, valuri, vorbe*, în pregătire la Editura Leviathan

Proză scurtă Debut

RÂUL DOAMNEI

Alexandru Mușat

Prozator

E un ușor zgomot ce se pierde treptat și dispare, pare a fi un motor ce se sufocă-n fumul propriu, iar totul devine un întuneric, unul cald și plăcut. Totul e întuneric, iar tu cazi ușor și-ți simți coloana cum se relaxează. Ridici picioarele și-ți lași capul pe spate, iar cu mâinile pe lângă corp cazi în gol. E așa de plăcut. E ceva în acel întuneric care acum nu te sperie, ci te mângâie și te încălzește din interior. Te simți bine, foarte bine, cald, plăcut. Atât de plăcut.

(Liniște, întuneric, ceva bate, bate ușor ca-ntr-o piatră.)

– Mamele nu cresc copii, ele doar dau naștere și pleacă.

– Da, mamă.

– Toți muriți când veniți aici, în locul acesta rece, din locul acela cald. Încă nu înțelegi nimic. Tu pentru noi ești un băiat mort.

– Da, mamă.

– Spune! Cum te numești?

– Mort.

– Perfect.

Dacă acum închizi ochii, o să vezi un bob de grâu, stricat și împietrit ce singur plutește într-o oală plină cu apă. Tot așa plutește, sau nu, o piatră mare cu colțuri drepte și ascuțite, lucioase ca tăișul unei lame de cuțit, o insulă poate, atât de mare. Cât de mare? Există și este încă acolo, pe ea, o casă colțuroasă din piatră. Patru pereți cenușii din piatră ca niște dinți de uriaș, dar din piatră. O casă fără acoperiș sau ferestre, doar cu o mare ușă din piatră, iar toată casa e o singură cameră, direct pe piatră gri și rece. O cameră cu o masă din piatră, pusă exact în mijloc, fără scaune, dar cu două paturi din piatră, despărțite de acea masă din piatră, peste care sunt așezate crengi moi de plop, atât de parfumate, crengi de plop, frunze uscate, iar pe fiecare pat stă împăturită câte o pătură. Pe patul cel mare, pătura era dintr-un fir subțire de piatră, totul amestecat cu fire de păr, iar pe patul mai mic, pătura era cusută din venele frunzelor de plop, împletite cu apă.

Poate părea rece și gri, precum piatra, dar uneori pentru mine era cald și plăcut când eram singur pe piatră, pe acea insulă de piatră. De multe ori mama pleca, nu știu unde, pentru că, chiar dacă îmi explica unde pleacă și cât de importantă e treaba ei sub piatră, eu nu o puteam auzi, ochii mei o urmăreau, dar urechile mele nu o ascultau, doar îmi imaginam cum o să dorm liniștit lângă copacul meu, pentru că el este al meu, zice ea că e al ei, dar nu, el este copacul meu, eu în fiecare seară îl hrănesc cu lacrimile mele, nu ea. Niciodată nu am înțeles și oricum nimeni nu-mi explică cum de acest plop, copacul meu, crește singur din piatră, doar un plop și-o casă din piatră, pe o insulă din piatră într-o apă, într-un lac, râu sau mare. Nimeni nu știe nimic, pentru că nimeni nu vine pe la noi. Poate nu există nimeni și nimic. Poate suntem doar noi doi. Eu și mama pe piatră.

(Zgomot, lumină, ceva bate, ceva real bate.)

– Dragă, da' tu ai auzit aseară la Antena 3 ce au zis de familia aia din orașul, cum mama mă-sii se numea, ăla pe lângă Dunăre? Femeia gesticulă indignată la „retrăirea" reportajului de la ora 19.00.

– Vai, dragă! Nu mai spune că toată noaptea am visat numai draci și strigoi. Cum poți tu ca mamă, dar e rușine mare, mare. Nu, nu, nu și nu!! Mai bine să nu discutăm că și acum am pielea de găină și tremur de nervi. Da' stai să-ți zic, că eu, eu o cunosc pe mama nenorocitei ăleia.

– Cum dragă? O cunoșteai și pe ea sau doar pe mama ei? (Atât de mult își dorea să știe cine e femeia de își spunea mamă, încât îi străluceau ochii de încântare, iar buzele i se uscaseră de o sete imensă de cunoaștere).

– Da' cum să nu!? Păi, bărbatul meu, Dumnezeu să-l ierte! (Trecând și prin fața bisericii se bucură, nu trebuia să-și facă de două ori cruce când rosti acele cuvinte cu gândul la răposatul ei soț, așa că o cruce este și pentru el și pentru biserică.)

– Ehh, lasă că nu e el de iertat, că tare prost mai era! (Se lovi cu mâna peste gură ca și când ar fi fost pe buzele ei o muscă ce-și prinsese un picior printre crăpături, dar nu era nimic acolo, era doar gura ei slobodă.)

– Nu mai zi tu așa, Florico, că de morți numai de bine. (Și aceste vorbe meritau o cruce, nu era necesar, dar se bucură că

ea crezuse în sinea ei că-l păcălise pe Dumnezeu când înainte cu puțin timp „a furat" o cruce, sau nu, doar a făcut economie de cruci, dar El știe că nu e bine, așa că s-a revanșat.) Ești mulțumit, Doamne? Și Domnul îi zâmbi plictisit, așteptând să audă povestea despre acea mamă, la El ajungeau mai greu informațiile, așa că-n liniște, privea și asculta.

– Da, așa e. (Un clipit fals din ochi și un ușor oftat.) Ai și tu dreptatea ta, Mario, dar acum stai să-ți zic de nenorocita aia, că nu mai pot și dacă o cunoști și mai și. Așa, deci, aia…

(Liniște, întuneric, ceva bate, bate ușor ca-ntr-o piatră.)

De trei zile încoace, în fiecare dimineață era ca și cum apa dimprejurul insulei de piatră fierbea și nori ușori se ridicau de pe luciul apei, dar nu reușeau să se ridice mai sus de trunchiul plopului, dar în acea dimineață de august, soarele ardea cu putere, iar mama revenea după un an pe insula noastră.

– Spune, ce ai făcut acasă de unu' singur? Ai păstrat piatra așa cum am lăsat-o?

– Da, mamă.

A fost nevoie de trei ore ca Maria să investigheze locul, piatra nu era mare și nici casa nu era ca să pierzi atâta timp, dar crăpăturile pietrei erau multe, iar unele puteau fi noi, iar dacă erau noi, el trebuia să fie pedepsit, și normal că-n ochii mamei, multe crăpături erau noi.

– Spune-mi tu mie acum, cum am lăsat eu piatra și cum am găsit-o? Măi copile, da' tu chiar așa nu ești bun de nimic, o piatră, o casă și-un plop ți-am lăsat. Nimic mai mult! Nimic mai puțin! Ce mama dracului ești așa cap pătrat? Dracu' m-a pus să te aduc pe această piatră și-n casa mea. Pui de mort!

– Da, mamă.

Pedeapsa era necesară în acest moment, după un an în care ea a fost plecată sub piatră, mama acum cerea ca el să plătească. O singură palmă plină de ură. Ura e așa puternică. A ridicat palma sus, iar cu ochii negri de ură a lovit cu toată forța fața copilului (lăsat singur pe-o piatră de un an de zile). Nu palma a fost problema lui, ci faptul că trupul îi era atât de firav și mușchii îi erau relaxați pentru că el, chiar dacă știa că asta o să urmeze, dar, ca de fiecare dată, spera că nu o să se întâmple, palma mamei îl dezechilibră. Întâi palmele lui au atins solul, dar nu au reușit să-i susțină trupul și capul; cu fața lovindu-se de peretele de piatră. Acum sângele cald și de un roșu aprins îi curgea din nas în gură, sau era deja din gură? Nu, era amestecat și se ducea pe gât în jos.

– Mamă?

Maria tăcu timp de câteva secunde. Nu se simțea vinovată, nu, ea doar încerca să se calmeze pentru că atât de mult își dorea să-l calce cu talpa pe gât, dar nu acum, acum îi venea să vomite. Prea mult sânge ce murdărea piatra. Ochii i se învârteau în cap și căutau parcă lumina zilei, iar sângele din pumnii acum strânși din ură se urca sus, spre creier.

– Ești mort? Ai murit? Nu! Du-te la apă și te clătește.

– Da, mamă.

– Și nu te întoarce de acolo până nu ești curat și fără urme de sânge pe tine. Nu vreau să-mi murdărești casa. Ai înțeles?

– Da, mamă.

– Bagă capul în apă și stai așa până când firișoarele de sânge vor ajunge pe fundul apei.

– Da, mamă.

(Zgomot, lumină, ceva bate, ceva real bate.)

– Da', ia zi, Mario, tu ai văzut aseară la știri sau știai?

– Apăi, eu știam, Florico, cum să nu știu, da' am și văzut, doar abia ți-am spus că n-am dormit toată noaptea de nervi. Păi da, când eram eu acasă la părinții mei, femeia asta era mititică și stăteam împreună la poartă și ne jucam, da, da, ce ochi negri și frumoși avea și un păr castaniu, lung și gros, păr de cal, mă jur! (Cu ochii închiși amintirile curgeau ca un râu și ce părea de mult uitat acum era viu în mintea ei, iar mirosul de țărână îi urca ușor pe șira spinării și o făcu să tresară.)

– Păi și cum mama naibii a ajuns fata asta să facă așa ceva? Că tare mi-e greu să înțeleg. Trei copii am și nu pot să mă gândesc, nu, nu, mare păcat. (Ușile se deschid.)

– Nu știu, Florico, că eu după am plecat la oraș, la liceu, că așa zic ei la televizor că e de la oraș, dar ea e de la țară, ce dracu', am stat pe aceeași stradă cu ea și cu frații ei. Vai, da' stai, că-mi amintesc acum ce mamă avea fata asta, vai de ea! (Și mai multe amintiri curg, curg în valuri, multe amintiri, oameni fără fețe, evenimente fără noimă atunci, acum cu înțeles, nu pentru ele, ci pentru Dumnezeu care încă le asculta și parcă înțelegea sau doar încerca să afle cine e vinovatul.)

– Da, dragă, stai așa că și ăștia la televizor acum ziceau ceva cu copilăria ei, cu copilul interior traumatizat, ceva aberații moderne, să spele păcatele nenorocitei ăleia.

– E exact, că știi și tu cum e iarna, că tare devreme se mai întunecă. Eram eu și mama și ne uitam la televizor, tata tăia lemne afară. Era un ger de crăpau pietrele. Știi ce ierni erau înainte, cu zăpadă, nu ca acum! Da' lasă că e mai bine acuma fără zăpadă. (Dumnezeu chiar înțelegea asta. Nu suporta zăpada, nu vedea pământul de ea.)

– Ohh, da, atunci erau ierni adevărate. Acum, Mario, iarna e cam ca vara, doar că e puțin mai frig. Da' tu zi acolo, nu te opri! (Dumnezeu confirmă, nici el nu voia ca Maria să se oprească, chiar nu-și amintea evenimentul respectiv.)

– Așa (pauză de suspans)… Brusc câinele a început să latre, da' tare, aveam un câine lup, tare frumos, Băiatu îl chema, și mama ce zice: „Ăsta e lătrat de musafiri nepoftiți, hai du-te tu afară să vezi cine e." Cu draci în cur m-am ridicat, că nu voiam să ies pe frigul ăla afară, dar na. Deschid eu ușa, scot capul pe prispă și ce să vezi, vecina Maria în cămașă de noapte pe gerul ală, cred că era ianuarie sau să fi fost februarie, nu mai știu. Așa, stai să-ți zic că nenorocita asta cum îi zici tu…

– Da' nu eu, Mario, îi zic așa, ăștia de la televizor îi spun așa. (Se răsti ea.)

– Cum zici tu, pe ea tot Maria o chema ca și pe mă-sa, ehh, ca și pe mine. Tare nefericit nume, Maria. (Dumnezeu zâmbi

ironic și se trânti pe spate, a stat cu capul în mâini și acum mâinile îi erau amorțite și simțea furnicături și avea degetele ca și înghețate, ciudat sentiment, dar plăcut.)

– Nu spune așa, Mario, numele ăsta e un nume special. (Și Dumnezu aprobă cu un alt zâmbet.) Așa, tu zi acolo, ce făcea mama nenorocitei acolo în ger, afară, în cămașa de noapte?

– Păi asta am întrebat-o și eu, dar plângea cu sughițuri, Florico, nu înțelegeam nimic. Tăticul meu din ogradă o vede și o bagă-n casă. Era bătută, plină de sânge în gură, dar era uscat, arăta ca o pastă de ardei, roșie în obraji, nu știu dacă din cauza frigului sau era lovită, dar asta în familia lor se întâmpla mai mereu, din ce îmi amintesc eu dacă nu mint, dar nu, așa era mai mereu în familia lor. (Nici ea nu era sigură pe acea amintire, dacă fix așa era sau nu, dar cum spusese și ea, aceste evenimente erau regulate, fie iarnă, fie vară, așa că nu mințea.)

– Vai, săraca, dar cine o bătea, dragă? Bărbatul ei o bătea așa?

– Da, Florico, el o bătea și ea fugea. Începea mereu s-o bată-n bucătărie și ea fugea în camera de zi, după, fugea în dormitor, după, fugea în marchiză, după, fugea în camera de la drum și de acolo sărea geamul și fugea unde vedea cu ochii.

– Vai, Doamne, da' ce nebun!

– Daa!!! Și mămica o liniștește așa puțin și cum stătea ea așa și povestea cam aceeași poveste cum că el iar se îmbătase și a început să o înjure și să arunce cu tot ce prindea la mână după ea, tăticul meu o întreabă: „Fă, Mario, da' cu fiica aia a ta, aia mică, Maria, ce ai făcut cu ea? Ai lăsat-o cu nebunul în casă?" Și ea răspunde, da' așa foarte sigură și calmă, chiar puțin nervoasă că a fost întrebată, așa: „Nu, Maria e cu mine!", iar tăticul: „Păi cum, fă, că tu ai venit cu mâna goală, fără copchilă!".

– Păi și unde era aia mică, nenorocita, Maria sau cum să-i mai zic?

– Păi să vezi că aia mică, nenorocita, Maria era…

(Liniște, întuneric, ceva bate, bate ușor ca-ntr-o piatră.)

În fiecare seară, după ce Maria adormea, el se urca cât de sus posibil în plopul lui frumos, verde și înalt ca o suliță îndreptată spre El, doar, doar să mai găsească o altă piatră, o altă insulă ca a lor. Știa sigur că pe apa aia, undeva mai existau oameni ca el și spera că nu ca și mama lui, chiar dacă acum nu putea vedea nimic. Cu mulți ani în urmă a avut un vis ce și acum i se pare că a fost real, se făcea că el era pe o insulă enormă, tot o piatră, dar fără apă pe lângă el. Peste tot numai plopi mari, drepți (superbi plopi), iar aerul era cald și dulce, și ce culori, era ca și cum cineva arunca cu praf galben, portocaliu peste copaci, iar praful se lăsa purtat ușor de briză, cobora ușor pe piatră. Mergea și atingea fiecare plop, dar ceva sau cineva era în spatele lui. Putea simți că era cineva acolo, dar îi era prea frică să se întoarcă, așa că doar mergea printre plopi. Cu cât mergea mai repede, cu atât și ce era în spatele lui mergea și mai repede. După ce părea că s-au scurs ore întregi de alergătură printre copaci, acum în fața lui nu mai erau copaci. Un râu subțirel se scurgea pe sub o masă mare. Masa era din lemn și acolo era și un scaun. Un scaun pentru el. A tras scaunul și s-a aplecat cu capul spre masă, să se așeze, iar în momentul în care a atins scaunul și ochii i s-au ridicat spre cer, totul era gri și sec, iar Maria, mama lui, stătea pe partea opusă a mesei și-l privea cu ochii șterși, albi. Brusc, din toate părțile, siluete de oameni veneau spre masă. Oameni ce ardeau, ardeau de jos cu flăcări ce le întreceau capetele goale. Acești oameni ardeau și în acel moment creierul i-a spus că trebuie să se teamă de ei, dar inima a simțit iubire-n ei, iar când a întors capul spre Maria, creierul i-a spus că trebuie să o iubească, dar inima a simțit spaimă și frică.

Poate că o să mai vadă acei oameni. Ardeau așa frumos.

(Zgomot, lumină, ceva bate, ceva real bate.)

– Unde era, Mario?

– Ca să nu o bată mai tare, ea a luat copchilul în brațe și a fugit cu el afară prin zăpadă, Florico. (Dumnezeu era șocat, dar Îi trecu repede, pentru că El, în comparație cu Florica, știa că „nenorocita" încă trăia, dar și ele știau, dar, na!)

– Păi da, bine, a fugit cu fata, dar tu ai zis că la voi a venit cu mâna-n cur, nu?

– Da, da. Ea a ascuns-o pe aia mică în căpița cu fân și a venit la noi acasă.

– Vai tu, da' și aia ce mamă, Doamne!!! (Dumnezeu era nervos acum, nimeni niciodată nu-l spune pe nume.)

–Așa mamă, așa fiică.

– Da, așa e. Păi, ai văzut ce a făcut, nu? De mult aștepta Florica să spună bârfa auzită la televizor.

– Am văzut. Un băiat așa frumos, mare păcat.

– Au spus ăștia aseară ca l-au găsit mort în…

– Florico, ce stație urmează acum?

– Stai așa că nu mai știu, ia întreabă-l și tu pe flăcăul ăsta că ne-am luat cu vorba și am uitat pe unde suntem.

– Băiete? Băiete, mă auzi? (Dumnezeu se uita nedumerit, unde l-au găsit și cum a murit? Nimic nu a înțeles de la babele astea. O să caute El mâine să vadă ce și cum, azi nu, azi e duminică și nu are voie.)

(Liniște, întuneric, ceva bate, bate ușor ca-ntr-o piatră.)

– Da, mamă.

(Zgomot, lumină, ceva bate, ceva real bate.)

– Mă băiete, ce stație urmează?

(Liniște, întuneric, ceva bate, bate ușor ca-ntr-o piatră, zgomot, lumină, ceva bate, ceva real bate.)

– Dragă, ăsta e Mort aici!?

– Poftim?, întrebă el nedumerit.

– Ce stație urmează, că noi mergem până la piață?

– Urmează… (Cu ochii albi și cu gura uscată.)

– Ce urmează? (Dumnezeu se uită rapid pe Info STB, voia să ajute babele.)

– Urmează… Râul Doamnei.

Poesis

Iuliana Dinu

Poetă, prozatoare, profesoară
Membră a Uniunii Scriitorilor
din România

Crucea răstignirii

Ochii-n lacrimi îi ridic,
Către Crucea răstignirii,
Pironit în cuie, Doamne,
Stai în numele Iubirii.

Te-ai jertfit cu bună știință
Pentru mântuirea lumii
Și-ai luat smerit pe umeri,
Tot păcatul omenirii.

Doamne!, cum râdeau nebunii
Și-aruncau cu pietre-n Tine.
„De ce taci și-nduri ocara?"
Strigau ei. „Fă o minune!"

În batjocură Ți-au pus,
Din spini o Cunună grea,
Sânge sfânt din răni adânci
Se scurgea pe fața Ta.

Cu nespusă umilință
Ai privit spre ceru-nalt,
Și-ai rugat pe Tatăl nostru:
„Iartă-i, că nu știu ce fac!"

Când Ți-ai dat duhul pe cruce,
S-a cutremurat pământul.
„Ce-am făcuf?", strigau tâlharii,
„Pentru noi, ăsta-i sfârșitul!"

Știau bine că de fapt,
Domnul n-avea nicio vină,
Că doar ei purtau păcatul,
Că-L urau peste măsură.

Și fugeau cuprinși de groază,
Că Te-ai putea răzbuna.
Nu i-ai pedepsit, Iisuse,
Că e mare mila Ta!...

Cu iubirea-Ți necuprinsă
Și prin suferință grea,
Pe pământ ai adus pacea,
Mântuirea ta și-a mea.

Jertfa ta

Istovit și plin de sânge
Domnul duce crucea-n spate,
Frunza murmură prin codri,
Se aud șoapte pe ape,
Se cutremură pământul,
Plânge-ntreaga răsuflare,
Lacrimi curg în roua ierbii,
Din ochii Măicuței Sale.

Se dezlănțuie Iubirea,
Luminează mii de stele,
Îngeri albi Îl înconjoară,
Zboară-n juru-i păsărele.
Fruntea mea plină de gânduri
O înalț spre ceru-nalt,
Doamne, iartă-mi, rătăcirea,
Că eu sunt cel vinovat!...

Tot pământul mântuiești,
Cu dureri, prin jertfa Ta,
Stropi de pace și iubire
Se așternpe slova mea.

S-a pogorât tăcerea pe pământ

S-a pogorât tăcerea pe pământ,
În fața crucii stai îngenuncheată.
Din răni adânci cad picături de sânge
Nevinovat, Marie Preacurată.

Îți simt durerea cât de greu Te-apasă,
Privești la Fiul Tău pe cruce răstignit.
El a luat pe umeri tot păcatul
Și din iubire s-a lăsat jertfit.

Iconostasul e-mbrăcat cu Îngeri,
Rostesc o rugăciune spre înalt,
Te rog, Tu iartă-mi patima ce doare
Și lângă Tine primește-mă să ard!

În mii de cioburi inima-mi se frânge,
S-au așternut ninsori peste cuvinte.
Te uită Doamne, cum lacrimi curg amare
Și-ntreaga neputință mă cuprinde!

M-așez smerită lângă Mama Ta,
Picioarele rănite Îți sărut...
Se-aprinde-o stea pe cerul cu Luceferi,
Ce ne vestește noul început.

Pe Golgota urcă Domnul

E liniște, nici vântul nu adie,
Pe Golgota urcă Domnul, crucea-i grea,
Din răni sânge cu miros de mir
Ce curge lin pe fața Sa.

Îți simt durerea sub povara crucii,
Ce-apasă greu pe sufletul rănit,
Pe umeri porți întreg păcatul nostru
Și din iubire lași să fii jertfit.

Îngăduiești ocara celor răi,
Ce năvălesc cu pietre asupra Ta,
Pășești tăcut, nu scoți niciun cuvânt
Și nu Te plângi de cruce că e grea.

Cu glas divin toți îngerii se roagă,
Îngenunchează întreaga omenire,
Smerit Te rogi Părintelui ceresc:
„Nu-i pedepsi, arată-le iubire!"

Neîncetat regrete îmi tulbură ființa
Că vină port și eu în răstignirea Ta,
Dă-mi voie, Doamne, să ridic de cruce,
Povara Ta să fie și a mea!...

Se-aprinde cerul în ziua Învierii,
Pământul poartă strai de sărbătoare.
Iisuse, slavă Ție, ai ridicat păcatul,
Și ne-ai adus prin jertfa Ta iertare!

Alonso González de Berruguete (c.1488 –1561), pictor spaniol, *Cristos pe cruce*

Jurnal de călătorie

SUB SOARELE OCEANIEI

Maria Chirtoacă

Poetă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România și a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România

De câte ori mă gândesc la timpul pe care inexorabil îl lăsăm în urmă, îmi amintesc de poetul Jean Paul și-i dau dreptate că „amintirea e unicul rai din care nu putem fi alungați". Atunci navighez liberă și ferice pe mările visurilor mele asemenea temerarilor navigatori din secolul al XVII-lea, oprindu-mă sub soarele primitor al Noii Zeelande.

Un exordiu succint despre acest tărâm și despre miturile poporului maor, cel dintâi cunoscut pe teritoriul său, este greu de cuprins în câteva pagini. Mă voi limita la Queenstown, una dintre cele mai pitorești stațiuni din Insula de Sud, având aproape munții cu vârfurile Remarkables și Coronet. Dar nu numai Alpii de Sud, care o înconjoară cu strălucitoare pârtii de schi, ci și apele limpezi ale lacului glaciar Wakatipu îi dau farmec. În Queenstown se practică multe sporturi, printre care ciclismul montan, parașutismul, deltaplanismul, jetboatingul, parapantismul. Alții preferă snowboarding, rugby, cricket, fotbal. Wakatipu, format în urma unui proces glaciar, este cel mai lung lac din Noua Zeelandă și are forma literei Z. Primii europeni stabiliți în zonă au fost exploratorul Nicholas von Tunzelman și William Gilbert Reess care, îndrăgind aceste locuri, a devenit fermier. Atracția turistică o constituie mai ales centrul orașului, care mustește de viață și ziua, când vasele de croazieră oferă o priveliște minunată de pe puntea lor, și noaptea cu restaurante, baruri, cafenele, sau magazine încărcate de articole vestimentare extrem de frumoase, mai ales din lână, pentru că în această zonă creșterea oilor e prosperă. Prețurile sunt pe măsura nivelului de trai neozeelandez. Am admirat în dreptul unei vitrine un jerseu elegant, de un vișiniu dulce, rar întâlnit prin magazinele noastre. Turul panoramic l-am făcut pietonal, întrucât orașul e pitoresc și ar fi fost păcat să pierdem toate detaliile, oricare ar fi putut fi ele. Cu toată oboseala acumulată de-a lungul zilei, hoinăream pe malul lacului și măsuram cu privirea munții cu pârtiile lor spectaculoase, de parcă ne-ar fi molipsit veselia generală și marea de voci a străzilor. A ținut asta până noaptea târziu, când ne-am întors la hotelul nostru, Holliday Inn Express & Suites Quenstown 4*.

De cum s-au lăsat zorile zilei de 17 noiembrie (a treisprezecea din programul excursiei), am pornit spre Milford Sounds, un fiord renumit din Noua Zeelandă. Chiar dacă burnița a încercat să ne descurajeze timp de vreo trei ore, eram hotărâți să ignorăm cu toții simptomele neplăcute ale tusei și ne-am strâns în dreptul autocarului pentru apelul reiterat de Carmen G, neobosita noastră însoțitoare. Răspunzând „Prezent!" la verificarea de rutină, am pornit spre Milford Sounds, un ținut de vis, cu munți frumoși și strălucitoare cascade. Admirând peisajul stâncos de-a lungul lacului Wakatipu, de o parte a șoselei șerpuitoare priveam înălțimile acoperite de verdele crud al primăverii și de florile sălbatice a căror denumire n-o cunoșteam, dar a căror frumusețe ne copleșea. De partea cealaltă, unde se oglindea în apă cerul, rămâneau în urmă casele deloc fastuoase, dar cochete, construite din lemn. Lung de șaptezeci și cinci-optzeci de kilometri, Wakatipu are o suprafață de două sute nouăzeci și unu de kilometri pătrați și este situat la aproximativ trei sute de metri deasupra nivelului apei. Totodată, este și cel mai adânc lac. S-a format cu peste cincisprezece mii de ani în urmă și, începând să fie explorat din anul 1859, alimentează orașul cu apă. Queenstown e alimentat de cinci râuri, ceea ce a dus și la inundații. Cea mai mare a fost în 1999, forțând oamenii să-și părăsească agoniseala și să se mute în alte zone ale orașului. De aceea maorii au numit lacul „Jgheabul uriașului". Legenda lor spune că erau odată doi tineri îndrăgostiți, frumoși și mândri ca nimeni alții prin acele locuri, dar un uriaș a răpit-o pe fată, ascunzând-o bine prin ungherele locuinței sale. Iubitul ei a făcut un plan s-o salveze și într-o noapte a ieșit din sat, a săpat un inel de mari dimensiuni în jurul casei uriașului, căruia i-a dat foc. Tânăra a fost salvată, iar locul respectiv s-a umplut cu apă.

Centrul oraşului Queenstown

E încă atât de multă, încât uneori depăşeşte înălţimea malurilor.

Traversam cu sufletul la gură câmpiile Waimea şi dealurile pline de vegetaţie ce le-au urmat. Zona a fost descoperită de maori prin secolul al XII-lea şi s-a dezvoltat după 1560, prin contribuţia europenilor, mai ales a olandezilor. Călătoria aceasta ne-a oferit privelişti încântătoare din care nu lipseau munţi, râuri şi lacuri, lunci şi văi, dealuri şi vegetaţie luxuriantă.

Noua Zeelandă, căreia maorii îi spun Aotearoua, este ţară insulară, iar alogenii vor să-i păstreze numele, pentru că se potriveşte cu imaginea orizontului acoperit de nori lungi şi albi. Are nenumărate insuliţe de nord şi de sud, unde se practică mai ales surfingul. În zona de sud plajele au nisip fin, dar şi coaste stâncoase. Vecinii Noii Zeelande, înconjurată, de fapt, de ape, sunt Noua Caledonie, Fiji şi Tonga. Pe vremuri aici trăiau animale şi păsări uriaşe, dar au dispărut – cred eu – din cauza schimbărilor climatice. Teritoriul este denumit şi „ţara kiwi", pentru că de aici provin fructele kiwi, aici trăieşte pasărea kiwi, chiar şi locuitori sunt în Noua Zeelandă cu acelaşi nume, ori au această poreclă. Fiind o ţară paşnică, nici nu se construiesc pe acest teritoriu centrale nucleare. Ascultam aceste informaţii ale ghidei, însă în acelaşi timp ochii-mi urmăreau pe fereastra autocarului fiecare amănunt ce mi se părea interesant pentru o mai reală cunoaştere a zonei. Timpul trebuia folosit la maximum, pentru că altă ocazie nu mai aveam şi dojana lui Marţial mă urmărea: „Ceasurile pier şi vă vor fi puse la socoteală.".

Atât toamna, cât şi primăvara sau vara, în Noua Zeelandă sunt explozii şi revolte de culori, iar eu mă simţeam răsfăţată acolo, unde în noiembrie natura era ca o sărbătoare a renaşterii. Deja apăruseră podoabele de Crăciun şi Moşul surâdea prin vitrine, iar renii lui voioşi aşteptau să fie înhămaţi la sănioară. Mă gândeam cât de minunat trebuie să fie Crăciunul şi Anul Nou într-un anotimp călduros! Îi împărtăşeam vecinei de scaun toate aceste elucubraţii ale minţii mele, în vreme ce ghidul neozeelandez tocmai ne informa că sunt în drumul nostru şi zone unde în secolul al XIV-lea se extrăgea aur. A trecut în revistă câteva nume de localităţi pe care n-am avut timp să le notez, deoarece imediat şi-a amintit că ne apropiem de Cromwell. Este un oraş cunoscut pentru calitatea fructelor sale şi a rugat şoferul să oprească zece minute pentru fotografii în dreptul unei „sculpturi somptuoase" din fibră de sticlă. Erau câteva fructe autohtone (măr, pară, strugure şi caisă). Sculptura poartă titlul *Bolul de fructe al Sudului*, deşi nu există niciun bol; am dorit noi să ne punem la încercare imaginaţia, dar nimic figurativ n-am descoperit în acea operă plastică: nici urmă de bol. Mai degrabă demn de reţinut mi s-a părut faptul că prin această localitate muntoasă trece paralela 45. Dintre informaţiile ghidului neozeelandez mi-a atras atenţia încă una, care se referea la sir Edmund Hillary, un alpinist renumit din Aukland, care a escaladat Muntele Cook şi apoi, ajuns pe Everest, a exclamat: „Ei bine, l-am dovedit şi pe nenorocitul ăsta!". Când iarăşi mi-am întors privirile pe geam, am văzut câmpul plin de turme de oi şi cirezi de vite frumoase, corpolente, bine hrănite. Nu ştiu dacă erau din aceeaşi rasă, dar am observat că multe dintre ele au trupuri închise la culoare şi capete albe, iar acest contrast le făcea şi mai interesante. Iar oile grase cu miei albi şi zglobii împânzeau lunca împodobită cu tufe de flori galbene, în vreme ce la marginea drumului lucrau maşini speciale de tuns iarba. Lăsând în urmă câmpiile Wainea, autocarul a urcat panta câtorva dealuri cafenii, după care peisajul a devenit mai spectaculos, cu imagini parcă cioplite de gheţari în munţi tăiaţi adânc, sau de râuri repezi. Pe deasupra, peisajul era încununat de vârfuri acoperite cu zăpadă, formând un decor aproape ireal, în care mai demult s-a turnat şi celebrul film *Stăpânul inelelor*. Acolo, la fel ca în expunerile lui Lessing, pictura părea grăitoare şi poezia nu mai avea grai, dar comunica prin culoare. În drum ne-am oprit din nou să admirăm de data aceasta lacul glaciar Te Anau, al doilea ca mărime din Noua Zeelandă. Acesta reprezintă poarta de intrare în Fiordland şi are apa limpede, pe oglinda căreia se odihneşte cerul strălucitor. Pe lângă cele trei fiorduri (de nord, central şi de sud), sunt şi insule mărginite de lanţuri muntoase. Tot acest ţinut al fiordurilor formează Parcul Naţional, ce are meritul să fie inclus în Patrimoniul Mondial UNESCO.

Există şi o localitate Te Anau cuprinsă, de asemenea, în Parcul Naţional Fiordland. De aici se intră pe renumita şosea alpină Milford Road, care duce în inima parcului prin văile Eglinton şi Hollyford. Munţi adăpostind animale sălbatice şi păsări, păduri tropicale de un verde strălucitor, bogate şi dense, văi adânci, câmpii şi dealuri acoperite de muşchi, lacuri, chei, numeroase cascade parcă ne tăiau respiraţia de-a lungul şoselei alpine. O imagine exhaustivă a peisajului greu se poate surprinde în câteva fraze. Natura nu mai este, poa-

Fiordul Milford. Fotografiile aparțin autoarei.

te, atât de genuină ca la începutul lumii, dar nimic nu pare de neglijat din aventura acestei călătorii. Șoferul a oprit de vreo cincisprezece ori pe acest traseu să facem fotografii. În Valea Eglinton am staționat numai câteva minute, vreme în care el se învârtea pe lângă autocar, mulțumit că totul este în ordine. Tot el ne-a spus după ce-am urcat cu toții că ținutul Milford este extrem de îndrăgit de neozeelandezi, mai ales cascadele și o culme a fiordului – Mitre –, unde majoritatea excursioniștilor se opresc pentru fotografii. Despre asta se amintește, de altfel, și în mapa noastră cu oferte de la Interra Travel. Am mai făcut o pauză pentru fotografii într-o parcare deosebit de aglomerată și ne-a amuzat un papagal cocoțat pe automobilul unui domn, de la care am aflat că rămâne acolo tot timpul călătoriei. N-am avut ocazia să-l vedem în mersul BMW-lui său, fiindcă eram în întârziere și ghiduța ne grăbea să ajungem la Milford Sound. Niciodată, prin câte excursii și pe câte drumuri am colindat, n-am văzut munți cu atâtea cascade! Cred că la fiecare jumătate de kilometru parcurs apărea câte o imagine idilică de ape rostogolindu-se înspumate peste stânci la vale. Nu ne-am plictisit deloc și curând am ajuns la fiord, unde și soarele și-a făcut apariția râzând din tot sufletul. Ne-am îmbarcat pentru croazieră luând prânzul alături de asiatici, neozeelandezi și europeni, și privind pe fereastră peisajul care devenea din ce în ce mai promițător. Nu doar cascadele Bowen și Stirling, ci și ghețarul de pe muntele Pembroke și vârful Mitre ni s-au părut spectaculoase. Albastrul de vis al valurilor, cerul sclipitor sub scânteierea soarelui, apa ce se prăvălea în cascadă, încât ai fi zis că e gata să ne soarbă și pe noi, toate creau parcă momente de suspans. Se vede că Dumnezeu s-a gândit și în acea zi la noi alungând ploaia și îmbrățișându-ne cu o lumină caldă, binefăcătoare; zâmbetul soarelui a făcut și mai sclipitor ghețarul și mai măreț piscul Mitre. Singurii care lipseau din peisaj au fost delfinii, focile și pinguinii promiși în toate reclamele agențiilor de turism. La sfârșitul călătoriei pe apă ne-am aliniat frumos la ieșire pe lângă ceilați turiști îndreptându-ne spre locul de întâlnire. Ghiduța noastră a făcut din nou prezența și cu toții am găsit de cuviință să renunțăm la shopping și să mergem la autocarul care ne aștepta în parcare. Calea ne-a fost la fel de plăcută și la întoarcere, dar oboseala își spunea cuvântul. Majoritatea picotea pe spătarele scaunelor și liniștea s-a așternut o vreme în autocar. Ghiduța, aflată pe scaunul din față, întorcea când și când capul, să vadă care mai e atmosfera. Stăteam în spatele ei și mă întrebam dacă ne veghează pentru că nu poate dormi, sau datoria sa de însoțitor nu-i permite să se odihnească. Lângă mine, Petra din București se visa, probabil, acasă, în curtea ei, unde florile se ofiliseră, dar eu n-aveam șansa să dorm. M-am întors spre geam reconstituind în minte cele mai frumoase locuri prin care am trecut și mulțumindu-I din nou lui Dumnezeu pentru toate. Atunci am însăilat următoarele versuri:

Cântec de iubire sau Inițiale în vocale
(Minunatei noastre Terra)

De Africa-s mereu îndrăgostită,
De firea ei arzând nepotolită,
America mi-e caldă și domoală,
Iubirea ei nu arde ca în smoală
Și Asiei cu ochii de migdale
Iubind-o,-i ies cu drag și dor în cale,
Antarctica-i iubirea mea de gheață
Mai totdeauna rece, dar măreață,
În Europa sunt la mine-acasă
Și nu greșesc spunând că e frumoasă,
Aș tot iubi Oceania, văpaie
Ce uneori sărută lung, cu ploaie
Și tot așa, iubind întreaga fire,
Îmi fac din Terra cântec de iubire...
Oriunde merg, cu fiece trăire
Găsesc și las în urmea mea iubire!

„De câte ori mă gândesc la timpul pe care inexorabil îl lăsăm în urmă, îmi amintesc de poetul Jean Paul și-i dau dreptate că «amintirea e unicul rai din care nu putem fi alungați».”

Jurnal de călătorie

A FOST ODATĂ... ALGERIA

Luminița Drăghici

Profesoară, scriitoare, Canada

când am plecat să lucrăm, cooperanți în Algeria, la El Asnam (Chlef)! Dar, după cum spuneam, fiind descurcăreț, românul a găsit soluția: în plin sezon de citrice am găsit mandarine și portocale cu care am împodobit micul pin și nu arăta rău deloc! Deh!

Bineînțeles, la friptura de porc am dat-o în bară: asta chiar nu se găsea acolo, dar pui, cotlete de vită, curcan se găseau. Deci, ne-am adaptat și cu meniul. Despre cozonaci nicio problemă, căci făină, drojdie proaspătă, ouă și lapte erau din belșug.

M-am pus pe treabă și de dorul Crăciunului din România, am pregătit un Crăciun algerian, pe cinste. Afară, între +20 și +22 grade C și noi cu bradul pe masă!

Și totuși, natura avea să ne pregătească o surpriză plăcută. Chiar în noaptea de Ajun, câțiva fulgi de nea, timizi, au acoperit totul în jur, cam vreo 3 cm. Nu mai ninsese de mai bine de 20 de ani la El Asnam, era în anul 1985, iar localnicii, mulți dintre ei vedeau zăpadă pentru prima dată în viața lor. Erau ușor derutați și cum era și normal, le era nițel frig. Cât despre mănușile mele subțiri, de toamnă/primăvară (nu știu cum se rătăciseră prin bagaje), au fost la mare căutare! Nici mănuși nu văzuseră algerienii mei, dar le găseau deosebit de utile pe ale mele! Și uite așa, am petrecut primul nostru Crăciun în Africa (Algeria) cu români, cu prieteni localnici (Hamuda și familia), cu vecinii.

Până la urmă, un zâmbet, un pahar de vin și o mâncare bună erau tot ce conta, iar Crăciunul, după cum aveam să constatăm, putea fi sărbătorit oriunde, aproape ca acasă!

Algeria

În 2024, Ramadanul a început într-o sâmbătă, pe 10 martie, dar cel de care vreau să vă povestesc, cădea în acel an în plină vară!

Crăciun la El Asnam

Era în ajun de Crăciun, un soare orbitor, cald de să stai în T-shirt și bineînțeles nici urmă de brazi! Numai tufe de cactuși, uneori aloe sau palmieri și, undeva mai departe, livezi de portocali.

Cu greu am găsit undeva, lângă o livadă, un pâlc de pini de unde am putut să „furăm" un pin mai micuț, cu tot cu rădăcină, pe care l-am plantat acasă, lângă baraca în care locuiam, într-o găleată de plastic. Deci, într-un fel, problema bradului era rezolvată.

Mai rămâneau globurile! De unde globuri? Numai la asta nu ne gândisem

În Algeria, la Chlef (El Asnam), în plină vară însemnau +55 grade C ziua și sub 0 grade noaptea, asta așa, ca să știți la ce să vă așteptați!

Satul în care locuiam, Chettia, era pe un deal, lângă Chlef. Aici, pe deal, se refugiaseră locuitorii orașului după cutremurul devastator care tocmai avusese loc și distrusese în mare parte orășelul Chlef (anul 1985). Exact atunci, hop și noi, „am aterizat" taman acolo pe post de cooperanți! Locuiam într-un fel de „barăci" foarte frumoase, spațioase, având tot confortul, inclusiv mobila necesară dar… fără apă curentă și fără gaze la bucătărie! Da, fiecare trebuia să se descurce și cum românul a fost totdeauna descurcăreț, am făcut-o și de data asta.

Eram la începuturi și nu eram încă la curent cu toate obiceiurile locului și abia ne instalaserăm când, într-o noapte, ne-au trezit niște bubuituri în ușă. Eram doar noi doi, în jur beznă să-ți bagi degetele în ochi și barăcile din jur locuite doar de arabi. Pe principiul „Zoe, fii bărbată", ascunzându-mă în spatele lui Dan, am pornit-o spre ușă. Am deschis și în prag ne zâmbea vesel Hamuda, unul dintre colegii de serviciu ai lui Dan, cu un platou plin cu bunătăți. Hamuda avea să devină unul dintre prietenii noștri dragi și apropiați, dar despre asta altă dată…

L-am primit cu drag, deși eram cu ochii cârpiți de somn. Am pus masa și așa am aflat despre Ramadan, despre obiceiul de a posti până la apusul soarelui și de a mânca în bucurie alături de prieteni, după miezul nopții și multe alte lucruri deosebit de interesante.

Așa am aflat și despre cușcuș, care va deveni una dintre mâncărurile mele preferate.

Hamuda ne adusese o friptură de pui umplut cu cușcuș, cu stafide și alte mirodenii, delicios! Apoi nelipsitele soiuri de prăjiturele arăbești, care de care mai apetisante. Doamne, ce bine ne-am simțit și câtă plăcere îi făcea lui Hamuda bucuria noastră. Nu ne mai simțeam în țară străină, știam ca aveam deja prieteni și acolo, prieteni nevăzuți, unii dintre ei, dar care vegheau asupra noastră și care, avea să se dovedească în timp, vor deveni de neuitat și de nădejde.

Dar, deocamdată să savurăm bucatele delicioase și apoi, voi mai povesti și altă dată…

Tamedrara

Nu mai văzusem în viața mea o astfel de mașinărie: se folosea pasă-mi-te la multiplicat. Era cam așa: formată din doi tamburi pe care trebuia să-i îmbibi într-un fel de tuș violet. La unul dintre tamburi era conectată o manivelă. Foaia dactilografiată trebuia trecută printre cei doi tamburi și rezulta „fotocopia". Mă simțeam ca în epoca de piatră, dar n-aveam încotro. Deci, pentru fiecare oră de franceză, băteam textele,

la alegerea mea, la o mașină de scris de pe vremea lui Mark Twain și apoi, mânjindu-mă copios cu tuș violet, multiplicam textul în 18 exemplare, câți elevi aveam în fiecare clasă. Am uitat să vă spun ca mă aflam în Algeria, în satul Chettia (acolo, sus, pe vârf de deal, unde locuiam cu cățeii noștri) la școala generală, clasele V–VIII, unde predam franceza la clasele a VIII-a (două la număr).

Mă bucurasem când, după terminarea facultății nu apucasem să predau „la țară" decât trei zile (după care școala luase foc, arsese și repartiția mea, și-mi găsisem doar cartea de muncă într-un morman de hârtii arse, tot ce mai rămăsese din curtea școlii de la Sălciile). Dar cum „ce ți-e scris în frunte ți-e pus", de țară vedeți bine că n-am scăpat.

Avusesem inspirația sa iau cu mine la plecarea din București două volume de *Cultura și civilizația Franceză* (anul III Filologie), un manual de *Gramatica limbii franceze* și un *Manual cu exerciții*. Și bine am făcut. La școală nu exista programă și, bineînțeles, nu aveau nici manuale. Între noi fie vorba, ce stagiu mai bun de predat la țară mi-ar fi trebuit?

Elevii, adolescenții, erau în general copii buni, dornici să învețe și mai ales fetele erau foarte silitoare.

Dar aveam și băieți „răi" ca în orice clasă normală. Doar cu respectul față de genul feminin stăteau cam rău iar uneori

trebuia să procedez în consecință pentru a-i domoli, ca să pot să-mi țin lecția. Pur și simplu îl invitam pe turbulent să părăsească clasa pentru a-mi putea continua lecția. Numai că, de la o vreme, când era vorba de „dat afară", brusc se liniștea și îmi promiteau solemn că se vor potoli. Măi să fie?

Mister dezlegat: directorul școlii m-a oprit într-una din zile și m-a întrebat cum mă descurc cu elevii? „Bine, i-am spus, pe cei turbulenți îi dau afară și pe urmă se potolesc ca prin minune." M-a privit zâmbind și mi-a spus: „Foarte bine, dacă te mai supără vreunul, dă-l afară că... pe culoar îl aștept eu și nu-i va fi bine." Pe cel mai turbulent îl chema Tamedrara și după o vreme devenise un adevărat „sfințișor".

A venit și primul meu Consiliu profesoral în care se stabileau notele la purtare și se hotăra dacă vreun elev ar trebui exmatriculat. Voiau ei să scape de Karim, un golănaș ca toți adolescenții, mai teribilist. Uitaseră însă să mă avertizeze și pe mine (Rumia = străina), iar când mi-a venit rândul să vorbesc le-am arătat că la mine în clasă Karim era foarte disciplinat, învăța bine și deci nu era un elev cu probleme. Ce priviri ucigașe „mi-am furat" din partea celorlalți profesori... Dar cum nu era unanimitate, Karim al meu n-a mai fost exmatriculat!

« Cuvée du Président »

Ne-am hotărât într-o zi să-i invităm la o „masă în stil românesc" pe noii noștri prieteni algerieni. Era o după-amiază caldă, de sfârșit de august, când arșițele verii africane se mai potoliseră.

Am pregătit bucatele mele dragi la care mă întorceam ori de câte ori eram departe de casă: sărmăluțe, mici și cozonac. Toate făcute ca la mama acasă. Apoi, ca să-i surprind în mod plăcut, am pus pe masă și niște vin algerian de o calitate și un gust deosebite. « Cuvée du Président » – un Pinot noir delicios.

Aveai într-un pahar toată dogoarea soarelui, gustul strugurilor copleșiți de soarele torid, aroma pământului argilos și roșu caracteristic zonei și doar o adiere de tanin. Privit în lumina soarelui ce cobora spre apus, vinul își dezvăluia reflexele rubinii unice, sub cerculețul auriu de deasupra când era turnat în pahar.

Au venit bucuroși, așezându-se nerăbdători la masa pregătită cu grijă. Dacă i-ați fi văzut, tineri, frumoși, bronzați, cu acea siguranță și dezinvoltură pe care numai tinerețea ți le dădeau! Ca să vă faceți o idee, vă voi spune că Tabouni era copia fidelă a lui Charles Bronson din tinerețe, Mohamed era un Omar Sheriff tânăr. Mai erau apoi Yassine și, bineînțeles, Hamouda.

Toate bune și frumoase dar, după ce adusese bucatele la masă, Madame (adică eu) s-a așezat și ea împreună cu ei la masă. Șoc, șoc, șoc! La ei, la algerieni, cel puțin acolo, la țară, femeile nu stăteau la aceeași masă cu musafirii bărbați, ci cu copiii, la bucătărie. Era clar că erau într-o „casă de români". Au zâmbit și a început ospățul. Și cu cât trecea vremea, atmosfera se destindea iar vinul era din ce în ce mai apreciat!

Au venit apoi cafelele și nelipsitele țigări! Și iar Madame i-a șocat puțin: fuma la aceeași masă cu ei, sorbind tacticos din cafea, glumind și amuzându-se împreună cu toată lumea. Se făcuse seara și tot nu ne hotăram „să punem scaunele pe masă".

Într-un târziu, mai cu părere de rău, se hotărâseră să plece. Ne-am luat „la revedere" iar eu, n-am avut de lucru, și am întrebat: „Voi beți vin? Știu că musulmanii nu beau alcool, deși e mare păcat, căci vinul vostru este extraordinar!"

Zâmbind, unul dintre ei, Hamouda, mi-a răspuns: „Ba da, bem, dar numai în casele străinilor, căci acolo Allah nu ne vede." Oare așa să fie?

Când vine Paștele și în Algeria

Ce mi-a venit acum, spre sfârșitul anului, să vorbesc despre... Paște? Poate vremea de afară care seamănă a orice vreți voi, doar a iarnă nu!! Niciodată n-am uitat, indiferent unde ne-am fi aflat, să sărbătorim Paștele așa cum se cuvine.

Aici, la Montreal, unii folosesc henné la vopsirea părului sau la tatuaje. Acolo însă, la Chettia (satul de lângă El Asnam), inventivitatea românească avea să-i dea cu totul altă întrebuințare.

Cum se apropia Paștele și țineam morțiș la tradiția de a vopsi ouă și de a face cozonaci, m-am adaptat și am folosit henné și la vopsitul ouălor de Paște. Bucuria a fost mare, poate mai mare, fiindcă pentru o clipă ne-am simțit ca acasă, deși la 2116 km (distanța aeriană) de București. Era soare și cald, iar Algerică (puiul Cafeluței) privea foarte curios la bucatele proaspăt pregătite: cozonacii și ouăle vopsite într-o culoare asemănătoare cu cea a coniacului!

Fotografiile aparțin autoarei

Îmi amintesc și acum, după atâția ani, cum au venit în viața noastră Cafeluța și Ciocolata! Într-o zi mohorâtă și ploioasă de noiembrie (cam ca cea de acum de la Montreal). Ca de fiecare dată când venea de pe „teren", Dan (specialist în îmbunătățiri funciare) îmi aducea o sacoșă mare plină cu portocale proaspăt culese din livadă. De data asta, dându-mi sacoșa mi-a spus: „Ai grijă, înăuntru e o surpriză." La orice m-aș fi așteptat, dar la doi pui de cățel proaspăt născuți, NU. Îi găsise abandonați pe câmp, dârdâind de frig și scheunând jalnic.

Deci, acum aveam treabă, nu glumă, asta pe lângă corectarea tezelor elevilor mei, de la școala din sat.

Hrănește puiuții cu lapte condensat sau lapte praf olandez (luat din farmacii, de obicei destinat copiilor), ține-i la cald (într-o cutie, pe calorifer), schimbă în permanență cutia pentru a fi totul mereu curat și uscat etc.

Aveam să aflăm mai apoi de la localnici că doar cățelușii erau la mare preț, nu și cățelușele, ăsta fiind și motivul pentru care fuseseră abandonate pe câmp. Cum una avea pete maronii iar cealaltă de culoarea cafelei, le-am botezat Cafeluța și Ciocolata. Și creșteau ca în poveste, transformându-se în două cățelușe frumoase, foarte inteligente și iubitoare.

Acolo, pe vârf de deal, unde era baraca în care locuiam, toți sătenii știau cine suntem și cu toate că noi nu prea îi cunoșteam, pentru ei eram străinii ăia cu doi câini. Nu prea înțelegeau de ce am salvat cele două cățelușe, dar cu timpul s-au obișnuit, mai ales după ce au văzut cât de frumoase deveniseră. Și mai era un motiv: fiindu-le teamă de câini, răuvoitorii nu îndrăzneau să se apropie de „baraca" noastră. Erau soții de cooperanți (așa, ca noi) care, de frică, dormeau cu un cuțit sub pernă. N-am înțeles niciodată asta căci aproape în fiecare zi eu coboram în oraș, la El Asnam, făcând autostopul și niciodată nu mi se întâmplase nimic. Era chiar amuzant, lumea începuse să ne cunoască iar oamenii se dovedeau a fi foarte prietenoși și respectuoși.

Îmi amintesc că, odată, mergând la piață, "souk el felah" („piața țăranilor" în traducere), după ce am luat cele trebuincioase, m-am oprit la dugheana unei măcelării dorind să cumpăr creier de vită proaspăt (îmi place și acum la nebunie creierul pane). Politicos, măcelarul mi-a spus să revin că încă nu primise marfa. I-am mulțumit și am plecat spre casă. Au trecut ore bune, dar spre seară, ați ghicit: bătăi în ușă, iar în prag, zâmbind, era măcelarul. Bucuros și mândru, îmi întindea un pachet. „Pentru dumneavoastră, știam că vă place, e proaspăt." După câteva momente de uimire, i-am mulțumit, i-am plătit și omul a plecat bucuros de fapta sa. Dumnezeule, știau totul despre noi, chiar și unde locuiam (asta totuși nu era greu de aflat, fiind singurii străini cu doi câini)...

În altă zi, colindând micile dughene din El Asnam, așa ca fetele, îmi căzuseră ochii pe o pereche de sandale, roșii, cu barete... dar n-am avut bani suficienți și pentru ele. Zâmbind, vânzătorul mi-a spus: „Luați-le, vă vin foarte bine și nu-i nimic dacă nu aveți bani acum. Vine soțul și mi-i aduce când mai trece pe aici." Altă lume, alt mod de a face comerț, deh!

A mai trecut nițică vreme și într-o zi, Cafeluța a dispărut (aparent) din curte. A căutat-o Dan și a găsit-o exact într-un colț îndepărtat, sub baracă. Născuse Cafeluța cinci pui de toată frumusețea. I-am îngrijit, iar când s-au făcut mai mărișori, am reușit „să-i plasam" pe toți, doar erau „băieți"! Ne-am oprit doar pe unul dintre ei, pe care l-am botezat Algerică. Perioada petrecută în Algeria, 1984–1986, a fost aventura vieții noastre. Mi-am reamintit de această perioadă, întâlnindu-mă la Montreal, în metrou, cu unul dintre tinerii cunoscuți în Algeria cu ani în urmă.

Montreal, Canada, septembrie 2022

„M-am pus pe treabă și de dorul Crăciunului din România, am pregătit un Crăciun algerian, pe cinste. Afară, între +20 și +22 grade C și noi cu bradul pe masă! Și totuși, natura avea să ne pregătească o surpriză plăcută. Chiar în noaptea de Ajun, câțiva fulgi de nea, timizi, au acoperit totul în jur, cam vreo 3 cm."

Jurnal de călătorie

PRIN REZERVAȚIILE NATURALE VRÂNCENE

Vasilica Grigoraș

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Ziariștilor
Profesioniști din România

Trecut de jumătatea primăverii. Sfârșit de aprilie, început de mai. Natura încântătoare. Cu ceva timp în urmă, pe dealuri, cu hărnicie, un *„meşter făurar –/ plânsul viţei de vie/ şirag de perle”,* după care apare în toată splendoarea lui un *„lanţ de metanii –/ pe corzile de vie/ pup lângă pup* [1]*”*.

Copacii, unii în floare, alții legau rod. Florile își deschideau mai abitir corolele și generoase își dăruiau cromatica variată și parfumul fin, impresionând și cel mai rece și insensibil turist. Nu trebuie să uităm de *„cornul înflorit –/ decolorat tot mai mult/ macatul bunei”*.

[1] Pup – mugur.

Am plecat dis-de-dimineață din Vaslui spre Brașov, prin Târgu Secuiesc. Drumul traversează Munții Vrancei, parte din Carpații de curbură, formați din două flancuri montane cu orientări opuse, unul spre est, altul spre vest, unindu-se de-a lungul unei formațiuni majore, cuprinse între Muntele Lepșa (la nord) și Culmea Pietrelor Înșirate (la sud). Aici, departe de zgomotul spațiului urban, se găsește stațiunea Lepșa, situată la intrarea în pasul Tulnici, care face legătura între Moldova și Ardeal. Un areal cu peisaje fermecătoare, un tărâm plin de legende românești, ca să amintim doar de balada populară *Miorița*.

Ne îndreptăm spre râu. *„Vrednicie –/ pe râu o boare de vânt/ mută munţii din loc”*. Dincolo de acesta se vede o biserică ale cărei turle supraveghează satul şi-l binecuvântează prin sunetele înalte ale clopotului, care ne îmbie și pe noi la reculegere. Îmbucurați de mireasma cetinii de brad și răcoarea caldă a locului, ne-am făcut timp pentru a poposi, fie și pentru câteva clipe, la mănăstirea de maici, cu hramul „Nașterea Maicii Domnului ”, un vechi lăcaș de cult care datează de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Am aflat că primul edificiu al bisericii a ars, apoi a fost reconstruit în 1931. Aici există o icoană pictată la Ierusalim cu chipul Mântuitorului și al Maicii Domnului, și mai multe scene din istoria Vechiului și Noului Testament. Ne-am închinat, mulțumind Domnului că a îngăduit să ajungem pe aceste meleaguri binecuvântate, unde *„sub clar de lună/ oile rătăcite –/ bietul Păstor”*.

Aproape de această zidire ortodoxă, se află un monument al naturii, Cascada Putna. Un loc, în care se poate admira un spectacol feeric al naturii și al apei care te captivează imediat. Nu este o cascadă de dimensiuni mari, nici ca lungime, nici ca înălțime, însă drumul croit de apă printre două stânci uriașe spune în limbajul său o frumoasă poveste, care impresionează. Se spune că un cioban și-a pierdut oile în apropierea cascadei. După o căutare de multe ore, până la miezul nopții, a obosit. Ciobanul a adormit și, în somn, i-a apărut o lumină puternică. Când s-a trezit, norul de lumină s-a transformat într-o prințesă frumoasă, care i-a spus că își va găsi oile la răsăritul soarelui. Înainte de a dispărea, i-a dăruit o pungă cu pietre prețioase. Se mai spune că, după miezul nopții, o dată pe an, aici apare această femeie îmbrăcată în veşminte albe, care dăruieşte celui aflat în preajmă un pumn de diamante. Nimeni nu ştie însă care este noaptea cu pricina şi de aceea mulţi şi-au încercat norocul stând de veghe destule nopţi în timpul verii. Nu ne-am propus să veghem și noi, dar le urăm succes temerarilor!

De la Cascadă, ne-am urcat în mașină, continuând drumul și admirând splendorile acestor locuri vrâncene. Am trecut peste podul care face trecerea peste Putna spre Rezervaţia Naturală Cheile Tişiţei. Văile sunt înguste, cu o debordantă energie de relief. Au pe alocuri aspect de canion, care alternează cu bazinete depresionare. Sunt zone extrem de accidentate, cu pereți aproape verticali, dar și porțiuni cu pantă redusă.

Apele Tişiţei au modelat pietrele pe care le-au întâlnit în cale, iar malurile înalte sunt pline de copaci şi plante protejate de lege. Atrag atenția floarea-de-colț, considerată regina florilor, teiul sălbatic, brusturele negru, diverse specii de brazi, pini sau ferigi. Pe-alocuri *„irişi replantaţi –/ plin câmpul vizual de/ Lumina Lumii”*.

Păstrăvul se zbenguie în voie în apele Tişiţei, timida capră neagră se ferește de oameni, pasărea-fluture zboară în voie din brad în brad, iar râsul, jderul, ursul brun şi lupul îşi duc veacul în zone necălcate de picior de om. Printre frumuseţile rezervaţiei se află şi stâncile denumite popular de localnici din trecut – Căciulata de Vrancea şi Cuşma Tişiţei. Datorită frumuseţilor din rezervaţie, Cheile Tişiţei sunt considerate „diadema de aur a Vrancei".

Ne aşezăm pe un trunchi de copac doborât de cine ştie ce vijelie, dar o bancă bună pentru noi care hălăduisem câteva ore bune. Razele soarelui își făceau loc printre ramurile pline de frunze ale arborilor și jucau pe chipul fiecăruia dintre noi. Un cuc își striga numele, zbughind-o mereu din copac în copac. Un cor plin de armonice suave ale păsărelelor locului răsuna anume pentru a ne desfăta pe noi. Erau eroii zile, pe care i-am aplaudat din plin.

Paradoxal, sfidând bunul mers al României și pe fiecare român iubitor de țară, se auzea triumfător *„zgomotul drujbei –/ cântul privighetorii/ în surdină"*. De plâns ceea ce se întâmplă în ultimii ani în pădurile din munții noștri. Sperăm că vor veni și vremuri în care vrednici și înțelepți români vor lua măsuri pentru o *„revigorare –/ arătându-şi muşchii/ copacii bătrâni"*.

Mai jos se află Rezervaţia de pini de la Gălăciuc, o rezervație de conifere unică. În mijlocul acestei păduri de pini există Tabăra Gălăciuc, unde, anual, sute de copii vin aici să-şi încarce bateriile după un an şcolar de muncă și învățătură asiduă. Am petrecut și eu aici câteva zile în anii din urmă. O experiență minunată. De aici, ne-am continuat călătoria spre Brașov. Bucuria ne-a însoțit tot drumul și mult timp după aceea. Mulțumim Domnului!

Primăvăratice
Secvență haiku

mulinete noi –
depănând firul apei
muguri de sălcii

*

prima dragoste –
ghiocei topind gheața
din ochii fetei

*

rouă-n zori de zi –
prin grădini înflorind iar
lăcrămioarele

*

un vânt blând pe lac –
ninge pe-oglinda lunii
cu flori de cireș

*

steagul arborat
de florile mărului –
speranța în plop

*

cataractă –
plină floarea de iris
cu puful de plop

*

jurnal de neam –
înșirate pe altiță
florile de câmp

*

troiță-n răzor –
în lanul cu rapiță
toată aura

*

candelă vie –
un licurici prin rouă
sub crucea mamei

Școală
Secvență senryu

bobocii în clasă –
tufe de Veneţia
pretutindeni

*

râvnind la premiu –
suma rezultatelor
mulțime vidă

*

elev cu păr lung –
răspunsurile la lecții
ultra scurte

*

nou proiect şcolar –
lecţii tot mai uşoare
elevele grele

*

dansând în ploaie –
note la școală până la
genunchiul broaştei

*

la-nceputul orei
toți elevii își fac cruce –
la sfârșit profu'

*

profa de mate –
în calculul elevilor
o necunoscută

*

învățând pe brânci –
la sfârșitul anului
tabula rasa

*

examen picat –
mintea înceţoşată
de fusta scurtă

Verde armonii
Secvență tanka

Vocile de-aur
însetate de-armonia
serilor de psalmi –
şi luna pe troiţă
în dulce rugăciune

*

Tristeţi exilate
în portul învolburat
al nerăbdării –
în pocnetul mugurilor
numai verde armonii

*

Raze sclipind în
privirea inocentă
a verdelui crud –
în graţioase-armonii
aud reînvierea

Teatru

ULTIMELE 36 DE ORE ALE EVEI (1)

Ion Bogdan Martin

Dramaturg, prozator, scenarist, poet
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

***Personajele**:*

Eva Anna Paula Braun-H. – Eva
Caporal Bastian Bewusstsein, garda de corp (personaj fictiv) – Bastian

Totul pornește de la un fapt real... 29 aprilie 1945...

Alarma antiaeriană se aude din ce în ce mai des. Sunete de mortiere, de avioane de vânătoare, de tancuri în mişcare şi multe explozii... Când şi când se întrerupe lumina. Scaune răzleţe, o canapea, două mese cu sticle goale şi pahare, un felinar, un telefon de campanie, o sonerie instalată pe colţul măsuţei de lângă sofa, tablouri cu Eva în mai multe ipostaze: cu terrierii scoţieni, în costum de gimnastică, în costum de baie, la ski, alături de surorile sale ori de părinţi etc.

Prolog

Voce de bărbat *(off)*: Fräulein Eva Anna Paula Braun, de bună voie şi nesilită de nimeni, luaţi în căsătorie pe... *(Zgomotul unei explozii acoperă restul frazei.)*

Voce Eva: Ja, natürlich! *(Vagi aplauze. Alarmă antiaeriană. Se aude o melodie în limba germană, voci bărbăteşti şi pahare ciocnite...)*

Scena 1

Eva intră uşor agitată, îmbrăcată într-o rochie bleumarin cu volane albe (rochie purtată de Eva B. în realitate).

Eva: De ieri nu mai sunt domnişoara Braun... *(Îşi priveşte lung inelul. Schiţează o piruetă.)* Un ceremonial sobru şi scurt: „jawoll"! Ca la armată. Au fost doar doi martori: Joseph Goebbels şi Martin Bormann... Doar ei!!! Chiar dacă mai sunt două zile până la Sărbătoarea de 1 mai... Sărbătoarea Valpurgiilor... *(Visătoare.)* Valpurgiile, spiritele pământului şi zânele cele bune, s-au bucurat pentru dragostea noastră. Erau acolo... Da, da! Le-am simţit cum s-au dezlănţuit într-un vals ameţitor... „Liebestanz"! Dansul pentru vestirea acestei tainice uniuni. Pentru mine, această procesiune a fost adevărata ***Walpurgisnacht. Walpurgisnacht***! *(Se aud acordurile unui vals. Improvizează câţiva paşi.)* Ce este mai haios... am avut nişte emoţii! Îmi venea să fac pipi pe mine, iar Joseph tot îi dădea cu felicitările... „Viaţă lungă?!", „Copii frumoşi!?". *(Râs uşor sarcastic.)* Cred că i-a luat Dumnezeu minţile! Copii?! Hm... Viaţă lungă?! A uitat... A uitat unde suntem şi în ce rahat... Pfuuu... *(Cântând.)* „Mulţi ani trăiască! Mulţi ani trăiască!". Parcă n-ar fi fost cu noi, noroc că l-a oprit soţul meu. În situaţii limită se cunoaşte un adevărat caracter. „Soţul meu"... Deşi tardiv, sună într-un mare fel! „Soţul meu"... „Mein ehemann"! Mda... *(Aşezându-se pe canapea.)* Era păcat să plecăm aşaaa... După atâţia ani de... de iubire pătimaşă. Aproape în anonimat. După atâţia ani... Ne-am ascuns de atâta lume. Da, ştiu, trebuia ca, în ochii lumii, el să fie logodit cu patria! „Mit dem Vaterland"! Până acum ceva vreme, nici cancelariile străine nu-şi dăduseră seama. Eram o simplă secretară... Doar o secretară... Una banală! Ei, la Olimpiada din '36, de la Berlin, au scris francezii ceva... L-am iubit şi respectat mai mult decât orice pe acest pământ. Şi ce dacă viaţa mea a fost mereu sub zodia anonimatului!... El este zeul la care m-am închinat neîncetat! Eu l-am divinizat... Acum, el este cel mai urât om... Urât de atâtea popoare, dar iubit de mine cu disperare... Şi nu văd, nu văd de ce ar fi o crimă că m-am îndrăgostit... tocmai de el!? Parcă, dragostea

Eva Braun. Fotografie de la sfârșitul anilor 1930

ar alege!? Nu alege nebuna! Dacă sunt vinovată pentru că iubesc? Dacă sunt… *(Privind spre uşa de interior.)* „Ich liebe dich”!

Îşi studiază insistent inelul de pe deget. Se aud acordurile de început ale Teatrologiei Inelul Nibelungilor de Richard Wagner, de la minutul 2:00 la minutul 4:00. În tot acest timp schiţează câteva piruete cu mâinile larg desfăcute pe lângă corp.

Inelul Nibelungilor… Wagner. De ieri, 29 aprilie 1945, sunt o doamnă…

O explozie puternică întrerupe muzica. Se aruncă la pământ. Lumina se stinge şi se reaprinde imediat. Se ridică şi ia loc pe sofa.

Nu mai încetează odată! Nu mai încetează! *(Punându-şi mâinile la urechi.)* Fi-v-ar războaiele ale dracului! *(Bate din picioare)* „Gehe zum Teufel”! *(Scurtă pauză.)* I-auzi cum latră, Blondi! Sărăcuţu’! Îl va otrăvi sau… Sau îl va împuşca. *(Se îndreaptă către uşa de interior.)* Nu, nu trebuie, dragul meu, el n-are nicio vină! *(Se îndepărtează.)* Dar ce pot face eu?! S-ar putea ca soţului meu să îi fie teamă ca Blondi să nu comunice, într-un fel, cu cei care vor veni… Cu cei care… Să nu-i dezvăluie secretele. Parcă mai contează!? Un câine extrem, extrem de deştept… Chiar dacă nu m-a iubit niciodată. Cred că a fost gelos pe mine din prima clipă. Un câine posesiv… La fel ca şi mine, dealtfel. De fapt, cred că-l va omorî pentru a nu fi chinuit şi schingiuit. Eu mi-am lăsat terrierii la sora mea, la Gretl. Lumea este răzbunătoare. Da, poate că este mai bine aşa… Să nu sufere. Dar un suflet atât de nevinovat… La fel de inocent ca şi… *(Oftează adânc şi se ridică.)* Dar jur… Jur că până acum ceva timp nu aveam habar de ce se întâmplă în… în locurile acelea… Mie mi s-a spus că sunt tabere de muncă pentru reeducare! Nu mi-am imaginat niciodată amploarea fărădelegilor de acolo… Mie aşa mi s-a spus… Ştiu, nimeni nu mă va crede. Dar, de fapt, eu pentru cine vorbesc!? Cum pentru cine? Pentru pereţi! Pereţii… Reci şi murdari. Pereţii unui buncăr. Prima oară, am aflat abia acum câteva luni, de la BBC… ”To late, to late”! Prea târziu, însă!

Ia loc pe canapea şi apasă pe butonul soneriei. Imediat se iveşte un tânăr simpatic şi bine dezvoltat, în ţinută militară lejeră: fără bonetă, descheiat la gât şi cu un registru mare în mână.

Scena 2

Eva, Bastian

Bastian: Ordonaţi! „Vereinbaren, Frau Eva”!

Eva: Tu eştiii…

Bastian: Permiteţi să raportez: Caporal Bastian Bewusstsein, noua dumneavoastră gardă de corp!

Eva (*mirată*): Bewusstsein… Bewusstsein!? Domnu’ „Conştiinţă”! Un nume de familie cum nu am mai auzit! În fine… Cât este ceasul, caporal? *(Bastian îşi consultă ceasul de la mână.)*

Bastian: 19.56, doamnă.

Eva: „19.56”! Precizie germană, „natürlich”! Ei bine, la această oră atât de exactă, ce mai este pe afară?

Bastian: Frau Eva, cu regret, trebuie să vă raportez că nu… Nu mai este cale de întoarcere. Armatele aliate sunt din ce în ce mai aproape. Au trecut de baricadele din Alexanderplatz şi vin… Vin spre noi. Sunt la doi paşi. Nu mai au mult… *(Pune registrul pe masă.)*

Eva: „Nu mai au mult”… Ţi-e frică, Bastian?

Bastian: Sincer?

Eva: Parcă mai contează!

Bastian: Nu, nu mi-e frică, doar că n-aş merita să pier aşa de tânăr. Nu este… de fapt, nu a fost războiul meu. Nu, nu mi l-am dorit. Mă întreb: cine şi-ar putea dori un război?!

Eva: Ai prins curaj, Bastian. Acum ceva vreme poate că n-ai fi spus asta?! Te aştepta Curtea Marţială!

Bastian: Poate. Eu sunt un soldat disciplinat, m-am supus, dar naţiunea germană, cea care a dus greul, nu a meritat acest război. Oamenii simpli, poporul nu a dorit această conflagraţie militară. Atâtea milioane de victime nevinovate… Şi de-o parte, şi de alta. Eu asta ştiu şi asta spun!

Eva: Poporul! Ce cuvânt mare!? Dar poporul s-a arătat entuziasmat de cuceririle Wehrmacht-ului. L-a susţinut pe Führer…

Bastian: Poporul… Poporul a fost manipulat cu dibăcie… Copiii, încă din şcoli… Cine poate şti ce este în sufletul unui popor?! Ca să-i ştii durerea sau bucuria, ca să-l înţelegi, ca să-i citeşti gândurile, să-i simţi răsuflarea, să-i surprinzi starea de graţie, trebuie să fii… Trebuie să te fi născut aici! Să fi plâns şi râs alături de germani… Să fi respirat aerul curat al locului de unde izvorăşte Dunărea… Să cunoşti etimologia cuvântului şi noţiunii de „german”…

Eva: Adică?

Bastian: Adjectivul „germanus”, din latină, adică germen, sământă… Şi mai trebuie să fii sănătos la trup şi la minte.

Eva: Ai grijă ce spui!

Bastian: Spun doar ce simt.

Eva: Eşti curajos, tinere. Poate că ai dreptate. Dar mă miră obrăznicia de a-mi vorbi astfel, deşi ştii cine sunt eu… Ştii, nu?

Bastian: Iertaţi-mă, Frau Eva! Şi dumneavoastră, şi eu… nişte victime.

Eva: Eu? Victimă?! Nu, dragul meu. Eu am ales să împart aceste ultime clipe cu soţul meu… Tu? Tu, da, poate că n-ai avut de ales! Ştii ce este fidelitatea? Ştii? Ai auzit despre asta? Nu, nu-i doar un substantiv feminin… Nu-mi răspunde! Fiecare o vede în felul său. Prin prisma educaţiei primite şi a puterii de a discerne. Poate că am fost slabă!? Poate că… ochii mei, de fată ingenuă, au văzut în bărbatul care a deschis uşa atelierului foto ceea ce caută o femeie la alesul inimii sale: un bărbat puternic, care să o poată ocroti, să-i ofere un anumit confort şi să aibă ceva din… să aducă cu felul de a fi al tătului tău… sau măcar o trăsătură cât de mică… Chestia asta are ceva din complexul oedipian…

Bastian: Frau Eva…

Eva: Sunt vinovatul de serviciu, Bastian. Vinovatul fără vină… aşa cred eu. Istoria… istoria mă va întoarce pe toate părţile… Mă va condamna. Istoria adevărată, însă, n-o va cunoaşte nimeni niciodată. Istoria! Istoria este făcută de cancelarii, de interese, de către oameni, nu ne vine de sus! Oamenii sunt supuşi greşelilor, sunt subiectivi, au parti-pris-uri… Este exact ca în sport: unul ţine cu o echipă, altul cu… o alta. Istoria, dragul meu soldat, nu este o ştiinţă exactă. În istorie, de exemplu: unu cu unu poate da turtă dulce supra şapte cai moţaţi sau plăcintă cu cireşe amare, totul la puterea a treia!!! *(Bastian surâde.)* Da! Şi, crede-mă, nu sunt mândră, acum, că undeva, cândva, se va scrie despre mine. Indiferent cum! Dar ce mai contează atunci când tu nu mai eşti. Chiar nu mai contează!

Bastian: Frau Eva, puteţi pleca oricând. Vă pot ajuta să părăsiţi acest buncăr… În zece minute sunteţi afară.

Eva: Şi să ies pe uşa din dos a istoriei?! Îţi dai seama ce va fi în vârful peniţei compilatorilor şi plastografilor? Nu-ţi dai!

Bastian: Mai devreme, spuneaţi că nu mai are nicio importanţă atunci când… Când dumneavoastră nu veţi mai…

Eva: Bastian, istoria este plină de poveşti. Măcar povestea aceasta să fie… o poveste tristă, dar adevărată… O poveste de nespus copiilor, celor care mai cred în frumuseţea acestei lumi… Să fie o pildă pentru cei mari de „Aşa nu!”

Bastian: Un fel de Tristan şi Isolda…

Eva: Tristan nu era un… n-a fost… Ei, să nu urâţim această superbă poveste.

Bastian: Se spune că pe mormântul lui Tristan creşte un trandafir care nu va muri niciodată.

Eva: „Niciodată”! „Niemals!

Bastian: Frau Eva, mai aveţi timp, dacă vreţi, vă împrumut hainele valetului, vă tundeţi şi…

Eva *(cu mâna prin păr)*: Poftim?

Bastian: Ştiu o scurtătură… Trecem prin tunelul de la metrou, dincolo de „Brandeburg Tor" şi vă duc la ai mei acasă, iar de acolo…

Eva: Nein, nein, nein! Niciodată! „Niemals! Niemals"…

Bastian: Iertaţi-mă!

Eva: Eşti un om bun, Bastian, dar s-ar putea ca istoria să te pedepsească pentru acest lucru! Şi nu numai ea. Ai spus că ţii la viaţa ta!?

Bastian: Încă o dată, îmi cer scuze!

Eva: În fine… Eşti foarte amabil! Doar că istoria, odată pornită, nu poate fi întoarsă din drum oricât s-ar chinui oamenii de ştiinţă… Einstein, de pildă. Ceea ce trebuie să se întâmple se va întâmpla. Englezii spun: „The facts is facts!", sau cam aşa ceva! Adică, faptele sunt fapte! Acest haos, deşi nu pare, este controlat. De către cine?! Poate că nu vom descoperi niciodată! Ştiu, pare că noi decidem asupra traiectului nostru… Sau, am auzit spunându-se că suntem doar o proiecţie holografică… Ei, nici chiar aşa! Însă este clar că nu noi decidem să mergem într-acolo sau dincolo, de fapt, totul este programat. Direcţia este conturată cu precizie în codul genetic al fiecărui individ. Întipărită bine în destinul său cosmic. Noi? Noi putem doar să încetinim sau să grăbim pasul… Cel mult!

Bastian: Frau Eva, sunt surpri…

Eva: Ş-apoi, ca să revenim cu picioarele pe pământ, nu pot înşela aşteptările soţului meu! Nu, nu mi-a cerut asta! El este cel care, în pofida a tot ceea ce s-a spus despre el, mi-a dăruit cele mai frumoase clipe din viaţă, cu mine a fost bun şi tandru… Am fost fericită alături de el, Bastian. Chiar şi în deplin anonimat. Or, asta nu se uită! Atunci când iubeşti, dragul meu, iubeşti necondiţionat. Cu toată fiinţa… Altfel nu este dragoste adevărată. Este doar un surogat, un „ersatz".

Bastian: Totuşi, eu cred că puteţi schimba povestea dacă…

Eva: Mi-ar fi scârbă şi ruşine de mine.

Bastian: Dar nu vă este teamă, doamnă?

Eva: Sunt vinovată, aşa s-a spus şi la BBC, da, sunt vinovată că am iubit necondiţionat şi că nu mi-am trădat niciodată dragostea. Nu, Bastian, nu-mi este teamă! Ştii, în afara părinţilor mei şi a surorilor mele, el a fost singurul om care m-a iubit fără să-mi ceară ceva, mi-a acceptat toate mofturile, m-a alintat aşa cum nu au făcut-o nici părinţii mei în copilărie! *(Oftând)* Acestui om, îi datorez viaţa… De cel puţin două ori. Măcar una să-i dau şi eu.

Bastian: Viaţa, doamnă…

Eva: Ajunge! Te rog, nu deveni indisciplinat! Unde este rigoarea regulamentelor militare germane? Educaţia spartană?

Bastian *(poziţie de drepţi)*: „Jawohl, meine liebe Dame"! Am înţeles!

Eva: Stai jos, Bastian! *(Sirena! Din nou, zgomote de explozii. Bastian se aruncă la pământ.)*

Uite, vezi, nici măcar nu mă mai sperie. Nu mă mai sperie… Mai mult decât viaţa ce-ar putea să-mi ia?!

Bastian *(se ridică şi îşi reia poziţia de drepţi)*: Nu-mi permit…

Eva: Stai jos! Îţi ordon!

Bastian: Ich verstehe! *(„Am înţeles", lb. germ. Se aşază la distanţă.)*

Eva: Aşa! De 14 ani îl iubesc şi îl urmez pe acest bărbat ca un câine. În tot acest timp nu am fost nici măcar o zi membru de partid. Aş fi putut, dar nu am vrut. Nu sunt o parvenită, aşa cum mă văd nevestele naziştilor de top. Astea nu m-au tratat cu respect niciodată. Se simţeau superioare. Nişte cocote fără pic de cultură, care au doar meritul de a se fi născut în familii din înalta societate. Nişte casnice! Atât şi nimic mai mult. Hm! Eu… eram doar o secretară… Nu proveneam din înalta lor „societate". O simplă secretară. De unde eşti, tu Bastian?

Bastian *(o nouă explozie, se stinge şi se reaprinde lumina. Bastian, în genunchi, pentru 2-3 secunde, se ridică)*: Sunt chiar din Berlin, v-am spus mai devreme… Am copilărit pe Unter den Linden…

Eva: „Pe sub tei"! Ce frumos! Eu sunt din Bavaria. M-am născut în magnificul burg münchenez, aproape de râul Isar… Frumos oraş, oameni liniştiţi şi harnici. Tatăl meu, că sar de la una la alta, nu m-a vrut, avea deja o fată, pe sora mea Ilse, şi şi-ar fi dorit un băiat… Şi-a dorit el, dar a avut parte de trei fete, căci după mine s-a mai născut şi Gretl.

Bastian: Doriţi un ceai sau o…

Eva *(ton milităros)*: Bastian!

Bastian: Am înţeles!

Eva: Mama, o femeie minunată, ea fost prima care m-a înţeles şi a fost de acord cu această relaţie… Noi nu am avut o situaţie prea… Mama făcea croitorie… Dacă ne vedeai, când eram adolescente, pe toate trei surori, ce rochii frumoase aveam!… Din materialul care rămânea de la alte comenzi, ne încropea şi nouă… Da, după fiecare model nou, făceam poze şi ne prosteam schimbându-ne între noi… *(Îşi aranajează rochia.)* Copii, ce vrei?! Bieţi copii… Bastian, am iubit viaţa! Am avut o copilărie frumoasă. Vacanţele de vară ni le petreceam la bunici, în Beilngries, un orăşel de doar câteva mii de locuitori, situat în Şvabia, la circa 100 de kilometri de München… Da, da! Poate că acele clipe sunt singurele pe care mi-ar plăcea să le retrăiesc… Toţi cei dragi ne erau în viaţă, noi, copiii, fără griji, nu era război… Ne zbenguiam cât era ziua de lungă. Acolo mi-am petrecut cei mai frumoşi ani ai copilăriei… *(O explozie stinge din nou lumina. Se reaprinde după câteva clipe.)*

Bastian: Se aude tot mai aproape!

Eva: Da!… Aici, la bunici, făceam drumeţii pe munte, practicam schiul şi patinajul… Sunt o… mă rog, am fost o sportivă în sensul bun al cuvântului. Am făcut gimnastică şi înot…

Bastian: Cine sunteţi dumneavoastră, doamnă Eva?!

Eva: „Cine sunteţi dumneavoastră, doamnă Eva?!" Acum, chiar aş vrea să ştiu! Eu? Eu am fost, Bastian… Am fost… Pe urmă, a venit Primul Război Mondial, tatăl meu a plecat pe front, noi, cu mama, o duceam din ce în ce mai greu… Practic, o duceam de pe o zi pe alta… Făceam foamea, iar mama lipea hârtie neagră în geam, să nu ştim când este ziuă şi să nu cerem de mâncare… Apoi, tata s-a întors de pe front, dar, pe fondul lipsei de de toate, sărăcia, inflaţia galopantă, ai mei s-au despărţit… A fost ceva ce nu-mi pot explica nici astăzi… Decizia tatălui meu! Cred că ceea ce a văzut pe front l-a afectat psihic… Apoi, s-a petrecut o minune!, ai mei s-au recăsătorit… Da! Eram din nou o familie.

Bastian: Războaiele astea!

Eva: Eu am urmat un liceu catolic pentru fete, îţi poţi da seama cum am fost educată şi ce impresie am eu despre războaie… Despre cruzimea faptelor de arme…

Bastian: Şi totuşi…

Eva: Şi totuşi… dragostea, Bastian! Dar pentru asta nu trebuie s-o condamnăm. Ce sentiment mai puternic decât dragostea cunoşti?

Bastian: Nu… nu am avut o…

Eva: Mda, războiul ăsta păcătos. N-ai avut timp s-o cunoşti. Ştii, eu am crezut tot timpul că războiul acesta a fost pornit pentru a ne apăra pe noi, germanii, de agresiunea celorlalţi! Aşa ni s-a spus! Aşa am fost învăţată. *(Zgomot de tiruri de mortiere.)*

Bastian: Astea sunt ruseşti.

Eva: Ruseşti, da! De aici ni se trage totul!

Bastian: De la ruşi?!

Eva: Bine, nu chiar totul. În liceu mi-am făcut foarte multe prietene, a fost o perioadă fascinantă. Am trăit-o din plin. Ei, să nu mă întrebi despre note… Am fost o elevă modestă. Visam prea mult şi la prea multe deodată. Aici, sora mea cea mare a fost campioana.

Părinţii mei, dacă au văzut că nu am luat bacalaureatul şi că nici nu mă interesează să merg mai departe…

Bastian: Dar de ce îmi spuneţi mie toate astea?!

Eva: Dacă nu vrei să mă asculţi, foarte bine, mergi în anticameră!

Bastian: Nu, nu despre asta era vorba, ci doar…

Eva: Nu este un ordin, dacă vrei, bine, dacă nu, nu!

Bastian: Am rămas la Bacalaureat…

Eva: N-am rămas, am trecut de el, fiindcă nu l-am luat!!! Atunci, ai mei m-au dat la şcoala catolică a unor surori engleze, vezi Doamne, pentru a mă cizela şi a învăţa bunele maniere… Era moda pensioanelor englezeşti. Toate astea, pentru a putea viza o căsătorie mulţumitoare din punct de vedere financiar… Când ai gustat din fructul amar al sărăciei… În fine, după doar câteva luni, le-am spus alor mei că dacă nu mă scot de acolo fug în Austria. O-ntind la Viena! Mi-era foarte greu departe de prieteni şi de familie, de cei dragi. Eu sunt… adică… am fost o fire romantică şi exuberantă, în acelaşi timp, chiar dacă mai târziu aveam să-mi escamotez această latură adolescentină: exuberanţa.

Bastian: Aşa este la tinereţe.

Eva: Într-una dintre zile, am văzut un anunţ în ziar: se căuta asistentă la un atelier foto. Imediat, am zâmbit cu gura până la urechi, destinul!, şi am decis să mă prezint la interviu. Am fost admisă pe loc. Poate tocmai pentru exuberanţa mea. Atelierul se afla pe Amalienstrasse şi era al reputatului fotograf Heinrich Hoffmann.

Bastian: Fotograful oficial al Partidului Național Socialist.

Eva: Ei, p-atunci habar n-aveam! Nu m-a interesat politica niciodată! Mie, de mică mi-a plăcut fotografia. Pe la vârsta de 13 ani, primisem un aparat modest, mă jucam cu el toată ziua. Eram fascinată de ceea ce reuşeam să surprind pe peliculă. Uneori, luam filmul developat, îl puneam în soare, alergam cu el aşa… *(Mâinile ridicate.)* Îl mişcam în sus şi jos, imaginându-mi cadrele că se mişcă şi palpită… Vorbeam cu ele… Le vedeam aievea, ca într-o prelungire a cadrului viu. Numai că, pe acestea, puteai să le iei oriunde după tine. Mai târziu, când führerul mi-a făcut cadou o cameră de filmat, am filmat tot ce-mi cădea la îndemână. Am o groază de role într-o casetă pe care am lăsat-o la Berghof.

Bastian: Amintirile! *(Din nou sunete de mortiere.)*

Eva: Ruşii, din ce în ce mai aproape.

Bastian: Poate şi americanii!

Eva: Mai bine americanii! Cum a-nceput totul? Într-o seară, eram în atelier şi aranjam nişte cutii sus pe rafturi… când intră un domn cu… cu nişte ochi hipnotici, cu o privire extrem de pătrunzătoare şi cu o mustaţă care m-a făcut cu greu să-mi reprim zâmbetul. Adevărul că este o mustaţă care-ţi stârneşte râsul la prima vedere.

Bastian: Heil…

Eva: Stai jos! Numai că toate lucrurile astea m-au făcut să mi-l întipăresc bine în minte. M-a fascinat din prima. Ş-apoi, era extrem de politicos, ştia să complimenteze ca nimeni altul. O făcea cu graţie, cu ştaif…. Un tip care s-a dovedit extrem de galant. Bine, numai cu mine, să ne-nţelegem. Multe doamne au beneficiat de… Ţi-am spus: mă urcasem pe o scară, să aranajez nişte dosare, când a intrat şeful meu, însoţit de acest domn cu mustaţa hazlie. Era îmbrăcat într-un palton engelzesc, cu o croială perfectă şi juca o pălărie în mâini. Parcă nu-şi găsea locul! Părea atât de timid!

S-au aşezat la ceva distanţă de unde mă căţărasem pe scară, iar eu încercam să trag cu urechea la ce vorbeau cei doi. La un moment dat, am întors uşor capul şi l-am surprins pe oaspetele şefului meu cum se uita la picioarele mele. Sau poate că mi s-a părut!? M-am ruşinat pe loc, pentru că tocmai în acea zi îmi scurtasem tivul la fustă şi m-am gândit că poate nu o făcusem drept sau atârna vreo aţă! Cochetărie feminină, ce vrei!

O explozie puternică stinge din nou lumina. Pe întuneric.

Bastian: Pare că ţine mai mult acum! *(Aprinde felinarul.)*

Eva: Întunericul… Ştii că, de fapt, întunericul nu există?! Da! El este generat de lipsa luminii, şi este singurul care nu are unitate de măsură. Orice pe lumea asta se poate măsura, în afara întunericului.

Bastian: Interesant!

Eva: Ei, în 1927, ne-am reîntâlnit, el era încă în relaţie cu Geli, Geli grăsuna, fiica surorii sale vitrege… Dar nu ţi-am spus, este extrem de gelos! Pe Emil Maurice, şoferul lui de la acea vreme, care era cu ochii numai după Geli, l-a demis imediat ce a prins de veste. Ei, ce nu a ştiut el niciodată, că Geli îl înşela cu orice prilej; rea de muscă, dar celor care erau puşi s-o păzească şi s-o supravegheze, le-a fost teamă să-i spună unde pierde ea nopţile… Ba cu un sportiv, ba cu un violonist… Vezi, asta nu era dragoste! Bine, el a mai avut nişte aventuri trecătoare cu surorile Mitford și cu Leni Riefenstahl… *(Revine lumina.)* Frumoasă femeie, Leni, fotomodel, actriţă, dansatoare, regizoare… Şi? La ce i-a folosit?! *(Zâmbeşte cu o undă de satisfacţie.)*

Bastian: Doamnă, credeţi că este necesar ca eu să ştiu toate astea?!

Eva: Nu, dragul meu! *(Eva prinde să se plimbe.)* Nu, dar acum îţi ordon!

Bastian *(se ridică, ia poziţie de drepţi)*: Am înţeles!

Eva: Ai înţeles pe dracu', stai jos! Ştii ce face ca iubirea să se consume repede sau să se piardă în neant? Lipsa devotamentului, dragul meu. Bagă la cap! Dragoste fără devotament nu există! Atunci, ea este doar un paleativ. Un stimul rătăcit prin cortex care trimite un mic şoc electric la inimă… A tresărit de câteva ori şi… pac!, s-a dus.

Pacientul a decedat! Ca şi dragostea faţă de ţară, fără devotament, ea nu există, ci este doar un fel de… alegorie. O poveste de pension cu un marinar obosit şi o mironosiţă care-a sărit gardul, cântând beţi imnul ţării.

Bastian: Destul de plastică exprimarea.

Eva: Plastică, da… Ştii, Bastian, stăteam în birou, ca să fiu acolo dacă mă suna… Ani de zile, nopţi întregi am dormit chircită pe birou, ca să nu-l pierd, să îl aud, Bastian! Să-l ascult cu înfrigurare. Să mă bucur ca un copil de fiecare şoaptă a sa. Ce este asta, caporal? Nu, nu-mi răspunde! Patru ani mai târziu, Geli, nepoata, se sinucide, o adevărată dramă. O dramă care l-a marcat foarte mult la acea vreme. El chiar a iubit-o. O dramă care, însă, mi-a eliberat mie drumul. Mi-a dat o şansă. Ştii cum se spune: unul moare, altul naşte! Nu, nu sunt o tipă dură, dar asta-i realitatea. Iubeam, Bastian.Totul s-a schimbat de atunci. Acum, ne vedeam mai des, venea tot timpul la atelierul fotografic. Îmi făcea o curte asiduă, iar mie îmi plăcea de mureам! Serios! Îl visam cum mă ţinea în braţe, cum îi mângâiam mustaţa şi cum ne iubeam… Vise erotice… Erecţii clitoridiene…

Bastian *(dregându-şi vocea, vizibil jenat)*: Îhî… Doamnă!

Eva: Nu trebuie să te jenezi! Tu, poate vei fi întrebat, de cei care bat acum la porţile buncărului, despre una, despre alta, poate te vor şi schingiui ca să spui tot. Nu te jena, spune tot ce ai aflat şi tot ce ai văzut, s-ar putea ca asta să fie paşaportul tău spre libertate!

Bastian: Vă mulţumesc, dar…

Eva: El era plecat tot timpul prin diferite oraşe, îşi făcea campanie electorală, atunci m-am simţit părăsită, abandonată total… Am intrat în depresie şi, pe 1 noiembrie 1932, mi-am tras un glonţ în piept… Am vrut să mor! Pe cuvânt, nu mint, chiar am vrut să mor.

Bastian: Şi?!

Eva: Păi, nu mă vezi?

Bastian: Ah!

Eva: Iubitul meu şi-a întrerupt imediat campania, mi-a trimis cei mai buni medici, şi a venit alături de mine pentru a mă susţine moral şi a avea grijă personal de mine. Este o dovadă de iubire, nu?

Bastian: Dacă spuneţi dumneavoastră!?

Eva: Este! Adu-mi o cană cu apă, te rog!

Bastian: Jawohl, meine liebe Dame! *(Iese.)*

Continuare în numărul 3/2024

„De ieri nu mai sunt domnişoara Braun… (Îşi priveşte lung inelul. Schiţează o piruetă.) Un ceremonial sobru şi scurt: «jawoll»! Ca la armată. Au fost doar doi martori: Joseph Goebbels şi Martin Bormann… Doar ei!!! Chiar dacă mai sunt două zile până la Sărbătoarea de 1 mai… Sărbătoarea Valpurgiilor… (Visătoare.) Valpurgiile, spiritele pământului și zânele cele bune, s-au bucurat pentru dragostea noastră. Erau acolo… Da, da! Le-am simţit cum s-au dezlănţuit într-un vals ameţitor… «Liebestanz»! Dansul pentru vestirea acestei tainice uniuni.”

Economica

CREATIVITATEA, SĂNĂTATEA ȘI CREȘTEREA ECONOMICĂ

Mariana Nicolae

Eseistă, profesoară, traducătoare

Scriam în articolul trecut (nr. 1/2024 al revistei) și despre efectele creativității asupra sănătății, subliniind că pasiunile pe care le avem dincolo de activitățile profesionale curente sunt extrem de importante în lupta din ce în ce mai acută împotriva deteriorării accelerate a sănătății mintale a omenirii. Acest lucru se întâmplă relativ simplu și, mai ales, necostisitor social, dar desigur cu dorința și voința personală de a ne elibera de rutina vieții sociale moderne și a investi timp și capacitatea personală de a fi autentici, conform jargonului corporatist, altfel spus, de a ne rămâne nouă înșine loiali. Așa cum înțelept spunea Shakespeare prin vocea lui Polonius: „Iar mai presus de-orice: nu te minți pe tine însuți/ Căci, așa cum noaptea urmează după zi/ Nu vei putea nici altora necredincios să fii. (”This above all: to thine own self be true,/And it must follow, as the night the day,/ Thou canst not then be false to any man.”) [1]. Dar, ca și pentru Polonius, acest lucru pare să fie foarte greu de făcut în condițiile în care pentru sufletul, atenția și trupul nostru se bat realmente atâția specialiști în marketing, atâția reprezentanți ai marilor concerne farmaceutice, ca să nu mai vorbim de industria divertismentului. Cu alte cuvinte, suntem asediați de informații și oferte care de care mai tentante.

Și iată că, din motive complexe, o parte enumerate mai sus, adesea perverse, am ajuns într-un moment al dezvoltării umane în care chiar dacă violența socială și fizică manifestată prin războaie ne bântuie încă, avem și alte pericole majore care atrag costuri enorme, atât sociale cât și personale. Dincolo de pandemia COVID-19 și diverse alte epidemii, iată că relativ banala depresie devine tot mai virulentă și nu prea mai poate fi stăpânită, fiind una dintre cele mai frecvente tulburări mintale la acest început de secol. Dincolo de povara enormă pentru indivizi și familii, ea are și un cost economic în creștere. Povara economică a tulburării depresive majore în rândul adulților din SUA a fost estimată la 236 de miliarde de dolari în 2018, o creștere de peste 35% față de 2010. Interesant este că tinerii au fost mai afectați decât adulții. Cei cu vârsta între 18 și 34 de ani au reprezentat aproape jumătate (48%) dintre adulții cu depresie în 2018, față de 35% în 2010. Oare cum se explică acest lucru și, de asemenea, cum se explică faptul că tot tinerii au fost cei mai afectați de stările de anxietate și depresie cauzate de COVID-19 comparativ cu adulții de peste 50 de ani [2]? Asta în SUA, dar același lucru se constată și în Europa și Asia, după cum arată un număr tot mai mare de studii care subliniază că depresia afectează toate grupele de vârstă și reprezintă adesea comorbiditate. [3]

De exemplu, în raportul intitulat *O societate de cititori*, grupul britanic de reflecție Demos [4] atrăgea atenția asupra problemelor grave ale societății britanice din punctul de vedere al problemelor și costurilor cauzate de depresie, îmbătrânire, singurătate și demență. Studiul prevede că în 2030 costurile aferente pacienților suferind de demență ar ajunge la 38 de miliarde de lire sterline – o creștere cu 58 % față de prezent. Și tot până în 2030 se pare că singurătatea va deveni o epidemie (nu doar în Marea Britanie, ci și în România) cu 7 milioane de oameni singuri doar în grupa de vârstă peste 60 de ani. Și alte grupe de vârstă vor fi afectate datorită tendințelor pe termen lung ale oamenilor de a trăi singuri. Problemele legate de singurătate vor pune presiune tot mai mare asupra finanțelor publice. Dacă cifrele se mențin la valorile prezente, singurătatea în rândul persoanelor în vârstă va costa sistemul public de sănătate aproape 2 miliarde de lire sterline în 2030. Care este una dintre soluțiile preconizate de grupul de reflecție Demos? Lectura. Citi-

Friedrich Prölls (1855-1934), pictor german, *Pe gânduri*, 1894

tul. De altfel, Marea Britanie are o *Agenție pentru Lectură* [5] cu misiunea de a ajuta adulții și copiii care se luptă să citească și să înțeleagă ce citesc să-și îmbunătățească șansele de reușită în viață. De altfel, Marea Britanie se consideră o națiune de cititori și, probabil, datorită pasiunii britanicilor pentru lectura de toate felurile, de ficțiune sau non-ficțiune, Marea Britanie s-a clasat constant pe primele locuri în UE, păstrându-și calitatea de inovator puternic, chiar și după Brexit. În 2023 are un indice de performanță a inovației de 114,8% față de media UE.

Astăzi, obiceiurile de lectură ale românilor s-au schimbat enorm, aș zice eu, sub asaltul neîngrădit de nimeni, nici de societate, nici de școală, nici de familie pentru că, nu-i așa?, trăim într-o lume liberă și am ajuns la situația în care, ne spune Institutul Național de Statistică, 11 milioane de români nu au citit nicio carte în ultimul an, fie pentru că nu au avut timp sau nu sunt interesați de lectură. [6] Oare cum am evoluat sau mai degrabă involuat ca societate de am ajuns aici? Cu câteva decenii în urmă lumea se lupta pentru a cumpăra o carte, a o citi și, mai ales a o discuta cu prietenii. Acum? Este oare de vină doar suprasaturația ofertei de carte, prețurile adesea descurajante, sărăcirea populației, concurența mediilor virtuale sau degradarea generală a respectului social pentru educație și cultură, degradarea sistemului de învățământ și al bibliotecilor publice, a ceea ce numim azi, nenostalgic și bazat pe cifre, degradarea resursei umane? Probabil toate la un loc.

Dar ca să revin la comparația cu Marea Britanie și la corelația dintre lectură și creativitate și inovație, iată că statisticile, nu întotdeauna perfecte nici ele, ne spun că românii sunt pe ultimul loc în Uniunea Europeană la consumul de carte și, desigur, tot pe ultimul loc în 2023 din punctul de vedere al capacității de inovare în UE. Cu alte cuvinte, în jargonul care se dorește neofensator și mobilizator al Bruxelles-ului, suntem un *inovator emergent* (Emerging Innovator) alături de Croația, Slovacia, Polonia, Letonia, Bulgaria și, desigur, noi. [7]

Performanța României reprezintă doar 33,1% din media UE, fiind sub media inovatorilor emergenți, iar diferența de performanță inovativă a țării față de UE devine din ce în ce mai mare. Asta în ciuda faptului că avem, per ansamblu, o creștere mai rapidă în economie. Cu alte cuvinte, creșterea medie anuală a PIB-ului României este de 5,9% față de 4,4% a UE. Dar pentru români este mai puțin semnificativ pentru că avem un venit pe cap de locuitor mai mic decât are UE: pe cap de locuitor și exprimat în PPS (standardul puterii de cumpărare), noi câștigăm 24.400 PPS față de cei 32.600 PPS ai celor din UE. Mda, poate această diferență s-ar duce și la români pe cărți și pe educație de calitate. Cine știe?

Mi-aduc aminte de locurile comune pe care le folosim constant în țara asta când vorbim despre finanțarea educației: „cheltuielile cu educația nu sunt costuri, sunt investiții". Problema este că investițiile în educație au un randament foarte lent. Ele devin vizibile peste generații și decenii. Dacă cineva este interesat să le vadă. Chiar și la nivel individual, ele pot fi considerate demodate, tiranice și depășite. Și totuși cum ne explicăm în 2024 că în Europa occidentală se citește mult mai mult decât în România? Oare părinții și copiii de acolo nu sunt conectați la aceleași amăgiri virtuale sau divertismente ca și noi?

Un studiu Salvați Copiii [8] arată că peste 30% dintre copiii cu vârste între 5 și 10 ani utilizează rețelele sociale. Și? Acesta este mersul înainte, nu-i așa? Se pare că avem nevoie de nuanțări. Și nu mă refer aici la reglementările tot mai așteptate cu privire la utilizarea IA (inteligenței artificiale) care nu ar fi putut să se dezvolte în ritmul în care a făcut-o fără internet. Mă refer la comportamentul unor oameni foarte vizibili din industria tehnologiei informației. Una dintre întrebările pe care o pun frecvent fără să primesc un răspuns decent este de ce Bill Gates și Steve Jobs, dar și alți părinți din Silicon Valley [9] au limitat serios timpul de utilizare al

internetului. Alte exemple de astfel de părinți: Evan Spiegel, CEOul de la Snapchat, Satya Nadella, președintele executiv al Microsoft sau Sundar Pichai, CEOul de la Alphabet Inc. compania mamă a lui Google. Toți au redus drastic accesul la internet, respectiv la jocuri și rețele sociale, pentru copiii lor. Iar Sundar Pichai spunea într-un interviu din 2018 că fiul său de 11 ani nu avea telefon mobil. Cum adică să nu știu în fiecare moment ce face? Dacă are nevoie de ajutor? Dacă s-a pierdut sau este atacat? Dacă? Dacă?

Și revenind la studiul Salvați Copiii, iată care sunt unele dintre efectele asupra copiilor și tinerilor care petrec mai mult de 6 ore online: ei sunt mult mai nemulțumiți de viața lor din prezent și de relația cu părinții, prietenii și profesorii. Nici nu este de mirare când fac tot timpul comparații cu fotografiile strălucitoare și adesea aranjate pentru a fi conforme cu „visul" la modă din acel moment! Nu ăsta este oare drumul către depresii precoce? Sunt convinși că activitățile de zi cu zi n-au sens și sunt mai puțin optimiști cu privire la viitor. Sunt din ce în ce mai puțin relaxați și mai nemulțumiți de deciziile luate.

Ce spun cifrele despre depresii, demență și singurătate în România? Greu de spus. Informația este fragmentată, trebuie să ai răbdare s-o cauți și, adesea, este contradictorie. Se pare că nici nu există o strategie națională față de domeniu. Cătălina Tudose, medic psihiatru, fondatoarea și președinta Societății Române Alzheimer, consideră că boala este subdiagnosticată în România și că, în condițiile îmbătrânirii populației, vor fi mult mai mulți oameni cu demență în viitor. Dar, atenție, depresia și demența nu sunt legate neapărat de vârstă. Ele sunt însă legate de nivelul de educație, izolare socială și incapacitatea de a recunoaște semnele bolii. La noi există încă o stigmă față de bolnavii respectivi și milă, în cel mai bun caz, față de familiile lor. Important ar fi să existe o strategie națională față de cei 400 000 de bolnavi diagnosticați cu Alzheimer. Dar, spune Cătălina Tudose, 80% dintre bolnavii din România nu sunt diagnosticați, în primul rând pentru că rudele bolnavilor asimilează greșit boala cu înaintarea în vârstă. [10] Cu alte cuvinte lipsa unei educații serioase, a curiozității de a te informa în domeniile esențiale care privesc individul precum sănătatea, dar și un sistem public de sănătate ineficient, subfinanțat și cu deficite majore ale forței de muncă, numărul medicilor și al asistenților medicali fiind unul dintre cele mai scăzute din Europa, toate acestea contribuie la ineficiența societății românești per ansamblu.

Dar dacă, așa cum spune Polonius, nu ne-am mai minți pe noi înșine, mai ales în ani electorali, dacă am fi curioși să citim și să înțelegem nu numai noi, dar și cei mai puțin norocoși ca noi, rapoartele și cifrele vorbind despre România guvernanților noștri, dar și despre cea care este a noastră și este destul de diferită de cum se vede pe sticlă, și mai ales dacă am citi mai mult, poate că atunci creativitatea socială și individuală, sănătatea și creșterea noastră economică ar fi mai bune.

Referințe

[1] **Shakespeare**, *Hamlet*, actul I, scena 3.
[2]**https://www.psychiatry.org/news-room/apa-blogs/the-economic-cost-of-depression-is-increasing**
[3]**https://www.cambridge.org/core/journals/epidemiology-and-psychiatric-sciences/article/excess-costs-of-depression-a-systematic-review-and-metaanalysis/8F8EE6D5D23F62C56A302EAB378F7B4D**
[4] **https://demos.co.uk/research/society-of-readers/**
[5] **https://readingagency.org.uk/**
[6]**https://www.euronews.ro/articole/11-milioane-de-romani-nu-au-citit-nicio-carte-in-ultimul-an-n-au-timp-sau-nu-sunt**
[7] **https://ec.europa.eu/assets/rtd/eis/2023/ec_rtd_eis-country-profile-ro.pdf**
[8]**https://www.salvaticopiii.ro/sites/ro/files/migrated_files/documents/780e38b4-9f55-4114-9448-ab49637d51cc.pdf**
[9] **https://www.businessinsider.com/screen-time-limits-bill-gates-steve-jobs-red-flag-2017-10**
[10]**https://romania.europalibera.org/a/alzheimer-demenia-strategie-nationala-tratament/32604197.html**

„Astăzi, obiceiurile de lectură ale românilor s-au schimbat enorm, aș zice eu, sub asaltul neîngrădit de nimeni, nici de societate, nici de școală, nici de familie pentru că, nu-i așa?, trăim într-o lume liberă și am ajuns la situația în care, ne spune Institutul Național de Statistică, 11 milioane de români nu au citit nicio carte în ultimul an, fie pentru că nu au avut timp sau nu sunt interesați de lectură."

Lumea copilăriei

POVEȘTI CU ȚUCHI

Elena Stoican

Informatician

Șorțulețul

Era o zi de mers la grădi', ca oricare alta. Numai că mama e cea care mă duce acolo, ca de obicei, nu tata, și eu am ajuns primul elefănțel la grădi'. Norocul nostru a fost că deschisese grădinița o doamnă educatoare și am putut intra în clădire.

Mama și-a cerut scuze că m-a adus mai devreme ca de obicei, m-a dezbrăcat de hainele de stradă, mi-a pus șorțul cu care venise la pachet, m-a mângâiat cu trompa și a plecat repede.

Fiind singur în încăperea cu jucării, îmi aleg un trenuleț dorit de mult, care în alte dimineți era deja luat de elefănțeii veniți înaintea mea. Mă așez pe jos și încep să-i trag vagoanele pentru că locomotiva nu prea avea chef să-și facă treaba. Pesemne, nu venise mecanicul.

Elefănțeii intrau pe rând, mi se alăturau, dar alegeau dintre mașinuțele garate pe rafturile dulăpiorului, îmbufnați pentru că eu nu dădeam semne să cedez trenulețul. Era ziua mea norocoasă și mă purtam ca și ei când aveau posesia râvnitului obiect. La un moment dat, intră doamna care ne întâmpinase dis-de-dimineață, pe mine și pe mama, mă privește și-mi spune:

– Vai, Țuchi, ce s-a ales de șorțul tău?! Și era călcat așa de frumos când ai venit la grădiniță! Mama ta s-a străduit să-l calce și-i stăteau cutele drepte pe tine. Nu ți-e milă de munca ei?

Atunci eu, căci mie mi se adresase, îi spun:

– Dar, doamnă, nu mama mi l-a călcat, ci tata!

Toți elefănțeii au râs. La fel și doamnele educatoare care auziseră dialogul. Dar eu nu știam de ce fac asta. Nu spusesem nimic nici de râs, nici neadevărat.

Când a venit mama să mă ia de la grădi', i s-a spus întâmplarea, iar mama a confirmat că am spus adevărul și s-au amuzat amândouă.

Mult mai târziu am înțeles că tăticul meu era un altfel de tătic. El o ajuta mult în gospodărie pe mama mea și mă gândesc să fac și eu ca el când voi fi mare. Atunci, poate, vor fi elefănței mulți care nu vor râde când unul dintre ei va spune ce am spus eu în acea zi.

București, 10 ianuarie 2024

Teama

În amintirea Doamnei învățătoare
Aurelia Panazan

Era o zi obișnuită. Eu venisem deja de la școală cu câteva ore bune înainte și mă aflam în curtea casei. Sora mea, Țuchilina, nu ajunsese încă de la școală. Mama aștepta să vină și ea, ca să ne dea amândurora să mâncăm pentru seară.

Deodată, se apropie de curtea noastră o doamnă care o ținea pe Țuchilina cu trompa de ghiozdanul ei din spate. În dreptul porții, doamna se oprește și mișcă cu trompa ei poarta, făcând-o să scârțâie puțin ca să audă și mama venirea lor.

Lela merge la poartă, o deschide și o vede și pe Țuchilina alături de doamnă. Era cu trompița la pământ și foarte necăjită, lucru care a îngrijorat-o mult. Nu știa ce se întâmplase. Apoi, aflăm că doamna, care locuia la capătul străzii noastre, cum venim dinspre școală, a văzut-o pe Țuchilina rezemată de gardul locuinței ei, plângând încetișor. A întrebat-o ce s-a întâmplat, iar ea printre sughițuri i-a spus că a luat o notă mică și nu îndrăznește să vină acasă, să nu fie certată.

Privind-o în ochi pe mama, îi spune că a venit cu sora mea ca să se asigure că acest lucru nu se va întâmpla. Mama îi zice doamnei, pe care o știa ca fiind învățătoare, dar nu la școala noastră, că surorii mele nu i se va face nimic din ce se temea ea și că nu fusese certată niciodată pentru vreo notă luată la școală.

Țuchilina a intrat în curte, nu înainte de a o saluta de rămas bun pe cea cu care

venise, iar mama a mai vorbit ceva cu doamna învățătoare, dar noi n-am auzit ce și-au spus.

De atunci, Țuchilina n-a mai venit de la școală cu îngrijorarea de a o supăra pe mama pentru vreo notă mai mică și să știți că și eu m-am liniștit definitiv în privința asta. Aflasem atunci pentru totdeauna că la mama vom găsi întotdeauna o vorbă bună, de alinare și încurajare.

Așadar, dragi pui de orice fel ați fi, nu ascundeți nimic de părinții voștri! Au ei niște buzunare mari în care ascund toate supărările noastre. Știu și de ce. Dacă vom avea nevoie de ele, vreodată, acolo le găsim pe toate când vom fi mari, la un loc cu grijile și îndoielile noastre. Și știți sub ce formă? Sub formă de amintiri care ne vor face să zâmbim.

București, 14 februarie 2024

Firul

Era încă iarnă. În drum spre casă, plecând de la școală, Țuchi parcurgea de fiecare dată același drum: cel mai scurt. Dorea să nu se rătăcească, dar cu ocazia asta vedea și schimbările din natură produse de la o zi la alta.

Nu era iarnă să nu-i intre apa într-una din cele patru cizmulițe și dorea să vină cât mai repede primăvara și să se termine cu zloata de pe drum, provocată de pașii elefanților prin zăpada înghețată de pe trotuarele din dreptul curților. Parcă era un făcut. Nu nimerise niciodată cizmulițe în care să nu fie una în care să nu intre apa. Și iarna trecută le purtase pe acestea. Se gândea că nici în iarna asta n-a avut norocul să-i schimbe mama și tata cizmulițele. Dar dacă la cele noi va avea mai mult de una în care să intre apa? Mai bine cu astea de acum!...

Zăpada imaculată care căzuse în timpul iernii era, din loc în loc, făcută grămezi, neagră și urâtă. Nu ți-ai fi închipuit că a venit din cer albă, pufoasă.

Cum ieșea soarele puțin, grămezile scădeau în volum, dar partea de deasupra, urâtă și zgrunțuroasă de la gudronul ieșit pe hornurile caselor, rămânea dominatoare până la sfârșit. „Urâțenia e ultima care piere", gândea Țuchi. „Așa o fi întotdeauna? Voi crește și voi afla adevărul, desigur!"

Într-una din acele zile mohorâte, pe la jumătatea drumului, Țuchi vede la baza unei uluci dintr-un gard o pată de pământ umedă. Pe această pată se zărea un vârf de plantă ieșită, cât o așchie mică. L-a surprins verdele crud și curat care prin forțe proprii reușise să iasă la lumină. „Sau l-a împins o forță nevăzută din pământ?", se întrebă el.

Pentru Țuchi era un semn că iarna e pe sfârșite. L-a străbătut imediat un fior plăcut căruia nu-i putea pune stavilă.

A doua zi, la întoarcerea dinspre școală, de-abia aștepta să treacă să vadă ce mai face firul îndrăzneț. Era la locul lui și puțin mai mare ca în ziua precedentă.

Țuchi l-a salutat și-l considera deja prietenul lui. De bucurie nu-și mai simțea nici șoseta udă de pe piciorul cu cizma crăpată. Țuchi s-a gândit că, acum, nu mai era singur când mergea spre sau dinspre școală. Avea un tovarăș pe care trebuia să-l salute.

Nu-și mai aduce aminte nimic din ce s-a mai întâmplat la școală în acele zile. I-a rămas amintirea emoției pe care o încerca atunci când se apropia de uluca ce proteja pe prietenul său, firul de plantă de care v-am spus.

Țuchi a văzut cum, peste noapte, firul se desfăcuse și apăruseră două frunzulițe la fel de fragile. Era semnul de victorie al firului pe care l-a înțeles, venit din partea prietenului său.

Au urmat două-trei zile ploioase, în care Țuchi s-a grăbit să ajungă acasă, ținând gluga streașină peste amândoi ochii. Doar trompa nu și-o putea apăra de ploaie, mai ales că alerga! Știți acum și de ce: cizma cu necazu' lua apă din ce în ce mai mult, dar Țuchi nu înceta să se gândească, desigur, la ce s-o mai fi întâmplat cu prietenul său.

Apoi, ploaia a stat, grămezile negre de zăpadă se micșoraseră binișor, iar unele dispăruseră ca prin minune. Era senin și Țuchi plecă de la școală cu țintă precisă: să afle ce mai face prietenul său.

Ajunge la uluca deja cunoscută și mare i-a fost mirarea când a văzut firul cu mult mai înalt față de cum îl lăsase cu două-trei zile în urmă. Numai că, acum, din cauza ploii o parte din pământul din jurul firului plecase la vale și se vedea ceva ca o ceapă mică. S-a gândit că aceea trebuie să fie rădăcina care l-a împins să iasă la lumină și să crească. Nu era un fir de iarbă, era un fir de altă plantă, poate un ghiocel, poate un toporaș...

Țuchi se gândi că prietenul său e în mare primejdie. Oricând, pământul care mai susținea bulbul putea să aibă aceeași soartă cu cel care s-a deplasat de la ploaie. Fără să mai stea pe gânduri, ia cu trompa firul. Nici n-a trebuit să tragă cine știe ce. Firul a ieșit cu rădăcină cu tot. Plin de îngrijorare pentru soarta prietenului său a mers repede către casă.

Cum a ajuns în mica grădiniță din curtea lor, s-a aplecat deasupra unui petic mic de pământ mai ferit, a făcut cu vârful uneia din ghete o adâncitură și a pus bulbul în pământ, iar firul în forma literei „V" a rămas deasupra. Acum, după ce adusese niște mici bolovănei de pământ în jurul rădăcinii, „ceapa" nu se mai vedea.

Țuchi era bucuros și la gândul că-și va vedea prietenul chiar și de la fereastra camerei sale, nu numai atunci când va ieși în curtea casei. N-a spus la nimeni. Era secretul lui și al firului.

Au trecut alte două-trei zile și nu se prevestea nimic rău. Numai că, deodată, vede că firul se aplecase, parcă pentru a căuta ceva, dar își schimbase culoarea în ceva ca pământul. Lui Țuchi nu-i venea să creadă! Prietenul său murise.

Nu înțelegea de ce! Îl adusese mai aproape de el și-și propusese să-l îngrijească mult. Suferința pierderii unui prieten bun a purtat-o multe zile în șir.

Cu timpul a înțeles că plantele, ca și orice ființă, trebuie lăsate să se dezvolte în locul în care au apărut. Doar acel loc/pământ le dă energia de a crește. Numai după ce prind puteri, adică fac propriile lor rădăcini, de-abia atunci pot hotărî să plece sau nu în altă parte.

Cu forța, de cele mai multe ori, când vrei să muți ceva dintr-un loc în altul, faci rău, chiar dacă intenția ta a fost bună. La plante, ca și la orice altă vietate, dislocarea e de cele mai multe ori tragică.

„Rămâneți acolo unde v-ați născut!" e de atunci îndemnul lui Țuchi. El n-a mai îndrăznit să mute nicio plantă dintr-un loc în altul. Dacă o putea ajuta cu ceva – cum ar fi să-i pună apă, dacă o vedea însetată – o făcea cu multă bucurie și încredere că nu va greși.

București, 10 ianuarie 2024

„Bar-Bar-Bar"

Eram cu toții în vacanță, undeva la mare. De regulă, mama și tata aveau concediu de odihnă o dată pe an, în același timp, vara mai ales.

Dimineața stăteam la plajă și din când în când ne bălăceam în apa nu prea adâncă. Cel mai mult ne plăcea să dăm cu trompa prin apă și să ne stropim. Câștiga cel care arunca apa cel mai departe. Tata se prefăcea că nu poate să arunce mai bine ca noi, copiii, și din când în când îl întreceam la scorul ținut riguros. Făceam asta și când reveneam la plajă după somnul de după masa de prânz.

Seara ieșeam cu toții la plimbare prin stațiune. Într-o zi, trecem pe lângă un loc în care se vedeau prin geam niște aparate. Mama spune că acolo este o sală cu jocuri de noroc. Pentru că locul avea în denumire cuvântul „jocuri", ne rugăm să intrăm și noi. Trebuie să fie ceva pentru pui ca noi. Lela și Lulu își aruncă priviri din care eu nu înțelegeam cine e de acord să intrăm și cine nu, dar mama e prima care propune să intrăm.

Învățăm repede ce avem de făcut și, într-adevăr, jocul e foarte frumos și ne prinde entuziasmul pe toți. Am primit câteva monede și le foloseam respectând indicațiile.

Mare bucurie pe mine când am văzut că primesc de la aparat două monede, după ce eu introdusesem doar una. Mă și vedeam acoperit tot cu monede. Apoi am pierdut vreo patru, fără să mai câștig niciuna... Supărare mare când și eu, și Țuchilina am pierdut tot ce primisem la început. Mama ne spusese că totul e o joacă și nu trebuie să rămânem întristați din asta.

După ce eu și sora mea pierdusem tot „avutul", ne-am strâns toți în jurul mamei, când ea introduce una din ultimele ei monede. Deodată îi apar pe linie trei semne identice și ea strigă râzând: „Bar-bar-bar!". Cheamă un supraveghetor de sală și spune: „Domnule elefant, trebuie să-mi dați toți banii încasați azi de la toți jucătorii! Parcă asta e una din regulile jocului!"

Numai că lucrătorul îi spune că nu-i dă decât monedele existente în acel moment în aparatul la care jucase. Mama se burzuluiește puțin la acel domn elefant, dar resemnată primește și pune într-o pungă de hârtie toate monedele căzute printr-o deschizătură a mașinăriei, după o manevră făcută de elefantul supraveghetor. Era punga din care mâncasem, până să ajungem la aparate, niște floricele de porumb. Punga era cam jumătate cu monede de un leu. Să tot fi fost până la 100 de monede! Noi trei – eu, Țuchilina și Lela – avuseserăm inițial vreo 30 de lei. Deci eram pe plus, cum se zice.

Mama părea bucuroasă, dar eu și Țuchilina nu prea eram. Puteam ieși foarte bogați de acolo! Tata nu jucase. Ne supraveghease pe noi. Apoi, eu întreb:

– Dar, mămico, de ce ai plecat și nu ai făcut reclamație pentru că lucrătorii elefanți nu au respectat regulile jocului acela? Nouă ne spui că în orice joc trebuie să respectăm regulile!

Atunci, am auzit-o pe mama spunând:

– Voi sunteți comorile mele și norocul cel mai mare pe care-l puteam avea în viață. Sunt mulțumită cu asta, dragii mei! Nu am vrut decât să ne jucăm puțin și asta am făcut. Astfel de jocuri sunt făcute să câștige doar cei care le au în proprietate, nu cei care joacă.

Mama ne-a mărturisit pe drumul de întoarcere la hotel că nu mai intrase într-un astfel de loc și nu va mai intra niciodată. Acum știu că o făcuse ca noi să înțelegem că numele „joc de noroc" este un neadevăr și să nu mai fim curioși degeaba.

Seara, după ce ne-a spus încă o poveste înainte de culcare, am auzit-o spunându-ne:

– Mi-ați bucura sufletul dacă niciodată nu ați intra în astfel de locuri în care am fost azi. Poate doar ca să le explicați copiilor voștri că norocul nu e de vânzare nicăieri. Ți-l faci singur cu mintea sau cu mâinile tale.

Nu știu ce-a mai adăugat, pentru că am adormit.

București, 10 decembrie 2023

Lumea copilăriei

BĂIEȚELELE

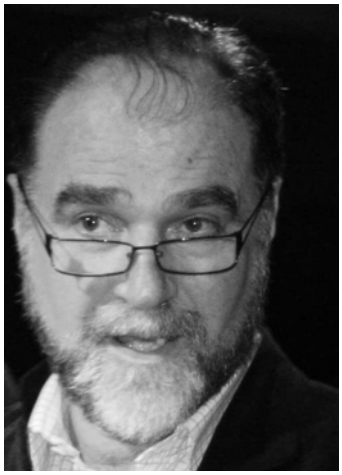

Peter Sragher

Scriitor, traducător, ziarist
Președintele Filialei
București – Traduceri Literare
a Uniunii Scriitorilor din România

Uite că lui David noi îi tot dăm mură-n gură diferite cuvinte, odată ce ne întreabă, de la o vreme-ncoace ce-i una, ce-i alta. Când era mai mic, ne arăta cu degetul un obiect, trădând interesul, pentru a afla despre ce-i vorba. Apoi, după ce glăsciorul lui a început să evolueze, ne cerea să-i dăm ba aia, ba aia!, pe un ton de extremă urgență. Obișnuit acum cu propozițiile și cuvintele mai scurte, are mândria să numească și el obiectele, oamenii, și, dacă nu știe, întreabă. Nu-i stânjenit. Așa că pune întrebări de fiecare dată când nu știe ceva. Adică des. Nu-i el de vină, ci lumea asta mare. Greu de priceput. Încearcă și el, micuțul, să descurce țițele lumii ăsteia tare încâlcite.

Când abia se obișnuia să formeze cuvinte – uitându-se cu atenție maximă la gura noastră, chiar holbându-se și alta nu, ca să vadă cum se mișcă buzele și dinții părinților, ca să iasă cuvinte de înțeles, clar, mai degrabă așa, prin repetiție învăța să vorbească, spunând și el iute cuvântul după ce-l pronunțam noi, nu că ar fi făcut vreo legătură între ceea ce este și ce spune, să exprime și el, să învețe de mititel, dar și ca să vadă reacția noastră zugrăvită pe chip, dacă ne bucuram că grăiește și el, că a mai crescut copilașul, dragul de el –, vorbele, mai era până să se încumete la propoziții, chiar din acelea simple. Și vedeam cum Daviduțu nu reușea să repete chiar bine cele spuse de noi, cu toate că încerca din greu, așa că auzeam cum din guriță lui ieșeau bucățele de cuvinte, așa, câte o firimitură.

Bunăoară, unul dintre cuvintele importante – căci se folosea de obiect zi de zi – a fost papucul. Mult prea lung și antipatic cuvântu' ăsta interminabil. Așa că el se încălța în casă cu pucul, ceea ce ar fi putut trăda o timpurie înclinație spre hocheiul pe gheață. Dacă am fi locuit în Canada, nebunia ar fi început. Dacă la noi fiecare român s-a născut poet, în Canada, fiecare canadian e născut hocheist. Frânturi de cuvinte, asta pronunța Daviduțu-liebeluțu pe la un an și ceva. Marea lui pasiune pentru brânzeturi și sănătatea ce decurge din lactate s-a canalizat asupra caşcavalului. Cuvânt neiertător de lung pentru buzițele lui pe atunci și mai mici. Așa că a prins din zbor: caval. Davidel a mâncat multă vreme de dimineață – dacă s-ar fi putut, și la prânz și seara – caval. Cine știe, poate gura lui n-a spus o minciună, ci va deveni cioban și va cânta la caval, în timp ce ține ochii pe oițele lui, apărat de câinii ciobănești, și va continua Miorița în cea mai bună tradiție multicentenară. Ai caval, mănânci caşcaval. Și astăzi Daviduțu mănâncă, bucuros și cu plăcere, caşcaval, între timp s-a obișnuit să se bucure de el și seara, așa că nu s-a pierdut iubirea lui pentru brânza galbenă.

David ar trebui să încerce zona mai romantic-rurală a existenței sale fragede, dar plină de promisiuni, odată ce străbunicul lui a fost agricultor și oenolog în serviciul prințului Barbu Știrbey. Aidoma unei gene recesive, s-ar putea impregna în el dorința de caşcaval și caval. Pentru cine nu știe, hai să-l luminăm și să-i spunem că-nseamnă și altceva cuvântul caval, și anume un șănțuleț prin care trecea printre straturile de legume. Chiar să se fi creat o legătură așa de puternică a băiețelului meu cu străbunicul lui, Henri Sragher, care se dedica cu aproape un secol în urmă cultivării pământului, atunci când striga caval, caval?

Când l-am auzit pe David spunând deodată *Băiețelele*, n-am prea priceput încotro bate noul cuvânt. De fapt, nici nu prea știam că l-a pronunțat odorul. Mama lui mi-a zis în schimb că nu-i o noutate. Acum îl moșmondea odată cu alte cuvinte, stând în scaunul lui de copilaș, în mașină. *Băiețelele* se aude mai limpede printre crâmpeie de cuvinte rostite cu agilitate și hotărâre de Daviduțu. Misterul l-a dezlegat chiar el câteva zile mai târziu. Stătea în fața unor păpuși, toate reprezentând fetițe. Le aranja părul, apoi lua câte una în mână, pornind într-una dintre celebrele

lui turete prin cameră, însoțit de-o bucurie irațională, după care se apropia din nou de pat, o punea la loc, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. Se uita intens la ea, apoi zicea rar *Băiețe le le*. Știa el ce știa. Tot prin pipăit cunoștea lucrurile, ochii nu-i erau încă de-ajuns. Sau voia să vadă din ce sunt, cum sunt. Așa că le băga degetul în ochi, aproape să-l scoată – cum a făcut și cu alte jucării de plastic, iute făcute praf de dragul cercetării atente. Fetițele de pluș de pe pat aveau codițe blonde și brune, erau îmbrăcate în rochițe multicolore, în general culori care să ia ochii și să atragă atenția copilașilor precum Davidchenu.

Eu nu prea sunt un mare prieten al păpușilor, odată ce cred că ele ar fi indicat să aterizeze exclusiv în brațele primitoare ale fetițelor, care-și fac astfel prietenele cele mai ascultătoare și fidele pe care le vor avea vreodată în viață. Iată însă că mi-am schimbat părerea brusc, pentru că e vorba de *Băiețele*. Și David.

2007

CUM PUNE TATA FRUNZELE LA LOC PE CRENGI

Într-o zi obișnuită de toamnă, copilaș sensibil, David ia frunzele uscate, căzute pe o alee laterală din Parcul Herăstrău. De fiecare dată, îmi întinde și mie o frunză. Așa, să se plimbe și Tata cu frunza. Apoi, le privește cu mare atenție, ca și când ar vrea să absoarbă tot ce vede, le pipăie și le miroase. Uscate cum sunt, nu prea mai au ce să ofere năsucului iscoditor. Câteodată, se oprește brusc, își răschiră picioarele și bâțâie frunza pământie dintr-o parte în alta, bucurându-se de mișcarea ei unduitoare, căreia nu vântul, ci el îi este pricina. Curios cum de-au ajuns frunzele taman pe jos, când Davidelu le-a văzut în pom atâta amar de vreme. Ce-i drept, verzi și lucitoare. După ce-a terminat să le studieze cu grijă, mi le întinde cu aceeași grijă. Pe deasupra, și încrezător. Îmi zic că interesul pentru ele s-a terminat pe cât de repede a și început. Cel puțin așa am bănuit la început. Ce greșeală!

Ajunge Tata acolo!, zice David. *Ajunge la ce?,* mă întreb în gând, pentru ca nu cumva să mă fac de rușine în fața copilașului cum că nu înțeleg imediat ce mă roagă să fac pentru el. Daviduțu așteaptă, ce-i drept nu prea multă vreme, nu e felul lui să aibă răbdare, după care insistă – cu cine-o semăna oare ?!? –, fără să trădeze nici cea mai mică îndoială: *Ajunge tata acolo!* Acolo, acolo, acolo…, unde-o… ?!?, mă-ntreb în disperare de cauză. În sfârșit, pricep. Păi eu sunt ăla de pot ajunge la ramurile pomului. Sunt mai înalt, nu-i așa, și sunt în stare să pun frunzele la loc pe crengi. Nu durează mult și-mi confirmă cu o oareșcare întârziere gândurile care mă bântuie: *Le pune Tata!* Nicio urmă de îndoială în glas. Tata poate orice, îmi spun, așa c-a venit timpul s-o și arăt. Nimeni n-are voie să rupă frunze din copaci, iar dacă ele cad pe jos, îndărătnice cum sunt de felul lor, că mai vine și toamna, atunci cineva și-a făcut de cap și-i musai ca răul să fie îndreptat degrabă. Ordinea lucrurilor trebuie degrabă restabilită.

David râde acum cu gura până la urechi, așa cum a-nvățat el că este bucuria. Se vede de-acum cu visul împlinit, cu toate frunzele toamnei de pe alei fixate de Tatăl lui, cu grijă, pe crengile bătrânilor stejari vitregiți și de ghinde, și de tot, rămași doar cu crengile goale și supărate de ploaia care de două zile nu le mai dă pace.

După ce-și potolește un pic din fericire, se pune pe vorbit, de data asta lungind vocalele cât se poate de mult: *Le puuune Taaataaaaa!* Este din ce în ce mai încrezător în Tatăl său, gata să se ia în piept cu mormanele de frunze întinse la pământ. Poate c-ar fi cazul să trec la acțiune, căci răbdarea copilașului dornic să vadă fapte, și nu vorbe goale, se apropie de limitele suportabilității. Pentru a nu-mi compromite atotputernicia în fața lui, folosesc vechea metodă a diversiunii parșive. Așa că – în loc să pun frunzele vitregite de viață, dar însuflețite de nenumărate nuanțe de maro, la locul lor pe crengi, așa cum îmi cere David imperativ – îi dau să bea un pic de ceai din sticluța mereu aflată la îndemână. Mare minune se petrece: mănunchiul de frunze unite de-o rămurică începe să plutească prin aer și cade la pământ. Și mânuța Daviduțului apucă sticla. Uită de frunze, de ordinea care trebuia restabilită în natură, pentru ca toamna să devină iarăși primăvară. Prin puterea fără de margini a Tatălui său. Pentru el, a venit timpul să se dea în leagăn și de-a rostogolul, pe tobogan.

Lăsăm natura în pace să facă ce vrea. Intervenția mea nu mai este necesară. Frunzele n-o să-și găsească salvarea cu ajutorul Daviduțului. Toamna tot toamnă o să rămână, fără nicio șansă să întinerească-n primăvară. Tot pieirea iremediabilă este soarta frunzelor. Tocmai ce n-a vrut David să se întâmple. Ordinea trebuia restabilită. Frunzele – musai să rămână la locul lor. Stană de frunză pe creangă. Cu privirea sus, spre cer. Ce caută ele oare prăbușite la pământ, abandonate de brațele puternice ale stejarilor? Prinse bine de crengi, ele au menirea să străjuiască pomii. Primăvara și vara, și toamna. Soarele și cerul. Lucrurile nu se schimbă în împărăția lui David. Și avem a ne teme, căci a fost un rege mare și puternic.

2008, toamna

Lumea copilăriei

CĂLĂTORIE ÎNTR-UN PALAT DE FLORI

Georgeta Adam

Scriitoare, ziaristă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Într-o dimineață de primăvară, copiii din studioul de radio, Robi și Eliza, erau tare agitați. Parcă plecau într-o misiune secretă să surprindă cele „Douăsprezece clipe ale unei primăveri" – așa avea genericul (sau semnalul) emisiunea de radio dedicată copiilor! Eu, din regie, îi urmăream discret, fără să intervin... Hotărâsem ca acest serial să fie surprinzător, jucăuș și plin de fantezia lor! Așa că, ascultam...

– Robi, Robi, nu mai pierde nicio clipă! Trebuie să plecăm în călătorie!

– Dar nu pierd niciuna!

– Atunci de ce te rotești în jurul cireșului? Haidem mai departe, spre alte locuri pe care să le cunoaștem!

– Vom pleca, Eliza, dar nu prea departe!

– Cum așa?! Mi-ai promis că astăzi vom face o călătorie nemaipomenită, nemaiîntâlnită, nemai...

– Chiar așa va fi! Însă ea începe și se sfârșește aici!

– Ce fel de călătorie va fi asta pe câțiva metri pătrați?

– Chiar și pe mai puțini metri pătrați! Uite, vezi cireșul acesta alb-roz, încărcat de flori mirositoare?

– Desigur, doar el ne-a chemat afară de dimineață, cu miile lui de petale!

– Ei bine, putem face azi o călătorie nemaipomenită într-un palat de flori!

– Ieri după masă am citit o mulțime de povești și m-am gândit să apelăm și noi la o vrajă prin care să devenim mici, mici, încât să putem pătrunde în palatul florilor de cireș și să-i descoperim tainele!

– Sunt gata să te-însoțesc, rostește cuvintele vrăjite!

– Uite-așa, ne apucăm de mâini, ne învârtim în jurul copacului și spunem:

Cireș în floare,
Lumină de soare,
Picătură de rouă,
Pe o frunză nouă,
O pasăre-n zbor
Și un vânt ușor,
Doi copii mici, mici,
Viteji și voinici
Vor acum pe dat'
Să devii palat,
Cu pereți de floare
Și geamuri spre soare!

Aici, noi, cei care scriem povești radiofonice pentru copii, pe numele nostru de cod „redactori", dăm indicații: „trecere muzicală"! Și schimbăm scena, cum se spune, ajutăm ca ascultătorii să-și imagineze povestea! Mai departe, mai departe!...

– Unde ești, unde ești? aud eu vocea Elizei.

– Ce mic ești, parc-ai fi dintr-o poveste cu Neghiniță sau Prichindel!

– Tot așa ești și tu, mică-mică. Am citit și eu despre Tom Degețel, despre Împăratul Măzărel și multe alte ființe mici din basme...

– Crezi că s-au împlinit vrăjile prin cântecelul nostru și jocul în jurul cireșului?

– Uită-te în jurul tău? Unde crezi că ești?

– O!!! Ce nemaipomenit! Suntem într-adevăr într-un palat cu pereții de flori!

– Transparenți, albi și roz, niște camere în formă de floare prin care vom călători!

– Nu cumva să ne rătăcim!

– Eu cred că nu, chiar dacă mi-am uitat busola acasă!

Deodată, în mod cu totul surprinzător, se auzi o voce reverberată (știm noi să facem asta la radio, prin mixarea unor efecte de sunet, vocilor, muzicii...).

– Fiți bineveniți în palatul florilor de cireș!

– Cine vorbește?!

– Unde ești ascuns?

– Veți petrece în acest palat câteva clipe din această primăvară!

– Bună dimineața! Dar nu te vedem! Cine ești?

– Priviți mai atent în mijlocul camerei în care vă aflați!

– Să ne apropiem…

– Ei, ce vedeți?

– Un mic difuzor, așezat pe staminele unei flori!

– Exact! În tot acest palat avem instalate o mulțime de difuzoare!

– Și aveți și un studio adevărat unde se vorbește?

– Da, da! La microfon sunt eu, Cireșel, unul dintre locuitorii acestui palat, care este gata să vă conducă prin toate încăperile, pe toate ramurile.

– Atunci vino să te vedem, Cireșel!

– Va dura câteva clipe până voi merge pe aleea circulară care mă desparte de voi. Până atunci, ascultați cântecul păsărilor care vor să intre acum în emisie!

Și aici, noi, redactorii de radio, mixăm un efect de sunet, căutat în fonotecă de un regizor muzical și veți auzi, cu toții, ciripit de păsărele!

– Iată-mă, aici sunt!

– Îți mulțumim că ai venit până la noi, Cireșel!

– Doar sunteți oaspeții mei mici! Haideți pe alee!

– Ce alee ciudată, umbrită de petale printre care se văd frunzulițe verzi, se miră Eliza.

– Ce sunt toate aceste mii și mii de tuburi, tubulețe și toate aceste țesături în care se prind parcă razele de soare? se miră și Robi.

– Este una din tainele palatului.

– Ne-o spui și nouă?

– Prin aceste tuburi mici lumina și căldura razelor solare este înmagazinată de fiecare cameră a palatului în fiecare celulă de floare și așa se poate păstra.

– Ca într-un container?

– Exact? Aceasta este de fapt o minicentrală solară a palatului de flori de cireș.

– Nemaipomenit, se miră Robi!

– Numai așa pot florile să devină fructe!

– Cireșe! completează Eliza.

– Da, și cresc și frunzulițele de acum, iar prin ele întreg cireșul!

– Cireșel, ne-am apropiat acum de un tunel acoperit parcă de o scoarță de copac. Ce uriaș e! zise Robi.

– Ce este ascuns în acest tunel, Cireșel? întreabă Eliza curioasă.

– Pentru voi, dragii mei prieteni mici, am să fac o vrajă și va deveni transparent! Priviți!

Și aici avem nevoie de un efect sonor, nu-i așa? Acesta transformă povestea noastră într-una radiofonică… magică!

– Dar existau și înainte aceste țevi pe care acum le vedem noi?!

– Desigur!

– Cum se numesc? Sunt miile de miniascensoare prin care urcă apa și sărurile hrănitoare din rădăcini către palatul cireșului alb-roz, rotund, strălucitor!

– Și nu se opresc niciodată?

– Sigur că nu! Numai că primăvara ele sunt mai rapide decât în orice anotimp! Palatul se trezește la viață, se agită, își pune ferestre noi de petale, pereții înfloresc, drumurile de ramuri cresc, cresc, devin nesfârșite, se rotunjesc și se coc cireșele.

– Cireșel, locuiești demult aici, în palatul de flori?

– Dintotdeauna, de când există poveștile!

– Atunci spune-ne ce se vede acolo, la fereastră?

– Niște oaspeți obișnuiți și foarte dragi tuturor: păsările care cântă, care-și fac cuiburi aici…

– Haideți să ne cățărăm până la cuibul lor să vedem ce se întâmplă!

– Da, e un adevărat spectacol!

– Chiar așa! Puii tocmai ciocnesc oușoarele. Auziți? *(Tic-tic-tac!)*

– Uite-i, mici, pufoși, cu alb și galben, se încălzesc la soare!

– Tot palatul sărbătorește acest eveniment printr-o mare serbare!

Iar noi, cei care privim din regia studioului de radio, punem aici o „trecere muzicală", pentru că așa e la noi, la Radio!

– Cireșel, ce se află în această cameră a palatului? Pare a fi un lac imens, rotund…

– E un bob de rouă adăpostit aici pentru câteva clipe ale primăverii!

– Până va pleca din nou, spre norii de sus!… completează Eliza.

– Exact așa au constatat și micii savanți care au cercetat acest fenomen care se produce cu fiecare bob de rouă.

– Uitați-vă, tocmai a venit și o albină uriașă! se agită Robi.

– Dar nu-i uriașă, însă nouă așa ni se pare.

– Firește că nu e uriașă! Este o albină obișnuită, dar noi suntem acum tare, tare mici, pentru că s-a îndeplinit vraja voastră!

– Iar aici, pe trepte, a poposit un fluture alb!

– Când își va lua zborul, să priviți spre petalele florilor de cireș! Ele toate vor să învețe lecția de zbor de la fluture!

– Amândoi copiii întreabă curioși:

– Da??? De ce?

– Fiindcă vor să învețe să zboare când va veni vântul și le va lua cu el! Atunci va fi ca o ploaie de petale de cireș!

– Cireșel, văd că s-a cam întunecat în palat!

– Și mie și se pare, spune mica Eliza.

– S-ar putea să ne prindă ploaia, o ploaie repede și scurtă, așa au anunțat mini-meteorologii noștri, anunță Cireșel.

– Ce ne facem? O să ne ude hăinuțele!

– Nu vă fie teamă, copii! Vom lua fiecare câte o umbreluță de floare. Poftiți! *(Efect sonor.)*

– Mulțumim, Cireșel! Ne-ai putea spune câte încăperi are palatul de flori de cireș?

– Greu de spus, să zicem nenumărate și mereu schimbătoare.

– Am observat că niciuna nu seamănă cu cealaltă!

– Da, este o adevărată întrecere în înflorire!

– Dar de ce apare numai și numai primăvara?!

– Pentru că este un palat vrăjit! Iar taina lui este aceea că poate fi văzut numai primăvara!

– Iar în celelalte anotimpuri noi, cei mici, ne gândim la frumusețile lui!

– Iar tu, Cireșel, locuiești tot timpul aici?

– Nu-l părăsesc niciodată!

– Dar noi, acum, trebuie să plecăm1

– Să ne întoarcem acasă.

– Îți mulțumim pentru că ne-ai primit în palatul tău de flori de cireș.

– Totdeauna mă bucur de oaspeții mici care vin să admire palatul de flori!

– Acum te rugăm, ajută-ne să ne amintim vraja care ne va readuce în studioul de radio!

– Atunci apucați-vă de mâini, închideți ochii și spuneți cântecelul:

Cireș în floare,
Lumină de soare,
Picătură de rouă,
Pe o frunză nouă,
O pasăre-n zbor
Și un vânt ușor,
Doi copii mici, mici,
Viteji și voinici
Vor acum pe dat'
Din acest palat,
Să revină-n livadă!

Eliza și Robi au revenit îmbujorați în studio, din călătoria lor imaginară! Și au început să-mi povestească despre Cireșel, fluturi, puișori ieșiți din oușoare, boabe de rouă, minuni din palatul florilor de cireș unde au trăit clipele unei primăveri noi!

A(furisi)sme

GÂNDURI PENTRU... BANCA TIMPULUI (8)

Pompilius Micu

M-am îndrăgostit în vis sau de un vis?

Deschide-ți sufletul, dacă vrei ca visele să zboare!

Cam mulți și-au transformat sufletul într-o închisoare de vise.

Ne-am rătăcit și nici măcar în noi nu ne mai găsim.

Niciodată nu poți vedea *lumina* dacă ai *întunericul* în tine!

Ne vrem originali, dar ne trăim viața după stereotipuri.

Prea mulți cred că *aburii alcoolului* sunt semne de geniu.

Este atât de *rece* că până și gripa *răcește* când îl întâlnește.

Un om pervers este păcătos, dar nu toți păcătoșii sunt perverși.

Degeaba cauți sufletul pereche prin pat, îl poți găsi doar în alt suflet.

Dacă te plac cei care nu-ți plac, e limpede de ce nu te plac cei pe care îi placi.

E un mare *talent,* dar cărțile *bune* îi ies proaste.

Fantomele iubirilor netrăite mă bântuie uneori.

Oamenilor le este teamă că o să moară singuri, dar își fac din singurătate un mod de viață.

Scriitorul ar trebui să aibă în proporții egale suflet, talent și minte. Dar nu știu de ce, cineva mai încurcă rețeta.

Ce frumos se aude *cântecul* viselor în liniștea nopții!

Nu toți cei care aprind lumina te pot lumina.

Cărțile lui se citesc cu atenție. Au pe ele semnul de *scriitor începător.*

Se crede balerin, trece prin viață doar cu *poante* și *figuri*.

De ceva timp nu mai sunt sclavul timpului.

Nu sunt supărat pe ursitoarele mele, dar și dacă mă întâlnesc cu ele...

Proverb actualizat: *te-ai trezit cu drona în cap*!

La cât de mult stai la mine în gând, mă simt obligat să-ți fac mutație.

Dacă o vorbă bună nu costă nimic, de ce oamenii nu o folosesc mai des?

Uneori toamna este o stare de spirit.

Prietenia nu se măsoară, se simte.

Pentru că nu avea motive să se îndrăgostească, și le-a inventat singur.

Tot nu am înțeles cum e mai bine: să scriu sau să mă rescriu?

Nu vreau să fiu *creator digital*. Nu-mi place să creez iluzii, prefer să creez zâmbete.

Scrie cărți doar pentru că vrea să se *citească pe el*.

Știe cineva cum poate da un *stângaci*, *dreptul*?

Este plecat cu *sorcova,* dar tot ar vrea să vină și cu *plugușorul*.

Griul este o culoare nehotărâtă. Mereu la jumătate, nici alb, dar nici negru.

Sunt oameni în fața cărora nici măcar o sticlă de vin nu-ți vine să deschizi.

A terminat conservatorul dar tot nu înțeleg de ce compune după ureche.

Mama ei de matematică, nu mai ajungem la un numitor comun!

Este mult mai ușor să spui că viața e grea, decât să recunoști că ai făcut alegeri nepotrivite.

Dragostea nu este *chioară,* este *oarbă* de-a binelea.

Culmea ghinionului: să ai întâlnire cu tine și să te rătăcești!

Guvernul lucrează cu viteza luminii, însă cu viteza luminii stinse.

Dacă cei care recalculează pensiile trebuia să facă piramidele, sigur nu mai aveam ce să vizităm.

Mă tem că odată nu o să mă mai tem de ridicol.

Toamna asta are tulburări de personalitate. Se crede primăvară.

Și-a făcut testul ADN, a ieșit 150% *neam prost*.

N-am uitat ce am uitat, dar am uitat că am uitat!

Unii ar fi în stare să măsoare iubirea cu centimetrul.

Dacă animalele ar putea vorbi...?!

Am ajuns în toamna vieții, dar tot mi-e primăvară de tine!

Are uneori *sclipiri de geniu,* doar că a uitat unde le-a pus.

Nimeni nu poate avea *monopol* pe talent.

Se dă *ceasul înapoi*. Prea târziu! România merge înapoi de 30 de ani.

Unii confundă *prispa* cu *prisma*.

E bine să fii un bun *creștin,* dar dacă exagerezi, riști să devii un bun *cretin*.

Unele aforisme parcă sunt la dietă, nu prea au *sare și piper*.

Îmi place noaptea, dar nu și *noaptea minții*.

România *educată,* România *ordonată*. Sper din tot sufletul ca următorul *program* de guvernare să nu se numească România *sedusă și abandonată*.

Cam depresivă toamna asta! I-au picat toate frunzele timpului frumos.

De la un timp până și măștile au început să aibă măști.

Unii mint chiar și atunci când vor să spună adevărul!

Uneori, ochii ar dori să vorbească.

A fi poate fi un verb dar și un mod de viață.

Dacă bărbații nu au sufletul bun, atunci de ce unele femei vor să-l mănânce?

Nici cel mai bun detectiv nu-ți poate găsi visele risipite.

Nu vi se pare că *fisurile* între generații au devenit falii?

O să-mi închid contul de facebook. Motivul? Ce să caute un păcătos între atâția *sfinți*?

Iar a răcit primăvara, toată ziua *tușește*.

Unii nici să tac nu mă lasă!

Timpul nu este biserică, de aceea nu iartă pe nimeni.

Nu are dreptul, el doar *dă dreptul*.

Am ajuns să trăim de la o factură la alta!

Îi place matematica, dar tot fuge de *probleme*!

Nu mai aștept *trenul vieții*, ajung mai repede pe jos.

Ce păcat, nimeni nu mai înseamnă nimic pentru nimeni!

Știe cineva de ce secretarele sunt uneori *bossumflate*?

Sunt eu mai ciudat de mi se pare că de la un timp cei care nu știu nimic ne explică totul!?

La acuzația că aș fi scriitor, mă declar nevinovat!

Marii scriitori sunt pictori de suflete.

Ca să vadă mai bine adevărul, și-a pus *ochelari de cal*.

Sunt foarte *îndemânatic*, toate greșelile îmi ies din prima.

Îmi este dor de omul bun ca de copilărie.

Unii fac mari *eforturi* ca să stea degeaba, dar mie întotdeauna îmi *iese* din prima încercare.

Nu sunt bătrân, doar că sunt tânăr de mai multă vreme.

Alegerile sunt un soi de *loz în plic* care are doar *loaze* necâștigătoare.

Nu toți cei care stau pe lângă tine îți sunt aproape.

Cred că și viața ar trebui încadrată la *jocuri de noroc*.

Sunt un optimist cu *apucături* de pesimist!

Sunt nepoliticos, nu mai suport prostia!

Historia

DIN ELITA MILITARĂ INTERBELICĂ GENERALUL MARCEL OLTEANU (1872–1943)

Ștefan Grigorescu

Istoric, profesor doctor

S-a născut la 4 martie 1872 în Craiova, ca fiul al lui Constantin Olteanu-Maior, director al Școlii Normale din Craiova și nepot al lui Petru Maior, strălucit reprezentant al Școlii Ardelene. Marcel Olteanu a urmat cursurile primare și gimnaziale în localitatea natală, apoi a urmat Școala Fiilor de Militari din Craiova. În 1891 era sublocotenent de artilerie, doi ani mai târziu trecând la cavalerie. În 1895 a fost avansat locotenent, iar în 1900 căpitan. După absolvirea Școlii Superioare de Război din București, a fost repartizat la Divizia 5, apoi la Marele Stat Major. În 1912, maior fiind, a devenit primul comandant al Școlii Militare de la Mănăstirea Dealu, ulterior Colegiul Național Militar „Nicolae Filipescu", instituție devenită liceul militar de elită al țării. În Al Doilea Război Balcanic (1913), a fost șef de stat major al Diviziei 2 cavalerie. În 1914 a fost avansat locotenent-colonel, iar la 10 mai 1916 a fost avansat colonel, la excepțional. La intrarea României în Primul Război Mondial, era comandantul Regimentului 2 călărași, iar în octombrie 1916 a devenit comandantul Brigăzii 1 cavalerie, cu care a participat la lupte, în retragerea spre Moldova. În ianuarie 1917 a devenit comandantul Brigăzii 3 cavalerie (roșiori), cu care a luptat la Oituz [1]. A fost decorat cu Ordinul ,,Mihai Viteazul", clasa a III-a, pentru ,,vitejia cu care a condus Brigada descălicată în luptele de pe Valea Oituzului, în iulie și august 1917. S-a distins prin atacurile date de Brigada sa, pentru cucerirea importantei poziținui de pe Coșna" [2]. În 1918 a devenit comandantul Brigăzii 5 roșiori, cu care a participat la izgonirea trupelor bolșevice din Basarabia, iar în 1919 a comandat Divizia 6 infanterie, în campania pentru eliberarea Transilvaniei și ocuparea Ungariei [3]. General de brigadă din anul 1918, la 1 octombrie 1923 a fost înaintat la gradul de general de divizie și numit comandant al Corpului 5 armată, având comandamentul la Bacău [4]. La 1 octombrie 1931 a devenit inspector general de armată, până la 17 mai 1933, când a trecut în rezervă [5]. A primit mai multe ordine și decorații românești și străine, între care *Legiunea de Onoare* a Franței, în grad de comandor, în anul 1932 [6]. A fost întotdeauna foarte apropiat de Colegiul Militar de la Mănăstirea Dealu, unde a participat în mod obișnuit la marile festivități. La 14 septembrie 1932, cu ocazia deschiderii noului an școlar, a ținut un discurs și a participat la dezvelirea unei plăci comemorative cu numele său, ca prim coman-

Generalul Marcel Olteanu în 1918

[1] „Universul", Anul al 60-lea, Nr. 238, miercuri, 1 septembrie 1943, p. 3.

[2] *Anuarul ofițerilor și drapelelor Armatei, cărora li s-au conferit Ordinul Mihai Viteazul*, București, Atelierele Grafice Socec & Co., [1927], p. 110.

[3] Universul", Nr. 238, p.3.

[4] „Universul", Anul XLI, Nr. 26, luni, 8 octombrie 1923, p. 1.

[5] „Universul", Nr. 238, p.3.

[6] „Universul", Anul XLIX, Nr. 65, luni, 7 martie 1932, p. 3.

dant al liceului [7]. În 1936 a participat la festivitățile încheierii anului școlar, comandând defilarea foștilor elevi și a „șoimilor", elevii liceului, în prezența Marelui Voievod de Alba-Iulia, viitorul Rege Mihai, fost elev al liceului [8]. S-a remarcat, în ultimii ani de viață, și ca istoric militar și memorialist, în 1938 publicând lucrarea *Din amintirile unui luptător* [9].

Generalul Marcel Olteanu a încetat din viață duminică, 29 august 1943, în locuința sa din Breaza, județul Prahova, la vârsta de 71 de ani. A fost elogiat în presa vremii, pentru meritele deosebite în Marele Război și în coordonarea unităților militare conduse pe timp de pace. Generalul Constantin Dragu, fost camarad, consemna: „Generalul Olteanu Marcel, în războiul pentru întregirea neamului, a luat parte la toate luptele, și pe Nistru și pe Tisa. În Basarabia, pentru a goni peste hotarele țării hoardele bolșevice, ce prădau țara. Apoi, în fruntea Diviziei a 6-a infanterie, ia parte la marea bătălie de pe Tisa, de la răsărit de Solnoc, contraatacând la disperare trupele lui Bela Kuhn și aruncându-le peste Tisa." [10] Și foștii elevi și colaboratori de la Colegiul Militar i-au adus elogii în presă: „Profesorii, ofițerii și foștii elevi ai Colegiului Militar «Nicolae Filipescu» de la Mănăstirea Dealului, cu nețărmuită durere anunță încetarea din viață a marelui lor îndrumător și educator, care le-a luminat calea în viață și le-a călăuzit pașii către înalta dragoste de Patrie, Generalul de c.a. Marcel Olteanu, cavaler al Ordinului Mihai Viteazul." [11] În acele vremuri de marii sacrificii, presa națională l-a prezentat ca „bun român, ostaș viteaz și comandant cu suflet; generalul Marcel Olteanu se stinge, regretat și plâns de toți cei ce l-au cunoscut, din scris și din fapte." [12]

Funeraliile Generalului Marcel Olteanu au fost organizate în București, la Biserica „Mihai-Vodă", în calitatea pe care o avea de cavaler al Ordinului „Mihai Viteazul". Au început la ora 17.00, în ziua de 31 august 1943, onorurile militare fiind date de către trupe din Garnizoana București, comandate de colonelul Ștefan Opriș, iar catafalcul a fost străjuit de cavaleri ai Ordinului, anume gen. adj. Emil Pălăngeanu, gen. Marinescu, col. Constantin Țenescu și col. Grigore Negoescu. Regele Mihai a fost reprezentat de col. adj. Robert Bossie, iar Mareșalul Ion Antonescu, conducătorul statului, de către lt. col. Eugen Niculescu. Au fost prezenți la funeralii lideri militari ai sta-

Școala Militară de la Mânăstirea Dealu.
Sursa foto: Gazeta Dâmboviței.ro

tului, începând cu gen. Constantin Pantazi, ministrul apărării naționale, gen. Constantin Sănătescu, șeful Casei Militare Regale, gen. Constantin Picky Vasiliu, subsecretar de stat la interne, gen. Ioan P. Arbore, subsecretar de stat la aprovizionarea armatei și a populației, gen. Vintilă Davidescu, secretar general la apărarea națională, gen. Petre Cameniță, secretar general al apărării pentru armata de uscat, comandor August Roman, secretar general la marină, gen. Ion Codreanu, subșeful Marelui Stat Major, gen. Nicolae Pălăngeanu, prefectul Poliției Capitalei, Mitropolitul Nifon Criveanu al Olteniei, gen. Traian Iliescu, gen. Gheorghe Georgescu, gen. Aurel Milicescu, gen. Vasile Măinescu, gen. Socrate Mardari, gen. Nicolae Ciupercă, gen. Henri Cihoski, gen. Vasile Rudeanu, gen. Virgil Economu, gen. Ioan Sichitiu etc. A fost prezentă delegația Colegiului Militar ,,Nicolae Filipescu", în frunte cu gen. adj. Theodor Rusu, comandantul școlii, o delegație a foștilor profesori ai Colegiului, în frunte cu prof. univ. Nicolae Bănescu și gen. adj. Alexandru Mandescu, o delegație a Societății Refugiaților Ardeleni, condusă de dr. Nanu, numeroși foști camarazi și subordonați. Serviciul religios a fost oficiat de protopopul lt. col. Georgescu, confesorul Garnizoanei București, împreună cu un sobor de preoți. A vorbit despre personalitatea dispărutului gen. Vasile Măinescu, din partea armatei române, care, între altele, a menționat că „prin trecerea din viața pământească în viața veșnică, armata și toți cei care l-au cunoscut și apreciat, pierd un valoros comandant, un prea iubit camarad, un înflăcărat naționalist și un adevărat prieten. Această neprețuită pierdere o plângem azi, cu toții alături de îndurerata sa familie, asigurând-o că va fi veșnic în sufletul nostru amintirea celui care a fost generalul Marcel Olteanu" [13]. A vorbit apoi gen. de divizie (rez.) Nicolae Schina, fostul comandant al diviziei de cavalerie sub ordinele căruia generalul Marcel Olteanu a luptat în

[7] ,,Universul", Anul XLIX, Nr. 256, sâmbătă 17 septembrie 1932, p. 3.

[8] „Curentul", 1 iulie 1936, p. 7.

[9] Recenzii în „Afirmarea", 1938, p. 71 și în „Revista Cavaleriei", Anul XVII, 1938, No.1, p. 380–381.

[10] General C. Dragu, General Marcel Olteanu, în „Universul", Anul al 60-lea, Nr. 242, duminică 5 septembrie 1943, p. 3.

[11] „Universul", Anul al 60-lea, Nr. 239, joi 2 septembrie 1943, p. 7.

[12] „Universul", Nr. 238, p. 3.

[13] „Universul", Anul al 60-lea, Nr. 239, joi 2 septembrie 1943, p. 5.

Războiul de întregire națională. Profesorul universitar Nicolae Bănescu, din partea foștilor profesori ai Colegiului Militar, a omagiat meritele generalului Olteanu în organizarea respectivei instituții de învățământ militar. A urmat apoi onorul gărzii militare, fanfara Regimentului de Gardă a intonat marșul funebru, după care cortegiul a străbătut Capitala, până la Cimitirul Bellu. Acolo a cuvântat comandorul aviator Grigore Zancu, în numele foștilor elevi ai Colegiului Militar. Făcând biografia generalului Olteanu și subliniind meritele acestuia ca prim comandant al școlii, a încheiat astfel: „Meșter neîntrecut, ai clădit baza educației noui de la Mănăstire. Apoi ai plecat, dar ochiul tău a vegheat mereu asupra noastră. Acum, când pleci definitiv, când îmi iau rămas bun, îți strig: «Noi, foștii tăi elevi, vom fi așa cum ne-ai vrut și ne-ai creat».” [14] În onorurile militare, fiind trase trei salve de foc, generalul Marcel Olteanu a fost înmormântat în cavoul familiei, alături de soția sa, încetată din viață la 13 septembrie 1939 [15].

Generalul Marcel Olteanu avea să fie omagiat în lunile următoare în diferite instituții, precum Societatea Scriitorilor Militari Români, unde gen. Georgescu Pion a amintit că „Generalul Olteanu a fost un nobil, un cavaler; a iubit cavaleria, a cinstit-o și a înălțat-o ca și marii săi predecesori” [16] În octombrie același an, colectivul Colegiului Militar și foștii camarazi l-au omagiat la parastasul de la Biserica Albă, ca și pe Nicolae Filipescu, întemeietorului liceului [17]. În deceniile postbelice, țara l-a uitat. Numele său a fost însă purtat mai departe în tradiția militară de către fiul său, Marcel M. Olteanu, colonel, comandant al Regimentului de Gardă și adjutant regal în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, iar mai târziu, general-locotenent.

[14] Idem.
[15] Idem.
[16] „Curentul”, Anul XVI, No. 5606, sâmbătă, 25 septembrie 1943, p. 5.
[17] „Curentul”, Anul XVI, luni, 4 octombrie 1943, p. 5.

”La intrarea României în Primul Război Mondial, Marcel Olteanu era comandantul Regimentului 2 călărași, iar în octombrie 1916 a devenit comandantul Brigăzii 1 cavalerie, cu care a participat la lupte, în retragerea spre Moldova.”

Emilian Lăzărescu, *Ajunși în prima linie de foc*, între 1916–1920

Ab initio

CODUL LUI HAMMURABI

Iulia Zorzoliu

Jurist
Membră a Colegiului Consilierilor Juridici București

Codul lui Hammurabi sau *Codex Hammurapi* a fost scris în jurul anului 1760 î.Hr. și este cea mai veche culegere de legi, datând din timpul regelui babilonian Hammurabi, de unde a primit și denumirea. Acesta se pare că a cuprins un prolog, 1282 de articole de lege din care au fost găsite 243 și un epilog, iar textul a fost săpat pe o stelă lungă de aproximativ 2 metri, care a fost descoperită în anul 1902 și se află în acest moment în Muzeul Luvru din Paris. *Codul lui Hammurabi* a funcționat aproape o mie de ani, exercitând influență asupra legislaturii multor popoare din Orient, față de care Babilonul era mai avansat din punct de vedere al dezvoltării societății.

Întocmit la cererea regelui Hammurabi, care a trăit între anii 1728–1686 î.Hr., Codul reprezintă în esență descrierea legislației emisă în Mesopotamia până la acea dată. Regele Hammurabi este considerat ca fiind inventatorul primului cod de legi, deși au fost descoperite și alte tăblițe de lut care aveau inscripționate coduri de legi care datează dinaintea acestuia. *Codul lui Hammurabi* constituie codificarea în scris a principiilor de conviețuire și evidențiază reconstituirea elementelor esențiale ale vieții economice și a raporturilor dintre categoriile sociale. Astfel, descrie normele de conviețuire acceptabile, cât și pe cele neacceptabile și descrie valori unanim acceptate acum aproape 4000 de ani. De asemenea, spre deosebire de legile anterioare care cuprindeau reglementări incomplete, mai mult etice decât juridice, *Codul lui Hammurabi* a reglementat cele mai importante și uzuale instituții juridice și o sferă generală de aplicare pentru acestea.

Codul împarte societatea în trei mari categorii sociale și anume: oamenii bogați numiți și *amelu*, oamenii liberi numiți și *muskenum* și sclavii denumiți și *ardu*, iar diferiți și peste aceste categorii sociale se găseau preoții și nobilii de curte. Codul acorda o atenție deosebită relațiilor din cadrul familiei. De asemenea, drepturile femeilor erau protejate juridic și acestea dispuneau de bunurile lor pe care le administrau libere, puteau practica meserii și puteau să aibă chiar răspunderi importante pentru societate, precum aceea de funcționar public. Căsătoria era recunoscută în societate și trebuia completată cu un contract de căsătorie, iar în lipsa acestuia între un bărbat și o femeie exista o relație de concubinaj. Concubinajul era o conviețuire fără obligații reciproce, iar căsătoria era bazată pe un legământ. În plus, divorțul era îngăduit în anumite circumstanțe și interzis în altele, se prevedea că dacă soțul vrea să se despartă de soție, care a dat naștere copiilor săi, o parte din pământ și din bani trebuiau cedate soției, iar dacă nu au avut copii, acesta îi va da înapoi zestrea și banii pe care i-a adus din casa tatălui ei. În schimb, dacă soția se îmbolnăvea, soțul nu putea divorța, ci avea obligația să o întrețină până la finalul vieții.

Deși *Codul lui Hammurabi* nu prevedea modul în care se realiza judecata, au fost identificate mai multe documente care dovedeau existența unei jurisprudențe pentru actele sociale și tribunale la care puteau apela cei implicați în actul de justiție, cel mai înalt for fiind tribunalul regelui. Judecătorii dădeau sentințele în fața martorilor, proba prin jurământ era admisă, iar pedeapsa cu moartea era dată pentru martorul fals în probleme criminale, hoțul, tăinuitorul și cel care a ascuns un sclav fugit. În anumite cazuri pedeapsa cu moartea se aplica și pentru adulter și incest. Dacă cineva acuza o altă persoană fără să poată aduce o dovadă, acuzatorul urma a fi omorât, iar dacă putea dovedi vina, urma a fi răsplătit cu bani. De asemenea, dacă un judecător lua o decizie într-un caz, iar apoi decizia se dovedea greșită, acesta era pus să plătească de douăsprezece ori cât a impus acuzatului și nu i se permitea să mai judece. Profesioniștii erau pedepsiți

Descoperirea *Codului lui Hammurabi* în prezența lui Gustave Jéquier, în timpul campaniei de săpături din 1901–1902

prin regulile codului, spre exemplu, dacă doctorii efectau o operație în urma căreia pacientul nu supraviețuia, acestora li se tăia mâna, iar dacă constructorii nu își făceau treaba cu simț de răspundere și o făceau de mântuială, iar construcția se prăbușea pe proprietar și acesta deceda, constructorii erau condamnați la moarte. Pedepsele erau reglementate în funcție de impactul pe care îl aveau asupra societății, astfel, dacă un om inunda culturile unui vecin, trebuia să îi plătească acestuia pierderile, iar dacă cineva nu avea suficientă grijă de un baraj și acesta ceda, persoana respectivă era vândută, iar banii obținuți urmau să înlocuiască recolta pierdută în timpul inundării culturilor. Hoția era și ea sancționată cu pedeapsa capitală, astfel erau pedepsiți cei care vindeau un lucru furat, cei care cumpărau sau primeau fără martori sau acte scrise diverse bunuri din mâinile unui minor sau ale unui sclav și cei care revendicau un lucru străin, deși nu le aparținea. Cu aceeași pedeapsă erau sancționate actele care denotau un comportament primejdios ce putea amenința securitatea statului, de exemplu: răscoala împotriva orânduirii de stat precum și adăpostirea răsculaților și nedenunțarea acestora sau cei care îi jefuiau pe soldați de bunurile lor și de darurile primite de la rege sau îi nedreptățeau în alte feluri. Modurile execuției capitale nu sunt toate prevăzute, în schimb apar specificate înecarea, arderea și spânzurarea. De asemenea, codul prevedea aplicarea legii talionului, în mai multe cazuri fiind menționate articole care prevăd ochi pentru ochi, os pentru os, dintre pentru dinte.

Codul lui Hammurabi cuprindea și noțiunea de culpabilitate și de vinovăție, astfel dacă făptuitorului i-a fost constrânsă voința și nu s-a putut manifesta liber sau nu și-a putut da seama în momentul săvârșirii faptei datorită unei erori de fapt, spre exemplu, caz fortuit sau iresponsabilitate, nu exista vinovăție și prin urmare nici nu era incriminat. Astfel, este prevăzut că persoana care într-o încăierare, lovind o altă persoană, o rănește dovedind că nu a lovit-o cu intenție, nu va fi pedepsită, dar va trebui să plătească pentru îngrijirea medicală, iar dacă cel rănit moare, persoana va fi pedepsită cu o amendă în funcție de categoria socială din care făcea parte persoana decedată.

În ceea ce privește reglementările despre nobili, aceștia lucrau în apropierea regelui la palat și erau ocrotiți de cod. În timpul domniei regelui Hammurabi armata era alcătuită din soldați, oameni liberi care încheiau o convenție cu regele, fiind plătiți cu bunuri de mare valoare, însă acestea nu se aflau în proprietatea soldaților, ci doar le puteau gestiona. Pedeapsa pentru neîndeplinirea condițiilor convenției sau pentru soldatul care nu se prezenta la izbucnirea războiului era moartea.

Spre deosebire de multe legiuiri ale epocii antice și medievale în care elementele religioase predominau, *Codul lui Hammurabi* a fost o lege laică, prin care legiuitorul, deși era împuternicit al zeilor, rămânea singurul adevărat codificator. În acest context, în ceea ce privește partea religioasă, templele nu erau numite lăcașuri dedicate zeilor, ci puternice instituții administrative. Acestea dispuneau de venituri însemnate provenite din ofrande, posedau fonduri agricole, turme de animale și ateliere meșteșugărești. Astfel, în afară de două excepții ce implicau utilizarea ordaliilor împotriva celui care era învinuit de practicarea vrăjitoriei și a femeii măritate învinuită de adulter, textele codului nu conțin dispoziții privind intervenția zeităților în procedura de judecată.

În concluzie, *Codul lui Hammurabi* a avut o puternică influență asupra popoarelor și mai ales asupra Mesopotamiei, iar acesta rămâne una dintre cele mai mari descoperiri arheologice ale lumii. Regele Hammurabi, care a domnit 43 de ani, fiind un renumit conducător militar și diplomat, a promulgat acest cod mai ales din dorința de a atenua conflictele sociale, reglementând astfel raporturile din societate prin stabilirea normelor juridice descrise.

„Codul lui Hammurabi sau Codex Hammurapi a fost scris în jurul anului 1760 î.Hr. și este cea mai veche culegere de legi, datând din timpul regelui babilonian Hammurabi, de unde a primit și denumirea.”

Silogismele culturii

POLITICILE CULTURALE – FUNDAMENT AL DEZVOLTĂRII UMANE

Cornelia Costin

Poetă, doctor în filosofie, ziaristă
Membră a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România

Conceptualizarea cu insistență a problematicii calității vieții, începând cu deceniul șapte al secolului trecut, a impus stabilirea rațională a obiectivelor dezvoltării și evaluarea eficienței lor din perspectiva omului privit nu în primul rând ca ființă socială, ci mai ales ca obiectiv ultim, ca scop al oricărei acțiuni sociale. Pentru că paradigma umanismului occidental de „neatacat" până nu demult, conform căruia „dezvoltarea socio-economică întreținută prin dezvoltarea științifico-tehnică asigură **prin ea** însăși împlinirea și progresul virtualităților umane, a libertăților și a puterii omului" [1], a devenit cel puțin discutabilă. Vechiul imperativ al filosofiei kantiene se evidențiază tot mai mult ca valoare metodologică pentru orice umanism. Și intuițiile filosofice ale marilor precursori ai științei moderne (de la Francis Bacon la Gottfried Wilhelm Leibniz) și ale redutabililor oameni de știință ai veacului nostru în ce privește „efectele perverse" (Raymond Boudon) ale interacțiunii știință – tehnică – natură –om se adeveresc, la acest început de mileniu, într-un mod cât se poate de dramatic: cunoscând natura, îmbogățindu-și știința, dezvoltând tehnologia, omul a avut într-adevăr rezultate spectaculoase care l-au ajutat să-și împlinească o mulțime de speranțe dar, prin înseși aceste împliniri a „obținut" și o mulțime de dezastre și dezamăgiri și a „construit" noi motive de neliniște și teamă. Astfel, criticile la adresa rezultatelor spectaculoase obținute de om în știință și tehnică n-au întârziat. Ele vin atât din partea apărătorilor naturii „învinse", cât și din partea apărătorilor omului, „cuceritor și stăpân", care se pare că e în pericol să piardă controlul asupra propriilor putințe și realizări, asupra semnificației acțiunilor sale care ar trebui să fie în primul rând **dezvoltarea umană,** adică a omului însuși, în ultimă instanță a individului uman.

Prin cunoaștere am putea spune că omul a cucerit „definitiv" lumea fizică. Pentru că o poate cunoaște, apăra sau distruge. Odată cu lecția distrugerii însă, urmează a fi învățată și lecția „spirituală" a indestructibilității unității materiale a lumii și a omului.

S-ar putea susține că aprehensiunea față de diferențiere ar putea avea ca remediu cunoașterea. Totuși cunoașterea nu a făcut să scadă agresivitatea oamenilor în atitudinea lor unii față de alții atunci când interpercepția lor imediată provoacă „șocul" diferențierii. De pildă, cunoașterea nu a făcut să scadă intensitatea concepțiilor sau atitudinii rasiste. Intensitatea aprehensiunii rasiale pare să se mențină aceeași la anumite grupuri umane, în pofida creșterii progresive a gradului lor de instrucție școlară. Paradoxal, aprehensiunea crește uneori odată cu creșterea pregătirii științifice. Gradul sau tipul de cultură apar ca implicate nemijlocit în intensitatea fenomenelor de aprehensiune. Iar cultura are întotdeauna ca suport procese de conștientizare specifice și operează cu totalități. Și, în această ordine de idei, omul ca totalitate existențială este cea mai mare necunoscută pentru cunoaștere. Intercunoașterea umană se produce direct, prin actul conștientizării. Informațiile despre om (nici măcar despre **un om) nu** sunt niciodată suficiente. Pentru a-l înțelege, este, de aceea, nevoie de **intuirea lui ca tot.** Spargerea aprehensiunii față de diferențiere se produce prin conștientizare, prin perceperea complexă a ființei, ceea ce înseamnă semnificarea sa culturală integrală.

Accederea oamenilor la o cultură a înțelegerii și autotransformării, înțeleasă ca mod de viață și gândire înalt indi-

[1] **Edgar Morin**, *Le developpement de la crise du developpement* în *Le mythe du developpement*, Paris, Éditions du Seuil, 1977, p. 97.

vidualizate și structurate de elemente fundamental comune se presupune a fi posibilă prin cel puțin două căi:

1) accesul cunoașterii la fenomene pe care astăzi nu le poate pătrunde, chiar dacă aceasta (sau poate tocmai pentru că aceasta) îi va pretinde restructurări epistemologice și instrumentale decisive;

2) accelerarea proceselor de dezvoltare, evoluție, îmbogățire a conștiinței, a raționalității și emoționalității/sensibilității în același timp și creșterea capacității societăților de a le influența, de a genera un **continuum cultural** activ – trecut – prezent – viitor.

Rolul politicilor culturale devine evident și determinant **dacă nu se uită** că de fapt **rolul politicii nu este să stabilească ce e bine și ce e rău**. Politica decide doar asupra utilității și **posibilului,** asupra pericolului și inaccesibilului pe o perioadă scurtă de timp și într-un mod foarte pragmatic. La atât se delimitează rolul politicii. Dincolo de aceste limite începe **tirania.**

Omul trăiește cu adevărat doar la persoana întâi, descoperindu-și și asumându-și identitatea, înălțându-și idealul, consumându-și posibilitățil după cum știe sau nu să cumpănească, să opteze, să decidă. De aceea, dorința satisfacerii nevoilor (vezi „piramida" lui Maslow sau „margareta" lui Naisbitt) nu este de condamnat. Aspirația de a cuprinde și înțelege viața pe căi intelectuale este și ea vitală. Dar niciuna dintre acțiunile umane nu pot fi privite ca un scop în sine, ci doar ca instrumente ale afirmării sale ca un tot armonios.

Socialitatea umană și sentimentul de solidaritate s-au dobândit într-un lung proces de umanizare și ele se pot **frânge** în anumite contexte istorice și sociale, dar fără reînnodarea firului lor, omul își semnează dispariția, autodistrugerea.

Strădania omului primar (a primitivului) de a împrumuta mediului său de viață atribute pe care le descoperea treptat la el însuși, a dat posibilitatea omului să se analizeze, să se observe pe el însuși ca realitate obiectivă, exterioară, materializată prin construcții, prin transformarea imediatei lui vecinătăți. De aceea, „eliberarea omului din om" prin orientarea tuturor mijloacelor de care dispune o societate – prin politică culturală – în vederea dezvoltării și afirmării plenare a omului, constituie esența procesului de integrare socială, dar și de dezvoltare umană. Cu atât mai mult cu cât întreaga istorie și cultura umană i-au dovedit omului că aspirațiile sale pot deveni realitate doar în măsura în care individualitatea sa este produsul relației sociale, în măsura în care el se construiește pe sine în dialog și coexistență cu ceilalți. Realizarea individualității se ratează nu în relațiile cu ceilalți, ci în autoizolare, în autarhia îndărătnică a individualismului.

Portretul caligrafului Arnold Möller, gravură de Lucas Kilian după Frans Hals, 1629

Sinteză a evoluției naturale, „compendiu" al mișcării de câteva miliarde de ani pe această planetă, omul poate cunoaște tot ceea ce este esențial în natură cunoscându-se pe sine. De aceea, eliberarea omului – întregirea spiritualității lui și valorificarea ei integrală și generalizată în existența și progresul moral al ființei umane, constituie o aspirație obligatorie pentru societatea umană de care factorul politic nu trebuie să uite. Iar schimbarea vine tot de la individ. Pentru că un om nu poate schimba un alt om. El se poate doar schimba pe sine și astfel poate schimba și pe alții. De aceea, semnificativă și reală este schimbarea pe plan social când un grup uman (sau mai multe) care asimilează o cultură a autotransformării încep să aibă o influență ireversibilă. Această influență presupune valorificarea tuturor posibilităților de cunoaștere și conștientizare pe care o epocă le dezvăluie și deschideri politice pentru încurajarea unei mișcări sociale semnificative în acest sens. Dar conținutul valorilor promovate de o societate sau alta continuă să fie determinată de ideologii mai noi sau mai vechi. Și natura finalităților originare ale unei ideologii sau ale alteia fixează orientarea fundamentală a comunicării umane, care poate fi de două feluri:

– orientată spre asimilare deplină a unor valori societale considerate ca definitive, criterii unice și restrictive ale apartenenței la o comunitate înghețată istoricește, în care individul trebuie să dea dovadă de un conformism activ, militant (comunicare de supraviețuire) sau

– o comunicare care vizează o evoluție nelimitată a valorilor, o relație biunivocă între valori/instituții și om/valorile creative (comunicare pentru dezvoltare).

Se înțelege valoarea **echilibrului** dintre cele două tipuri de comunicări pentru o societate. Orice exagerare

poate fi fatală. Și se înțelege de asemenea că posibilitățile păstrării echilibrului depind de resursele umane care sunt imprevizibile în măsura în care se asigură prin educație, înainte de toate, prin transformarea continuă a oamenilor în raport cu schimbările care au loc în societate.

Comunicarea în societate implică o poziție activă atât a celui care comunică, a emițătorului, cât și a receptorului. Avem de-a face cu o relație de feed-back. Eficiența maximă se obține atunci când este provocat aportul creativ al receptorului. Deci avem de-a face cu **politici** educaționale, culturale etc., nu cu politică, pentru că este vorba de o permanentă îmbogățire a politicii (sau cu o ofertă de alternative politice) prin aportul, prin provocarea tuturor participanților la comunicare, la actul educațional sau acțiunea culturală în general. Cu atât mai mult cu cât omul este încă în căutare. Instrumentele pe care și le-a creat până acum „seamănă cu niște pantofi care nu se potrivesc picioarelor sale" [2]. El „și-a simplificat atât de mult viața și și-a redus într-atât reacțiile la sterotipii, încât poate fi considerat cu adevărat trăitor într-o grădină zoologică"; „și-a construit singur propria cușcă" [3] prin construcțiile sale culturale. Și, paradoxal, singura posibilitate de a scăpa de constrângerile latente ale culturii încetățenite este de a se implica activ și conștient în existența sa cotidiană pentru a înfrunta „sindromul global de criză a dezvoltării lumii".

Globalizarea lumii a devenit o realitate. Ea se înfăptuiește indiferent de conștiințele individuale. Ne aflăm în plină revoluție globală, în plină revoluție mondială. Sesizată de decenii de conștiințe exponențiale, această revoluție este conștientizată acum, în plin curs, de întreaga lume. Popoare întregi sunt puse în situația să-și ia soarta în mâini sau să se lase duse de val. Sfâșierea lăuntrică este tot mai evidentă atât la nivel individual, cât și la nivel social. Fiecare va face ce va fi în stare să facă pentru propria fericire, pentru propria calitate a vieții. La nivel individual, neizbânda poate fi pusă pe seama oricui: a destinului, a celuilalt, a fiecăruia în parte. La nivel social, de asemenea. Dar cât se poate trăi cu sentimentul de vinovăție cuibărit în suflet?

Puterea se sprijină intr-adevăr pe trei piloni: forța, banii și cunoașterea (Alvin Toffler). Dacă are măcar unul din ei, un popor (dar și un individ) îi poate construi pe ceilalți doi sau măcar poate încerca. În momentul în care cunoașterea este suficientă pentru această conștientizare, se pare că drumul cel bun e găsit. Și următorul pas este proiectul, este organizarea și conducerea în vederea atingerii scopului, este politica culturală care nu trebuie să tiranizeze, ci să călăuzească. Nu trebuie să subjuge, să închidă, ci să lumineze drumul, să judece răspântiile și să provoace la responsabilitate pe fiecare individ căruia i se adresează. În fond, relația trebuie să fie de la egal la egal. Nu pentru că oamenii sunt egali între ei (s-a dovedit că pot să nu fie), ci pentru că orice om normal poate avea o idee strălucită, o forță deosebită într-un moment oarecare. Și trebuie să o poată împărtăși celorlalți. Pentru a nu condamna societatea întreagă la așteptare, la stagnare din pricina prejudecății, dovedite de acum, care vrea să ne facă să credem că doar o clasă sau un individ este îndreptățit să facă ceea ce, surprinzător, poate să facă și chiar trebuie să facă oricine din moment ce-și asumă calitatea de om: să-și construiască propria fericire.

Politica culturală dă jaloanele, circumstanțele; limite, într-adevăr. Dar aceste limite pot fi, dacă la baza politicii stă principiul democrației, modificate de oricine este capabil să o facă. Nu de oricine vrea, ci de oricine poate. Dialectica este vizibilă, chiar dacă este discreditată și alungată între frontierele limbajului de lemn. Gândirea umană însă nu poate fi constrânsă cu adevărat de nicio limită decât de aceea a culturii și a bunului-simț al posesorului ei. Asta nu înseamnă că nu are nevoie de un context pregătit, de ceea ce am numit politică culturală.

Fiecare „doarme cum își așterne", dar de obicei nu-și construiește singur patul.

Cert este că, în aceste momente de răscruce, nu putem lăsa haosul să ne stăpânească. Este nevoie de noi reguli care să ne ordoneze valorile și activitatea.

În decembrie 1989, poporul român a trăit o zi densă – euforică și dureroasă – când toate speranțele de obiectivare a esenței sale reale păreau realizabile. Se părea că toată lumea a înțeles lecția secolului XX care ne-a învățat că nu există regim politic perfect, că nu se poate realiza o societate a maselor păstrând modelul societății aristocratice și că mediocritatea contemporană este prețul pe care-l plătim, preț al „democrației în mișcare" (Alexis de Tocqueville); că în fostele țări socialiste (și nu numai!) totul este „de refăcut" și în această refacere omul este cheia, este creatorul liber și responsabil al destinului său pământesc, omul al cărui țel este activitatea și al cărui destin constă în „a fi util" (Leon Batista Alberti), în a-și redescoperi „identitatea sa uitată" (E.Hall).

„Comunicarea în societate implică o poziție activă atât a celui care comunică, a emițătorului, cât și a receptorului."

[2] **Edward T. Hall**, *Au-delà de la culture*, Paris, Éditions du Seuil, 1979, p. 10.

[3] Ibidem, p. 14.

VOLUME APĂRUTE LA EDITURA LEVIATHAN

În 2021:

• Radu Comșa, *De ce și-a lăsat Petre P. barbă și alte povestiri*, prefață de Costin Tuchilă. Coperta autorului. ISBN 978-606-95136-0-6. Preț: 12 lei; 6 euro.

• Cornelia Bartels (Germania), *Decupaje*, proză scurtă și memorialistică, prefață de Costin Tuchilă, postfață de Pușa Roth. ISBN 978-606-95136-1-3. Preț: 15 lei; 8 euro.

• *„Nino Nino" și poveștile copilăriei*, texte și desene ale copiilor din grupul artistic „Nino Nino" din Brăila, din cadrul proiectului „Zâmbetul unește" al Asociației Culturale Leviathan, realizat împreună cu Biblioteca Județeană „Panait Istrati" Brăila, Secția de Împrumut pentru copii. Ludotecă. Prefață și prezentări de Lică Barbu, cuvânt introductiv de Mihaela Doinița Stanciu, postfață de Pușa Roth. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-606-95136-2-0. Preț: 15 lei; 8 euro.

• Pompilius Micu, *Un visător rătăcit în viitor*, proză scurtă. ISBN 978-606-95136-3-7. Preț: 15 lei; 8 euro.

• Gina Zaharia, *Cartea de sub braț*, proză scurtă, prefață de Costin Tuchilă, referințe critice. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-606-95136-4-4. Preț: 20 lei, 10 euro.

• Camelia Cristescu (Insulele Baleare, Spania), *Rețete de supraviețuire între solstiții*, poeme, postfață de Costin Tuchilă. Ilustrații: Arisi (Palma de Mallorca). Coperta: Rudy Roth. Ediție cartonată și broșată. ISBN 978-606-95136-5-1. Preț: 20 lei (broșată), 40 lei (cartonată); 10 euro (broșată), 20 euro (cartonată).

• Lică Barbu, *Aventurile lui Licuță dincolo de Capătul Lumii*, povestire, ilustrații de Cristina-Anamaria Paraschiv, prefață de Costin Tuchilă. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-606-95136-6-8. Preț: 15 lei; 8 euro.

• Eric Alexander Roth (Palma de Mallorca, Spania), *Vertical Gardens*, volum în limba engleză, cu ilustrațiile autorului, coperta: Rudy Roth, color, ediție de lux, cartonată. ISBN 978-606-95136-7-5. Preț: 30 lei; 15 euro.

• Gina Zaharia, *Povești pentru Ilinca*, literatură pentru copii, ilustrații de Costin Tuchilă. Coperta: Rudy Roth. Ediție de lux, color, cartonată. ISBN 978-606-95136-8-2. Necomercială. Cartea are și ediție electronică (pdf, acces gratuit), ISBN 978-606-95394-0-8. Ediția electronică poate fi citită și descărcată de pe portalul editurii.

• Dan Caragea (Lisabona, Portugalia), *Despre corp și frumusețe în viață și în arte*, eseu, cu 88 de ilustrații color, ediție electronică (pdf, acces gratuit). ISBN 978-606-95136-9-9. Volumul poate fi citit și descărcat de pe portalul editurii.

În 2022:

• Ionuț Cristache, *A doua față*, roman, prefață de Costin Tuchilă. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-606-95394-1-5. Preț: 20 lei; 10 euro. Cartea are și ediție electronică (pdf, acces gratuit), ISBN 978-606-95394-7-7. Ediția electronică poate fi citită și descărcată de pe portalul editurii.

• Ovidiu Gligu (Belgia), *Uimitoarele aventuri ale grăsanului Mickey din Zona Gării*, roman liric, prefață de Costin Tuchilă. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-606-95394-2-2. Preț: 20 lei; 10 euro.

• Marieta Cristian, *La pas cu absolutul*, poeme, prefață de Victoria Milescu. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-606-95394-3-9. Preț: 20 lei; 10 euro.

• Vasilica Grigoraș, *Evoluția ideilor filosofice la Dimitrie Cantemir*, prefață de Costin Tuchilă, referințe critice. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-606-95394-4-6. Preț: 20 lei; 10 euro.

• Marius Cosmin Vasile, *Eficiență și performanță în ecuația agrobusiness*, prefață de Prof. univ. dr. Manole Victor. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-606-95394-5-3. Preț: 30 lei; 12 euro.

• Iuliana Dinu, *Povestiri cu tâlc, fabule pentru copii*, desene de Alexandra Barbu, postfață de Costin Tuchilă, referințe critice. ISBN 978-606-95394-6-0. Preț: 30 lei; 12 euro.

• Pușa Roth, *Aventurile lui UNU*, povestire pentru copii, desene de Albert Frederick Roth (Palma de Mallorca, Spania), coperta: Rudy Roth, ediție de lux, color, cartonată. ISBN 978-606-95394-8-4. Preț: 35 lei; 15 euro.

• Fernando Pessoa, *Mesajul/Mensagem*, ediție bilingvă, traducere din limba portugheză, prefață și note de Dan Caragea. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-606-95394-9-1. Preț: 25 lei; 12 euro. Premiul Cartea anului 2022 acordat de Filiala București – Traduceri Literare a Uniunii Scriitorilor din România.

• Cristian Vasile, *Eficiența managementului în sistemul serviciilor medico-sanitare*. Cu bibliografie și date despre autor. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-606-95528-0-3. Preț: 25 lei; 10 euro.

• Liliana Toma, *Elitre*, proză scurtă, prefață de Costin Tuchilă. Coperta: Rudy Roth, 2022. ISBN 978-606-95528-1-0. Preț: 20 lei; 10 euro.

• Gina Zaharia, *aniG*, poeme, prefață de Costin Tuchilă, Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-606-95528-2-7. Preț: 18 lei; 8 euro.

În 2023:

• Florin Solomon, *Cartea mea*, poeme, prefață de Pușa Roth Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-606-95528-3-4. Ediție necomercială.

• Florin Solomon, *O lacrimă dacă aș fi*, poeme, prefață de Costin Tuchilă. Coperta: Rudy Roth, ISBN 978-606-95528-4-1. Ediție necomercială.

• George Corbu, *Caragiale versus Urmuz. Efigii în epigrame*, prefață de Costin Tuchilă. ISBN 978-606-95528-5-8. Preț: 20 lei; 10 euro.

• Letiția Vladislav, *Herr Wang și genitivul*, proză scurtă, prefață și copertă: Costin Tuchilă. ISBN 978-606-95528-6-5. Preț: 25 lei; 11 euro.

• Valentin Emil Mușat, *anamneze*, poeme, prefață de Costin Tuchilă. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-606-95528-7-2. Preț: 18 lei; 8 euro.

• Dori Lederer, *Când îngerii se dezbracă de aripi*, roman, prefață și copertă: Costin Tuchilă. ISBN 978-606-95528-8-9. Preț: 25 lei; 11 euro.

• **Pompilius Micu, *A(furisi)sme*, aforisme, prefață și copertă: Costin Tuchilă. ISBN 978-606-95528-9-6. Preț: 20 lei; 9 euro.**

• **Constantin Radu Vasile, *33 de interioare, mandale și cioburi în care m-am văzut orb din naștere*, poeme (debut), prefață de Costin Tuchilă. 987-63-06601-00-4. Preț: 15 lei; 7 euro.**

• **Nicolae Feraru, *Prima iubire, ţambalul*, ediție îngrijită și prefață de Elena Stoican, cu album fotografic din arhiva Nicolae Feraru. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-630-6601-01-1. Preț: 30 lei; 10 euro, 11 dolari.**

În 2024:

• **Veronica Pavel Lerner, *Peripeții canadiene*, proză scurtă, ilustrații de Adelaida Mateescu, prefață de Costin Tuchilă. ISBN 978-630-6601-03-5. Preț: 25 lei; 11 euro; 10 dolari.**

• **Angelina Nădejde, *Din primăveri trecute peste mine*, poeme, prefață de Costin Tuchilă. ISBN 978-630-6601-05-9. Preț: 25 lei; 11 euro.**

• **Fernando Pessoa: *Poeme de Alberto Caeiro (Poemas de Alberto Caeiro)*, ediție bilingvă, traducere din limba portugheză, prefață și note de Dan Caragea. Seria „Opere de Fernando Pessoa". ISBN 978-630-6601-04-2. Preț: 30 lei; 13 euro.**

• **Camelia Cristescu, *Eroismul singurătății*, poeme, postfață de Puşa Roth. Coperta: Rudy Roth. Ediție de lux, cartonată și broșată. ISBN 978-630-6601-07-1. Preț: 30 lei (12 euro), ediția broșată; 50 lei (20 euro), ediția cartonată.**

• **Lucia Eniu, *Păpușarnița*, roman, prefață de Costin Tuchilă. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-630-6601-06-6. Preț: 25 lei; 11 euro.**

• **Florin Solomon, *Pământean*, poeme. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-630-6601-10-3. Preț: 25 lei; 11 euro.**

În curs de apariție:

• **Rodica Dascălu, *Dimineața e mereu de partea ta*, poeme.**

• **Mircea Bodnariu, *Cincizeci de mini-proze*.**

• **Urfet Șachir, *Tradiții, datini și obiceiuri turcești*, ediție bilingvă română-turcă.**

• **Daniel Onaca, *Crâmpeie din Skania*, poeme.**

• **George Corbu, *Atâta naștere de dor. Catrene ființiale*, poeme.**

• **Puşa Roth, *Femeia și copacul*, proză scurtă.**

• **Costin Tuchilă, *Varia curiosa*.**

• **Cornelia Costin, *Diamantul din stânca răbdării*, poeme.**

• **Ionuț Cristache, *Altfel de povești*, proză scurtă.**

• **Florika Waltére, *Stress & the Cities – Vise, valuri, vorbe*, roman experimental.**

• **Rudy Roth, *Emberdale stories*, literatură pentru copii.**

Pe portalul editurii, detalii despre volume și autori, fragmente din cărți. Adresa: https://editura.leviathan.ro/

Pentru amănunte și achiziționarea cărților noastre, ne puteți contacta la una dintre adresele:

leviathan.romania@yahoo.com; costintuchila@gmail.com; pusa.roth@yahoo.com, cu mențiunea pentru Editura Leviathan.

Revista „Leviathan" și cărți apărute la Editura Leviathan pot fi procurate și de la Librăria „Mihai Eminescu" din București, Bd. Regina Elisabeta nr. 16 și online de pe site-ul Librăriei: https://librariaeminescu.ro/cautare?controller=search&s=revista+leviathan; https://librariaeminescu.ro/editura/2674-editura-leviathan?order=product.date_add.desc

Revista „Leviathan"

Prețul acestui număr: 30 lei; 11 euro; 12 dolari USA.
La abonamente, prețul rămâne neschimbat:
Anul 2024: 4 numere – 100 lei; 40 euro; 44 dolari USA (pentru abonați, tarifele includ taxele poștale).
Cititorii care doresc să-și facă abonamente ne vor scrie pe una dintre adresele: leviathan.romania@yahoo.com; costintuchila@gmail.com; pusa.roth@yahoo.com urmând să primească datele necesare de la editorul revistei, Asociația Culturală Leviathan.
Materialele pentru publicare pot fi trimise pe aceleași adrese.
Alte detalii: https://leviathan.ro/

LEVIATHAN
VERITAS LIBERABIT VOS
LEVIATHAN

Citiți portalul Leviathan.ro
adresa web: https://leviathan.ro
Cotidian exclusiv cultural, înființat în anul 2015
Știri la zi, comentarii, cronici, eseuri, rubrici de autor

Cultură
Informație
Atitudine

Un proiect media complet independent, dedicat românilor de pretutindeni.

Misiunea **Leviathan** este de a oferi conținut online care să informeze, să inspire și să educe, respectând însă inteligența cititorilor săi. Într-o epocă în care conținutul media este în cea mai mare măsură limitat la relatări partizane și lipsite de substanță, **Leviathan** își propune să ofere vizitatorilor platformei o experiență informațională autentică și inovativă.

Editor: Asociația Culturală Leviathan
Adresa: leviathan.romania@yahoo.com

Pagini de facebook: Revista Culturală Leviathan (https://www.facebook.com/leviathan.romania/)
Diaspora culturală românească (https://www.facebook.com/groups/diaspora.culturala.romaneasca/)
Lumea noastră (https://www.facebook.com/groups/511105329335657/)
Prieteni cărora le place Revista Culturală Leviathan (https://www.facebook.com/groups/195202921069254)
Descoperă scriitorul din tine (https://www.facebook.com/Descoper%C4%83-scriitorul-din-tine-884744138559599/?modal=admin_todo_tour)
Pagina de facebook a Editurii Leviathan (https://www.facebook.com/editura.leviathan)

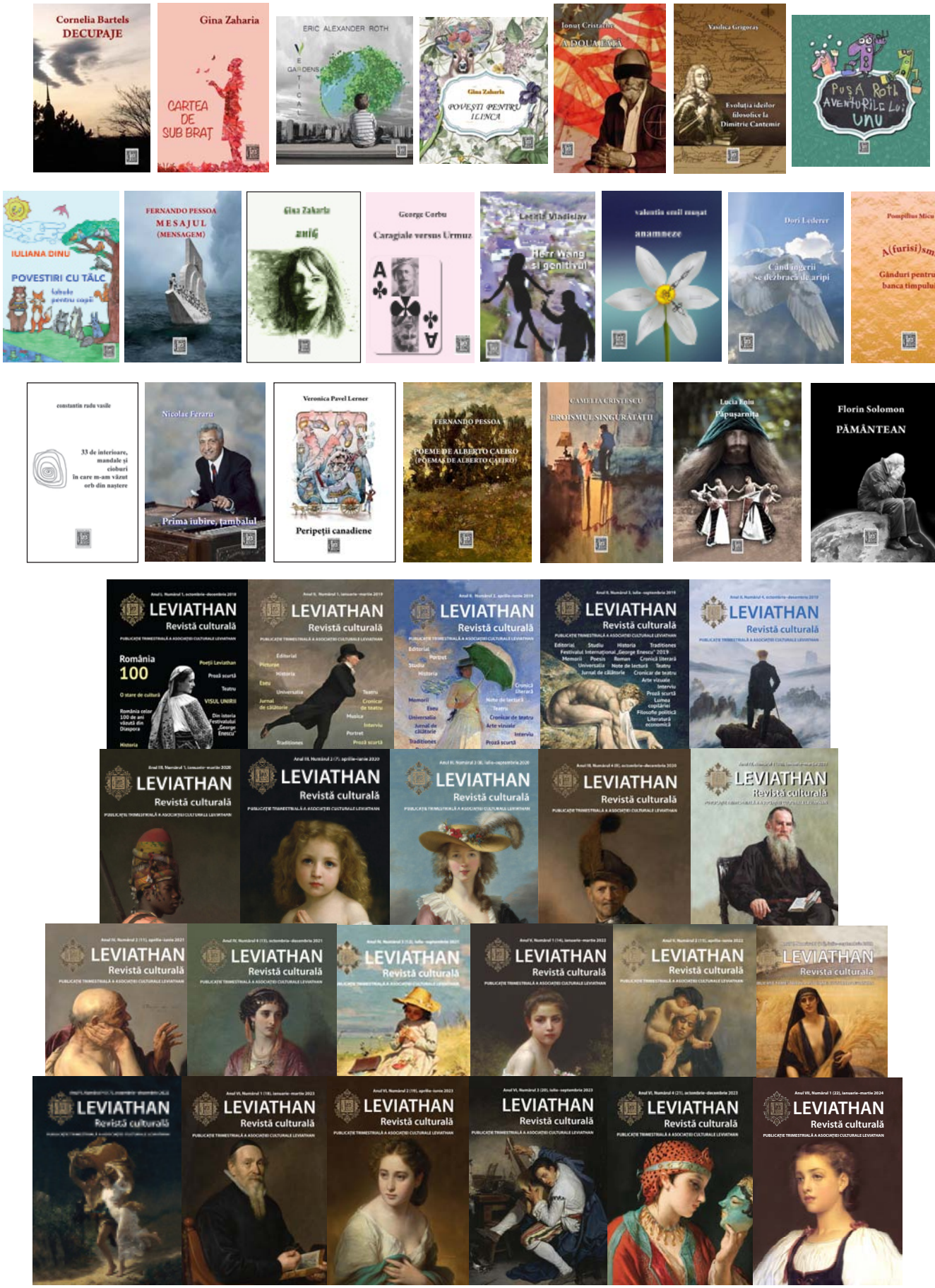

Număr apărut cu sprijinul Cabinetului de avocatură Coca George

LEVIATHAN

2018

Revistă culturală